

ตำราหลักการศึกษ

สมหมาย ปะบุตร

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2558

คำนำ

ตำราวิชาหลักการศึกษาระดับปริญญาโท EDU 1101 จัดได้ว่าเป็นรายวิชาที่มีความสำคัญต่อการผลิตบัณฑิตวิชาชีพครู ตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต เพราะตำราเล่มนี้ได้เรียบเรียงขึ้นเพื่อให้ครูอาจารย์ นักศึกษาและบุคคลทั่วไปได้ศึกษาและค้นคว้าเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับประวัติการจัดการศึกษาไทยในแต่ละสมัยและหลักการ แนวคิด ปรัชญาการจัดการศึกษาของไทย และต่างประเทศ เปรียบเทียบกับปัจจุบันเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้ อย่างเหมาะสม โดยเนื้อหามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและใช้ประกอบการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเนื้อหาบางส่วนเรียบเรียงจากประสบการณ์การทำงานของผู้เขียน รวมทั้ง การศึกษาค้นคว้าจากตำราวิชาการ ทั้งของไทยและต่างประเทศ

สาระสำคัญของตำราเล่มนี้ประกอบด้วย 8 บท ได้แก่ หลักการ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการศึกษา ประวัติความเป็นมา ระบบการจัดการศึกษาไทย วิสัยทัศน์ แผนพัฒนา การศึกษาไทย แผนการศึกษาชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการศึกษาพิเศษ การศึกษาแบบเรียนรวม การบริหารการศึกษา การประกัน คุณภาพ และแนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต ซึ่งการเรียบเรียงประมวลความรู้ตาม เนื้อหาดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนได้คำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาทันสมัยต่อ เหตุการณ์ และนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอประกอบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนใน องค์ความรู้ของศาสตร์ทางการสอน และความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ในสถานการณ์ การสอนจริง ผู้เขียนหวังว่าตำราเล่มนี้คงมีประโยชน์ กับท่านผู้อ่านเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการเรียนรู้ตามโอกาสอันสมควร

สมหมาย ปะบุตร

มกราคม 2558

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(3)
บทที่ 1 หลักการ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการศึกษา	7
ความหมายและความสำคัญของการจัดการศึกษา	7
ความหมายของหลักการ และปรัชญาทางการศึกษา.....	11
ปรัชญาการศึกษาตะวันตก.....	14
ปรัชญาการศึกษาไทย	41
ทฤษฎีการศึกษา.....	41
ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาการศึกษา และทฤษฎีการศึกษา.....	44
การนำปรัชญาไปพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน.....	45
สรุปท้ายบท.....	51
คำถามทบทวน	52
เอกสารอ้างอิง	53
บทที่ 2 ประวัติความเป็นมา และระบบการจัดการศึกษาไทย.....	56
วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน.....	56
การศึกษาสมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์.....	58
การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 1 : สมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปและ การพัฒนาระบบ	63
การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 2 หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 : ความเสมอภาคทางการศึกษา.....	68
การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 พุทธศักราช 2542 : การเปลี่ยนแปลง สังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้.....	74
การศึกษาไทยสู่อาเซียนและประชาคมโลก	78
สรุปท้ายบท.....	80
คำถามทบทวน	81
เอกสารอ้างอิง	82

บทที่ 3	วิสัยทัศน์แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ	85
	ความหมายของ วิสัยทัศน์	85
	แผนการศึกษาแห่งชาติ	95
	แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ	101
	แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2555- 2559).....	119
	สรุปท้ายบท.....	121
	คำถามทบทวน	121
	เอกสารอ้างอิง	122
บทที่ 4	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	126
	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.....	128
	พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.....	129
	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	144
	สรุปท้ายบท.....	153
	คำถามทบทวน	154
	เอกสารอ้างอิง	155
บทที่ 5	การศึกษาพิเศษ และการศึกษาแบบเรียนรวม	158
	ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ	158
	แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ.....	163
	รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทย....	164
	แนวทางการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	168
	การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม.....	170
	แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551	175
	สรุปท้ายบท.....	177
	คำถามทบทวน	178
	เอกสารอ้างอิง	179
บทที่ 6	การบริหารการศึกษา	181
	ความหมายการบริหารการศึกษา	181
	หลักการบริหารการศึกษา	181

แนวคิดการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ	186
แนวคิดการบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.....	188
แนวคิดการบริหารการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	192
แนวคิดการบริหารการศึกษาตามหลักธรรมมาภิบาล	193
คุณลักษณะของผู้บริหารการศึกษายุคใหม่.....	198
สรุปท้ายบท.....	201
คำถามทบทวน	202
เอกสารอ้างอิง	203
บทที่ 7 การประกันคุณภาพ	206
ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา	206
ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา	206
การประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา.....	213
ความหมายของคุณภาพ.....	213
กระบวนการประกันคุณภาพภายใน.....	217
การประเมินคุณภาพภายนอก	220
สรุปท้ายบท.....	226
คำถามทบทวน	226
เอกสารอ้างอิง	227
บทที่ 8 แนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต	230
ปัญหาการศึกษาไทย	230
การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)	237
แนวโน้มการจัดการศึกษาไทยในอนาคต	246
การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	261
สรุปท้ายบท.....	269
คำถามทบทวน	269
เอกสารอ้างอิง	270
บรรณานุกรม	273

บทที่ 1

หลักการ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการให้และการรับความรู้ ประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติการสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง การอบรมปลูกฝังค่านิยม การถ่ายทอดศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และที่สำคัญการศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การศึกษาจะช่วยยกระดับคุณภาพประชากรของชาติให้มีคุณภาพ สอดคล้องตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หากประเทศมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย สภาพของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การจัดการศึกษาของประเทศก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แนวทางในการจัดการศึกษาในแต่ละประเทศจึงแตกต่างกัน ตามความเชื่อ แนวคิด และปรัชญาการจัดการศึกษา

ปรัชญาเกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจึงต้องเข้าใจในปรัชญาการศึกษา และนำหลักปรัชญาการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ลักษณะวิชา และตัวผู้เรียนแต่ละคน

ความหมาย ความมุ่งหมาย และความสำคัญของการศึกษา

ความหมายของการศึกษา

คำว่า “การศึกษา”(education) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน 2 คำ คือ educe แปลว่า บำรุงเลี้ยง อบรม รักษา ทำให้เจริญงอกงาม และ educate แปลว่า ชักนำหรือดึงออกมา

โจฮัน เฟรดเดอริค แฮร์บาร์ต (John Friedrich Herbart) ให้ความหมายของการศึกษาว่าการศึกษาคือ การทำพลเมืองให้มีความประพฤติดี และมีอุปนิสัยที่ดีงาม

เฟรด ดอริค เพรอเบล (Friedrich Froebel) การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเพื่อให้เด็กพัฒนาตนเอง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายความหมาย คือ

- 1) การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต
- 2) การศึกษาคือความเจริญงอกงาม
- 3) การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม

4) การศึกษาคือการสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ 3 ความหมาย คือ

- 1) การศึกษาหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่บุคคลนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ เจตคติ ความประพฤติที่ดีมีคุณค่า และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม
- 2) การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถ จากสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดขึ้น
- 3) การศึกษาหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต, 2538) ให้ความหมายว่า การศึกษา คือ การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คำว่า “ศึกษา” เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นภาษาบาลี คือ “สิกขา” ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มีความหมายครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งการศึกษา และกล่าวว่าการศึกษา เป็นการปฏิบัติไม่ใช่เล่าเรียน คือการเรียนรู้ เข้าใจและทำได้ ทำเป็น หรือเรียนรู้ฝึกทำให้ได้ผล จึงจะเรียกว่าการศึกษา

พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้ บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

สาโรช บัวศรี (2549) ให้ความหมายว่า การศึกษา คือความเจริญงอกงาม โดยเป็นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนงอกงาม หรือหมายถึงการศึกษาเพื่อการพัฒนาสิ่งที่เรียกว่า การพัฒนาขั้น 5 ซึ่งซึ่งประกอบด้วย 1) รูป คือ ร่างกาย รวมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรมทั้งปวง 2) เวทนา คือ อารมณ์ทุกข์และสุขของมนุษย์ 3) สัญญา คือ การเรียนรู้และเป็นตัวสร้างความจำ 4) สังขาร คือ องค์ประกอบทางจิตที่คอยปรุงแต่งให้คิดดีหรือชั่ว 5) วิญญาณ คือ การรับรู้ที่เกิดจากการสัมผัส ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีความโลภ ความโกรธ ความหลงอยู่ จะได้ลดน้อยถอยไป และได้บรรลุถึงชีวิตที่ร่มเย็นตามควรแก่กรณี

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2555) กล่าวว่าการศึกษ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุป การศึกษาเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและพัฒนาให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเจริญงอกงามทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความมุ่งหมายของการศึกษา

ความมุ่งหมายของการศึกษา คือ เป้าหมายหรืออุดมการณ์ที่ตั้งไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และเป็นแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จและความปรารถนาที่ต้องการ การกระทำต่าง ๆ จำเป็นต้องมีความมุ่งหมายเพื่อจะได้ไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ การศึกษามีความสำคัญต่อบุคคล สังคม ประเทศชาติ และต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง จึงจำเป็นต้องมีความมุ่งหมายที่ชัดเจน ความมุ่งหมายของการศึกษาที่ดีและชัดเจนจะชี้นำการศึกษาไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เพื่อเป็นพลโลกอย่างมีคุณภาพ

อุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาของชาติไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ตั้งเป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้ เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคอนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และทักษะคุณธรรม และจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในแต่ละระดับจะแตกต่างกันไปดังนี้

การศึกษาระดับปฐมวัย

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจสังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

- 1) ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีคุณลักษณะที่ดี
- 2) กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
- 3) มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
- 4) มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจดีงาม
- 5) ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
- 6) ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมตามวัย

7) รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

8) อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

9) ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

10) มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

11) มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

12) มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และทักษะในการแสวงหาความรู้

การศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตน ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ในแต่ละระดับได้จัดการศึกษา ดังนี้

1) ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้น จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษา

ภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนา
บุคลิกภาพส่วน ตน มีทักษะในการคิดวิจารณ์ ทัศนคติสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการ
ดำเนินชีวิต มีทักษะ การใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มี
ความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็น
พื้นฐานในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาต่อ

3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การศึกษาระดับนี้เน้นการเพิ่มพูน
ความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละ
คนทั้ง ด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิด
ขั้นสูง สามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
มุ่งพัฒนาตนเองและประเทศ ตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

การศึกษาระดับอุดมศึกษา

- 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำ
- 2) สามารถใช้ความรู้แก้ไขปัญหาทางวิชาชีพ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์
- 3) ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ พัฒนาตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 4) มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพตนเอง สังคม ประเทศและโลก
- 5) สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วยตนเองและเป็นกลุ่มในสถานการณ์ที่หลากหลายรวมทั้งสถานการณ์ใหม่มีไหวพริบและความฉับไวอย่างสูง
- 6) สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในการพูด การเขียน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยี
การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์
- 7) ธารงไว้ สืบทอด ถ่ายทอด พัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
- 8) เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ

จากความมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับสรุปได้ว่า การศึกษาระดับปฐมวัยมุ่งให้เด็ก
มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย เพื่อเตรียมความพร้อม ที่
จะเรียนในชั้นประถมศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา คิดเป็น
ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ ระดับอุดมศึกษามุ่ง
พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีคุณภาพ มีภาวะผู้นำ สืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม มีคุณธรรม
จริยธรรม สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ พร้อมทั้งออกไปเป็นประชากรที่มี
ประสิทธิภาพของประเทศ และเป็นพลเมืองโลก

ความสำคัญของการศึกษา

การศึกษามีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมากดังคำกล่าวที่ว่า การศึกษาคือชีวิต และชีวิตคือการศึกษา คำกล่าวเช่นนี้ยังคงเป็นความจริงอยู่ตลอดไป ชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดาก็เริ่มมีการศึกษา การศึกษาของมนุษย์จะเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อ ได้ลืมตาดูโลก และต้องศึกษาไปตลอดชีวิต การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม ประเทศชาติ และต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง

1. ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อบุคคล

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2557) กล่าวว่า การศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ช่วยพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ เสริมสร้างสติปัญญา เป็นแนวทางในการเลี้ยงชีพที่สุจริต และเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศชาติซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน การศึกษาคือการสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการทำงานอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นของชีวิตอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากความจำเป็นด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่จะช่วยแก้ปัญหาทุก ๆ ด้านของชีวิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิตในโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน การศึกษายังมีบทบาทและความจำเป็นมากขึ้นด้วย การศึกษาที่จะช่วยให้ทุกคนมีชีวิตที่ดี มีความสุข จะต้องมึลักษณะที่สำคัญดังนี้

1) การศึกษาให้ความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นอย่างเพียงพอ เช่น ความรู้และทักษะทางด้านภาษา การคิดคำนวณ ความเข้าใจหลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพปัจจุบันมีความจำเป็นต้องสนับสนุนให้ทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อย 12 ปี จึงจะเพียงพอกับความต้องการและความจำเป็นที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

2) การศึกษาทำให้คนเป็นคนฉลาด เป็นคนมีเหตุผล คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และรู้จักวิธีแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อการทำงานอาชีพ

3) การศึกษาสรางนึสัยที่คึงามให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยเฉพาะนึสัยรักการเรยนรู้และนึสัยอื่น ๆ เช่น ความเป็นคนซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รับผิดชอบ

4) การศึกษาสรางความงอกงามทางร่างกาย มีสุขภาพพลานามัยที่ดี รู้จักรักษาตนให้แข็งแรง ปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บและสารพิษ

5) การศึกษาทำให้ผู้เรียนไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในสังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยสร้างสังคมที่สงบเป็นสุข รักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

6) การศึกษาทำให้คนมีทักษะการงานอาชีพที่เพียงพอกับการเข้าสู่การงานอาชีพ รู้จักการประกอบอาชีพ และรู้จักพัฒนาการงานอาชีพ

2. ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อสังคม

จักรพงษ์ สุวรรณศรี (2553) อธิบายว่า การศึกษาเป็นระบบของสังคม และต้องเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่สังคมวางไว้ รวมถึงการมีบทบาทตามที่สังคมปรารถนา การศึกษาเป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบหรือระบบการศึกษาในสังคมได้เช่นเดียวกัน การศึกษามีบทบาทหรือมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาเป็นเครื่องมือหรือเทคนิคให้คนใช้อย่างมีเป้าหมาย ด้วยความตั้งใจและรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา เมื่อเป้าหมายเปลี่ยนแปลง การศึกษาก็จะต้องเปลี่ยนตาม องค์ประกอบปัจจัยทางสังคมต่อการศึกษา ได้แก่ ค่านิยม วัฒนธรรม ครอบครัว และจำนวนประชากร การศึกษาของแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัยจะขึ้นอยู่กับพลังทางสังคมที่มีอำนาจกลุ่มคนที่พยายามทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่การศึกษาในตัวมันเองก็มีอำนาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมดังนี้

- 1) ทำให้สมาชิกในสังคมมีความฉลาดรอบรู้ โดยมีผลมาจากการสืบทอดวัฒนธรรมของตนและเรียนรู้วัฒนธรรมสังคมอื่น ๆ
- 2) ทำให้มีการประดิษฐ์ คิดค้น แสวงหาสิ่งใหม่ ๆ มาสนองตอบความต้องการของตน กับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง
- 3) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยการปรับปรุงการทำมาหากินของตนในสังคมให้ดีขึ้น
- 4) ทำให้มนุษย์รู้จักปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้สะดวกสบายยิ่งขึ้น
- 5) ใ้มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็ว

สรุปได้ว่า ปัจจัยทางสังคมเป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคม การจัดการศึกษาต้องให้สอดคล้องกับโครงสร้างของสังคม สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลง เช่น ขนาดของครอบครัวทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท ความสัมพันธ์ในครัวเรือนลดน้อยลง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเปลี่ยนไป มีการอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่มากขึ้น ลักษณะของสังคมจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการศึกษา ถ้าจำนวนประชากรของสังคมมีผู้อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนมาก ก็จำเป็นจะต้องจัดระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3. ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อเศรษฐกิจ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า สภาวการณ์การศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2550 รายงานว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจกับการศึกษา การจัดการศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ประชากรมีความรู้ความสามารถ มีทักษะและเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบ สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจให้ประสบความสำเร็จได้ เศรษฐกิจในประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ส่งผลให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและคุณภาพ ความสำคัญทางการศึกษาที่มีต่อเศรษฐกิจมีดังนี้

- 1) การศึกษาเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เป็นการสะสมทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาและสะสมทุนทางสังคม (Social Capital) คือสร้างความมั่นคงและความเท่าเทียมกันทางด้านสถานะและรายได้
- 2) ระบบการศึกษาเปรียบเสมือนโรงงานที่แปลงหรือผลิตแรงงานให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าแรงงานเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตที่ใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยี วัตถุดิบ เพื่อผลิตสินค้าบริการสนองต่อความต้องการของมนุษย์ การศึกษาจึงมีผลโดยตรงต่อการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ
- 3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลักอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาโดยตรง เพราะการศึกษาเป็นการลดทุนทั้งภาครัฐและเอกชน
- 4) เศรษฐกิจของประเทศเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า รัฐจะสามารถลงทุนทางการศึกษาได้มากน้อยเพียงใด ถ้าสังคมหรือประเทศชาติมีระบบเศรษฐกิจดีสมบูรณ์มั่นคง พลังทางเศรษฐกิจก็จะมีอิทธิพลต่อการเกื้อหนุนระบบการศึกษาอย่างมาก เช่น ออกมาในรูปอาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ การศึกษา จำนวนครูอาจารย์ เงินเดือน รวมถึงอุดมการณ์ของครูอาจารย์ด้วย
- 5) เศรษฐกิจของบุคคลและครอบครัวเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า บุคคลจะสามารถได้รับการศึกษาในระดับและประเภทที่ตนเองปรารถนาได้มากน้อยเพียงใด
- 6) การจัดการศึกษาจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ถ้าหากประเทศขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา ได้แก่ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ โครงสร้างการผลิตของประเทศ แรงงานและการจ้างงาน และการกระจายรายได้

สรุป จะพบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อตลาดแรงงานและตลาดการศึกษา เนื่องจากการกำหนดลักษณะของแรงงานที่ต้องการ อาทิ เศรษฐกิจใหม่ จะแข่งขันกันด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนา ดังนั้น การศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีทักษะการทำวิจัย ให้สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ที่มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน เกิดการ

เคลื่อนย้ายสินค้าและเงินลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ประเทศต่าง ๆ ไม่เพียงแต่ต้องลดการกีดกัน การแข่งขันเท่านั้น ยังต้องแข่งขันกันด้วยสินค้าที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยแรงงานที่มีฝีมือ มีทักษะ ความสามารถที่หลากหลาย เช่น ความรู้ด้านเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ การบริหาร ฯลฯ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เศรษฐกิจกับการศึกษาต่างมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน และเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อกันทั้งทางตรงและ ทางอ้อม หากประเทศและหน่วยงานทางการศึกษาต้องการพัฒนาการศึกษาของชาติให้คนมีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข จำเป็นต้องพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการศึกษา

4. ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการเมือง

การศึกษาคือปัจจัยการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการศึกษาเป็น เครื่องมือที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอันเป็นเป้าหมายของการ พัฒนาทุก ๆ ด้าน การศึกษาเป็นผลมาจากโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง การให้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ การพัฒนาทักษะนิสัยและทัศนคติต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เพื่อช่วยให้เขาดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมและควรค่าแก่สังคม เพราะการเมืองเป็นเรื่องของ อำนาจ ฝ่ายการเมืองใช้อำนาจในการดำเนินการปกครองซึ่งจะอยู่ในรูปของกฎหมาย การกำหนด นโยบายและการจัดสรรทรัพยากรการเมืองเป็นเรื่องของคุณธรรม หากนักการเมืองเป็นผู้มีคุณธรรม มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ก็จะทำให้บ้านเมืองเจริญก้าวหน้า โดยมีการกำหนดนโยบายที่ดี

จักรพงษ์ สุวรรณศรี (2553) กล่าวถึงบทบาทของการศึกษาที่มีต่อการเมืองดังนี้

1) เป้าหมายการศึกษาคือการปรับปรุงคนและสังคม โดยมีการสร้างคนให้มีสำนึกแห่ง การรับใช้และการปรับปรุง“มนุษยชาติ”

2) หน้าที่ทางการเมืองของการศึกษา คือ การศึกษามีหน้าที่ปลูกฝังความเชื่อ คุณค่า และทัศนคติที่สอดคล้องกับสภาพการปกครองโรงเรียนในระบอบประชาธิปไตย บทบาทของ การศึกษาที่มีต่อสถาบันการปกครองในส่วนที่เกี่ยวกับระบอบการปกครองหรืออุดมการณ์ทาง การเมือง คือ การขัดเกลาทางการเมือง การเลือกสรรทางการเมือง การสร้างบูรณาการทาง การเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง

3) การศึกษาช่วยพัฒนาผู้นำทางการเมืองโดยผ่านระบบการศึกษา

4) การศึกษาช่วยเตรียมให้ประชาชนหรือพลเมืองมีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ มี ระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความจงรักภักดีต่อชาติ

จากความสำคัญของการศึกษาต่อการเมืองที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ การกำหนดนโยบายและการควบคุมดูแล ดังนั้น การเมืองจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาโดยตรง การศึกษาเป็นเครื่องมือของรัฐในการพัฒนาประเทศ ผู้มีอำนาจจึงเป็นผู้ชี้นำ การใช้หลักการ ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีการศึกษามาทกำหนดแนวทางและกรอบในการจัดการศึกษาของประเทศที่สอดคล้องกับนโยบายของประเทศจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง

ความหมายของหลักการ แนวคิดและปรัชญาทางการศึกษา

1. หลักการศึกษา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “หลักการ” หมายถึง สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

ซาโรช บัศวรี (2549) ให้ความหมายว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม โดยเป็นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนงอกงาม หรือหมายถึงการศึกษาเพื่อการพัฒนาสิ่งที่เรียกว่า การพัฒนาขั้น 5 ซึ่งมีอภุศลมูลอยู่ จะได้ลดน้อยถอยไป และได้บรรลุถึงชีวิตที่ร่มเย็นตามควรแก่กรณี

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2555) กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คำว่าหลักการการศึกษา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้เป็นไปในแนวทางที่พึงปรารถนา การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปอย่างจงใจ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับธรรมชาติของบุคคล

2. แนวคิดทางการศึกษา

“แนวคิด” หมายถึง ความคิดที่มีแนวทางปฏิบัติ

“การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้า ทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้ บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการศึกษาความหมายของคำว่า แนวคิดการศึกษา สรุปว่า ความคิดสำคัญที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยใช้กระบวนการในการถ่ายทอด การฝึก การอบรม การสืบสาน การสร้างสรรค์ การสร้างองค์ความรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม

แนวคิดของนักปราชญ์และนักการศึกษาต่าง ๆ ได้มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดต่าง ๆ มีดังนี้

โสเครติส (Socratis) นักปราชญ์ชาวกรีก มีแนวคิดว่าการศึกษามุ่งที่จะส่งเสริมสติปัญญา ความคิด ไตร่ตรอง หาใช่เพียงแต่หาความรู้เท่านั้นไม่ หลักการสำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษา คือ การฝึกฝนความรู้อันเกิดจากการใช้เหตุผล การสอนควรจะทำให้ผู้เรียนรู้จักคิด ค้นหาความรู้ที่แท้จริง การตอบโต้ ซักถาม ซักไซ้ ไล่เลียงจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความบกพร่องของตน และความรู้จริงนั้นเป็นรากฐานแห่งความประพฤติชอบ

พลาโต (Plato) นักปราชญ์ชาวกรีก มีแนวคิดว่าการศึกษาและการเมืองไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จุดประสงค์ของการศึกษา คือ การทำให้คนเป็นพลเมืองดีของรัฐ และเป็นรากฐานสำคัญของโครงสร้างทางการเมือง พลเมืองไม่จำเป็นต้องเป็นเอกตบุคลิกเพราะการเป็นพลเมืองดีนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอยู่แล้วของการเป็นคนดี และถือว่าการศึกษา คือ เครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัยมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียว ถ้าพลเมืองมีการศึกษาที่สามารถเผชิญกับเหตุการณ์และฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และเมื่อระบบการศึกษาดี จะพัฒนาสิ่งใดย่อมทำได้ง่าย แต่ถ้าวางพื้นฐานการศึกษาแล้ว ไม่ว่าจะทำอะไรย่อมไม่เกิดผล

จอร์น เอมอส คอเมนีอุส (John Amos Comenius) นักมนุษยธรรม นักอุดมคติ ชาวเชโกสโลวาเกีย ได้รับการยกย่องให้เป็นนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ในยุค ค.ศ. 1592-1670 จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือความรู้ และศีลธรรมการศึกษาเป็นสิทธิของทุกคน ไม่ว่าชายหญิง ยากดีมีจน โรงเรียนต้องเปิดรับทุกคน เด็กจะต้องได้รับการศึกษาที่เหมาะสมแก่ภาระหน้าที่ของตน โดยมีแนวการสอนดังนี้

- สอนสิ่งที่ผู้เรียนต้องการรู้และมีประโยชน์ในชีวิต
- สอนอย่างตรงไปตรงมา สอนกฎเกณฑ์ก่อนจึงสอนรายละเอียด
- สอนให้ผู้เรียนเกิดความประทับใจ โดยผ่านประสาทสัมผัส
- ครูควรทำแผนการสอนและใช้หลักจิตวิทยาในการสอน

ยัง ยักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส มีแนวคิดว่าการฝึกฝนทักษะทางร่างกายและสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นของการศึกษา

- จะต้องให้การยกย่องเด็ก และ โดยธรรมชาติเด็กย่อมแตกต่างกัน
- ธรรมชาติสร้างคนมาดีแล้ว แต่มนุษย์นั่นเองทำให้คนเลวลง

- การสอนเน้นความสำคัญในการที่จะช่วยให้เด็กเติบโต และมีพัฒนาการตามธรรมชาติ
- ครูควรศึกษาเด็กเพื่อจะได้เข้าใจเด็กที่สอนและการสอนให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์มากกว่าจากหนังสือ

- การเรียนควรจะบรรจุวิชาเกี่ยวกับการฝึกฝนร่างกาย คือ กายบริหารและการพลานามัย เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

โจฮัน ฟรีดริค แฮร์บาร์ต (Johann Friedrich Herbart) นักปราชญ์การศึกษา นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ได้พยายามนำวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษา มีแนวคิดที่ จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ การสร้างอุปนิสัย คุณธรรมและจริยธรรม ความดีงามในตัวบุคคล จึงจำเป็นต้องบรรจุสาระสำคัญดังกล่าวไว้ในหลักสูตร

- การเสนอความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์หรือแนวคิดใหม่กับของเดิม
- ควรนำเอาวิชาวรรณคดีและประวัติศาสตร์มาสอนตั้งแต่วัยประถมศึกษา แฮร์บาร์ตได้เสนอวิธีการสอน แบบ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียม (preparation) เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ พร้อมทั้งจะเรียน
2. ขั้นสอน (presentation) เป็นขั้นที่ให้ความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน
3. ขั้นเปรียบเทียบ (association) เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เก่าโดยให้เห็นความแตกต่างและความเหมือนกัน
4. ขั้นสรุป (generalization) เป็นขั้นสร้างกฎเกณฑ์ย่อเรื่องเพื่อความเข้าใจ
5. ขั้นใช้ (application) เป็นขั้นทดสอบความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนด้านหลักการทั่วไป ด้วยสิ่งที่ตั้งขึ้นมาจากข้อ 4

ฟรีดริค วิลเฮล์ม ออกัสต์ เฟรอบเอล (Friedrich Wilhelm August Froebel) นักปราชญ์ชาวเยอรมัน ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาลศึกษา มีแนวคิดที่ว่า การศึกษาจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ซึ่งมีรากฐานมาจากการพัฒนาตนเอง และเป็นไปตามแรงผลักดันของสังคม

- เด็กเมื่อแรกเกิดเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่ชอบอยู่นิ่ง และจะมีการพัฒนาการทางกายภาพก่อนพัฒนาการทางสติปัญญา ควรสร้างความจริงตามธรรมชาติ
- อนุบาลศึกษา จะต้องมิกิจกรรมของเด็กเป็นหลัก
- การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก และมุ่งให้เด็กพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ
- ควรส่งเสริม และพัฒนาความถนัดตามธรรมชาติของเด็กและบุคคลตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

- จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาการศึกษา นักจิตวิทยา และนักปฏิรูปการศึกษาชาว

อเมริกา เป็นผู้ริเริ่มปรัชญาการศึกษาแผนใหม่ เป็นผู้วางการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive) มีแนวคิดว่าการศึกษาเป็นการสร้างพัฒนาการให้แก่บุคคลหลายด้าน ไม่เฉพาะแต่ความรู้เท่านั้น การเรียนที่จะให้ผลดีต้องเป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดมากที่สุดและได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด คิวอี้ได้ใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1. ขั้นรวบรวมปัญหา
2. ขั้นรวบรวมข้อมูลเพื่อความกระจ่างในปัญหา
3. ขั้นตั้งสมมติฐานในการแก้ปัญหา
4. ขั้นวางแผนในการแก้ปัญหา
5. ขั้นลงมือกระทำเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ตามวิธีเรียนของคิวอี้ ผู้เรียนต้องไปค้นหาเนื้อหาวิชาและข้อมูลต่าง ๆ ด้วยตนเอง และมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเนื้อหาวิชานั้นไปใช้ในการแก้ปัญหา การได้เนื้อหาด้วยวิธีการนี้ย่อมมีความหมายแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันผู้เรียนย่อมเกิดความเข้าใจดียิ่งขึ้นเพราะได้ไปทำการค้นคว้าด้วยตนเอง

วิธีการสอนของคิวอี้ นับเป็นรากฐานของการสอนแผนใหม่แบบต่าง ๆ ในเวลาต่อมา เช่น การสอนแบบโครงการ (Project Based Learning) และการสอนแบบหน่วย (Unit Teaching) เป็นต้น จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษา จะเห็นได้ว่า มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการศึกษาของไทย ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงลักษณะการจัดการศึกษาของไทยในอดีตที่ผ่านมา ทำให้เห็นข้อดีและประเด็นปัญหาที่เป็นผลทำให้การศึกษาของไทยที่จะต้องแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

3. ปรัชญาทางการศึกษา

ปรัชญา บัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า “Philosophy” ในภาษาอังกฤษ โดยพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ โดยเป็นคำในภาษาสันสกฤต ประกอบด้วยรูปศัพท์ 2 คำ คือ ปร ซึ่งหมายถึง ไกล สูงสุด ประเสริฐ และคำว่า ชญา หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ เมื่อรวมกันเป็นคำว่า ปรัชญา จึงหมายถึงความรู้อันประเสริฐ เป็นความรู้รอบรู้ รู้กว้างขวาง ความหมายตามรูปศัพท์ในภาษาไทยเน้นที่ตัวความรู้หรือผู้รู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง ประเสริฐ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2529)

รุจิร ภู่อาระ (2551) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาประยุกต์ทั่วไป และเน้นหนักการศึกษาโดยเฉพาะ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับปรัชญาและปรัชญาการศึกษาจะเป็นพื้นฐานในการกำหนด

เป้าหมาย หลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จึงควรมีหลักการหรือเป้าหมายหลักของแต่ละสถานศึกษา

ทิสนา เขมมณี (2553) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่แตกหน่อมาจากปรัชญาแม่บทหรือปรัชญาทั่วไปที่ว่าด้วยความรู้ความจริงของชีวิต หากบุคคลมีความเชื่อว่าความจริงของชีวิตเป็นอย่างไร ปรัชญาการศึกษาจะจัดการศึกษาพัฒนาคนและพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามนั้น

สรุปว่า ปรัชญาการศึกษา คือ แนวความคิด หลักการ และกฎเกณฑ์ในการกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา หรือทฤษฎีการศึกษาทั่วไป ที่นักการศึกษาได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินการทางการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อทำการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาของการศึกษาได้อย่างชัดเจน ปรัชญาการศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข็มทิศนำทางให้นักศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล

ปรัชญาการศึกษาตะวันตก

น็อคคิง เนล (1998) ได้สรุป ปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา มีหลายกลุ่ม และเนื่องจากการศึกษาตะวันตกมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน จึงทำการรวบรวมไว้ในหนังสือปรัชญาการศึกษา ดังนี้

1) **ปรัชญาจิตนิยม (Idealism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานเก่าแก่ มีแนวคิดว่าการรับรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นที่จิตใจเป็นหลักสำคัญ คนจะรู้ได้ด้วยความคิด ไม่จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ ยึดถือความเป็นเหตุเป็นผลเป็นหลัก เหตุผลทำให้บุคคลเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้อย่างถูกต้อง การศึกษาจึงเน้นที่การพัฒนาจิตใจและสติปัญญา ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม ศีลธรรม การวินิจฉัยคุณค่าที่แท้จริงของคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้รู้จักและเข้าใจตนเอง ตลอดจนการส่งเสริมให้เข้าใจถึงแบบอย่างที่ดีงามเหมาะสม

2) **ปรัชญาสัจนิยม (Realism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาสัมผัสและจับต้องได้ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่เป็นการเรียนรู้เชิงประจักษ์ เป็นการใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเป็นหลัก

3) **ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดว่าการเกิดขึ้นเป็นกระบวนการที่บุคคลได้อยู่ในประสบการณ์นั้น ได้เห็น ได้เรียนรู้ ได้สัมผัส เป็นกระบวนการที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ความรู้ย่อมเกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่เก็บรวบรวมไว้ เน้นการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมให้คนรู้จักคิด คิดเป็น

และปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม การเรียนการสอนจึงเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กฝึกฝนและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4) **ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดที่ว่า ความจริงอยู่ที่การมีชีวิตอยู่จริง ๆ ของบุคคล เป้าหมายอยู่ที่การค้นหาเพื่อตัวของตนเอง บุคคลมีสิทธิเสรีภาพและใช้เสรีภาพของตนอย่างอิสระ การศึกษาตามแนวคิดนี้เป็นการส่งเสริมให้บุคคลรู้จักพิจารณาและตัดสินใจสภาพและเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิตอยู่

5) **ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาสาขาจิตนิยมและวัตถุนิยม เป็นปรัชญาที่มีแนวคิดยึดเนื้อหาสาระเป็นหลักในการจัดการศึกษา ยึดแบบแผน มีกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีระเบียบวินัย เน้นหนักและรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคม

6) **ปรัชญาสาขานิรันตรนิยม (Perennialism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีจุดหมายต้องการสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นคนที่แท้จริง เป้าหมายของการศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณสมบัติในทางสติปัญญาและเหตุผล ให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองอย่างมีเหตุผล

7) **ปรัชญาสาขาพัฒนาการนิยม (Progressivism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่เน้นการให้การศึกษาทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ควบคู่ไปกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและสังคม เพื่อผู้เรียนจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนต้องเป็นผู้แก้ปัญหาได้ เน้นประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นหลัก

8) **ปรัชญาสาขาปฏิรูปนิยม (Reconstructions)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดว่าการศึกษาคือการช่วยปรับปรุง พัฒนาสังคมและปฏิรูปสังคม สร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นใหม่ การศึกษาจึงต้องให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง

9) **ปรัชญาแบบผสมผสาน (Ecliticism)** เป็นปรัชญาพื้นฐานที่เกิดจากการนำเอาประเด็นปรัชญาต่าง ๆ มากกว่า 1 ปรัชญามาผสมผสานกัน ซึ่งไม่มีสาระที่ตายตัวขึ้นอยู่กับการผสมผสานของแต่ละบุคคล โดยเลือกปรัชญาที่มีความกลมกลืนปราศจากการขัดแย้งกัน

จากการศึกษาปรัชญาการศึกษาตะวันตกในกลุ่มต่าง ๆ สรุปได้ว่ามีพื้นฐานจากความเชื่อหรือแนวคิดด้านปรัชญาแตกต่างกันออกไป และเนื่องจากการศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาถึงแนวคิดต่าง ๆ ของปรัชญา เพื่อเป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจและมองปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

สมชาย รัตนทองคำ (2550) ได้แบ่งปรัชญาการศึกษาตะวันตกไว้ 6 สาขา และนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาดังนี้

1) ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาสารัตถนิยม มีลักษณะอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม ซึ่ง บราแมลต์ ได้เปรียบเทียบการศึกษาแบบนี้ว่าเป็นแนวทางที่นำไปสู่การอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งปรัชญาสารัตถนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญา 2 กลุ่ม คือ ลัทธิจิตนิยม (Idealism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) เนื่องจากปรัชญาทั้ง 2 ลัทธินี้มีความเชื่อพื้นฐานแตกต่างกัน ปรัชญาสารัตถนิยมจึงแยกออกเป็น 2 กลุ่มตามรากฐานของปรัชญาดั้งเดิมดังนี้

1.1) ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยม

เป้าหมายทางการศึกษาตามความเชื่อดังกล่าวตามที่เสนอของนักปรัชญากลุ่มนี้จึงมีความเห็นว่า โรงเรียนจะต้องพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้ และถ่ายทอดคุณธรรมของสังคมในอดีตไปยังบุคคลรุ่นต่อไป ดังนั้น สิ่งใดก็ตามที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องถ่ายทอดสิ่งนั้น ไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

(1) นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยมถือว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นเครื่องมือของสังคม ดังนั้น บุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งสังคมจะต้องกระทำคือ การสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่ต่อไป

(2) นักเรียน ในทัศนะของนักปรัชญาการศึกษาในกลุ่มนี้มีความเชื่อมั่นว่า ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดที่จะเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ได้ ดังนั้น ถ้าหากได้รับการอบรมสั่งสอนที่เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการได้ หน้าที่ของนักเรียนก็คือ จะต้องเลียนแบบจากครูและศึกษาเล่าเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ตามที่ครูกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายวิชาที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา นอกจากนี้ นักปรัชญากลุ่มนี้ยังมีความเชื่อว่า โดยธรรมชาติของผู้เรียนที่แท้จริงแล้ว ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ต้องทำดีที่สุด เพื่อจะทำให้ตนเองเป็นคนที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

(3) ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการทางการศึกษา เพราะครูเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างของนักเรียน และเป็นสัญลักษณ์ที่นักเรียนจะต้องทำตัวให้เป็นเช่นนั้น ดังนั้น ครูจะต้องทำตัวให้ดีที่สุดและจะต้องพยายามฝึกนักเรียนให้เป็นคนที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการ

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา นักปรัชญากลุ่มนี้มีความเห็นว่า หลักสูตรจะต้องเน้นการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และประวัติบุคคลสำคัญ โดยถือว่าประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมและชีวิตภายในสังคม ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับมานุษยวิทยาจะช่วยให้เข้าใจมนุษย์ได้ดีขึ้น

(5) วิธีการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยาย อภิปราย และทำตาม ตัวอย่างที่มีอยู่ ที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาตั้งแต่อดีต

1.2) ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธินิยม

มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อค้นหาความจริงต่าง ๆ ที่มีอยู่ ขยายความจริงและ ผสมผสานความจริงที่ได้อันแล้ว ให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไปและหน้าที่ในอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ความจริงที่มีทฤษฎีสันับสนุน และถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ที่แจ้งชัดอยู่แล้วให้ คนรุ่นหนุ่มสาวและคนชรา

(1) นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวลัทธินิยมได้กำหนด นโยบายทางสังคมในลักษณะใกล้เคียงกับลัทธินิยมซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันเป็นมรดก ของสังคมเช่นเดียวกัน แต่มรดกทางสังคมในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จะหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ

(2) นักเรียน นักเรียนจะไม่มีอิสระ ต้องดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ และจะต้องอยู่ในระเบียบวินัยจนกระทั่งสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

(3) ครู จะต้องรับผิดชอบในการแนะนำสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงให้นักเรียนได้รู้จัก โดยวิธีการบรรยาย สาธิต และมีประสบการณ์ตรง จะต้องให้นักเรียนได้รู้ถึงกฎเกณฑ์และระเบียบ ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความลำเอียงอันจะเกิดขึ้นจากครู นักปรัชญากลุ่มนี้ จะใช้เครื่องช่วยสอนและสื่อต่าง ๆ ด้วย

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา นักปรัชญาลัทธินิยมจะมองหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่ สามารถแบ่งแยกให้เป็นความรู้ย่อยที่สามารถวัดได้ นักปรัชญาลัทธินิยมหลายคนได้สนับสนุน แนวความคิดของ Thorndike นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมและบิดาแห่งการวัดผลการศึกษาที่ กล่าวไว้ว่า ถ้าสิ่งต่าง ๆ มีอยู่จริงแล้วสิ่งนั้นจะต้องมีปริมาณและจะสามารถวัดได้ ดังนั้น ลักษณะ หลักสูตรของปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธินิยมนี้ นักเรียนจะต้องเรียนการใช้เครื่องมือใน การแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาในสังคมของตนเอง นักเรียนจะต้องคุ้นเคยกับวิธีการ ทางฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา นักเรียนจะต้องเรียนวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ วรรณคดีและศิลปะ ที่สำคัญต่าง ๆ ของสังคม และในขั้นสุดท้ายควรจะสอนให้รู้เกี่ยวกับปรัชญาและปัญหาต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นจากการนำเอาความรู้ไปใช้ในภาคปฏิบัติอีกด้วย

(5) วิธีการเรียนการสอน การเรียนการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อจะสามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ วิธีการสอนจะเน้นการอุปมาน (inductive) ซึ่งเป็นการสรุปกฎเกณฑ์จากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมากที่สุด

คือ การทัศนศึกษา การใช้ภาพยนตร์ ฟิล์ม เครื่องบันทึกเสียง โทรทัศน์ และวิทยุ หรือสื่อประกอบการเรียนการสอน

2) ปรัชญานิรันตรนิยม (Perennialism)

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษาที่จัดสำหรับคนทุกคนในสังคมและทุกยุคทุกสมัยจะมีความเหมือนกัน นั่นก็คือ จะเป็นการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของคนในสูงขึ้น ปรัชญานิรันตรนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธ์ลัทธิ Neo-Thomism ซึ่งมีแนวความคิดว่า "ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลง หรือเป็นสิ่งที่เรียกว่า อมตะ" โดยเฉพาะเรื่องของความรู้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ที่แห่งไหนใดไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไปก็จะเป็นสิ่งที่ดีเสมอ ปรัชญานิรันตรนิยมจะมีแนวความคิดพื้นฐานดังนี้

(1) นโยบายทางสังคม ปรัชญานิรันตรนิยมได้เน้นความสำคัญของความคงที่หรือความไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จึงถือว่า ความจริงหรือความรู้ในอดีดย่อมสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน และถือว่าศีลธรรมและความรู้ต่าง ๆ มาจากวัดและมหาวิทยาลัย สำหรับโรงเรียนที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาจะมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมน้อยมาก

(2) นักเรียน ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มนิรันตรนิยมจะมีความเชื่อว่า นักเรียนเป็นผู้ที่มีเหตุผลและมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ความจริงและความรู้ต่าง ๆ ดังนั้น โรงเรียนจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความจริงและความรู้เหล่านั้น

(3) ครู ในฐานะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมนั้น ครูจะเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ควบคุมดูแลและรักษาระเบียบวินัย และเนื่องจากครูจะต้องเป็นผู้ที่ฝึกรบรณนักเรียนให้เป็นคนมีเหตุผลและเป็นผู้มีความตั้งใจในการทำงาน ดังนั้น ครูจะต้องมีคุณลักษณะดังกล่าว และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมประกอบด้วยเนื้อหาสาระ 2 ประเภท คือ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาทางมานุษยวิทยา และนักปรัชญากลุ่มนิรันตรสนับสนุนแนวความคิดที่จะให้ใช้เรื่องราวและวรรณคดี นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีเหตุผล ให้มีความจำและให้มีความตั้งใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นเลิศ

(5) วิธีการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มนิรันตรนิยมได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการฝึกรบรณทางจิตใจและปัญญาโดยใช้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ และเนื่องจากว่าธรรมชาติของผู้เรียนมีความต้องการอยากจะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ดังนั้น นักปรัชญากลุ่มนิรันตรนิยมจึงใช้ธรรมชาติดังกล่าวของผู้เรียนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปสู่ความมี

เหตุผล วิธีการสอนที่กลุ่มนิรันดรนิยมได้ใช้มากที่สุดคือ วิธีการบรรยายเพื่อให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังได้ใช้วิธีการให้ท่องจำเนื้อหาสาระต่าง ๆ และวิธีการถาม-ตอบอีกด้วย

3) ปรัชญาพัฒน์นิยม (Progressivism)

เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการศึกษาก็คือ การสร้างสถานการณ์ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่จะต้องมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น ปรัชญาพัฒน์นิยมเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ กลุ่มปฏิบัตินิยม พัฒน์นิยม หมายถึง การนิยามหาความรู้อย่างมีอิสรภาพ มีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง เพื่อพัฒนาประสบการณ์และความรู้อยู่เสมออย่างไม่หยุดนิ่ง แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาพัฒน์นิยม มีดังนี้

(1) นโยบายทางสังคม นักปรัชญาการศึกษากลุ่มพัฒน์นิยมจะถือว่า โรงเรียนเป็นเครื่องมือของสังคมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมไปสู่อนุชนรุ่นหลัง โรงเรียนที่ดีจะต้องสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม และควรจะนำนักเรียนไปสู่ความสุขในชีวิตของมนุษย์ในอนาคต การดำเนินการต่าง ๆ ตามปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้จะเน้นวิธีการประชาธิปไตย

(2) นักเรียน เป็นผู้ที่จะต้องพบกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

(3) ครู ภาระหน้าที่ของครูก็คือ แนะนำแนวทางให้แก่ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมกับจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด ครูจะต้องเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนเช่นเดียวกับนักเรียน และมีหน้าที่ช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ นอกจากนี้ ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่นักเรียนได้ทำอยู่ เป็นผู้สนับสนุนให้นักเรียนได้ร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขันกันในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา ในทัศนะของปรัชญากลุ่มพัฒน์นิยมจะยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน และคัดค้านหลักสูตรที่ยึดเอาวิชาเป็นศูนย์กลาง การเรียนการสอนมักยึดเอาความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ดังนั้น หลักสูตรจึงมีความยืดหยุ่นมากที่สุด ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ หลักสูตรแบบนี้มีชื่อเรียกว่า "หลักสูตรประสบการณ์ (experience curriculum)" หรือ "หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (child centered curriculum)"

(5) วิธีการเรียนการสอน ใช้วิธีการเรียนการสอนในหลายลักษณะที่เห็นว่าจะนำมาใช้ได้ และมีความแตกต่างกันตั้งแต่จัดแบบตามสบายจนกระทั่งถึงแบบที่มีระเบียบแบบแผน สำหรับ

วิธีการที่นิยมใช้มากก็คือ การทำโครงการ การอภิปรายกลุ่ม และการแก้ปัญหาเป็นรายบุคคล การจัดการเรียนการสอนตามแนวความคิดของกลุ่มพิพัฒน์นิยมจะเน้น "คิดอย่างไร" มากกว่า "คิดอะไร" นั่นคือ เน้นกระบวนการมากกว่าจุดหมายปลายทางของการเรียน

4) ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Resonstructionism)

เป้าหมายการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนสนใจและตระหนักในตนเอง สร้างความรู้สึกว่าผู้เรียนเป็นสมาชิกของสังคมและสามารถปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นได้ ปรัชญาปฏิรูปนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เช่นเดียวกับปรัชญาพิพัฒน์นิยม และโดยทั่วไปถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒน์นิยม บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้คือ Theodor Brameld แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาปฏิรูปนิยมมีดังนี้

(1) นโยบายทางสังคม กลุ่มปฏิรูปนิยมมีความเชื่อว่าการศึกษาคควรจะเป็นเครื่องมือโดยตรงสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคม ในภาวะที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาต่าง ๆ อยู่ การศึกษาคควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

(2) นักเรียน จะต้องมีความรู้สึกสำนึกในหน้าที่ของการสร้างสังคมใหม่ ด้วยเหตุนี้ผู้เรียนจำเป็นจะต้องหาประสบการณ์ด้วยตนเองให้มากที่สุด เพื่อจะได้รู้จักตนเองและรู้ว่าจะทำอะไรในสังคมในอนาคต และนักเรียนมีเสรีภาพในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากที่สุด

(3) ครู นักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมถือว่าครูต้องเป็นผู้นำในสังคม สร้างระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมให้เกิดขึ้น ครูมีหน้าที่สอนกระบวนการประชาธิปไตยให้นักเรียน สามารถนำกระบวนการนี้ไปใช้ทั้งอยู่ในโรงเรียนและในสังคม

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา หลักสูตรในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มปฏิรูปนิยมยึดเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง โดยพยายามจัดให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการจะเป็นในอนาคต เนื้อหาวิชาที่จัดไว้ในหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาของสังคมปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ เน้นหนักในวิชาสังคมศึกษา มักจะจัดหลักสูตรในรูปของหลักสูตรแบบแกน และยึดเอาภาระหน้าที่ภายในสังคมเป็นหลักในการจัด

(5) วิธีการเรียนการสอน การจัดเวลาสำหรับการสอน จะมีความยืดหยุ่นได้มากเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะต่าง ๆ ได้ ครูให้เสรีภาพแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่ดีที่สุดในส่วนรวม

5) ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มภาวะนิยม (Existentialism)

เป้าหมายการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยการทบทวน พิจารณา โคร้ครวญและตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ ๆ เพื่อให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสภาพของตนเอง เน้นการมีอยู่ของมนุษย์แต่ละคนซึ่งมีสิ่งแวดล้อมและสภาพของตนเอง ปรัชญาการศึกษาของกลุ่มภาวะนิยมเป็นแนวความคิดที่เน้นความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเองของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนที่จะเลือกอย่างเสรี สร้างลักษณะของตนเองตามแบบอย่างที่ตนเองปรารถนา การที่มนุษย์จะกระทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสำคัญ โดยจะเป็นเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจที่มีผลต่อตนเองและผู้อื่นด้วย แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาการศึกษาของกลุ่มภาวะนิยมมีดังนี้

(1) นโยบายทางสังคม กลุ่มภาวะนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาบนโลกพร้อมกับความว่างเปล่า ไม่มีสาระอะไรติดมา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องพยายามค้นหาตัวเอง และเลือกสร้างลักษณะของตนเองที่ตนอยากจะเป็น อาทิ เป็นครู แพทย์ วิศวกร ช่างนา ผู้เสียดสะ ฯลฯ ในการเลือก บุคคลมีสิทธิเสรีภาพ ปราศจากเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ของสังคมมาบีบบังคับ

(2) นักเรียน มีเสรีภาพอย่างมากในการที่จะเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ ในประเทศไทยมีการทดลองจัดตั้งโรงเรียนตามแนวความคิดของปรัชญาการศึกษาของกลุ่มภาวะนิยมคือ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดสอนตามความสามารถของผู้เรียน ตามความชอบของผู้เรียนเป็นหลัก หรือ summer hill, non-grad school เป็นต้น

(3) ครู จะทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นเร่งเร้าให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ครูควรพยายามทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่า ชีวิตเป็นของตัวเอง ดังนั้น ผู้เรียนควรเป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตเอง หลังจากได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ และได้รับคำแนะนำจากครูหรือผู้มีประสบการณ์แล้ว ผู้สอนควรมีความเป็นกันเองและร่วมคิดร่วมทำกับผู้เรียนหลักสูตร

(4) หลักสูตรหรือเนื้อหา ให้ความสำคัญกับทุกรายวิชา ทุกเนื้อหาเสมอภาคกัน หากผู้เรียนเห็นว่าวิชาใดเหมาะกับตนที่จะทำให้ตนเข้าใจสังคมและตัวเองได้ ย่อมถือว่าวิชานั้นเหมาะกับผู้เรียน เนื้อหาในหลักสูตรจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตและพัฒนาการผู้เรียน ดังนั้น วิชาที่สอนจึงมีความโน้มเอียงไปทางหมวดมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

(5) วิธีการเรียนการสอน ตามแนวคิดของปรัชญาการศึกษาในกลุ่มนี้ มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษาในระบบเปิด มนุษยธรรมในการศึกษา การสอนแบบไม่มีชั้นเรียน การจัดกลุ่มผู้เรียนหลายกลุ่มอายุ ฯลฯ

6) ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาวิเคราะห์มีชื่อเรียกอย่างอื่นคือ Analytic Philosophy, Scientific Empiricism ปรัชญากรุปนี้เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเน้นวิธีการวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลทั้งหมด และจะต้องอาศัยวิธีการวิเคราะห์หรือตรวจสอบภาษาด้วยความระมัดระวัง ดังนั้น ปรัชญากรุปนี้จึงเกี่ยวข้องกับญาณวิทยามากกว่าอภิปรัชญาและคุณวิทยา ปรัชญาวิเคราะห์จะอาศัยหลักการของอภิปรัชญาและคุณวิทยามาเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในแต่ละเรื่อง เมื่อนำเอาปรัชญามาวิเคราะห์มาใช้กับการศึกษาก็จะพบว่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความคิดรวบยอดทางการศึกษา ข้อถกเถียง ข้อความโฆษณาชวนเชื่อ และข้อความต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การพยายามจะอธิบายว่าการสอนคืออะไร การสอนแตกต่างจากการอบรมอย่างไร และการสอนต่างจากการเรียนอย่างไร จากการศึกษาปรัชญาตะวันตกจากนานาทัศนะของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนจึงขอสรุปแนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาตะวันตกเป็น 9 สาขา ดังนี้

1. ปรัชญาจิตนิยม

ปรัชญาจิตนิยมมีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาลว่าเป็น “โลกแห่งจิต (The World of Mind) ” และมีแนวคิดว่า ความรู้ที่แท้จริงคือ “จิตที่ยั่งยืน (Truth as idea) ” แนวคิดเกี่ยวกับความดีหรือจริยธรรม การศึกษาจึงเน้นที่การพัฒนาจิตใจและสติปัญญา ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมศีลธรรม การวินิจฉัยคุณค่าที่แท้จริงของคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมให้รู้จักและเข้าใจตนเอง ตลอดจนการส่งเสริมให้เข้าใจถึงแบบอย่างที่ดีงามเหมาะสม แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาจิตนิยมมีดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้โดยการรื้อฟื้นความจำ (Platonic process of Reminiscence) ซึ่งอาศัยการมองทะลุเข้าไปในตัวเอง (introspection) หรือการวิปัสสนา (contemplation)

2) แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมมี 2 ประเภท ได้แก่ คุณธรรมทางปรัชญา และคุณธรรมทางสังคม ซึ่งต่างกันดังนี้

2.1) คุณธรรมทางปรัชญา เป็นคุณธรรมที่ต้องอาศัยปัญญา เป็นคุณธรรมขั้นสูงสุด

2.2) คุณธรรมทางสังคม เป็นการกระทำที่ถูกต้องตามความเชื่อหรือประเพณี

3) แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา คือ “การศึกษา หมายถึง การให้ความเจริญเติบโต ซึ่งต้องเน้นการอบรมจิตใจให้มีระเบียบวินัย”

4) แนวคิดเกี่ยวกับบุคคลหรือผู้เรียน คือ ผู้เรียนแต่ละคนมีองค์ประกอบทางจิตใจ ซึ่งจำแนกเป็น 3 ภาค คือ ภาคคัมหา (Appetite) ภาคน้ำใจ (Spirit) และภาคปัญญา (Wisdom) ซึ่งมีความเข้มข้นแตกต่างกันในแต่ละบุคคล บางคนมีภาคคัมหาสูงกว่าภาคอื่น ๆ บางคนมีภาคน้ำใจสูงกว่าภาคอื่น ๆ แต่บางคนมีภาคปัญญาสูงกว่าภาคอื่น ๆ

5) แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของรัฐด้านการศึกษา คือ รัฐควรจัดการศึกษาให้แก่คนทุกคนในชาติ และควรจัดตามลักษณะขององค์ประกอบด้านจิตใจ โดยให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้สามารถทำหน้าที่ปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย

6) แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียนเป็นสถานที่เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมทางความคิดให้แก่ผู้เรียน ความคิดแสดงออกเป็นสัญลักษณ์ เช่น ภาษา ศิลปะ คณิตศาสตร์ และจุดมุ่งหมายของโรงเรียนคือ สร้างคนให้เป็นนักศิลปะและนักภาษา

7) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร คือ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ควรเน้นความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของชีวิต สร้างคุณธรรม มโนธรรม และฝึกคิดหาเหตุผล โดยให้เรียนวิชาภาษา วรรณคดี ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ คณิตศาสตร์ และประวัติศาสตร์ กลุ่มวิชาที่เป็นแกนกลางของหลักสูตรคือ Language Arts

8) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ ใช้สัญลักษณ์ ภาษา คณิตศาสตร์ ศิลปะ เป็นสื่อนำไปสู่การเรียนรู้ เน้นกิจกรรมการฟัง การจดบันทึก การจำ การบรรยาย การค้นคว้าจากตำรา หัวใจของกระบวนการเรียนการสอนคือห้องเรียนและห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งกลางที่ครูจะใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ มาถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ครูคือแม่แบบและแม่พิมพ์

9) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรมเน้นจริยศึกษาเป็นพิเศษ โดยสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี อุดมการณ์และค่านิยมทางสังคมควบคู่ไปกับการอบรมทางจริยธรรม

2. ปรัชญาสังนิยม

แนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาลว่าเป็น “โลกแห่งวัตถุ” หรือโลกแห่งสิ่งที่เป็นรูปธรรม (The World of Things) และมีแนวคิดที่แท้จริงคือ “ข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตได้ (Truth as observable fact)” เป็นปรัชญาพื้นฐานที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เห็นได้ด้วยตา สัมผัสและจับต้องได้ ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่เป็นการเรียนรู้เชิงประจักษ์ เป็นการใช่วิธีทางวิทยาศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเป็นหลัก แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาสังนิยมมีดังนี้

1) แนวคิดการหาเหตุผล จะอาศัยจิตเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงของธรรมชาติ

2) แนวคิดการศึกษา เป็นกระบวนการฝึกร่างกาย จิตใจ ความคิด และอุปนิสัยให้เป็นคนดี และรู้จักวิธีการแสวงหาความสุขอย่างถูกต้อง

3) แนวคิดอุดมการณ์ทางการศึกษา คือ ความมีคุณธรรมและการมีชีวิตที่เป็นสุข

4) แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จัดให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับสภาพกฎธรรมชาติที่แท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติที่แวดล้อม จุดมุ่งหมายของโรงเรียนคือ สร้างคนที่มีความรู้และคุณธรรมตามหลักความเป็นจริงของธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีชีวิตที่เป็นสุข

5) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร คือ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ควรเน้นเรื่องของธรรมชาติ ทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ วิชาที่เน้น ได้แก่ ชีววิทยา สัตววิทยา พฤกษศาสตร์ ธรณีวิทยา ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ และคณิตศาสตร์

6) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ เน้นการเรียนรู้โดยผัสสะ (sense perception) สอนโดยการสาธิตและการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ครูคือนักสาธิตที่ดีและรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

7) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม เน้นจริยศึกษาที่อาศัยกฎเกณฑ์ทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติ สอนให้ผู้เรียนเข้าใจสภาวะธรรมชาติ และประพฤตินให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ ปลูกฝังค่านิยมทางสุนทรียภาพและศิลปะ โดยการจำลองแบบหรือเรียนรู้จากแบบอย่างความงามตามธรรมชาติ

3. ปรัชญาปฏิบัตินิยม

ปรัชญาปฏิบัตินิยมมีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาลว่าเป็น “โลกแห่งประสบการณ์ (The World of Experience)” และมีแนวคิดที่แท้จริงคือ “สิ่งที่นำมาปฏิบัติในชีวิตอย่างได้ผล (Truth as what works)” เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดที่สิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการที่บุคคลได้อยู่ในประสบการณ์นั้น ได้เห็น ได้เรียนรู้ ได้สัมผัส เป็นกระบวนการที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ความรู้เกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่เก็บรวบรวมไว้ เน้นการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ตนรู้จักคิด คิดเป็น และปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาปฏิบัตินิยมมีดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน คือ โรงเรียนเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ต่อเนื่อง เป็นสังคมย่อยที่จำลองจากสังคมใหญ่ เพื่อให้ประสบการณ์ในโรงเรียนสัมพันธ์และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ความรู้ที่ได้จากโรงเรียนคือสิ่งที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิต

2) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

2.1) หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์

2.2) เน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคม ไม่เน้นเนื้อหาสาระ

2.3) เน้นกระบวนการเรียนรู้

3) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่

3.1) เน้นการเรียนรู้โดยวิธีแก้ปัญหา (Problem Solving) อาศัยประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้

3.2) สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

3.3) ให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ในขณะที่นำความรู้ไปใช้ (Learning while using knowledge) เช่น ให้ทำโครงการหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาคำตอบใหม่ ๆ

4) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม คือ โรงเรียนต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นจริงเหมือนในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางศีลธรรม จรรยา และแบบอย่างความประพฤติที่ดีงาม ที่สังคมยอมรับ

4. ปรัชญาอัตถิภาวนิยม

ปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีแนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาลว่าเป็น “โลกแห่งความมีตัวตนอยู่จริง (The World of Existing)” และมีแนวคิดที่แท้จริงคือ “สิ่งที่มนุษย์แต่ละคนเลือกกำหนดขึ้นมา (Truth as existential choice)” เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดที่ความจริงอยู่ที่การมีชีวิตอยู่จริง ๆ ของบุคคล เป้าหมายอยู่ที่การค้นหาเพื่อตนเอง บุคคลมีสิทธิเสรีภาพและใช้เสรีภาพของตนอย่างอิสระ แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีดังนี้

1) แนวคิดเน้นเอกัตบุคคลเป็นสำคัญ โรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาเสรีภาพของเอกัตบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ค้นพบและรู้จักตนเองอย่างแท้จริง คำนึงถึงความแตกต่างส่วนบุคคล ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ตนเองประสบความสำเร็จ

2) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร มีความยืดหยุ่น ไม่กำหนดตายตัว เปิดให้มีวิชาเลือกอย่างกว้างขวางที่สุด เพื่อสนองตอบความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3) ครู มีทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ครูให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตเอง โดยให้คำแนะนำจากครูหรือผู้มีประสบการณ์ และร่วมคิดร่วมทำกับผู้เรียน

4) แนวคิดการพัฒนาคุณธรรม โรงเรียนต้องกระตุ้นให้แต่ละบุคคลสำนึกได้ด้วยตนเอง ตระหนักในเสรีภาพ รู้จักเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเองและมีความรับผิดชอบต่อการเลือก

นั้น การจัดการศึกษาด้านสุนทรียภาพเน้นการฝึกฝนให้ผู้เรียนสร้างงานด้านศิลปะตามแนวคิดของตนเองอย่างเสรี

5) ผู้เรียน เน้นหลักการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้จักตนเอง ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ ผู้เรียนมีความเข้าใจตนเองและเป็นตัวของตัวเอง เช่น ศิลปะ ปรัชญา การเขียน การอ่าน การละคร โดยมีครูกระตุ้นให้แต่ละบุคคลใช้คำถามนำไปสู่เป้าหมายที่ตนเองต้องการ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

6) เป้าหมายการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยการทบทวน พิจารณา ไตร่ตรองและตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ ๆ เพื่อให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้ศักยภาพของตนเอง

7) การจัดเนื้อหาหลักสูตร มุ่งความสำคัญกับทุกรายวิชาอย่างเสมอภาคกัน เนื้อหาในหลักสูตรจะมุ่งเน้นการเจริญเติบโตและพัฒนาการผู้เรียน ได้แก่ วิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

5. ปรัชญาสารัตถนิยม

ปรัชญาสารัตถนิยม เป็นปรัชญาพื้นฐานที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาสาขาจิตนิยมและสังคมนิยม เป็นปรัชญาที่มีแนวคิดยึดเนื้อหาสาระเป็นหลักในการจัดการศึกษา ยึดแบบแผน มีกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีระเบียบวินัย เน้นหนักและรักษาอุดมคติอันดีงามของสังคม มีลักษณะอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม เน้นพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้และถ่ายทอดคุณธรรมของสังคมไปยังบุคคลรุ่นต่อ ๆ ไป สิ่งใดก็ตามที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องถ่ายทอดสิ่งนั้นไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาสารัตถนิยมมีดังนี้

1) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ต้องผ่านจิตวิญญาณและแรงบันดาลใจ เพื่อค้นหาความจริงต่าง ๆ ที่มีอยู่ ขยายความจริงและผสมผสานความจริงที่ารู้แล้ว ให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไป และเกี่ยวกับหน้าที่ในอาชีพต่าง ๆ โดยความรู้จริงที่มีทฤษฎีสันับสนุน

2) จิตของผู้เรียนพัฒนาขึ้นมากเท่าใดก็มีโอกาสที่จะเป็นจิตที่สมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น

3) สาระสำคัญของความรู้คือ วิชาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความรู้ปัจจุบัน ซึ่งเน้นปริมาณความรู้เป็นสำคัญ

4) แนวคิดการเรียนการสอนมุ่งที่จะฝึก (The Three R's) การอ่าน เขียน คิดเลข

5) เน้นเนื้อหาวิชา การเชื่อฟังครู การสอนเน้นความจำในทางทฤษฎีเพื่อนำไปปฏิบัติ ยึดถือมรดกทางวัฒนธรรม การกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้แน่นอนตายตัว

6) แนวคิดทางสังคม เชื่อว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นเครื่องมือของสังคม ดังนั้น บุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย และสิ่งที่สังคมจะต้องกระทำคือ การสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป โดยสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่

7) เป้าหมายทางการศึกษาตามความเชื่อว่า โรงเรียนจะต้องพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้ซึ่งคุณธรรมของสังคมในอดีตให้คงอยู่สู่คนรุ่นต่อไป

8) นักเรียน เลียนแบบจากครูและศึกษาเล่าเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ตามที่ครูกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายวิชาที่เกี่ยวกับมานุษยวิทยา โดยธรรมชาติของผู้เรียนที่แท้จริงแล้ว ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ต้องทำดีที่สุดเพื่อจะทำให้ตนเองเป็นคนที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด ผู้เรียนไม่มีอิสระ ต้องดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ และอยู่ในระเบียบวินัยจนกระทั่งสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

9) ครู เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการทางการศึกษา เพราะครูเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างของนักเรียน ครูต้องทำตัวให้ดีที่สุด และจะต้องพยายามฝึกนักเรียนให้เป็นคนที่มีอุดมการณ์ตามที่ต้องการครู รับผิดชอบในการแนะนำสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงให้นักเรียนได้รู้จัก โดยวิธีการบรรยายสารัตถ์และประสบการณ์ตรง ให้ผู้เรียนได้รู้ถึงกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ

10) หลักสูตรหรือเนื้อหา หลักสูตรเน้นการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์และประวัติบุคคลสำคัญ โดยถือว่าประวัติศาสตร์จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจสังคมและชีวิตภายในสังคม และการศึกษาเกี่ยวกับมานุษยวิทยาช่วยให้เข้าใจมนุษย์ดีขึ้น ศึกษาวิชาฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา เรียนวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ สอนให้รู้เกี่ยวกับปรัชญาและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาความรู้ไปปฏิบัติได้

11) วิธีการเรียนการสอน ใช้วิธีการบรรยาย อภิปรายและทำตามตัวอย่างที่มีอยู่ที่มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาตั้งแต่อดีต เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อจะสามารถเข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติวิธีการสอนจะเน้นการอุปมาน (inductive) ซึ่งเป็นการสรุปกฎเกณฑ์จากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมากก็คือ การทัศนศึกษา การใช้ภาพยนตร์ เครื่องบันทึกเสียง โทรทัศน์ และวิทยุ หรือสื่อประกอบการเรียนการสอน

6. ปรัชญานิรันตรนิยม

ปรัชญานิรันตรนิยม (Perennialism) แนวความคิดหลักทางการศึกษาของนิรันตรนิยม ได้แก่ ความเชื่อที่ว่า หลักการของความรู้จะต้องมีลักษณะจีรังยั่งยืนอย่างแท้จริง คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้ใช้ได้ในปัจจุบันและอนาคต เป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีจุดหมายที่ต้องการสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นคนที่แท้จริง เป้าหมายของการศึกษาเป็นไปเพื่อการพัฒนา คุณสมบัติในทางสติปัญญาและเหตุผล ให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองอย่างมี

เหตุผลแนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญานิรันดรนิยมมีดังนี้

- 1) แนวคิดเชื่อว่า ความจริงหรือความรู้ในอดีตย่อมสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบันได้
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับผู้เรียน นักเรียนเป็นผู้ที่มีเหตุผลและมีแนวโน้มที่จะก้าวไปสู่ความจริงและความรู้ต่าง ๆ โรงเรียนต้องพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความจริงและความรู้
- 3) ครูเป็นตัวอย่างและเป็นผู้ควบคุมดูแลและรักษาระเบียบวินัย และเนื่องจากครูจะต้องเป็นผู้ที่ฝึกอบรมนักเรียนให้เป็นคนมีเหตุผลและเป็นผู้มีความตั้งใจในการทำงาน ครูมีลักษณะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน
- 4) แนวการจัดการหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหาสาระ 2 ประเภท คือ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับจิตใจซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาทางมานุษยวิทยา และเรียนรู้เนื้อหาเรื่องราวและวรรณคดี
- 5) แนวการจัดการเรียนการสอน เป็นไปตามธรรมชาติของผู้เรียน โดยผู้เรียนมีความต้องการอยากจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อก้าวไปสู่ความมีเหตุผล วิธีการสอนคือ วิธีการบรรยายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ วิธีการให้ท่องจำเนื้อหาสาระต่าง ๆ และวิธีการถามตอบ

7. ปรัชญาพัฒนาการนิยม

พัฒนาการนิยมเป็นปรัชญาพื้นฐานที่เน้นการให้การศึกษาทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ควบคู่ไปกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและสังคม เพื่อผู้เรียนจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนต้องเป็นผู้แก้ปัญหาได้ เน้นประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นหลัก แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาพัฒนาการนิยมมีดังนี้

- 1) แนวการจัดการหลักสูตร โดยตั้งคำถามว่า “ผู้เรียนต้องการเรียนอะไร” ครูผู้สอนจัดแนวทางในการเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นการปลูกฝังการฝึกฝนอบรมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ (Experience) ในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในสังคม
- 2) แนวการจัดการสอนของครู ครูไม่เน้นการถ่ายทอดวิชาความรู้แต่เพียงประการเดียว แต่เป็นผู้ดูแลและให้ความช่วยเหลือเด็กในการสำรวจปัญหา ความต้องการ และความสนใจของตนเอง คอยแนะนำช่วยผู้เรียนในการแก้ปัญหา แนะนำแหล่งค้นหาคำรู้ที่ต้องการ เน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสนปฏิบัติ การประเมินผลโดยนำพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ไม่เน้นการวัดความเป็นเลิศทางสมองและวิชาการ
- 3) แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนการสอนยึดหลักความสนใจของผู้เรียนที่จะแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ เป็นสำคัญ เช่น

การทำโครงการต่าง ๆ เพื่อฝึกแก้ปัญหาโดยอาศัยการอภิปรายซักถามและการอภิปรายร่วมกันซึ่ง
เป็นลักษณะของการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะพิจารณาตัดสินใจ โดยอาศัย
ประสบการณ์และผลที่เกิดจากการทำงานเป็นกลุ่ม มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะควบคุม
การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

- 3.1) ประสบการณ์ของมนุษย์เป็นพื้นฐานของความรู้
- 3.2) สภาพการณ์ของทุกสิ่งในโลกนี้กำลังเปลี่ยนแปลง
- 3.3) กระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์จะทำให้เด็กรู้ว่าจะคิดอย่างไร
- 3.4) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเน้นการคิดอย่างไร มากกว่าคิดอะไร
- 3.5) โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมและเป็นสถาบันต้นแบบของประชาธิปไตย
- 3.6) เสรีภาพภายใต้กฎเกณฑ์เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย
- 3.7) กระบวนการศึกษาเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) และมาตรฐานของกลุ่ม

(Group Norms)

4) เป้าหมายการศึกษา คือ การสร้างสถานการณ์ที่สร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น

5) นักเรียน เป็นศูนย์กลางการเรียน และยอมรับว่านักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน

6) ครู มีหน้าที่แนะแนวทางให้แก่ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ พร้อมจัดสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด โดยช่วยเหลือนักเรียนในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ที่นักเรียนทำ

8. ปรัชญาปฏิรูปนิยม

ปฏิรูปนิยมเป็นปรัชญาพื้นฐานที่มีแนวคิดว่าการศึกษาคือการช่วยปรับปรุง พัฒนาสังคมและปฏิรูปสังคม การสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมาใหม่ การศึกษาจึงต้องให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง โดยเชื่อว่าโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างระเบียบทางสังคมขึ้นมาใหม่ การจัดหลักสูตรตามแนวของปฏิรูปนิยมจึงเน้นเนื้อหาสาระและวิธีการที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความรับผิดชอบที่จะปฏิรูปและสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าขึ้นมา ทั้งในระดับชุมชน ประเทศ และระดับโลก แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาปฏิรูปนิยมมีดังนี้

1) แนวการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในหลักสูตรเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของสังคมเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาวิชาเน้นหมวดสังคมศึกษา

2) แนวการสอน มุ่งเน้นกระบวนการประชาธิปไตยเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม การพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมและการปฏิรูปให้สังคมให้ดีขึ้น มุ่ง

ส่งเสริมให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความต้องการของตนเอง และสนองความสนใจด้วยการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นการอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของสังคม พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะและแนวทางในการปฏิรูป

3) แนวทางการประเมินผล โดยการวัดผลการเรียนทางด้านวิชาความรู้และพัฒนาการของผู้เรียน และทัศนคติเกี่ยวกับสังคม

9. ปรัชญาแบบผสมผสาน

เป็นปรัชญาพื้นฐานที่เกิดจากการนำเอาประเด็นต่าง ๆ มากกว่า 1 ปรัชญามาผสมผสานกัน ซึ่งไม่มีสาระที่ตายตัวขึ้นอยู่กับการผสมผสานของแต่ละบุคคล โดยเลือกปรัชญาที่มีความกลมกลืนปราศจากการขัดแย้งกันเพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ที่ต้องการ มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ มีเหตุผล ดำรงตนเป็นคนดี รู้จักแก้ปัญหา และนำแนวคิดที่ดีของแต่ละปรัชญามาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละโอกาส แนวคิดทฤษฎีการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาผสมผสานมีดังนี้

1) แนวคิดการจัดหลักสูตร คือ เนื้อหาสาระของหลักสูตรจะจัดตามความเหมาะสมและโอกาส ประกอบด้วยวิชาที่เน้นการพัฒนาสติปัญญาที่สัมพันธ์กับความสนใจของผู้เรียน ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา มีคุณธรรม ช่วยเหลือสังคม

2) แนวทางการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายตามแนวทางการบริหารของผู้บริหารแต่ละคน และบริบทการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น โรงเรียนจัดการศึกษาโดยนำปรัชญามาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

3) ผู้สอน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในเนื้อหาวิชาการ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สอดแทรกคุณธรรมที่ดีงามให้กับผู้เรียน เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นທີ່ปรึกษาให้กับผู้เรียน

4) ผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางกระบวนการเรียนการสอนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองและต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษาตะวันตกมีบทบาทสำคัญต่อการจัดศึกษาของไทยปัจจุบันมาช้านาน การนำปรัชญามาใช้จัดการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก เพราะปรัชญาจะเป็นแนวทางในการจัดระบบการศึกษาทุกชั้นตอนให้สอดคล้องกัน รวมถึงหล่อหลอมให้ผู้เรียนเป็นไปตามที่ต้องการ สำหรับประเทศไทยปรัชญาการศึกษาจะเขียนแฝงไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติมีผลควบคุมไปถึงการจัดการศึกษาทุกระดับของชาติ และการดำเนินการศึกษาทุกระดับ ซึ่งจะสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปฏิบัติและเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง

ปรัชญาการศึกษาไทย

นอกจากปรัชญาการศึกษาตะวันตกที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ยังมีปรัชญาการศึกษาไทยที่เกี่ยวกับการศึกษาและบริบทของสังคมไทยที่สถานศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมโดยพระธรรมปิฎก ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และปรัชญาการศึกษาไทยตามทัศนะของนักการศึกษาดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูสูงสุดจากองค์การสหประชาชาติ (UN) โดย นายโคฟี อันนัน ในฐานะเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล The Human Development Lifetime Achievement Award แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 และได้มีปาฐกถาถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง สู้หมู่บ้าน และสู้เศรษฐกิจในวงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ โดยที่องค์การสหประชาชาติได้สนับสนุนให้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิก 166 ประเทศยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นี้ นับว่าเป็นแนวคิดสำคัญที่สุดในการสอนคน ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะด้วยกัน (สิรินภากิจเกื้อกูล, 2557) คือ

- 1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- 2) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
- 3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกลเงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานดังนี้

(1) **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(2) **เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง** ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตแนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระราชทานให้คนไทยใช้เป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดสมดุลในชีวิต ในครอบครัว ในโรงเรียน ในประเทศ โดยตั้งสมมุติฐานที่ว่า ทุกสิ่งอนิจจัง ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจัยที่เปลี่ยนแปลงมาจากนอกประเทศ กับในประเทศ นอกโรงเรียนกับในโรงเรียน นอกครอบครัวกับในครอบครัว แล้วทรงชี้ว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบ 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้ครูสามารถสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน จำเป็นต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่น เห็นประโยชน์ และสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ แนวคิดทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

- 1) การระดมความคิดเห็นเรื่องการปรับปรุงหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การจัดการเรียนการสอนและการสร้างองค์ความรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) การจัดนิทรรศการ การสาธิต และตัวอย่างของความสำเร็จตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) การจัดการ การผลิต/การบริโภคในโรงเรียน/ชุมชนให้เกิดความพอเพียงและสมดุล กินพอดี อยู่พอดี เช่น โครงการอาหารกลางวัน การส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์/เกษตรผสมผสาน บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การรักษาสมดุลของสังคมและธรรมชาติ
- 5) การพัฒนาอาชีพ/สร้างรายได้เสริม โดยประยุกต์ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือโดยการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมหรือต่อยอดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 6) การจัดการและการจัดระบบองค์กรความร่วมมือทางการเงิน การผลิต การตลาด เช่น การทำบัญชีรายรับรายจ่าย เงินออม การบริหารจัดการการเงินออมให้ได้ดอกผล การจัดตั้งสหกรณ์รูปแบบต่าง ๆ การจัดตั้งธนาคาร โรงเรียน

7) การจัดการ (รักษา/ฟื้นฟู) ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขยะ ทั้งในโรงเรียนและในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักวิชาการ ความประหยัดและความรอบคอบ

8) การจัดการระบบพลังงานของโรงเรียน/ชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

9) การอนุเคราะห์เกื้อกูล ช่วยเหลือคนยากจน ผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

10) การสร้างจิตสำนึก รักท้องถิ่น รักชุมชน เช่น การรักษา/ฟื้นฟู ประเพณี วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน การสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

11) การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่นำคุณธรรม 8 ประการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สุอาด วินัย สุภาพ สามัคคี และมีน้ำใจ

12) การสร้างจิตสำนึกรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เช่น รมรงค์การเห็นคุณค่าของสินค้าไทย การเรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาของชาติ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ การเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ การเรียนรู้คำสอนในศาสนา การฝึกปฏิบัติธรรม โดยการจัดการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการในสาระการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ตลอดจนสอดแทรกในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นนามธรรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและสะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ โดยกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กล่าวว่า ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) และสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานยังได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้จัดการศึกษา โดยผ่านคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน, 2550) ซึ่งเป็นผู้จัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในหลักปรัชญาและสามารถนำมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกระดับชั้น เช่น ในวิชาเกษตรที่มีการจัดการเรียนการสอนด้วยงานหรือหัวข้อเรื่องตามสภาพจริง และมีการบูรณาการความรู้ความเข้าใจความสามารถเกี่ยวกับการทำงาน การจัดการ การนำภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทยและเทคโนโลยีสาขาอื่นมาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง เหมาะสม คุ่มค่า และมีศีลธรรม คุณธรรม ค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทนอันนำไปสู่การเป็นผู้เรียน

ที่มีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองได้ตามพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชาตน์นันทน์ อนันต์ และคณะ, 2554)

2. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมโดยพระธรรมปิฎก

ประเทศไทยในอดีตนั้นมีพื้นฐานการศึกษามาจากพุทธปรัชญาและแบบวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนอยู่มาก ดังนั้น การศึกษาของไทยแต่เดิมจึงเป็นไปเพื่อให้คนดำรงตนตามแบบอย่างที่ดีทางศีลธรรม มีปัญญาเลี้ยงชีพได้ และดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสงบ การศึกษาไทยจึงมีแบบแผนตามแนวพุทธธรรมเพื่อเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา

พระธรรมปิฎกกล่าวถึงปรัชญาที่มีความเชื่อว่า การศึกษาเป็นกิจกรรมของชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มนุษย์แสวงหาจุดหมายให้ชีวิตว่าชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร การจัดการศึกษาตามปรัชญานี้ใช้หลักไตรสิกขา อันได้แก่ (ทิสนา เขมมณี, 2553)

1) ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง รู้จักยับยั้งควบคุมตนหาให้อยู่ในขอบเขต และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี ทำให้บุคคลอยู่ในภาวะปลอดโปร่งโล่งใจ

2) สมาธิ คือ การวางใจแน่วแน่ มั่นคง หนักแน่น ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 2 ประการดังกล่าวจะนำไปให้บุคคลเกิดปัญญา

3) ปัญญา คือ การเห็นแนวทางแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและเหมาะสม เป็นแนวทางที่เป็นไปเพื่อความดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีร่วมกัน การจัดการศึกษาด้วยหลักไตรสิกขาดังกล่าวจะเป็นไปได้ดีจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะกัลยาณมิตรที่ดี และปัจจัยภายในคือ โยนิโสมนสิการ อันได้แก่ การคิดอันแยบคายหรือการคิดอย่างถูกวิธี

จากการศึกษาปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรม สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินกิจกรรม สถานศึกษาได้จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่ดี เช่น การจัดกิจกรรมวิถีพุทธในโรงเรียน การนำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรม

3. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคลและพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวม การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาศักยภาพของผู้เรียน มุ่งสร้างปัญญาและคุณลักษณะของชีวิต การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นที่การศึกษาด้านวิชาการ โดยการต่อยอดความรู้ควบคู่ไปกับการฝึกฝนขัดเกลาทางความคิด ความประพฤติ คุณธรรม โดยให้มีความเข้าใจในหลักเหตุผล มีความซื่อสัตย์

สุจริต รู้จักรับผิดชอบและตัดสินใจในทางเลือกที่ถูกต้องเป็นธรรม และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
อย่างเหมาะสมในบริบทของคนไทย (ทิสนา แจมมณี, 2553)

สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินกิจกรรมการศึกษาของปรัชญาการศึกษาไทยตามแนว
พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สถานศึกษาได้จัดให้มีการเรียนรู้ทั้ง
ทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป โดยจัดการเรียนการสอนบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้
และจัดกิจกรรมเสริม เช่น กิจกรรมออมทรัพย์

4. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมจากการวิเคราะห์ของสาโรช บัวศรี

สาโรช บัวศรี (2549) เสนอให้มีการนำพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อ
การศึกษา ความมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับความมีอิสระครอบคลุมทั้ง
บุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน ซึ่งการศึกษานั้นไม่เพียงแต่สิ้นสุดลงเมื่อออกจากห้องเรียนแล้ว
เท่านั้น แต่การศึกษาของแต่ละคนนั้นจะต้องดำเนินไปตลอดชีวิต

4.1 จุดมุ่งหมายของการศึกษา ตามแนวการจัดการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

1) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนมีร่างกาย มีความรู้สึกร
มีความจำ มีลักษณะอื่น ๆ ของจิตใจ และมีความรู้อยู่บ้างแล้ว แต่ยังมี ความโลภ ความโกรธ หลงอยู่
ดังนั้น การศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงลดลง

2) ความมุ่งหมายที่เกี่ยวกับสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่ผู้คนเคารพนับถือ
กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และนิยมการใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ พุทธปรัชญาได้กล่าวถึงเรื่อง
เหล่านี้ เราก็จะเข้าใจสังคมได้ดีขึ้น มีความรัก ความเคารพ และไม่ตกใจไปกับการเปลี่ยนแปลง
ในสังคม แต่สามารถควบคุมดูแลให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นประโยชน์

3) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับลักษณะของการเรียนรู้ การศึกษาต้องพัฒนาวิธีคิดและ
การใช้เหตุผลในตัวผู้เรียน เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้
อย่างผู้มีปัญญา

4) ความมุ่งหมายเกี่ยวกับความร่มเย็นของชีวิตมนุษย์ทั่วไป การศึกษาต้อง
พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมและมีศีลธรรม เพื่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ชีวิตในสังคม

4.2 สถานที่จัดการศึกษา ตามแนวการจัดการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

การศึกษาที่ต้องพึ่งพาการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือระหว่างผู้เรียนต่อกัน สถานที่
จึงเป็นเพียงการเตรียมประสบการณ์ 2 อย่าง คือ ตัวเราเอง และสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ต้องอาศัยทั้ง
2 อย่างนี้จึงจะสามารถให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะประสบการณ์ของแต่ละคนมีความ

แตกต่างกัน การเรียนรู้ที่ผ่านทั้ง 2 อย่างนี้ย่อมช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ด้วยตนเอง ชุมชน หรือสถานที่ทุกแห่งสามารถเป็นสถานที่เรียนได้ แม้แต่การศึกษาที่ยึดตัวของผู้เรียนหรือการศึกษาจากตัวของผู้เรียนเป็นอยู่ หรือการตอบสนองความต้องการในการแก้ปัญหาเฉพาะตัวของผู้เรียน

4.3 ผู้สอน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

ผู้สอน ต้องพยายามสอนให้เกิดการบูรณาการและเข้าใจถึงสภาพของเด็กเมื่อเข้ามาเรียนเพราะบางครั้งเด็กที่เข้ามาอาจมีปัญหาจากการโดนรังแกจากเพื่อน หรือความขาดแคลนเรื่องอาหาร เครื่องแต่งตัว ฯลฯ ครูต้องเป็นเสมือนที่ปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ของเด็ก และพยายามช่วยเหลือและจัดความช่วยเหลือต่าง ๆ

4.4 หลักสูตรการศึกษา ตามแนวคิดการจัดการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

หลักสูตรการศึกษา มีการนำเอาพุทธปรัชญามาใช้ในการแก้ปัญหา คือเป็นการประยุกต์เข้ากับการศึกษาเพื่อการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีสัง 4 เปรียบเทียบกับการแก้ปัญหา หรือเป็นการบูรณาการการศึกษาให้เกิดการเชื่อมโยงวิชาการต่าง ๆ ที่สอนให้มีความสอดคล้องกัน หลักสูตรการศึกษาที่ดีต้องมีลักษณะบูรณาการวิชาเรียนเข้ากันได้ในแต่ละวัน คือวิชาที่เหมือนหรือคล้าย ๆ กันควรจัดเรียนในวันเดียวกัน หรือรวมเป็นวิชาเดียวกัน ให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นศูนย์กลาง คือความเหมาะสมกับวัยและอายุของผู้เรียน หรือความพร้อมของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนไม่เกิดความซ้ำซ้อนของวิชาการต่าง ๆ มี 4 วิธีดังนี้

1) วิธีที่ 1 พยายามจัดวิชาที่เห็นว่าเกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจนให้ได้อยู่ในสัปดาห์เดียวกัน หรือในเดือนเดียวกัน เช่น ประวัติศาสตร์กับภูมิศาสตร์

2) วิธีที่ 2 ให้รวบรวมวิชาที่ใกล้ชิดกันมาก ๆ ให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน คือให้เป็นวงวิชากว้าง ๆ เช่น วิชาอ่าน เขียนเรียงความ ไวยากรณ์ โดยให้ชื่อกลุ่มนี้ว่า ศิลปะทางภาษา

3) วิธีที่ 3 แบ่งหลักสูตรออกเป็น 2 ตอน คือ วิชาแกน ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดสภาพที่เรียกว่า บูรณาการโดยตรง คือบังคับทุกคนคาดคะเนไว้ล่วงหน้าว่าให้เรียนอะไรบ้าง และครูกับนักเรียนพิจารณาร่วมกัน และวิชาต่าง ๆ ซึ่งแยกสอนเป็นวิชา ๆ ไปตามเดิม ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้เกิดความแม่นยำในแต่ละวิชา เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ

4) วิธีที่ 4 ปรับปรุงวิธีที่ 3 ให้ตรงกับความเป็นจริงในชีวิตจริง คือพยายามแก้ปัญหาของเด็กร่วมกัน โดยถือเอาตัวเด็กคือปัญหาของเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child centered) และให้เรียนวิชาต่าง ๆ ตามปกติเพื่อสนองความต้องการของตนเองและสังคม

4.5 การเรียนการสอน ตามแนวคิดการจัดการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

การสอนที่ดีควรเป็นการสอนแบบใช้วิธีแก้ปัญหาซึ่งมีอยู่ 5 ขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นที่ 1 เป็นการกำหนดปัญหา
- 2) ขั้นที่ 2 การตั้งสมมุติฐาน
- 3) ขั้นที่ 3 การทดลองปฏิบัติ
- 4) ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ผลของการทดลอง
- 5) ขั้นที่ 5 การสรุปผล

สรุปได้ว่า วิธีการสอนแบบวิทยาศาสตร์ทั้ง 5 ประการตามปรัชญาการศึกษาของสาโรช บัวศรี ทำให้การศึกษาเป็นแบบบูรณาการนำมาใช้ในชีวิตจริงได้ การเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งเป็นไปในลักษณะแบบวิทยาศาสตร์สามารถวัดได้ เห็น ได้อย่างชัดเจน มีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน และนำวิธีทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์กับอริยสัจ 4 เป็นการวิเคราะห์วิธีการอย่างวิทยาศาสตร์กับ อริยสัจ 4 เพื่อแก้ปัญหา ทั้งด้านกายภาพของปัญหาและพฤติกรรมของปัญหาพร้อมกัน การเรียนการสอนประสบผลทางด้านวิชาการ และเกิดคุณธรรม ลดความ โลก ความ โกรธ และความหลงอย่างครบกระบวนการ การแก้ปัญหามีการแก้อย่างสาวเหตุปัจจัย เป็นการพิจารณาอย่างเข้าใจ รอบคอบ อย่างมีโยนิโสมนสิการ

5. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของไพฑูรย์ สินลารัตน์

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2556) ได้เสนอแนวคิดปรัชญาการศึกษาไทย แบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอุดมคตินิยม กลุ่มปัญญานิยม กลุ่มชุมชนนิยม และกลุ่มปฏิบัตินิยม ซึ่งปรัชญาการศึกษาแต่ละกลุ่มมีจุดมุ่งหมายและกระบวนการเฉพาะของตน และมีความสัมพันธ์กันในบางประเด็นดังนี้

5.1 ปรัชญาอุดมคตินิยม

รากฐานของปรัชญาอุดมคตินิยมคือ รากฐานของพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานหลักของสังคมไทย อันเกิดจากผลกระทบด้านแนวคิด ความเชื่อ พร้อมกับวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นวัตถุ ทุน และการพัฒนาตามแนวทางของอุตสาหกรรมที่ทำให้วิถีชีวิตตามรากฐานของศาสนาถูกลดความสำคัญลง ทำให้ผู้เรียนและคนในสังคมละเลยอุดมคติของสังคมไปให้ความสำคัญต่อการผลิตคนให้สำเร็จวิชาชีพด้านนั้น ๆ มาใช้ โดยเน้นการผลิตคนมาเป็นกำลังคนสำหรับสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการศึกษาเพื่อรับใช้ทุนนิยมเป็นหลัก ถูกครอบงำโดยอำนาจเงินและอำนาจทุนเพื่อผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงาน แนวคิดทางการศึกษาตามปรัชญาอุดมคติมีลักษณะดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ เพื่อมุ่งอบรมผู้เรียนให้เป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรมความดีตามหลักของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นที่ตนนับถือ ดำเนินชีวิตตามประเพณีอันดีงามของสังคมไทย นำพาชีวิตไปสู่สิ่งที่เป็นอุดมคติ

2) กระบวนการสอน ปรัชญานี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีตามหลักศาสนาเป็นสำคัญ กระบวนการสอนต้องสอนหลักของศาสนาเป็นพื้นฐานอบรมคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมตามหลักศาสนา ต้องการให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของศาสนา คือ บรมธรรม หรือ โลกุตระธรรม เป็นการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา การจัดการเรียนการสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายตามแนวทางพุทธศาสตร์ เน้นการอบรมดูแลในเชิงระเบียบวินัย ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ฝึกฝนและอบรมตนเองให้รู้จักควบคุมอารมณ์จิตใจให้เข้าสู่สิ่งที่ดีงามทางศาสนาและในระบบสังคม

3) หลักสูตรและเนื้อหาสาระที่เรียน เน้นสาระด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ วรรณคดีและคุณค่า ความดีงามของไทยที่ต้องอนุรักษ์ไว้

5.2 ปรัชญากลุ่มปัญญานิยม

แนวคิดพื้นฐานของปรัชญากลุ่มปัญญานิยม เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีความรวดเร็ว ซับซ้อน และแตกต่างไปจากอดีตที่ผ่านมาอยู่มาก คนในสังคมจะต้องมีความรู้ ความคิดตามทันและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม จะได้ไม่ตกเป็นเครื่องมือหรือเหยื่อของสังคม โดยเฉพาะสังคมสมัยใหม่ที่มีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เน้นกำไรขาดทุน การมีความสามารถทางการคิดหรือความสามารถทางปัญญาจึงเป็นเรื่องสำคัญ แนวคิดทางการศึกษาตามปรัชญากลุ่มปัญญานิยมมีลักษณะดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ เพื่อต้องการสร้างคนให้มีความสามารถทางปัญญา คิดเป็น สามารถนำความคิดและปัญญาไปใช้ได้อย่างสร้างสรรค์ เหมาะสมต่อตนเองและต่อส่วนรวม

2) กระบวนการสอน เน้นกระบวนการคิด การวิเคราะห์สังเคราะห์ และการแก้ปัญหาของตัวผู้เรียน โดยมีกระบวนการทดสอบความคิดของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา

3) หลักสูตรและเนื้อหาสาระที่เรียน เน้นสาระการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ในเชิงที่มา และเหตุผลของสิ่งที่ศึกษา เน้นการเรียนรู้สภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของสังคม

5.3 ปรัชญากลุ่มชุมชนนิยม

ปรัชญากลุ่มนี้มีที่มาจากสภาพการณ์ของไทยในปัจจุบันที่จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมที่ผู้เรียนอยู่และเติบโตมาน้อย มุ่งเรียนแต่สิ่งที่อยู่นอกสังคม หรือสอนสิ่งที่เป็นความรู้ส่วนกลางของประเทศ หรือสอนแต่เรื่องของต่างประเทศ ทำให้ได้รู้จักสังคมที่เด็กอยู่น้อยลงไป แนวคิดทางการศึกษาตามปรัชญากลุ่มชุมชนนิยมมีลักษณะดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษาของกลุ่มนี้ เพื่อมุ่งเน้นการสร้างผู้เรียนให้รู้จักและเข้าใจชุมชนของตนเอง เข้าใจสภาพการณ์และปัญหาที่ตนเองอาศัยอยู่ รู้ว่าชุมชนต้องการอะไร เติบโตและมีพัฒนาการมาอย่างไร มีจิตสำนึกที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น การจัดการศึกษาเพื่อที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศที่โยงการศึกษาเข้ากับส่วนกลางโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างรัฐแบบใหม่ขึ้น การจัดการศึกษาเพื่อสนองความจำเป็นของการพัฒนาประเทศตามความต้องการของส่วนกลาง และได้รับการเน้นจากการพัฒนาประเทศในยุคหลังที่ให้ตอบสนองต่อความต้องการของต่างประเทศหรือโลกภายนอก โดยเฉพาะการพัฒนาประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองและในยุคโลกาภิวัตน์

2) กระบวนการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องอยู่ในโรงเรียน การศึกษาเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้านที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ การเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเพียงคำกรูบอบ ครูเล่า แต่เป็นการเรียนจากสภาพจริงของสังคมไทย ครูผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติจริงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ผู้เรียนเรียนจากของจริง การปฏิบัติจริง นำมาสรุปความจริงจากสิ่งที่เห็นได้ด้วยตนเอง และผู้สอนอาจเป็นคนในชุมชนหรือผู้รู้ในชุมชนนั้น การศึกษาตามแนวปรัชญานี้นำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนมีศักดิ์ศรีนำไปสู่วิถีการสร้างสรรค์ชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

3) หลักสูตรและเนื้อหาสาระที่เรียน ปรัชญากลุ่มชุมชนนิยมเน้นการเรียนรู้ในเรื่องของชุมชน เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับชุมชน เช่น ความเชื่อ วิถีชีวิต กิจกรรม การดำเนินชีวิตในชุมชน การทำมาหากินเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์ของหมู่บ้าน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเคารพตามสิทธิตามประเพณีของกันและกัน การเคารพต่อธรรมชาติ การผลิตเพื่อยังชีพ

5.4 ปรัชญากลุ่มปฏิบัตินิยม

แนวคิดของปรัชญากลุ่มนี้เชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และเชื่อว่า ถ้าการศึกษาดีสอดคล้องกับระบบต่าง ๆ ของสังคม สังคมจะดีตามไปด้วย การศึกษาจึงถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ และทักษะที่สอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เริ่มตั้งแต่ยุคของการมีระบบโรงเรียนตามแนวทางตะวันตกซึ่งเป็นรูปแบบของโรงงานอุตสาหกรรม

โดยโรงเรียนมุ่งสร้างคนให้สนองต่อระบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ใช้ความรู้ วิชิตด ทักษะ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำงานในระบบธุรกิจสมัยใหม่ การสร้างคนมีลักษณะเหมือนสินค้าจากโรงงาน แนวคิดทางการศึกษาตามปรัชญากลุ่มปฏิบัตินิยมมีลักษณะดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้ เพื่อมุ่งสร้างผู้เรียนให้มีคุณสมบัติ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตามตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีความรู้และทักษะความพร้อมรวมทั้งค่านิยมที่จะปรับให้ทำงานได้เป็นหลักสำคัญ แนวการจัดการศึกษานี้รัฐจัดการศึกษาไม่ใช่เพื่อการพัฒนาคนโดยตรง แต่จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ มองผลผลิตของการศึกษาคือคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก เมื่อเศรษฐกิจปรับเปลี่ยนไปทางใด การศึกษาต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

2) กระบวนการเรียนรู้ การจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของตลาด ตามความต้องการของนักธุรกิจ และตามความต้องการของนักอุตสาหกรรม ที่มุ่งจะนำพาประเทศไปในทิศทางการแข่งขันของสังคมและโลก แล้วสร้างคนให้ปรับตัวตาม

3) หลักสูตรและเนื้อหาสาระที่เรียน เน้นการสร้างสาระให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงให้ทำงานในตลาดแรงงานได้ ปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาด โดยเน้นการเรียนการสอนที่ฝึกงานปฏิบัติงานในสภาพจริงเพื่อให้ทำงานเป็น และมีทักษะสมัยใหม่ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และทักษะคอมพิวเตอร์ หรือรู้ภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานนานาชาติก็จะ เป็นประโยชน์มากขึ้น

การเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาไทยและตะวันตก

หากจะเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาไทยกับตะวันตกจะพบว่า ปรัชญาการศึกษาไทยจะมีลักษณะเป็นปรัชญาที่เกี่ยวกับชีวิต ที่เน้นให้รู้เพื่อมุ่งสู่การปฏิบัติ ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกมีลักษณะรู้เพื่อรู้ โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาไทยมีลักษณะเป็นปรัชญาเชิงศาสนา ซึ่งปรัชญาและศาสนานี้มีบ่อเกิดเดียวกัน ปรัชญาตะวันตกจะแยกปรัชญากับศาสนาออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ส่วนปรัชญาการศึกษาไทยพยายามเน้นให้เห็นว่าการเกิดมาในโลกก็เพื่อศึกษาเรียนรู้ให้บรรลุถึงความจริงที่ถ่องแท้ เช่น ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรม เน้นการพัฒนาชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เกิดความหลุดพ้นจากโลกปัจจุบัน ปรัชญาตะวันตกจะมองโลกจากที่เห็นและเป็นอยู่ และมองโลกในแง่บวก เน้นการดำรงชีวิตอยู่ให้เป็นสุขในปัจจุบัน นอกจากนี้ ปรัชญาการศึกษาไทยยังเน้นการดำเนินชีวิตให้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอย่างมีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกนั้นเน้นการเอาชนะธรรมชาติ โดยหาหนทางที่จะแก้ไขธรรมชาติเพื่อความสุขของ

มนุษย์และสังคม เช่น ปรัชญาการศึกษาไทยเน้นรู้ความจริง เพื่อนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจวิถีของธรรมชาติและล่วงรู้ความต้องการของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องประสานอย่างกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังเน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์และศีลธรรม มองมนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล มองทุกสิ่งโดยยึดหลักสภาวะอันกลมกลืนของสรรพสิ่ง ปรัชญาการศึกษาไทยจึงเป็นการผสมผสานของอุดมคติกับความเป็นจริง มีลักษณะเป็นจริยศาสตร์และอภิปรัชญาในตัว ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกเน้นการแบ่งส่วน เน้นความขัดแย้งกันของสิ่งที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลที่ตามมาคือ ความคิดจึงแตกแยกออกเป็นหลายส่วน และไม่มีความกลมกลืนกันทางความคิด เน้นการเรียนรู้เพื่อให้รู้ ปรัชญาตะวันตกจึงเป็นการเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์

อย่างไรก็ตาม ปรัชญาตะวันตกและปรัชญาการศึกษาไทยก็มีลักษณะบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การมุ่งแสวงหาความจริงสูงสุดและพยายามนำเสนอวิธีบรรลุสู่ความจริงอย่างมีเหตุผล หากแต่กลวิธีในการแสวงหาความจริงนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ ปรัชญาการศึกษาไทย โดยเฉพาะปรัชญาการศึกษาไทยจะเน้นความรู้ที่ได้มาโดยการหยั่งรู้จากภายใน ให้ความสำคัญของการภาวนาและการฝึกฝนอบรมตนเอง ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกเน้นความรู้ในเชิงทฤษฎี ความคิดจึงมีลักษณะคาดคะเนและเน้นเหตุและผลตามหลักตรรกะ หากจะเปรียบเทียบปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาตะวันออกสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของปัญหาเรื่องความจริงตามแนวปรัชญาตะวันตกและปรัชญาตะวันออก

แม้ว่าทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออกจะมีอัตลักษณ์เฉพาะของตน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความจริง (Truth) หรือทฤษฎีทางญาณวิทยา เป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่นักปรัชญาตะวันตกและตะวันออกสนใจ เพื่อแยกแยะว่าอะไรเป็นความจริง (The truth) อะไรเป็นความเท็จ (The falsity) ทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออกต่างยืนยันว่า กระบวนการหาความจริงของมนุษย์มีลักษณะพิเศษที่ต่างจากสัตว์ทั่วไป เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญา ดังนั้น การรู้ความจริงของมนุษย์จึงมีลักษณะเป็นการรู้ตัว (รู้ว่าตนรู้) หรือที่นักปรัชญาตะวันตกมักใช้คำว่า “ความสำนึกรู้ (Consciousness)” หรือ “การตระหนักรู้ (Awareness)” อันเป็นลักษณะพื้นฐานของกระบวนการรู้ความจริงของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ปัญหาเกี่ยวกับความจริงของปรัชญาตะวันตกและตะวันออกต่างมีลักษณะเฉพาะที่สอดคล้องกับจุดเน้นของตน กล่าวคือ

1.1 คุณลักษณะของทฤษฎีความรู้ตามแนวปรัชญาตะวันตก คือ การรู้ความจริงเพื่อตอบปัญหาที่สงสัย คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีความรู้ (ปัญหาเรื่องความจริง) ตามแนวปรัชญาตะวันตกคือ การรู้ความจริงเพื่อตอบสนองความสงสัย ดังที่ สุนทร ฌ รังยี (2521 : 2) ได้วิเคราะห์ลักษณะของปรัชญาตะวันตกเรื่องการแสวงหาความจริง (ทฤษฎีทางญาณวิทยา) ไว้

น่าสนใจว่า “ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวโดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว” และ “ปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือแยกเป็นคนละส่วนกับศาสนา” เพราะฉะนั้นนักปรัชญาตะวันตก (ส่วนใหญ่) จึงดำเนินชีวิตไปในทางที่ตรงข้ามกับแนวความคิดทางปรัชญาของตนได้ นั่นหมายความว่า ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความจริงของปรัชญาตะวันตกคือ การมุ่งสู่การรู้ความจริงเพื่อตอบสนองความสงสัยในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความเป็นจริง แม้ว่าความจริงนั้นจะไม่ได้ช่วยให้บรรลุถึงความเป็นจริงเลยก็ตาม หมายความว่า นักปรัชญาตะวันตกมีแนวโน้มในการศึกษาความจริงในประเด็นที่ตนสงสัย เมื่อได้แนวคำตอบที่ถูกต้องก็หยุดเพียงแค่นั้น นักปรัชญาตะวันตกไม่พยายามนำแนวคำตอบที่ตนได้รับมาพัฒนาเป็นคำสอนให้ปฏิบัติ เพราะถือว่าศาสนากับปรัชญาเป็นคนละส่วนที่แยกจากกัน

1.2 คุณลักษณะของทฤษฎีความรู้ตามแนวปรัชญาตะวันออก คือ การรู้ความจริงเพื่อการบรรลุถึงความเป็นจริง แม้ว่าลักษณะแนวคิดของปรัชญาตะวันออก (โดยเฉพาะปรัชญาอินเดีย) จะมุ่งปัญหาเกี่ยวกับความเป็นจริงและการรู้ความจริง (เกี่ยวกับความเป็นจริง) แต่จุดเน้นของปรัชญาตะวันออกมีลักษณะพิเศษต่างจากปรัชญาตะวันตก กล่าวคือ ปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะปรัชญาอินเดีย สนใจปัญหาความเป็นจริง และรู้ความจริงเกี่ยวกับความเป็นจริงเพื่อการบรรลุถึงความเป็นจริง ดังที่ สนั่น ไชยานุกุล (2519) ได้วิเคราะห์ปรัชญาอินเดียว่ามีจุดเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจ “ทุก ๆ ลัทธิถือว่าปรัชญานั้น เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต และทุก ๆ ลัทธิเพาะปลูกปรัชญาขึ้นมาเพื่อให้เราเข้าใจ เราควรจะดำเนินชีวิตของเราให้ดีที่สุดได้อย่างไร” และ “ปรัชญานั้นใช้ให้เป็นประโยชน์แก่คนเราได้อย่างไร” กล่าวคือ ปรัชญาตะวันออก (โดยเฉพาะปรัชญาอินเดีย) มีลักษณะเป็น “คำสอนให้ปฏิบัติ” ปรัชญาอินเดียไม่เน้นความรู้อย่างเดียว หากเพื่อส่งเสริมให้รู้เพื่อนำไปปฏิบัติ เน้นหลักปฏิบัติ เพราะจุดหมายสูงสุดของปรัชญาคือการรู้แจ้งตน (Self – realization) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาตะวันออกมีลักษณะเป็นปรัชญาชีวิต

2. ลักษณะที่เหมือนกัน

2.1 เนื้อหาเป้าหมายของปรัชญา การมุ่งแสวงหาความจริงสูงสุดและพยายามนำเสนอวิธีบรรลุความจริงอาศัยเหตุผล อาจแบ่งกว้าง ๆ ได้ 3 แนวความคิด คือ วัตถุนิยม จิตนิยม และการประสานระหว่างแนวคิดทั้งสอง (สัจนิยม) ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาอินเดีย (ส่วนปรัชญาจีนไม่ค่อยพูดถึงนัก) นอกจากนั้น ถ้าจะพิจารณาแง่มุมที่เชื่อมโยงปรัชญากับศาสนา จะเห็นได้ว่าการนำเสนอแนวคิดมีลักษณะเป็นปรัชญา (เชิงศาสนา) แบบเทวนิยม (Theism) และอเทวนิยม (Atheism)

2.2 มีพัฒนาการและต่อยอดทางความคิด โดยนักปรัชญารุ่นใหม่ได้ศึกษาแนวคิดจากนักปรัชญาหน้า นำมาคิดต่อหรือเสนอความคิดตรงข้าม หรืออาจนำความคิดมาขยายต่อในเรื่องต่าง ๆ ตามบริบทของสังคมแต่ละยุคสมัย

3. ลักษณะที่ต่างกัน

3.1 ลักษณะที่ต่างกันของปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาอินเดีย

1) ลักษณะทั่วไป และบ่อเกิดความคิด ปรัชญาอินเดียมีลักษณะเป็นปรัชญาชีวิตมากกว่าปรัชญาตะวันตก คือเน้นรู้เพื่อมุ่งสู่การปฏิบัติ มีจุดหมายเพื่อการรู้แจ้งตน ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกมีลักษณะรู้เพื่อรู้ โดยปรัชญาอินเดียมีลักษณะเป็นปรัชญาเชิงศาสนา บ่อเกิดความคิดทางปรัชญาและศาสนามีบ่อเกิดเดียวกัน ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกแยกเด็ดขาดระหว่างปรัชญากับศาสนา

2) ทรรศนะต่อโลกและคุณค่า/ความหมายชีวิต ปรัชญาอินเดียสอนว่า การเกิดมาในโลกก็เพื่อศึกษาให้บรรลุถึงความจริงแท้ (ไม่หยุดแค่โลก ซึ่งเป็นเพียงมายา) เน้นพัฒนาชีวิตในแบบปฏิเสชชีวิตในโลกนี้และส่งเสริมให้หลุดพ้นจากโลกนี้ (คุณค่าของชีวิตคือการหลุดพ้นจากโลกนี้) ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกมองโลกภายนอกในฐานะเป็นความจริง (มองโลกแง่บวก) จึงพยายามส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขในโลกนี้

3) ทรรศนะต่อธรรมชาติ ปรัชญาอินเดียเน้นการดำเนินชีวิตร่วมกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกเน้นพิชิตธรรมชาติ ส่งเสริมให้ปรับปรุงแก้ไขธรรมชาติเพื่อความสุขของมนุษย์และสังคม (ปรัชญาอินเดียไม่ได้มองตัวมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ส่วนปรัชญาตะวันตกมองมนุษย์เป็นศูนย์กลางสรรพสิ่ง)

3.2 ลักษณะที่ต่างกันของปรัชญาตะวันตกกับปรัชญาจีน

1) ลักษณะทั่วไป ปรัชญาจีนเน้นรู้ความจริงเพื่อเป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติ ดังนั้นจึงใกล้ชิดกับจริยศาสตร์ การเมือง วรรณคดีและศิลปะ “เข้าใจวิถีของธรรมชาติ และถ่วงรู้ความต้องการของประชาชน” (รู้เพื่อเป็นอุปกรณ์) เน้นรู้ด้านปฏิบัติในชีวิตมากกว่าเป็นวิชาการ ส่วนปรัชญาตะวันตกเน้นรู้เพื่อรู้ ปรัชญาตะวันตก (โดยเฉพาะปรัชญายุคปัจจุบัน) จึงใกล้ชิดกับวิทยาศาสตร์

2) วิธีการและทัศนคติต่อการศึกษา ปรัชญาจีนเน้นความรู้ที่ได้มาโดยการหยั่งรู้ (Intuition) เน้นความรู้และความหมายของความรู้ที่ได้จากความเข้าใจที่เกิดขึ้นในจิตใจอย่างลับๆ จึงเน้นความสำคัญของการภาวนาและการฝึกฝนอบรมตนเอง สนใจปัญหาที่เป็นรูปธรรม

ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกเน้นความรู้เชิงทฤษฎี (การอนุมาน) ความคิดจึงมีลักษณะคาดคะเนและเน้นเหตุและผลตามหลักตรรกะ

3) เนื้อหาสาระของปรัชญา ปรัชญาจีนเน้นความประสานกลมกลืนสืบเนื่องกัน เน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์และศีลธรรม มองมนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล มองทุกสิ่งโดยยึดหลักสภาวะอันกลมกลืนของสรรพสิ่ง ปรัชญาจีนจึงเป็นการผสมผสานของอุดมคติกับความเป็นจริง มีลักษณะเป็นจริยศาสตร์และอภิปรัชญาในตัว ซึ่งส่วนใหญ่สืบเนื่องจากการปะทะกันของระบบปรัชญา 2 ระบบ คือ ปรัชญาเต๋า กับขงจื้อ จนที่สุดกลายเป็นหลักสมดุล ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกเน้นการแบ่งส่วน เน้นความขัดแย้งกันของสิ่งที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลที่ตามมาคือ ความคิดแตกแยกออกเป็นหลายส่วน และไม่มีความกลมกลืนกันทางความคิด

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

จากการที่ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาและปรัชญามาโดยลำดับแล้ว จะได้พิจารณาต่อไปว่าปรัชญาและการศึกษามีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด และนำไปใช้ประโยชน์ต่อการศึกษา ปรัชญากับการศึกษามีความสัมพันธ์กันคือ ปรัชญามุ่งศึกษาชีวิตและจักรวาลเพื่อหาความจริงอันเป็นที่สุด ส่วนการศึกษามุ่งศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และวิธีการที่พัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญงอกงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทั้งปรัชญาและการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ การจัดการศึกษาต้องอาศัยปรัชญาในการกำหนดจุดมุ่งหมายและหาคำตอบทางการศึกษา สรุปว่าปรัชญามีความสัมพันธ์กับการศึกษาดังนี้

1. ปรัชญาช่วยพิจารณาและกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา

การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงปรารถนา ปรัชญาจะช่วยกำหนดแนวทางหรือเป้าหมายที่พึงปรารถนา ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ และปรัชญาจะช่วยให้เห็นว่าเป้าหมายทางการศึกษาที่จะเลือกนั้นสอดคล้องกับการมีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร ปัญหาเหล่านี้นักปรัชญาอาจเสนอแนวความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาในการเลือกเป้าหมายทางการศึกษา (วิทย์ วิศทเวทย์, 2523 : 29)

2. ปรัชญามีความหมายที่จะวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์การศึกษา

ปรัชญาจะช่วยพิจารณาการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุม ให้เข้าใจถึงแนวคิดหลัก ความสำคัญ ความสัมพันธ์ และเหตุผลต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่อง และมีความหมาย

ต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นงานสำคัญของปรัชญาต่อการศึกษา หรือที่เราเรียกว่า ปรัชญาการศึกษา (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2523 : 34)

สรุปว่า ปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมากรัชญาช่วยให้เกิดความชัดเจนทางการศึกษา และทำให้นักศึกษาสามารถดำเนินการทางการศึกษาได้อย่างถูกต้องรัดกุม เพราะได้ผ่านการพิจารณา วิพากษ์วิเคราะห์อย่างละเอียดทุกแง่มุม ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ขจัดความไม่สอดคล้อง และหาทางพัฒนาแนวคิดใหม่ให้กับการศึกษา

การนำปรัชญาไปพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้คนไทยมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเอง ก้าวทันโลก โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีค่านิยมต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด เจตคติ และกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง ระบบการบริหารจัดการที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพ คุณภาพ รู้เท่าทัน ก้าวทันโลก และมีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต จึงเห็นได้ว่า หลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาชาติข้างต้นเป็นแผนบูรณาการ ทั้งด้านการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นองค์รวม พึ่งพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างพอเหมาะพอดีและมีดุลยภาพ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาไทยนับเป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากวิกฤติ ซึ่งผลที่จะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ ความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งการพัฒนาที่สมดุล มั่นคงยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า "สังคมสีเขียว"

สิรินภา กิจเกื้อกูล (2557) กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีหลักพิจารณาดังนี้

- 1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
- 2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะด้วยกันดังนี้

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

จากการศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นกลไกสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ว่า ประชากรในประเทศต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาก่อนแล้วจึงเกิดทางเลือกในการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีสาระเนื้อหาที่เหมาะสมและมีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ภารกิจสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศควรให้ความสำคัญต่อประเด็นหลักดังนี้

1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนทุกเพศทุกวัย ให้มีโอกาสได้แสวงหาและสะสมความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ปลูกฝังทัศนคติในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

2) การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึง การกำหนดนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหาร

การศึกษา ตลอดจนการวัดและประเมินผลการศึกษา ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระอันเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ และตระหนักรู้ถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์หรือค่านิยมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นแนวทางสู่การดำเนินวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทักษะอย่างเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การจัดการระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว ควรครอบคลุมทุกระดับการจัดการศึกษาตั้งแต่การศึกษา ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษาและการศึกษาหลังปริญญา ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องมีการมองย้อนหลังถึงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์ รวมทั้งขนบธรรมเนียมในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นที่สังคมชุมชนยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน

3) การเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักของสาธารณชน เนื่องจากสังคมจะเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนได้ต้องประกอบด้วยสมาชิกที่มีความตระหนักถึงเป้าประสงค์ของการมุ่งสู่ความยั่งยืน รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น หากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คนเหล่านั้นจะมีส่วนช่วยผลักดันและกระตุ้นให้ผู้แทนของตนชี้แนะนโยบายกำหนดมาตรการ และวางแผนดำเนินงานบริหารจัดการประเทศไปในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

4) การพัฒนาศักยภาพและฝึกรอบมบุคคลากร เนื่องจากในสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชากรควรได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญและมั่นคงแก่สังคม ดังนั้น ทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรม องค์กรพัฒนา องค์กรชุมชน และชุมชนท้องถิ่น จึงควรส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่สมาชิกของตนและส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพบุคคล และการฝึกรอบมเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ การพัฒนาศักยภาพและความชำนาญของบุคคลให้สามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการกระตุ้นให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและสภาพแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษา ให้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน กำหนดผู้รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันการศึกษา และจัดทำแผน

ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของสถาบันการศึกษาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จากนั้นบูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนบริหารจัดการทรัพยากรของสถาบันการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถาบันศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการสถาบันการศึกษาเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั่วโลก นับตั้งแต่องค์การสหประชาชาติประกาศเริ่มต้นทศวรรษแห่งการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ได้มีประเทศต่าง ๆ นำแนวคิดและหลักการดังกล่าวข้างต้นไปปรับใช้กับระบบการศึกษาของตน ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงประเด็นท้าทายความพยายามในการดำเนินงานของประชาคมโลกเพื่อผลักดันให้การศึกษาเป็นกระบวนการพื้นฐานนำสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้ (วารกรณ์ เชื้ออินทร์, 2557)

1) การเสริมสร้างความตระหนัก เนื่องจากขั้นตอนแรกที่สำคัญของกระบวนการขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การสร้างความตระหนักของบุคลากรด้านการศึกษาและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาของชาติได้มีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจกับแนวความคิดพื้นฐาน ความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือรูปแบบการศึกษาของประเทศ ไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับกระแสโลก ขณะเดียวกันมีความเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น

2) การบูรณาการหลักสูตรสำหรับการศึกษาในระบบ (Formal education) กลยุทธ์ในการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าไปบูรณาการไว้ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ขั้นพื้นฐานถึงระดับหลังปริญญา นับเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบจริงจัง ทั้งนี้ รัฐสามารถเลือกปฏิบัติได้ออย่างน้อย 2 วิธี คือ 1) การเพิ่มสาระวิชาใหม่ในหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น รายวิชาการพัฒนาที่ยั่งยืน รายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา รายวิชาจริยธรรมการพัฒนา หรือ วิชาศึกษาทั่วไปของทุกมหาวิทยาลัย หรือ 2) โดยการพัฒนาหลักสูตรใหม่ให้มีโครงสร้าง แผนการศึกษา และรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานด้วยวิธีใด รูปแบบของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ค่านิยม และมุมมองที่สามารถสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชนของตนเอง

3) การปฏิรูปการศึกษา ต้องเน้นที่เป้าหมายของการจัดการศึกษา หากรัฐมองเห็นความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน และกำหนดเป็นกรอบเป้าหมายของการศึกษาในทุกระดับ โครงสร้างและกระบวนการเรียนรู้ของประชากรในประเทศ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้

สอดคล้องกับกรอบที่วางไว้ เพื่อให้คนทั้งประเทศมีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกร่วมกันแก้ไขปัญหา การขาดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการผลักดันประชากรของประเทศสู่เป้าหมายที่รัฐต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ควร มองข้ามความสำคัญของการรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญของปัญหา และตื่นตัวเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4) การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งความหลากหลายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ เกี่ยวข้อง เช่น อาจารย์ผู้สอนในสถาบัน วิทยากรจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา และผู้ฝึกสอนมี ความชำนาญเฉพาะด้านให้กับชุมชน บุคลากรด้านการศึกษาเหล่านี้จำเป็นต้องทราบกรอบแบบ แผนการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เดิมภายใต้บริบทใหม่ของการพัฒนาที่ ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในระดับชุมชนและท้องถิ่นซึ่งต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อน ทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมมากขึ้น กลยุทธ์ข้อหนึ่งในการทำงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ การกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบการปฏิบัติงานด้าน การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และ เป็นการลดความกังวลเกี่ยวกับแผนการสอนของผู้ฝึกสอนอีกทางหนึ่งด้วยนวัตกรรมการบริหาร จัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่ของไทย โดยภาพรวมนั้นมีแนวโน้มคล้ายคลึงกับต่างประเทศที่ เน้นเรื่องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการบริหารด้านวิชาการ ด้านการวิจัย การให้บริการ วิชาการที่เป็นการตอบสนองต่อกลุ่มผู้เรียนที่หลากหลาย มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการ บริหารสถาบันและการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์สำหรับการดำเนินการเพื่อมุ่งสู่ นวัตกรรมทางการจัดการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพื่อประสิทธิภาพและความเสมอ ภาคทางการศึกษานั้น แต่ละสถาบันคงต้องพิจารณาปณิธาน ความเป็นมาของสถาบัน และเงื่อนไข ต่าง ๆ ภายในสถาบันประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการบริหารจัดการสถาบันเป็น กิจกรรมที่จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีใช้การเลียนแบบสถาบันอื่นโดยตรง

5) การบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการ เน้นเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ฝึกสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงของการ เรียนรู้ทุกสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงความคิด มุมมอง และคุณค่าของการตัดสินใจ ตลอดจน พฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนร่วมโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เนื่องจากมีมิติของความรู้และทักษะที่ เกี่ยวข้องหลายด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการสอนแบบ บูรณาการสามารถเลือกทำได้หลายรูปแบบ อาทิ เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนกับ เนื้อหาสาระของกลุ่มวิชาที่มีในหลักสูตร หรือจัดหัวข้อการสอนใหม่ โดยนำเนื้อหาสาระในแต่ละ

กลุ่มวิชาที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกันเพื่อเน้นความสำคัญของหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ฝึกสอนจึงต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีทักษะในการบูรณาการอย่างเหมาะสม

6) บทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปัจจุบันการพัฒนาที่ยั่งยืนถือเป็นเป้าหมายของทุกองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่าหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงควรมีการหารือและแลกเปลี่ยนความรู้หรือมุมมองร่วมกัน เพื่อกำหนดกรอบเป้าหมายและยุทธศาสตร์ ตลอดจนแผนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน

7) การพัฒนาศักยภาพของผู้บริหารเปลี่ยนแปลง ความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยหลายประการ ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการคือ ประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกและท้องถิ่นในปัจจุบัน สามารถพัฒนาทักษะในการสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถทำได้อย่างน้อย 2 รูปแบบ คือ การจัดการสอนหลักสูตรพิเศษในสถาบันการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายผลิตอาจารย์ผู้สอนและบุคลากรด้านการศึกษารุ่นใหม่ที่สามารถบูรณาการแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการเรียนการสอนในสาระวิชาที่ตนถนัด และการฝึกอบรมอาจารย์ผู้สอนต้นแบบ ซึ่งมีเป้าหมายเสริมสร้างขีดความสามารถของอาจารย์ผู้สอนและบุคลากรด้านการศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนมาบ้างแล้วให้มีความรู้และทักษะในการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนการสอน จากกลุ่มสาระต่าง ๆ ให้เกิดความเชื่อมโยงกับแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

8) การจัดระบบงบประมาณและปัจจัยสนับสนุน เนื่องจากปัจจัยอีกส่วนหนึ่งที่เอื้อต่อความสำเร็จของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ งบประมาณ สื่อการเรียนการสอน และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนในสถาบัน จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมากเพื่อสนับสนุนการจัดทำหลักสูตร การบริหารจัดการ และการฝึกอบรม ขณะเดียวกันอาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ในยุคของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูล ข่าวสาร และเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่อาศัย

เทคโนโลยีและการสื่อสารรูปแบบใหม่ อาทิ คอมพิวเตอร์ ไอแพด สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

9) การกำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐควรมีบทบาทโดยตรง ในการส่งเสริมสนับสนุน บุคคล ครอบครัวยุวมชนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคม อื่น ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ด้วยวิธีส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็น กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ ยั่งยืน ดังนั้น ผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการศึกษาจึงควรผลักดันให้มีการวาง แนวทางดำเนินงานของรัฐด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ

ทฤษฎีทางการศึกษา

ราชบัณฑิตยสถาน (2557) กล่าวว่า ทฤษฎี หมายถึง การเห็น หรือลักษณะที่คิดคาดเอาตาม หลักวิชา เพื่อเสริมเหตุผลและรากฐานให้แก่ปรากฏการณ์หรือข้อมูลในภาคปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นมา อย่างมีระเบียบ นอกจากนี้ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

วิกิพีเดียสารานุกรมเสรี (2556) ให้ความหมาย ทฤษฎีการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ทำให้ คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้เ็นการสัมผัส การอ่าน การใช้ เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่ เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวด กวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ ใให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับ ผู้เรียน

และทฤษฎี หมายถึง ปรัชญาความรู้ที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมแนวความคิดและหลักการต่าง ๆ สร้างเป็นทฤษฎีขึ้น ทฤษฎีใด ๆ ก็ตามที่ตั้งขึ้นมานั้น เพื่อรวบรวมหลักการและแนวความคิด ที่ ผ่านการพิสูจน์แล้ว นำมาใช้อธิบายการกระทำหรือปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ทฤษฎีการศึกษา (Educational theory) จึงหมายถึง ปรัชญาความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ เกิดขึ้นจากการรวบรวมแนวความคิดและหลักการด้านการศึกษา สร้างเป็นทฤษฎีการเรียนรู้

นำมาใช้อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยมีการกำหนด จุดมุ่งหมายและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับธรรมชาติของบุคคล

สรุปท้ายบท

การศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในหลายด้าน คือ ด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แนวทางการจัดการศึกษาของประเทศสามารถนำปรัชญาและทฤษฎีการศึกษาหลักในการดำเนินการทางการศึกษา ปรัชญา มาช่วยพิจารณาและกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา และวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์การศึกษา นำทางให้นักการศึกษาดำเนินการทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ชัดเจน และสมเหตุสมผล ปรัชญาการศึกษาของประเทศไทยนั้นมีพื้นฐานมาจากพุทธปรัชญาการศึกษาของไทยแต่เดิมจึงเป็นไปเพื่อให้คนดำรงตนตามแบบอย่างที่ดีทางศีลธรรม มีปัญญาเลี้ยงชีพได้ และดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสงบ ปรัชญาตะวันตกมีลักษณะเน้นการเอาชนะธรรมชาติโดยหาหนทางที่จะแก้ไขธรรมชาติเพื่อความสุขของมนุษย์และสังคม การศึกษาไทยในปัจจุบันรับอิทธิพลจากแนวคิดทางการศึกษาแบบตะวันตก หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้คนไทยมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

คำถามทบทวน

1. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยามมีลักษณะอย่างไร นำมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างไร ยกตัวอย่างประกอบ
2. อธิบายความหมาย หลักการ ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีทางการศึกษา
3. ปรัชญาการศึกษาตะวันตกมีลักษณะอย่างไร
4. อธิบายปรัชญาการศึกษาไทยตามกลุ่มอุดมคติที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา
5. บอกความสำคัญของการจัดการศึกษา
6. อธิบายปรัชญาการศึกษาไทยปัจจุบันตามทัศนะของนักการศึกษา
7. ปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร
8. บอกแนวคิดการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน
9. การพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างไร
10. นักศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้การสอน. (2550). หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : เพื่อทดลองใช้สำหรับช่วงชั้นที่ 3 (ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3). กระทรวงศึกษาธิการ.
- จักรพงษ์ สุวรรณรัมย์. (2553). องค์ประกอบด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองกับการศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.chon3.go.th/chon3/chon3/Research/chon3_5.ppt. [25 พฤษภาคม 2557]
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2555). มหาวิทยาลัยกับการประกันคุณภาพ : การประชุมวิชาการประจำปี 2555 เรื่องฝ่าวิกฤตอุดมศึกษาไทย ณ โรงแรมรามารการ์เด้น. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- ทศนา แจมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริวัตร เขื่อนแก้ว. (2551). ปรัชญาทางการศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.wijai48.com/learning_style/learningstyle.htm. [18 มิถุนายน 2557]
- ปรัชญาการศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.geocities.com/udomwej/> [2 พฤษภาคม 2557]
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2557). การศึกษาเป็นปัจจัยที่ 5. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://it.kmutnb.ac.th/thai/readnews.asp?id=501>. [25 พฤษภาคม 2557]
- ไพฑูรย์ สินดารัตน์. (2529). ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สินดารัตน์. (2556). ปรัชญาการศึกษาไทย. วารสารวิทยจารย์ 112 (5), 13-16.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). แนวคิด.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>. [25 พฤษภาคม 2557]
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). หลักการ.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>. [25 พฤษภาคม 2557]
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). ปรัชญา.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://rirs3.royin.go.th/new-searchword-search-all-x.asp>. [25 พฤษภาคม 2557]
- รุจิร ภู่อาระ. (2551). การพัฒนาหลักสูตร : ตามแนวปฏิรูปการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บั๊กพอยท์.

- วารสารณั้ เชื้ออินทร์. (2555). แนวคิดการจัดการการศึกษาหลังปรัชญาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.smj.ejnal.com/ejournal/showdetail/?show_detail=T&art_id=1700). [2 กันยายน 2557].
- วาริญา ภวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2547). **ปรัชญาอัตถิภาวนิยม : Existentialism**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.wareeya.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5351198>. [18 มิถุนายน 2557]
- วิภาวดี มูลไชยสุข. (2554). **คุณลักษณะของผู้นำของโลกตามหลักปรัชญาตะวันออกและปรัชญาตะวันตกและความสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำและการบริหารการศึกษา**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://deeleadershipsrru.blogspot.com/2011/01/blog-post_29.html. [2 พฤษภาคม 2557]
- วุฒิชัย อ่องนาวา. (2551). **บทความการเปรียบเทียบปรัชญาตะวันตกตะวันออก**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://franciswut01.blogspot.com/>. [25 พฤษภาคม 2557]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). **สภาวการณ์การศึกษาไทยในเวทีโลก พ.ศ. 2550**. 2552 (33). กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สิรินภา กิจเกื้อกูล (2557). **หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://office.nu.ac.th/edu_teach/ASS/Download/vchk-หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง-สิรินภา.pdf. [25 พฤษภาคม 2557]
- สารานุกรมเสรี. (2557). **ทฤษฎีการเรียนรู้**. วิกีพีเดีย. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/หน้าหลัก>. [2 พฤษภาคม 2557]
- สาโรช บัวศรี. (2549). **การศึกษาและจริยธรรมศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และงานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สาโรช บัวศรี. (2549). **การศึกษาและจริยธรรมศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และงานยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศุรศักดิ์ ปาเส. (2554). **แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศึกษาศาสตร์การสัมมนาเข้มครั้งที่ 1 เรื่อง การวิพากษ์ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552–2561)**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.addkute3.com/wp-content/uploads/2011/12/reform-001.pdf>. [2 พฤษภาคม 2557]

- สุรินทร์ เติญศิริวัฒน์. (2556). ปรัชญาการศึกษากับการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม** 12 (1), 220 -228.
- สมชาย รัตนทองคำ. (2552). เอกสารประกอบการสอน 475759 การสอนทางกายภาพบำบัด. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/1philos.pdf>. [25 พฤษภาคม 2557]
- อนุชา โสมาบุตร. (2556). ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://teacherweekly.wordpress.com/2013/09/25/constructivist-theory/> anuchalive /. [25 พฤษภาคม 2557]
- อภิชาตนันท์ อนันนัย, ภคพงศ์ ปวงสุข และปิ่นมณี ขวัญเมือง. (2554). การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขต 3. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม** 11 (1), 29-39.
- Knight, George R. 1989. **Issues & alternatives in educational philosophy**. 2nd Edition, Berrien Springs: Andrews University Press.
- Noddings, Nel. 1998. **Philosophy of education**. Boulder: Westview Press.
- Ornstein, Allen C. and Hunkins Francis P. 1993. **Curriculum Foundations, Principles and Issues**. Second Edition. Boston: Allyn and Bacon.

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทย

การศึกษาเป็นรากฐานที่มีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ โดยเฉพาะระบบการจัดการศึกษา ระบบการศึกษาเป็นตัวกำหนดหลักสูตร จุดมุ่งหมาย แนวนโยบายในการจัดการศึกษา เพื่อให้การศึกษาพัฒนาชีวิตของคนไปในแนวทางที่พึงประสงค์ ระบบการจัดการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และมีหลักการจัดการที่ดีจะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของไทยได้มีพัฒนาการมาเป็นระยะ ๆ ตามกาลเวลาในสมัยต่าง ๆ แต่ยังไม่สามารถบรรลุผลตามที่กำหนดไว้ เพราะยังมีปัญหาด้านคุณภาพของผลผลิต ด้านการกระจายโอกาสทางการศึกษา ด้านการบริหารการศึกษา และด้านการระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการศึกษา จึงมีความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันการแข่งขันกับนานาประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน การพัฒนาคนและคุณภาพของคนเป็นทั้งเหตุปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาต้องตระหนักเพื่อให้สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยและความต้องการของประเทศในอนาคต ดังนั้น การศึกษาประวัติความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทยจึงเป็นสาระที่ทำให้คนไทยได้รู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจในวัฒนธรรม และรู้คุณค่าสิ่งสำคัญในอดีต นำมาปรับปรุงพัฒนาระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อก้าวให้ทันต่อยุคสมัย

วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด อาจจะเป็นเพราะมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ปัจจัยภายในเกิดจากความต้องการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญและทันสมัย ส่วนปัจจัยภายนอกเกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกันทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้ทันสมัยเพื่อความอยู่รอดและประเทศ เกิดการพัฒนาให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทำให้การจัดการศึกษาของไทยมีวิวัฒนาการเรื่อยมา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของชาติให้มั่นคงและเจริญก้าวหน้า

ประไพ เอกอุ้น (2542 : 75) แบ่งวิวัฒนาการของการศึกษาไทยเป็น 5 ช่วงดังนี้

1) การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781-2411)

- (1) การศึกษาสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ. 1781-1921)
- (2) การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310)
- (3) การศึกษาสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2311-2411)
- 2) การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412-2474)
- 3) การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญระยะแรก (พ.ศ. 2475-2491)
- 4) การศึกษาไทยสมัยพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2492-2534)
- 5) การศึกษาสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2535-ปัจจุบัน)

อัญญรัตน์ นามเมือง (2553) กล่าวว่า ประเทศไทยมีการปฏิรูปการศึกษามาแล้วถึง 3 ครั้ง โดยเริ่มตั้งแต่สมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปการศึกษาโดยมุ่งสร้างความทันสมัยและธำรงความเป็นเอกราชของชาติ ส่วนครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2520 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นการมุ่งสร้างการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และในครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2542 มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 เป็นการมุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ในกระแสโลกาภิวัตน์ควบคู่ไปกับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสำหรับในครั้งนี้ นับว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 4 ใน พ.ศ. 2552 โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย อย่างมีคุณภาพและเท่าเทียมกันในทุกระดับการศึกษา

จากประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 15 ได้ให้การรับรองปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน โดยกำหนดให้สาขาการศึกษาตอบสนอง การสร้างประชาคมการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมภายใน พ.ศ. 2558 นโยบายดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาได้จัดทำโครงการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน Spirit of ASEAN ตามโครงการพัฒนาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาในภูมิภาค (Education Hub) เพื่อผลักดันการดำเนินการด้านการศึกษาของประเทศไทยให้สอดคล้องต่อการเป็นประชาคมอาเซียนและพัฒนาเยาวชนไทยให้มีสมรรถนะที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในประชาคมอาเซียน (สมเกียรติ อ่อนวิมล, 2552)

ชินวรณ์ บุญยเกียรติ (2553) อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวบรรยายพิเศษ เรื่อง "การเตรียมพร้อมด้านการศึกษาของไทย เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558" ไว้ว่า ประเทศไทยเป็นผู้นำในการก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้าง

ประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ภายใต้ยุทธศาสตร์วิสัยทัศน์เดียว เอกลักษณ์เดียว และประชาคมเดียว เพื่อความเจริญมั่นคงของประชากร ทรัพยากร และเศรษฐกิจ ภายใต้การก่อตั้งนี้จะต้องยึดหลักสำคัญคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน การศึกษานั้นจัดอยู่ในประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประชาคมด้านอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน

จากการศึกษาพัฒนาการการศึกษาที่นักการศึกษาแบ่งช่วงวิวัฒนาการการศึกษาไทยไว้ สรุปได้ว่า วิวัฒนาการของการศึกษาไทยแบ่งออกเป็น 5 ช่วงดังนี้

- 1) การศึกษาสมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัย กรุงรัตนโกสินทร์
- 2) การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 1 พ.ศ. 2411–2468 รัชกาลที่ 5 การปฏิรูปและการพัฒนาระบบ
- 3) การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 2 หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 : ความเสมอภาคทางการศึกษา
- 4) การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 พ.ศ. 2542 : การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
- 5) การศึกษาไทยสู่อาเซียนและประชาคมโลก

การศึกษาสมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี

ช่วง พ.ศ. 1781-2411 เป็นการศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่เดิม จำเป็นที่คนไทยในสมัยนั้นต้องขวนขวายหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชนต่าง ๆ คือ บ้าน มีพ่อและแม่เป็นผู้อบรมในวัง มีนักปราชญ์หรือขุนนางเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ และวัด มีพระเป็นผู้เทศนาสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ การศึกษาสมัยกรุงสุโขทัย (พ.ศ.1781-1921) การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310) และการศึกษาสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2311-2411)

1. การศึกษาในสมัยสุโขทัย (พ.ศ. 1781-1921)

การศึกษาสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1781-1921) เป็นการศึกษาแผนโบราณซึ่งเจริญรอยสืบต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในสมัยกรุงสุโขทัย รัฐและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม กิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐและวัดเป็นการสอนประชาคมไปในตัว วิชาที่เรียนคือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น สำนักเรียนมี 2 แห่งแห่งหนึ่งคือ วัด เป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป มีพระ

ที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นครูผู้สอน เพราะสมัยนั้นเรียนภาษาบาลีกันเป็นพื้นฐาน ใครรู้พระธรรมวินัยแตกฉานก็นับว่าเป็นปราชญ์ การศึกษาของคนในสมัยกรุงสุโขทัยกับการครองชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน การศึกษามีใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต แต่การศึกษาคือชีวิต (Education is Life) การศึกษาคือการแก้ปัญหาเป็นการศึกษาโดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) พระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย รูปแบบการจัดการศึกษาในสมัยสุโขทัยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายอาณาจักร แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนทหาร และส่วนพลเรือน ฝ่ายศาสนจักรเป็นการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เน้นพระพุทธศาสนาและศิลปศาสตร์ สถานศึกษาในสมัยสุโขทัยคือบ้าน สำนักสงฆ์ สำนักราชบัณฑิต และพระราชสำนัก วิชาที่สอนในสมัยสุโขทัยไม่ได้กำหนดตายตัว (เดชา สุพรรณทอง, 2542)

จากการศึกษาในสมัยสุโขทัยสรุปได้ดังนี้

- 1) วิชาความรู้สามัญ สันนิษฐานว่าในช่วงต้นสุโขทัยใช้ภาษาบาลีและสันสกฤตในการศึกษา
- 2) สมัยหลังจากที่พ่อขุนรามคำแหงได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใช้เมื่อ พ.ศ. 1826 จึงมีการเรียนภาษาไทยกัน
- 3) วิชาชีพ เรียนกันตามแบบอย่างบรรพบุรุษ
- 4) วิชาจริยศึกษา สอนให้เคารพนับถือบรรพบุรุษ การรู้จักกตัญญูรู้คุณ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม และการรู้จักทำบุญให้ทาน ถือสัดในระหว่างเข้าพรรษา
- 5) วิชาศิลปะป้องกันตัว เป็นการสอนให้รู้จักการใช้อาวุธ การบังคับสัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะในการออกศึก และตำราพิชัยยุทธ

2. การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310)

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นราชธานีอันยาวนาน 417 ปี มีความเจริญทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม มีชนชาติต่าง ๆ ในเอเชียเข้ามาติดต่อค้าขายและเข้ามาเพื่อตั้งหลักแหล่งหาถิ่นชาติตะวันตกได้เริ่มเข้ามาติดต่อค้าขาย สถานศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเหมือนกับสมัยสุโขทัยที่ต่างออกไป คือ มีโรงเรียนมิชชันนารี เป็นโรงเรียนที่ชาวตะวันตกได้เข้ามาสร้างเพื่อเผยแพร่ศาสนาและขณะเดียวกันก็สอนวิชาสามัญด้วย และกล่าวถึงการศึกษาดังนี้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557)

- 1) ลักษณะการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นไปในทางติดต่อกับประชาคมเท่านั้น เพราะการศึกษาทั่วไปก็ตกอยู่แก่วัด ราษฎรนิยมพาลูกหลานไปฝากพระเพื่อเล่าเรียนหนังสือ พระยินดีรับไว้เพราะท่านต้องมีศิษย์ไว้สำหรับปรนนิบัติ ศิษย์ได้รับการอบรมในทางศาสนา ได้เล่าเรียนอ่านเขียนหนังสือไทยและบาลี

2) การศึกษาเพื่อเป็นการเตรียมสำหรับเวลาข้างหน้า เมื่อเติบโตขึ้นจะได้สะดวกในการอุปสมบท การให้ผู้ชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์อุปสมบทเป็นพระภิกษุเป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว เข้าใจว่าจะสืบเนื่องมาจากแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ เพราะปรากฏว่าพระองค์ทรงกวดขันการศึกษาทางพระศาสนา มาก บุตรหลาน ข้าราชการคนใดที่จะถวายตัวทำราชการ ถ้ายังไม่ได้อุปสมบท ก็ไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการ ประเพณีนี้ยังผลให้วัดทุกแห่งเป็นโรงเรียนและพระภิกษุทุกรูป เป็นครูทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ของตนตามความสามารถที่จะจัดได้ แต่คำว่าโรงเรียนในเวลานั้น มีลักษณะต่างกับโรงเรียนในเวลานี้ กล่าวคือ ไม่มีอาคารปลูกขึ้นสำหรับใช้เป็นทีเรียน โดยเฉพาะ เป็นแต่ศิษย์ใครใครก็สอนอยู่ที่กุฏิของตนตามสะดวกและความพอใจ พระภิกษุรูปหนึ่ง ๆ มีศิษย์ไม่กี่คนเพราะจะต้องบิณฑบาตมาเลี้ยงดูศิษย์

3) การจัดการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข พระโหราธิบดีได้แต่งแบบเรียนภาษาไทย ชื่อ จินตามณี ถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชายไทยต้องบวชเรียนเขียนอ่านมาก่อนจึงมีโอกาสได้เป็นข้าราชการ มีนักสอนศาสนาหรือมิชชันนารีได้จัดตั้งโรงเรียนมิชชันนารีเพื่อชักจูงให้ชาวไทยหันไปนับถือคริสต์ศาสนามีการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี และผู้หญิงมีการเรียนวิชาชีพ

4) การเรียนภาษาต่างประเทศ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาพม่า ภาษาเขมร ภาษาจีน ภาษาฝรั่งเศส และมีโรงเรียนบาทหลวงสอนศาสนา เป็นยุคที่มีการติดต่อทำมาค้าขายกับชาวตะวันตกอย่างกว้างขวาง พระเจ้าอยู่หัวสนพระราชนิพนธ์ในด้านอักษรศาสตร์เป็นพิเศษ วรรณคดีสำคัญ ได้แก่ เสือโคคำฉันท์ สมุทโฆษคำฉันท์ ลิลิตพระลอ อนิรุทธคำฉันท์ กำสรวลศรีปราชญ์ ทวาทศมาส โคลงนิราศหริภุญชัย รำพันพิลาปคำฉันท์ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์ กวีสำคัญ ๆ ก็มีพระมหาราชครู ศรีปราชญ์ พระศรีมโหสถ ขุนเทพกวี และองค์พระเจ้าอยู่หัวก็ทรงเป็นกวีด้วย จินตามณีซึ่งถือเป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทยก็เกิดขึ้นในสมัยนี้ ผู้แต่งคือ พระมหาราชครู วรรณคดีสมัยก่อนใช้วิธีเขียนลงบนสมุดไทยหรือไม่ก็จะจารลงบนใบลาน วิธีการเรียนจะใช้วิธีท่องจำ นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ส่วนนักเรียนหญิงจะเรียนการบ้านการเรือน และอยู่ในราชสำนัก

จากการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนสมัยกรุงศรีอยุธยามีดังนี้

- 1) วิชาสามัญ มีการเรียนวิชาการอ่านเขียนเลข ใช้แบบเรียนภาษาไทยจินตามณี
- 2) วิชาชีพ เรียนรู้กันในวงศ์ตระกูล สำหรับเด็กผู้ชายได้เรียนวิชาวาดเขียน แกะสลัก และช่างฝีมือต่าง ๆ ที่พระสงฆ์เป็นผู้สอนให้ ส่วนเด็กผู้หญิงเรียนรู้การบ้านการเรือนจากพ่อแม่ สมัยต่อมาหลังชาติตะวันตกเข้ามาแล้วมีการเรียนวิชาชีพขั้นสูงด้วย เช่น ดาราศาสตร์ การทำน้ำประปา การทำปืน การพาณิชย์ แพทยศาสตร์ ตำรายา การก่อสร้าง ตำราอาหาร

3) ด้านอักษรศาสตร์ มีการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ มีวรรณคดีหลายเล่มที่เกิดขึ้น เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ กำสรวลศรีปราชญ์ อีกทั้งมีการสอนภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และจีน

4) วิชาจริยศึกษา เน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา เช่น มีการกำหนดให้ผู้ชายที่เข้ารับราชการทุกคนจะต้องเคยบวชเรียนมาแล้ว เกิดประเพณีการอุปสมบทเมื่ออายุครบ 20 ปี

3. การศึกษาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2311-2411)

กรุงธนบุรีเป็นพระนครหลวงของไทยอยู่เพียง 15 ปี และเป็น 15 ปีแห่งการทำสงคราม สมัยกรุงธนบุรีวางพื้นฐานทั้งในด้านการค้า การศาสนา และอักษรศาสตร์ไว้ให้กับราชอาณาจักรไทยอย่างมั่นคง ทั้งนี้ ด้วยพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโดยแท้ การศึกษาในสมัยกรุงธนบุรีแม้จะไม่เจริญก้าวหน้านักแต่ก็เป็นการเริ่มต้นทางการศึกษาที่เป็นพื้นฐานให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

3.1 สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี

เป็นระยะเก็บรวบรวมสรรพตำราจากแหล่งต่าง ๆ ที่รอดพ้นจากการทำลายของพม่า เน้นการทำนุบำรุงตำราทางศาสนา ศิลปะและวรรณคดีสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงฟื้นฟูการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ วรรณคดี (มูลนิธินุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม พระราชวังเดิม, 2541) มีการแต่งรามเกียรติ์ซึ่งได้เค้าโครงเรื่องมาจากอินเดียเรื่องรามายณะ ศิลปะ กฎหมาย เช่น กฎหมายตรา 3 ดวง และหลักธรรมทางศาสนา มีการสังคายนาพระไตรปิฎก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550)

3.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เริ่มมีชาวยุโรป เช่น ชาดีโปรตุเกสเข้ามาติดต่อทางการค้ากับไทยใหม่ หลังจากเลิกราไปเมื่อประมาณปลายสมัยอยุธยา และชาติอื่น ๆ ตามเข้ามาอีกมากมาย เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลันดา เนื่องจากยุโรปมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้เปลี่ยนระบบการผลิตจากการใช้มือมาใช้เครื่องจักร พลังงานจากไอน้ำสามารถผลิตสินค้าได้มากขึ้นจึงต้องหาแหล่งระบายสินค้า ในสมัยนี้ได้ส่งเสริมการศึกษาทั้งวิชาสามัญ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยศาสตร์ (ชัย เรื่องศิลป์, 2541) มีการตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวังเพื่อเป็นที่ให้การศึกษ สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งเสริมการศึกษาด้านศาสนาเป็นพิเศษ มีการจารึกวิชาความรู้สามัญและวิชาชีพลงในแผ่นศิลาประดับไว้ตามระเบียงวัดพระเชตุพนจนมีผู้กล่าวว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย มีการใช้หนังสือไทยชื่อ ประถม ก กา และปฐมมถาลา นับเป็นแบบเรียนเล่มที่ 2 และ 3 ต่อจากจินดามณีของ

พระโหราธิบดี ต่อมานายแพทย์ดี ปี บรัดเลย์ได้นำกิจการแพทย์สมัยใหม่ เช่น การผ่าตัดเข้ามารักษาคนไข้และการตั้งโรงพยาบาลหนังสือไทยเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2379 โดยรับจ้างพิมพ์เอกสารทางราชการเรื่องห้ามสูบบุหรี่ จำนวน 9,000 ฉบับ เมื่อ พ.ศ. 2382 (กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, 2543)

3.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยนี้ชาวยุโรป และอเมริกันเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายและสอนศาสนา มีการนำวิทยาการสมัยใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในเมืองไทยเพิ่มขึ้น และพระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงทรงจ้างนางแอนนา เอช เลียวโนเวนส์ มาสอนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เมื่อ พ.ศ. 2405 จนรอบรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ลักษณะการจัดการศึกษาเป็นแบบเดิมทั้งวัดและบ้าน ในส่วนวิชาชีพและวิชาสามัญ มีอักษรศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ (วิโรจน์ ไตรเพียร, 2543)

สรุปได้ว่า แนวการจัดการศึกษาช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์เริ่มมีแบบแผน แบบเรียนสมัยนี้มีหนังสือจินตมณี หนังสือประถม ก กา และปฐมมาลา การศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ผิดแผกไปจากการศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่าใดนัก กล่าวคือ ในราชสำนักคงมีปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นผู้ให้ความรู้แก่พระราชโอรส พระราชธิดา และพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนการศึกษาของสามัญชนก็อาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งให้ความรู้โดยมีพระเป็นผู้สอนหนังสือให้รู้จักการอ่าน เขียน คิดเลขเป็น พร้อมทั้งสอดแทรกจริยธรรมและหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปในตัว มีการกำหนดหลักการและวิธีการในการจัดการศึกษาเรียกว่า มาติกาการศึกษา มีหลักฐานปรากฏว่ามีหนังสือเรียนอยู่ 5 เล่ม คือ ประถม ก กา สุบินทกุมาร ปฐมมาลา ประถมจินตมณี เล่ม 1 และประถมจินตมณี เล่ม 2 กล่าวโดยรวมว่า การศึกษาของไทยสมัยโบราณเน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน โดยมีหลักสูตรเกี่ยวกับการอ่านและเขียนภาษาไทย ทั้งในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์จากอาศัยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาจนกระทั่งในสมัยพระนารายณ์มหาราชเริ่มใช้หนังสือจินตมณีเล่มแรก ต่อมา มีประถม ก กา และปฐมมาลา ส่วนครูผู้สอนได้แก่ พระภิกษุ นักปราชญ์ราชบัณฑิต พ่อแม่ ช่างวิชาชีพต่าง ๆ สำหรับการวัดผลไม่มีแบบแผนแต่จะเน้นความจำและความสามารถในการประกอบอาชีพจึงจะได้รับการยกย่องและได้รับราชการ

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปและการพัฒนาระบบ

ในสมัยอันยาวนานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477) นับได้ว่าเป็นยุคของการปฏิรูปประเทศอย่างแท้จริง การปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านการปกครอง สังคม กฎหมาย รวมทั้งการศึกษา เริ่มจัดการศึกษาตามระบบโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรกและ

กลายเป็นรากฐานที่สำคัญทำให้เกิดพระราชบัญญัติประถมศึกษาใน พ.ศ. 2464 การปฏิรูปการศึกษา จึงมีความสำคัญเพราะมีผลต่อการศึกษาโดยตรง และส่งผลต่อการผลิตนักเรียนให้กับหน่วยงาน ราชการที่กำลังขยายตัวอย่างกว้างขวาง การศึกษาในช่วงนี้มุ่งให้คนเข้ารับราชการและมีความรู้ ทัดเทียมชาวตะวันตกแต่ไม่ใช่ฝรั่ง โดยจะกล่าวสรุปการปฏิรูปการศึกษาช่วงแรก (เกริกฤทธิ์ ไทคุณ-ชนกพ, 2555) ดังนี้

1. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้วางแนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญที่สุดคือ การขยายการศึกษาทั่วไปในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองให้กว้างขวางออกไป และที่สำคัญที่สุดพระองค์ทรงเห็นว่า การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และจำเป็นอย่าง ยี่งที่จะต้องปรับปรุงและขยายออกไปให้ถึงประชาชนพลเมืองให้มากที่สุด ดังปรากฏข้อความใน ประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2428 ตอนหนึ่งว่า (ลำดวน เทียรณ- นิธิกุล และรัชนี ทรัพย์วิจิตร, 2546)

“...ด้วยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า วิชาหนังสือ เป็นต้นเกล้าคุณ ความเจริญของราชการบ้านเมืองยิ่งกว่าศิลปศาสตร์วิชาการอย่างอื่น ๆ ทั้งสิ้น....”

และพระราชดำรัส

“ ... วิชาหนังสือเป็นวิชาที่น่านับถือและเป็นที่น่าสรรเสริญมาแต่โบราณว่า เป็นวิชา อย่างประเสริฐซึ่งผู้ยิ่งใหญ่นับแต่พระมหากษัตริย์เป็นต้นมา ตลอดจนราษฎรพลเมืองสมควรและ จำเป็นจะต้องรู้เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่าง...”

อีกทั้งกล่าวถึงปัจจัยที่มีผลในการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่

- 1) แนวคิดและวิทยาการต่าง ๆ ของชาติตะวันตก ซึ่งคณะมิชชันนารีได้นำวิทยาการเข้ามาเผยแพร่
- 2) ภัยจากการคุกคามของประเทศมหาอำนาจ
- 3) ความต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามารับราชการ
- 4) โครงสร้างของสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีการเลิกทาสและมีการติดต่อกับ ต่างประเทศมากขึ้น
- 5) การที่พระองค์ได้เสด็จต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป ทำให้ได้แนวความคิดเพื่อนำมา ปฏิรูปการศึกษาและใช้เป็นแนวทางพัฒนาบ้านเมือง

พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ (2536) กล่าวถึงการจัดตั้งสถานศึกษาในสมัยรัชกาลนี้ ดังนี้

- 1) พ.ศ. 2414 จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อฝึกคนให้เข้ารับราชการ มี

พระยาศรีสุนทรโวหาร ในขณะนั้นเป็นหลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่ โดยมีการสอนหนังสือไทย การคิดเลข และขนบธรรมเนียมราชการ นอกจากนี้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง เกิดจากแรงผลักดันทางการเมืองที่ส่งผลให้ไทยต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อจะได้เจรจากับมหาอำนาจตะวันตก และมีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาครูที่ประเทศอังกฤษ

2) พ.ศ. 2414 จัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อฝึกคนให้เข้ารับราชการ มีพระยาศรีสุนทรโวหาร ในขณะนั้นเป็นหลวงสารประเสริฐเป็นอาจารย์ใหญ่ โดยมีการสอนหนังสือไทย การคิดเลข และขนบธรรมเนียมราชการ นอกจากนี้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง เกิดจากแรงผลักดันทางการเมืองที่ส่งผลให้ไทยต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อจะได้เจรจากับมหาอำนาจตะวันตก และมีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาครูที่ประเทศอังกฤษ

3) พ.ศ. 2414 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหารเรียบเรียงแบบเรียนหลวงขึ้น 1 เล่ม ชุมนุมลบทบรพกิจ เพื่อใช้เป็นบทหลักสูตรวิชาขั้นต้น

4) พ.ศ. 2423 จัดตั้งโรงเรียนสุนันทาลัยในพระบรมมหาราชวังเป็นโรงเรียนสตรี

5) พ.ศ. 2424 ปรับปรุงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบให้เป็นโรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก ต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนใน พ.ศ. 2453 และ พ.ศ. 2459 ได้ตั้งเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) พ.ศ. 2425 จัดตั้งโรงเรียนแผนที่ และใน พ.ศ. 2427 จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นตามวัดในกรุงเทพฯ หลายแห่ง และแห่งแรกคือ โรงเรียนมหรณพาราม

7) พ.ศ. 2427 กำหนดหลักสูตรชั้นประโยคหนึ่ง โดยอนุโลมตามแบบเรียนหลวง 6 เล่ม นับเป็นปีแรกที่ทำให้มีการสอบไล่วิชาสามัญ และมีการกำหนดหลักสูตรชั้นประโยคสอง ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวกับวิชาสามัญศึกษา หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่ต้องการใช้สำหรับเสมียนในราชการพลเรือนตามกระทรวงต่าง ๆ

8) พ.ศ. 2430 เมื่อจำนวนโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก เช่น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการโดยโอนโรงเรียนที่สังกัดกรมทหารมหาดเล็กมาทั้งหมด ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นผู้บัญชาการอีกตำแหน่งหนึ่ง

9) พ.ศ. 2431 กรมศึกษาธิการจัดทำแบบเรียนเร็วใช้แทนแบบเรียนหลวงชุดเดิม ผู้แต่งคือพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ) 1 ชุด มี 3 เล่ม

10) พ.ศ. 2432 ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้น เรียกว่า โรงเรียนแพทยากร ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำหน้าโรงพยาบาลศิริราช ใช้เป็นที่สอนวิชาแพทย์แผนปัจจุบัน และรวมกรมศึกษาธิการเข้าไปอยู่ในบังคับบัญชาของกรมธรรมการ

11) พ.ศ. 2433 ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิชา พ.ศ. 2433 มีผลทำให้หลักสูตรภาษาไทย แบ่งออกเป็น 3 ประโยค หลักสูตรภาษาอังกฤษแบ่งออกเป็น 6 ชั้น

12) พ.ศ. 2434 ได้แก้ไขการสอบไล่จากเดิมปีละครั้งเป็นปีละ 2 ครั้งเพื่อไม่ให้นักเรียนเสียเวลานานเกินไป

13) พ.ศ. 2435 จัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั่วไปทั้งในกรุงเทพฯและหัวเมืองโดยประสงค์จะขยายการศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยให้แพร่หลายเป็นแบบแผนยิ่งขึ้น และตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นแห่งแรกที่ตำบลโรงเลียงเด็ก ต่อมาย้ายไปอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส

14) พ.ศ. 2435 ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ มีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เป็นเสนาบดี มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา การพยาบาล พิพิธภัณฑ และศาสนา การจัดแบบเรียน หลักสูตรและการสอบไล่

15) พ.ศ. 2437 นักเรียนฝึกหัดครูชุดแรก 3 คนสำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรเป็นครูสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

16) พ.ศ. 2449 ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครู ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส ไปรวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา) ปรับปรุงหลักสูตรให้สูงขึ้นเป็นโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สอนหลักสูตร 2 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จมัธยมศึกษา

17) พ.ศ. 2456 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย

2. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญ คือส่งเสริมการขยายการศึกษาสำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไปออกไปให้กว้างขวาง โดยได้ออกพระราชบัญญัติบังคับ เด็กเข้าเล่าเรียน ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็ได้ทรงพยายามส่งเสริมการศึกษาด้านวิชาชีพและการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป อันได้แก่ มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งทรงส่งเสริมจัดการศึกษาเพื่อสร้างความรู้สึกรักนิยมนแก่ประชาชนด้วยการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (นิชาพร ยอดมณี, 2555)

1) พระบรมราโชบายในการปกครองประเทศ เพื่อให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ โดยการส่งทหารไปร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 นอกจากนี้

พระองค์ทรงสร้างความรู้สึกราชาตินิยมในหมู่ประชาชนชาวไทยโดยมีสาระสำคัญของอุดมการณ์ชาตินิยม คือ ความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา

2) พระองค์ทรงศึกษาวิชาการจากต่างประเทศ และเมื่อเสด็จกลับมาแล้วพระองค์ได้ทรงนำเอาแบบอย่างและวิธีการที่เป็นประโยชน์มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการศึกษา เช่น ทรงนำเอาวิชาลูกเสือจากประเทศอังกฤษเข้ามาจัดตั้งกองเสือป่า

3) ผลอันเนื่องจากการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคนส่วนมากที่ได้รับการศึกษามีความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองประเทศในระบอบรัฐธรรมนูญในระบอบรัฐสภา จึงมีความปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตย

4) ปัญหาอันเกิดจากคนสิ้นงานและคนละทิ้งอาชีพและถิ่นฐานเดิม มุ่งที่จะหันเข้าสู่อาชีพราชการมากขึ้นไป

การจัดตั้งสถานศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีดังนี้ (สมบัติจำปาเงิน, 2556)

1) พ.ศ. 2453 ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการตามกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ และต่อมา พ.ศ. 2459 ได้ประกาศยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย

2) พ.ศ. 2454 ตั้งกองลูกเสือหรือเสือป่าขึ้นเป็นครั้งแรก โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 โดยมุ่งให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพตามอัธยาศัยตามอัธยาศัย พยายามที่จะเปลี่ยนค่านิยมของประชาชนไม่ให้มุ่งที่จะเข้ารับราชการอย่างเดียว

3) พ.ศ. 2459 จัดตั้งกองลูกเสือหญิงและอนุภาค โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง และได้จัดตั้งกองลูกเสือหญิงขึ้น เรียกว่า เนตรนารี

4) พ.ศ. 2461 มีการปรับปรุงและขยายฝึกหัดครูขึ้น โดยโอนกลับมาขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเดิมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน

5) พ.ศ. 2461 ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และ พ.ศ. 2464 ปรับปรุงโครงการศึกษาชาติ โดยวางโครงการศึกษาขึ้นใหม่เพื่อส่งเสริมให้ทำมาหาเลี้ยงชีพนอกเหนือจากการราชการ

6) พ.ศ. 2464 ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ปีบริบูรณ์หรืออย่างช้าปีที่ 8 ให้เรียนอยู่ในโรงเรียนจนถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์ หรืออย่างช้าปีที่ 15 โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน และมีการเรียกเก็บเงินศึกษาพลีจากประชาชนคนละ 1-3 บาท เพื่อนำไปใช้จ่ายในการจัดดำเนินการประถมศึกษา

3. การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางแนวนโยบายในการจัดการศึกษาที่สำคัญคือ ขยายการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาออกไปให้กว้างขวาง ส่งเสริมการเรียนวิชาชีพในโรงเรียนทุกระดับ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ดังได้ทรงกล่าวไว้ในที่ประชุมสมุหเทศาภิบาลว่า “การศึกษาสมัยนี้ควรถือเอาคุณภาพ (Quality) ไม่ใช่ถือเอาจำนวน (Quantity)” ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามีดังนี้ (ประจวบ ทองศรี, 2555)

- 1) ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศ
- 2) ปัญหาสืบเนื่องจากอิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตก
- 3) ปัญหาสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
- 4) ปัญหาสืบเนื่องจากการประกาศใช้กฎหมายการศึกษา คือ พระราชบัญญัติ

ประถมศึกษา ทำให้การศึกษาแพร่หลายออกไป แต่ขาดความพร้อมทางด้านงบประมาณการศึกษามีการจัดตั้งสถานศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้ (นันทนา กปิลกาญจน์, 2547)

1) พ.ศ. 2473 ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีคนละ 1-3 บาท จากผู้ชายทุกคนที่มีอายุระหว่าง 16-60 ปี โดยใช้เงินจากกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอุดหนุนการศึกษาแทน

2) พ.ศ. 2474 ปรับปรุงกระทรวงธรรมการเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ โดยยุบกรมสามัญศึกษา กระทรวงธรรมการจึงมีหน่วยงานเพียง 3 หน่วย คือ กองบัญชาการ กองตรวจการศึกษากรุงเทพฯ และกองสุขาภิบาลโรงเรียน และมีการยกเลิกระเบียบว่าด้วยการควบคุมแบบเรียน

สรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 1 นับเป็นยุคเริ่มแรกหรือก้าวแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายามที่จะขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวางในทุกระดับทั้งในกรุงเทพฯ และตามหัวเมือง โดยมุ่งเน้นในระดับประถมศึกษาเป็นสำคัญกว่าระดับอื่น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อสนองตอบความต้องการของชาติบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการและในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบาย นับได้ว่าบรรลุผลสำเร็จพอสมควร โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ส่วนการศึกษาในระดับอื่น ประสบผลสำเร็จไม่มากนัก อย่างไรก็ตามความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการในยุคเริ่มแรกก็ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติหลายฉบับและอื่น ๆ แล้วแต่เป็นความพยายามที่จะจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามนโยบายที่กำหนดไว้

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 2 หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 : ความเสมอภาคทางการศึกษา

ภายหลังการปฏิรูปการปกครองและการปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้มีกระแสความคิดที่จะให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยมีรัฐสภาเป็นสถาบันหลักที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งได้มีคณะนายทหารชุดกบฏ ร.ศ. 130 ซึ่งมีความคิดที่ปฏิบัติการให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว แต่ไม่ทันลงมือกระทำก็ถูกจับได้เสียก่อนเมื่อ พ.ศ.2454 ในต้นรัชกาลที่ 6 (นवरत्न วุฒเพกุล, 2550)

1. หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่จอมพล ถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหารตัวเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 โดยนักศึกษาและประชาชนมองว่าเป็นการตีบตอดอำนาจตนเองจากจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งในขณะนั้นจอมพล ถนอมจะต้องเกษียณอายุราชการเนื่องจากอายุครบ 60 ปี อีกทั้งจอมพล ประภาส จารุเสถียร บุคคลสำคัญในรัฐบาลก็มิได้รับการยอมรับเหมือนจอมพล ถนอม แต่กลับต่ออายุราชการให้ตนเอง ประกอบกับข่าวคราวเรื่องทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการต่าง ๆ สร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนอย่างมาก (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2551) เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เริ่มต้นด้วยการเดินแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มนักศึกษา การชุมนุมโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยโดยเริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การประท้วงประกอบด้วยการอภิปรายโจมตีรัฐบาลและตัวบุคคลซึ่งได้แก่ จอมพล ถนอม จอมพล ประภาส และพันเอก ณรงค์ จำนวนของผู้ประท้วงมีมากขึ้นตามลำดับ จนผลสุดท้ายกลายเป็นการประท้วงที่ประกอบด้วยคนจำนวนไม่ต่ำกว่า 5 แสนคน เหตุการณ์ทั้งหมดเริ่มตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และสิ้นสุดลงวันที่ 16 ตุลาคม 2516 แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเองเล็ดคือ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงได้ขนานนามเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งนี้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 (อรุณ เวชสุวรรณ, 2541) มีการเผาอาคารราชการ การทำลายสัญลักษณ์จราจร มีการพยายามเรียกร้องให้ทุกฝ่ายกลับเข้าสู่ความสงบโดยสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระชนนี และผลสุดท้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงออกโทรทัศน์รับสั่งว่า “วันนี้เป็นวันมหาวิปโยค” และได้รับสั่งให้ทุกฝ่ายกลับไปสู่ความสงบ หยุดยั้งการรบราฆ่าฟันกันเอง แต่ประชาชนที่ประท้วงก็ยังคงประท้วงต่อ แม้จอมพลถนอมจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม ผลสุดท้ายเมื่อมีการประกาศว่า จอมพลถนอม จอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ ยินยอมเดินทางออกนอกประเทศชั่วคราว ผู้ชนก็เริ่มทยอยกันกลับสู่เคหะสถานของตน เป็นอันสิ้นสุดการ

ประท้วงและการนองเลือดของเหตุการณ์นี้ อย่างไรก็ตาม เสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงมีออกมาเป็นระยะ ๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ยังไม่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ มากนัก นอกจากการปรับตัวของรัฐบาลทางด้านการเมืองการปกครองให้ทันสมัยยิ่งขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น แต่ก็ยังไม่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ แต่ประการใด จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีคณะผู้ก่อการภายใต้การนำของ พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. 2475 ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย การศึกษาสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 จึงมีปัจจัยสาเหตุมาจากนโยบายการจัดการศึกษาของคณะราษฎร ดังจะเห็นได้จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา พ.ศ. 2475 ที่กล่าวไว้ว่า (พกา สัตยธรรม, ลินจง อินทร์มพรรย์และศิริมาศ ไทยวัฒนา, 2540)

“...การจัดการศึกษาเพื่อจะให้พลเมืองได้มีการศึกษาโดยแพร่หลาย ก็จะต้องอนุโลมตามระเบียบการปกครองที่ให้เข้าลักษณะเกี่ยวกับแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ หลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยจะต้องขยายให้สูงขึ้นเท่าเทียมอารยประเทศ ในกรณีนี้จะต้องเทียบหลักสูตรของนานาประเทศ หลักสูตรใดสูงก็ต่อตามหลักสูตรนั้น”

พร้อมมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว โดยจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาและทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ตั้งสภาการศึกษา พ.ศ. 2475 ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ต่อมามีการปรับปรุงการจัดการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เหลือ 4 ปี และประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 โดยมอบให้ท้องถิ่นจัดการศึกษา พ.ศ. 2476 และยกฐานะท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลตราพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้น และเทศบาลได้จัดการศึกษาอย่างแท้จริงใน พ.ศ. 2478 และการปรับปรุงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษาช่วงนี้มีแผนการศึกษาชาติเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาดังนี้ (น้ำทิพย์ จุลประยูร, 2553)

1) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 ในแผนการศึกษาลบฉบับนี้เน้นให้การศึกษา 3 ส่วน คือ จริยศึกษา เป็นการอบรมศีลธรรมอันดีงาม พุทธิศึกษา ให้ปัญญาความรู้ และพลศึกษา เป็นการฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายสมบูรณ์

2) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2479 ในสมัยพลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เป็นนายกรัฐมนตรี แผนการศึกษาลบฉบับนี้ได้ปรับปรุงมาจากแผน พ.ศ.2475 เนื่องจากว่าแผนการศึกษาลบปี พ.ศ. 2475 นั้นมีระยะเวลาในการศึกษาสามัญยาวเกินสมควร คือต้องเรียนสายสามัญ 12 ปี และยังคงเข้าเรียนต่อสายวิสามัญอีก แผนการศึกษา พ.ศ. 2479 นี้กำหนด

ระยะเวลาของการเรียนชั้นประถมศึกษาเพียง 4 ปี ทั้งนี้เป็นเพราะต้องการเร่งรัดให้ประชาชนสำเร็จ การศึกษาภาคบังคับถึงกึ่งหนึ่งโดยเร็ว โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัยมากขึ้น แต่ยังคงเน้น ให้การศึกษาทั้ง 3 ด้าน การศึกษาแบ่งเป็นสามัญศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 4 ชั้นมัธยมต้นปีที่ 1-3 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 4-6 อาชีวศึกษา ศึกษาวิชาสำหรับประกอบอาชีพ ผู้เข้าเรียน อุดมศึกษาต้องสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาชั้นประถมศึกษา เป็นการศึกษาภาคบังคับ

3) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรี ในแผนนี้ได้เพิ่ม วัตถุประสงค์ คือการฝึกหัดอาชีพและการประกอบอาชีพเข้ามาอีก รวมเป็น 4 ส่วน จึงเป็นองค์สี่แห่งการศึกษา คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา (ได้ อิทธิพลปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกัน) และได้มีการกล่าวถึงการศึกษาพิเศษและการศึกษาผู้ใหญ่ ด้วย แผนการศึกษานี้ได้ยกฐานะกองโรงเรียนประชาบาลในกรมสามัญศึกษาขึ้นเป็นกรม ประชาศึกษา เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาพิเศษ นอกจากนี้ ยังมีความ พยายามขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียนแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ การศึกษาขั้นอนุบาล ประถมศึกษา (4 ปี) มัธยมศึกษา (ตอนต้น – ตอนปลาย 6ปี) ระดับเตรียม อุดมศึกษา อุดมศึกษาและการศึกษาขั้นมหาวิทยาลัย มัธยมศึกษาแยกเป็น 3 สาย คือ มัธยมสามัญ ศึกษา มัธยมสามัญปีที่ 1-3 มัธยมวิสามัญศึกษา มัธยมวิสามัญตอนต้นปีที่ 1-3 ตอนปลายปีที่ 4-6 มัธยมอาชีวศึกษาตอนต้น ตอนปลาย ตอนละไม่เกิน 3 ปี เตรียมอุดมศึกษา เตรียมอุดมศึกษาปีที่ 1 – 2 อาชีวศึกษาชั้นสูง อุดมศึกษาและการศึกษาขั้นมหาวิทยาลัย การศึกษาภาคบังคับ การศึกษาพิเศษ การศึกษาเป็นครั้งคราวสำหรับเด็กหญิง เด็กชายที่ออกจากโรงเรียน และการศึกษาผู้ใหญ่ สำหรับ ผู้ใหญ่ทั่วไป

4) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น นายกรัฐมนตรี แผนนี้ได้นำเอาแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 มาปรับปรุงใหม่ เพื่อสนองความ ต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับการปกครองประเทศ แผนนี้ร่าง โดย คณะกรรมการ 77 คนจากหลายสาขาอาชีพโดยมี หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นเป็นประธาน จากแผนฯ นี้ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี จัด เน้นให้การศึกษา 4 ส่วน และได้จัดระบบการศึกษาเป็น 7 : 3 :2 [ประถม 7 ปี (ศึกษาภาคบังคับ) มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี มัธยมปลาย 2 ปี] แผนนี้มีอายุการใช้ยาวนานที่สุดถึง 16 ปีการศึกษาตาม แนวระบบโรงเรียน แบ่งเป็นระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา (7 ปี) ระดับมัธยมศึกษา (5- 6 ปี) และระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษาแบ่งเป็นสายสามัญ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย สายอาชีพ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น ประโยคมัธยมศึกษาตอน ปลาย การศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาสงเคราะห์

5) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2512 สมัยจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรให้คณะบุคคลหรือเอกชนได้มีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ กุลบุตรกุลธิดาในระดับชั้นอุดมศึกษาได้ด้วย จึงจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมความในข้อ 23. แห่งประกาศเรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติเสียใหม่ให้สอดคล้องด้วยวัตถุประสงค์ดังว่านี้ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกความในข้อ 23. แห่งประกาศเรื่อง แผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2503 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “ การจัดให้มีสถานศึกษานั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรง คือ รัฐจัดเองบ้าง และส่งเสริมให้คณะบุคคลหรือเอกชนจัดบ้าง” ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2512 เป็นต้นไป การศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

สรุปได้ว่า หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – 2503 นโยบายการศึกษาในสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้ส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง การบริหารเศรษฐกิจ สังคม และทางการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา “คณะราษฎร” กำหนดไว้ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎรทุกคนชั้น” เพื่อประโยชน์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีเจตนาที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475–2503 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับถาวร ฉบับชั่วคราว และฉบับแก้ไข มีรัฐบาลเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายและการดำเนินงานด้านการศึกษาอยู่มาก แต่ก็ไม่ทำให้การปรับปรุงระบบการศึกษาของชาติหยุดชะงักไป และในยุคนี้เป็นยุคที่เชื่อมโยงในการจัดการศึกษาของไทยในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชกับระบอบประชาธิปไตย

2. ความเสมอภาคทางการศึกษา

การศึกษาที่กล่าวถึงความเสมอภาคมีขึ้นเมื่อมีการใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งเป็นแผนการศึกษาที่มีผลกระทบต่อเนื่องจากยุคที่ผ่านมาก็คือ การที่รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาขึ้น ที่นำเสนอต่อรัฐบาลใน พ.ศ. 2517 มีผลทำให้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติหลายฉบับดังนี้ (ชเนศ จำเกิด, 2552)

2.1 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 มีการปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของโลกในปัจจุบัน สาระสำคัญมีดังนี้

- 1) รัฐถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต การจัดการศึกษาให้

ความสำคัญกับการศึกษาในระบบและนอกระบบเท่าเทียมกัน

2) เป็นแผนการศึกษาที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบันมุ่ง อบรมพลเมืองให้ตระหนักเห็นคุณค่าของระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3) มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย

4) ต้องการให้คนไทยรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพในกรอบของกฎหมาย และตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อความปลอดภัยของประเทศชาติ มีความเคารพและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล

5) จัดให้มีการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา โดยจัดให้ประสานกันทุกระดับให้เรียนวิชาชีพให้เหมาะสมแก่วัย ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษารวมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ

2.2 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2535

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กล่าวเป็นความนำของแผนว่า “รัฐมีหลักความเชื่อพื้นฐานว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง และเชื่อว่าการศึกษาที่จะเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศจะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทย รัฐตระหนักว่า การจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถสนองความต้องการในการพัฒนาบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้นได้ดีเท่าที่ควร” (พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ, 2535) และมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ การสร้างความเจริญงอกงามทางปัญญา ความคิด จิตใจ และคุณธรรม การใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง พร้อมด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคคลทั้งในด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคมให้สมดุลกลมกลืนกัน โดยเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ และกำหนดการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน จะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดแนวนโยบายในข้อ 3 ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536)

“ข้อ 3. ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา” และได้รับไว้หมวดที่ 3 ข้อ 5 ถึงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับมัธยมว่า

“ข้อ 5. ให้การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชน รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึงเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น” ในแผนการศึกษามีการบังคับเข้าเรียนและการจัดแบบให้เปล่า มีการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียนแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียนตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การฝึกหัดครู การศึกษาวิชาชีพ การศึกษาวิชาชีพพิเศษ การศึกษาวิชาชีพเฉพาะกิจ การศึกษาพิเศษ การศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา ขณะเดียวกันก็มีการตรากฎหมายขึ้นมาอีกหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 มีการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 เพื่อโอนการศึกษาประชาบาล สังกัดกระทรวงมหาดไทย มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (นายตยา พงษ์ศิริกุล , 2539)

โรงเรียนราษฎร์ ได้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 เพื่อกำหนดการบริหารที่ชัดเจนและกระจายอำนาจมากขึ้น มีการตราพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2538 เพื่อสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและความต้องการครู ความต้องการเรียนระดับปริญญาในชนบทซึ่งมีมากยิ่งขึ้น มีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่ชัดเจนและเป็นระบบยิ่งขึ้น และมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2522 เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 25--?)

สรุปได้ว่า หลังประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ทำให้ก้าวเข้าสู่ความเสมอภาคทางการศึกษา เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปโฉมการจัดการศึกษาไปอย่างมาก เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งบัญญัติให้มีการกำหนดกฎหมายทางการศึกษาที่เป็นแม่บทในการปฏิรูปการศึกษาสำคัญอีก 4 ฉบับ คือ

- 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
- 2) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546
- 3) พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551
- 4) พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546

การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 พุทธศักราช 2542 : การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากรายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ประจำปี 2550 พบว่า ในภาพรวมการศึกษาของประชาชนยังมีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2550) มาจากสาเหตุหลักดังนี้

1) สถานการณ์ของประเทศไทยในสังคมโลก ประเทศไทยเป็นประเทศขนาดกลาง มีรายได้ ถัวเฉลี่ยต่อหัวของประชากรค่อนข้างต่ำ คุณภาพของประชาชนยังด้อยกว่าประเทศอื่น ๆ มาตรฐานความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำ การที่เศรษฐกิจสังคมโลกมีการแข่งขันเพื่อตัวใครตัวมันมากขึ้น มีความไม่สมดุลมากขึ้นและการเติบโตทางการผลิตการค้าชะลอตัว ทำให้เศรษฐกิจไทยซึ่งพึ่งพาเศรษฐกิจโลกฟื้นตัวได้ยาก จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2) สถานะและปัญหาของการศึกษาไทย รัฐยังให้ความสำคัญกับการศึกษาปฐมวัยน้อยเกินไป ทั้ง ๆ ที่เด็กวัยนี้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุด สมองกำลังพัฒนาสูง เรียนรู้ได้ไว หากพลาดโอกาสนี้จะเกิดผลลบทั้งชีวิต ในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษายังให้บริการไม่ทั่วถึงในแง่ปริมาณและคุณภาพ ในส่วนของครูอาจารย์ ปัญหาส่วนใหญ่คือ การขาดแรงจูงใจและขาดความรู้ความสามารถ และที่สำคัญรัฐบาลขาดงบประมาณในการบริหารการศึกษา

3) ความล้าหลังของการดำเนินงาน

3.1) ด้านตัวครู เช่น ขาดแรงจูงใจ ขาดความสามารถ เป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบ

3.2) ด้านงบประมาณ มีสำหรับดำเนินการน้อย

3.3) ด้านสื่อและเทคโนโลยี ยังมีน้อยและไม่ทันสมัย

4) กระบวนการเรียนรู้ ครูยังขาดทักษะในกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูยังใช้วิธีสอนแบบเดิมไม่พัฒนา

5) การบริหารจัดการ ผู้บริหารยังไม่มีความสามารถพอในการบริหารงานในโรงเรียน

6) การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาย่อมต้องพัฒนาให้สอดคล้องกันไปด้วย ตลอดจนระบบเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต การศึกษาก็ต้องปรับปรุงให้สอดคล้องด้วยเช่นกัน

1. การเปลี่ยนแปลงสังคมโลก

การเรียนรู้ในยุคใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียน แต่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางในหลายสถานที่ แม้แต่ในบ้านของตนเองก็เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ ถ้ามีระบบสื่อสารและข้อมูลข่าวสารที่ดี

พอ การเรียนรู้จากกันและกันก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้คนได้รับความรู้ได้อย่างดี การเรียนรู้จึงไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนอีกต่อไป โลกยุคใหม่ถูกเชื่อมโยงด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ที่ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และระบบสื่อสารผ่านดาวเทียมและใยแก้วนำแสง ทำให้การส่งต่อข้อมูลข่าวสารเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมาก เราสามารถค้นคว้าหาความรู้ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ด้วยระบบอินเทอร์เน็ตได้ แม้อยู่คนละซีกโลก ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจะเปลี่ยนรูปแบบของการเรียนรู้และแหล่งความรู้จะทำให้ทุกคนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางเท่าเทียมกัน แนวคิดปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 มาจากการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก ความคิดทางการศึกษาของโลกก็เปลี่ยนแปลงไป จากที่คิดว่าองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษา คือ โรงเรียน ครู และนักเรียน แต่การศึกษาในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่ใช่ หลักสูตร อุปกรณ์การสอน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพราะการเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา และเกิดได้กับทุกคน ทุกคนเรียนรู้ได้ ไม่ใช่จากครู แต่เรียนรู้จากการสัมผัสกับแหล่งข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ผู้เรียนจึงไม่จำเป็นต้องหมายถึงนักเรียนอีกต่อไป (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2546)

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งบัญญัติให้มีการกำหนดกฎหมายทางการศึกษาที่เป็นแม่บทในการปฏิรูปการศึกษา คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักคือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 กระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักมีความหลากหลายในการปฏิบัติ

กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา
อย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาการมีส่วนร่วมของ
บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กร
วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน
สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม
อัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความ
เหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดย
คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มา
ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำ
เป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล
กัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและ
อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น
ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการ
สอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา
มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

สรุปว่า ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ถือเป็น การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 ไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงโลก ประเทศไทยสามารถผลักดันให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้ เห็นได้จากการมีกฎหมายใหม่ และความพยายามที่จะปฏิรูป การศึกษาทั้งระบบ เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการสื่อสารที่นำมาซึ่ง กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงสู่ยุคแห่งโลกไร้พรมแดนอย่างไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ หากประเทศใด ไม่เข้าร่วมในกระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีโอกาสก้าวไม่ทันประเทศอื่น ไม่สามารถอยู่ร่วมใน สังคมยุคใหม่ได้ กระแสความเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษาใหม่หรือการ เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

2. การปฏิรูปการศึกษาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้

จากมาตรฐานการศึกษาของชาติ อุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาของชาติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภาต่าง มีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้ คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็น เงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์ อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษาคือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่ สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม เป็นการศึกษาดูตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มี คุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของ ผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่า การศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและ สังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งตนเองและพึ่ง กันเองได้ สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ เพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์และหลักการในการ จัดการศึกษาดังกล่าว จึงได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ ดังนี้(อวย พร เรื่องตระกูล และคณะ, 2552)

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

พิจารณามาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างวิถีการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็งนั้น ต้องใช้การเรียนรู้ ความรู้ นวัตกรรม สื่อ และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมแห่งความรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อให้คนไทยทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายโดยการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม จะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนไทยในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ แนวทางการจัดการศึกษาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้สามารถทำได้ดังนี้ (นพดล วรรณิกา และคณะ, 2554)

1) การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากรและองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกระดับ ร่วมจัดปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์แก่พัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และคนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ใช้ชุมชนเป็นที่ตั้งขององค์กรที่ให้บริการทางการศึกษามีสถานภาพเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีความปลอดภัย ลดความขัดแย้ง มีสันติสุข และมีการพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

2) การศึกษาวิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้ โดยศึกษาวิจัย สำรวจ จัดทำ และจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ พร้อมระดมทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญา และอื่น ๆ และความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษาในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภท เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง รวมทั้งศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ

3) การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับทุกมิติของสังคม ได้แก่ ครอบครัวยุทธศาสตร์ระดับ และองค์กรที่จัดการศึกษา มีการสร้างและใช้ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้

การศึกษาไทยสู่อาเซียนและประชาคมโลก

จากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้หลายประเทศทั่วโลกต้องเผชิญกับความหลากหลายทั้งด้านสังคมและระบบเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถี

ชีวิตเป็นอย่างมาก ทำให้หลายประเทศต้องเร่งเตรียมพร้อมโดยการสร้างกลไกและพัฒนาคนให้มี ศักยภาพสูงขึ้น ให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ ประเทศชาติก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคงและเท่าเทียม โดยเฉพาะประเทศสมาชิกอาเซียนต่างเห็น พ้องต้องกันว่าการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ

จากปฏิญญาว่าด้วยแผนงานสำหรับประชาคมอาเซียน ได้ให้ความสำคัญในการใช้กลไก การศึกษาขับเคลื่อนอาเซียนให้บรรลุวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 ที่มุ่งให้อาเซียนมีวิสัยทัศน์ สู่ภายนอก มีสันติสุข และเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในการเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งแวดล้อมของ ประชาธิปไตยและมีอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน การพัฒนาที่มีพลวัต และการรวมตัวทางเศรษฐกิจที่ ใกล้เคียงและในสังคมที่เอื้ออาทรที่ระลึกลึถึงสายสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ รับรู้มรดกทางวัฒนธรรม ที่มีร่วมกัน และเชื่อมโยงในอัตลักษณ์ของภูมิภาค (กรมอาเซียน, 2546)

ประเทศไทยซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกอาเซียน ได้ตระหนักถึงบทบาทและภารกิจสำคัญในการ เสริมสร้างความร่วมมือกับอาเซียน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของอาเซียนในเวทีโลก โดยเฉพาะการ ใช้กลไกความร่วมมือด้านศึกษานำพาอาเซียนสู่การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคง (ฟาฏินา วงศ์ เลขา, 2553)

ในส่วนของความร่วมมือด้านการศึกษาของประชาคมอาเซียน มีการลงนามในปฏิญญา ชะอำ-หัวหิน โดยนายกรัฐมนตรีของไทยและผู้นำของประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน ประกอบด้วย ความร่วมมือใน 3 เสาหลัก คือ ประชาคมด้านการเมืองและความมั่นคง โดยใช้การศึกษาเป็น ตัวนำ ประชาคมด้านเศรษฐกิจ ทุกประเทศจะต้องพัฒนาความสามารถในการแข่งขันในเวที โลก และประชาคมด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้ถือว่าความงดงามมาจากความแตกต่างและ หลากหลาย วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน แต่ในความหลากหลายทาง วัฒนธรรมนั้นจะช่วยสร้างความร่วมมือในลักษณะสังคมเอื้ออาทร โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ทั้ง 3 เสาหลักส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จของการเป็น ประชาคมอาเซียนได้ภายในปี 2558 (อนัญญา เชื้อไทย, 2555)

จากปฏิญญาดังกล่าว ส่งผลให้ทุกภาคส่วนต้องเร่งแสวงหาความร่วมมือเพื่อเดินหน้า ขับเคลื่อนเตรียมพร้อมเด็กไทยก้าวสู่ประชาคมอาเซียนตามเป้าหมาย โดยเฉพาะการใช้กลไก การศึกษาเป็นตัวนำสำคัญในการขับเคลื่อนให้สามารถก้าวไปได้อย่างมีทิศทาง ผสานประโยชน์ ร่วมกัน องค์กรหลักในกระทรวง ศึกษาธิการจึงต้องเร่งเครื่องก้าวเดินอย่างไม่หยุดนิ่ง จากการระดม ความคิดในหลากหลายเวที จากผู้บริหารการศึกษา ครูผู้สอน นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้อง ประเทศไทยมีการเตรียมการศึกษาอาเซียนดังนี้ (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2552)

- 1) การให้ความรู้แก่พลเมือง ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาเพื่อนบ้าน การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

และจิตสำนึกของพลเมืองอาเซียน ทุกภาคส่วนในสังคมร่วมจัดกิจกรรมด้านการศึกษา สร้างเด็กให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและสถานประกอบการ การจัดหลักสูตรการศึกษาอาเซียนด้วยการส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาเพื่อนบ้าน ฯลฯ

2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เร่งพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้รู้จักวัฒนธรรม สังคม ความเป็นอยู่ของเพื่อนอีก 9 ประเทศที่จะสามารถก้าวสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมั่นใจ โดยการดำเนินโครงการพัฒนาประชาคมสู่อาเซียน (Spirit of ASEAN) เพื่อรองรับการรวมกลุ่มของประเทศอาเซียนใน 2558 เช่น โรงเรียน Buffer School เป็นโรงเรียนที่อยู่ติดชายแดนกับประเทศสมาชิกอาเซียน 4 ประเทศ ได้แก่ ลาว พม่า กัมพูชา และมาเลเซีย โรงเรียน Sister School เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีความเข้มแข็งทั้งในเรื่องของภาษาและ ICT ที่อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ที่ไม่ติดชายแดน แต่มีประสานสัมพันธ์กับอาเซียน 5 ประเทศ ได้แก่ เวียดนาม สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และบรูไน

3) สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา ศิษยานุศิษย์ ครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาโรงเรียน เป็นการเตรียมพร้อมสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน โดยการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กไทยที่สอดคล้องกับประชาคมอาเซียน การวิเคราะห์หลักสูตรในส่วนของอาเซียนศึกษา การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีคุณภาพและแข็งแกร่งในประชาคมอาเซียน

สรุปได้ว่า การพัฒนามาตรฐานการศึกษาไทยให้ก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียน ต้องพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้มีศักยภาพพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลกอย่างมั่นใจ โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องประสานความร่วมมือขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้ก้าวไปสู่เวทีโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

สรุปท้ายบท

วิวัฒนาการของการศึกษาไทยแบ่งออกเป็น 5 ลำดับเหตุการณ์ คือ การศึกษาสมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน โดยมีหลักสูตรเกี่ยวกับการอ่านและเขียนภาษาไทยทั้งในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 1 รัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปและการพัฒนาระบบ เป็นยุคของการปฏิรูปประเทศอย่างแท้จริง การปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการปกครอง สังคม กฎหมาย รวมทั้งการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 2 หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 :

ความเสมอภาคทางการศึกษา เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 พุทธศักราช 2542 : การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้เกิดได้ตลอดเวลา ทุกคนเรียนรู้ได้ไม่ใช่จากครู แต่เรียนรู้จากการสัมผัสกับแหล่งข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ และการศึกษาไทยสู่อาเซียนและประชาคมโลก เพื่อเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสร้างความร่วมมือในลักษณะสังคมเอื้ออาทร ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันในเวทีโลก

คำถามทบทวน

1. จากประวัติการศึกษาไทยสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมีผลอย่างไรต่อการศึกษาในปัจจุบัน
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาอย่างไร
3. สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษาคืออะไร
4. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีบทบาทต่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างไร
5. การปฏิรูปการศึกษาไทยมีผลอย่างไรต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน
6. เปรียบเทียบการศึกษาสมัยโบราณ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
7. การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 1 รัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างไร
8. การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 2 หลังเหตุการณ์มหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีผลต่อการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบันอย่างไร
9. การปฏิรูปการศึกษาช่วงที่ 3 พุทธศักราช 2542 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างไร
10. แนวทางในการจัดการศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่อาเซียน ควรเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. (2543). **วรรณกรรมสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ฉบับแปล**. โครงการวรรณกรรมอาเซียน. ISBN 9742722935.
- เกริกฤทธิ ไทคุณชนภพ (2555). **รัชกาลที่ 5 ปฏิรูปสังคมสยามและหมายเหตุมรดกความทรงจำของโลก**. กรุงเทพฯ : สยามความรู้
- กรมอาเซียน. (2546). **อาเซียน 2020 : วิสัยทัศน์ผ่านภาพ**. กระทรวงการต่างประเทศอาเซียน. กรุงเทพฯ : กรมอาเซียน.
- ชัย เรื่องศิลป์ (2541). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านเศรษฐกิจ**. ไทยวัฒนาพานิช.
- ชินวรรณ บุญเกียรติ. (2553). **การเตรียมพร้อมด้านการศึกษาของไทย เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/websm/2010/nov/384.html>. [25 พฤษภาคม 2557]
- เดชา สุพรรณทอง (2542) **การศึกษาไทยในอดีต**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/main2/his_edu.htm#hd1. [25 พฤษภาคม 2557].
- ธเนศ ขำเกิด .(2552). **กฎหมายการศึกษาในยุคการศึกษาสมัยใหม่ยุคที่ 4 ตั้งแต่ พ.ศ.2520**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/333118>. [25 พฤษภาคม 2557]
- นววรรณ วุฒฑะกุล. (2550). **แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสิ้นสุดยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ : รายงานผลการวิจัย**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- น้ำทิพย์ จุลประยูร (2552). **แผนการศึกษาแห่งชาติ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.sahavichia.com/? name=article&file=readarticle&id=1845>. [25 พฤษภาคม 2557]
- นันทนา กปิลกาญจน์. (2547). **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว : พ.ศ. 2468-2477**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นათยา พงษ์ศิริกุล.(2539). **ความสอดคล้องระหว่างการดำเนินงาน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กับนโยบายการศึกษาระดับประถมศึกษาของรัฐบาล ระหว่างพุทธศักราช 2523-2537**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นิชาพร ขอดมณี (2555). **ละครแห่งชีวิต : คำสอนและภาพสะท้อนการศึกษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 6**.
วิทยจารย์. 111 (3).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550). **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. มติชน.
- นพดล วรรณิกา และคณะ. (2554). **สถานภาพและบทบาทการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอด
ชีวิตของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน : รายงานการวิจัย**. สำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาส
ทางการศึกษา
- ประจวบ ทองศรี. (2555). **การวิเคราะห์แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวใน
การส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พัฒนศึกษา คณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประไพ เอกอุ่น. (2542). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- พกา สัตยธรรม, ลินจง อินทร์ทรัพย์และศิริมาศ ไทยวัฒนา. (2540). **แนวคิดทางการศึกษาของ
นักการศึกษาไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 ถึงปัจจุบัน : รายงานการวิจัย**.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนม พงษ์ไพบูลย์ . (2546) **การประยุกต์ทฤษฎีทางการบริหารและการพัฒนาการศึกษา**. เอกสาร
ตำรา ประกอบการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
- พลาดิศย์ สิทธิชัยกิจ.(2536). **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: เอ็ม บี เอ
- พิพัฒน์ วิเชียรสวรรณ. (2535) **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535**. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.
- ฟาฏินา วงศ์เลขา. (2553).**กลไกขับเคลื่อนการศึกษา...ก้าวสู่ประชาคมอาเซียน**. [ออนไลน์].สืบค้น
จาก <http://www.kus.kps.ku.ac.th/satit/asean/?name=news&file=view&id=78%20target>
=. [25 พฤษภาคม 2557]
- มูลนิธิอนุรักษ์โบราณสถานในพระราชวังเดิม. (2539). **พระราชวังเดิม พ.ศ. 2541**. กรุงเทพฯ : อรุณ-
การพิมพ์
- ลำดวน เทียรณนิธิกุล, รัชณี ทรัพย์วิจิตร (2546) .**บรรณานุกรมและสาระสังเขป พระราชนิพนธ์ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ
150 ปี พระบรมราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2546**.
กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- วิโรจน์ ไตรเพียร. (2543). **9 รัชกาลแห่งราชวงศ์จักรี**. สำนักพิมพ์ คลังศึกษา. 38-50.

- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2552). การศึกษา : รากฐานประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ : กลุ่ม
สารสนเทศต่างประเทศ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2536). แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 25--?). พระราชบัญญัติโรงเรียน
เอกชน พ.ศ. 2525 . กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2). จุลสาร. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). รายงานผลการประชุม
ประจำปี 2550 ของ สศช. : ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย. [ออนไลน์].สืบค้น
จาก <http://www.ryt9.com/s/cabt/85421/>. [25 พฤษภาคม 2557]
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2557). ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมกับชาติตะวันตก.
[ออนไลน์].สืบค้นจาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=20&chap=2&page=t20-2-infodetail03.html>.
- สมเกียรติ อ่อนวิมล. (2552). ผลประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 15. หนังสือพิมพ์เดลินิวส์.
- สมบัติ จำปาเงิน. (2556). คนและเหตุการณ์ของไทยที่ยูเนสโกยกย่อง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สถาพรบุ๊คส์
- อนัญญา เชื้อไทย. (2555). AEC ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : แสงดาว
อรุณ เวชสุวรรณ. (2541). บันทึกภาพเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อรุณวิทยา.
- อัญญรัตน์ นามเมือง. (2553). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย Educational Reform in
Thailand . [ออนไลน์].สืบค้นจาก <http://journal.pnu.ac.th/ojs/index.php/pnujr/article/viewFile/55/54>. [25 พฤษภาคม 2557]
- อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ. (2552). รายงานการพัฒนาตัวบ่งชี้และเครื่องมือวัดตัวบ่งชี้ตาม
มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา และมาตรฐานที่ 3 แนว
การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความรู้ : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทที่ 3

วิสัยทัศน์ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 บัญญัติให้มีการจัดทำแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "แผนการศึกษาแห่งชาติ" ที่เน้นการนำสาระสำคัญกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มากำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อันเป็นแนวทางที่กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นแผนปฏิรูปหลักด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติอันนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างชาติ สร้างคน และสร้างงานตามหลักการแห่งนโยบายของรัฐบาลต่อไป แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2545-2559) ที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากการนำสาระของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและนโยบายของรัฐบาลมาสู่การปฏิบัติ และเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนการพัฒนาด้านศิลปะ วัฒนธรรม ทั้งระดับเขต พื้นที่การศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องต่อเนื่องกันทั่วประเทศ

ความหมายของวิสัยทัศน์ แผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาไทย

วิสัยทัศน์

มีนักการศึกษาไทยได้ให้ความหมายของคำว่า วิสัยทัศน์ (Vision) ไว้มากมายหลายท่าน ดังนี้ ประเวศ วะสี (2555) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ความเคลื่อนไหวของประชาชาติ เพื่อสร้างจินตนาการใหม่เกี่ยวกับการศึกษา

เกษม วัฒนชัย (2549) ให้ความหมายไว้ว่า วิสัยทัศน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Vision” แปลว่า ความคาดหมายที่จะกระทำในอนาคต หรือการมองเป็นสร้างระบบให้เพื่อให้เพื่อรองรับแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเพื่อการพัฒนาแนวโน้มที่เกิดขึ้นในอนาคต ส่วนคำว่า “Visionary” หมายถึง คนที่จะทำให้ Vision ประสบผลสำเร็จ

นุรชัย ศิริมหาสารคร (2548) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ เป็นศัพท์เฉพาะศาสตร์ (Technical Term) เกี่ยวกับการบริหารที่ถูกรับบัญญัติขึ้นจากคำว่า “Vision” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งตามความหมายทั่วไป

แปลว่า “การเห็นหรือภาพ” แต่ในทางการบริหาร วิสัยทัศน์ (Vision) หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ไกลที่สุดและชัดที่สุด การมองเห็นที่ว่ามีใช้การมองเห็นด้วยสายตา แต่เป็นการมองเห็นด้วยปัญญา วิสัยทัศน์เป็นจินตนาการ หรือภาพเสมือนจริงที่เกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า

สายสุรี จุติกุล อ้างถึงใน ชลธิรา สัตยวัฒน์ และคณะ (2552) ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ คือ การมองไปข้างหน้าในส่วนที่ดี ในส่วนที่เราคาด ในส่วนซึ่งเรามองจะใช้คำว่า Visual Thinking ว่าเป็นความคาดหวังที่อยากจะเห็นให้เป็น Expectation ซึ่งหมายความว่าพยายามจะมองไปในทางที่ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ภาพความสำเร็จในอนาคตขององค์กร โดยเน้นถึงความมุ่งมั่นในการพัฒนาไปถึงจุดหมาย เป็นสภาพที่พึงปรารถนาในอนาคต อาจมีลักษณะในเชิงปรัชญาที่สามารถให้ทิศทางกับผู้นำที่จะนำองค์กรไปสู่ภารกิจหลักที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม กล่าวคือ เป็นภารกิจที่ต้องทำ ทำเพื่ออะไร ทำเพื่อใคร โดยมีลักษณะแสดงจุดมุ่งมั่นในภารกิจ มีความชัดเจน จำได้ง่าย และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

ในทางการศึกษา วิสัยทัศน์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดใช้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ เพราะการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติเน้นที่การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น เป็นเจตนาธรรมณ์ อุดมการณ์ หลักการที่ดี มีทิศทางที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้

แผนการศึกษาแห่งชาติ

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2544) ให้ความหมายเกี่ยวกับแผนการศึกษาแห่งชาติว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนอันเป็นแม่บทหลักหรือแผนงานหลัก (Master plan) ในการจัดการศึกษาของชาติ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ นโยบาย แนวปฏิบัติ ระบบการศึกษา ระบบโรงเรียน และเกณฑ์อายุมาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับการศึกษา

พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ (2540) กล่าวว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนแม่บทหรือแผนงานหลักในการจัดการศึกษาของชาติ โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา นโยบายการศึกษา ระบบการศึกษา แนวปฏิบัติงาน และเกณฑ์อายุมาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับ

สรุปได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนงานหลักระยะยาวในการจัดการศึกษาของชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดและบริหารการจัดการศึกษาของชาติที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วยความมุ่งหมาย นโยบาย ระบบการศึกษา แนวปฏิบัติ และเกณฑ์อายุ

มาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับ

ส่วนแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนกลยุทธ์ที่เพิ่มเติมจากแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดทิศทางและขอบเขตในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นววรรณ วุฒฑะกุล (2550) กล่าวว่า แผนการศึกษาชาติเป็นคำศัพท์ที่เริ่มใช้ในภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่เดิมใช้คำว่า โครงการศึกษาและโครงการศึกษาแห่งชาติ มีแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกคือ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ได้กำหนดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี (สุรพล นิติไกรพจน์ และคณะ, 2552) พระองค์ทรงเห็นว่า การศึกษาได้ขยายออกไปถึงพลเมืองทั่วไป แต่ไม่เป็นระเบียบแบบแผน ขาดเป้าหมายและนโยบายที่แน่นอนในการจัดการศึกษา และนักเรียนไทยที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศก็ยังไม่สำเร็จกลับมา พระองค์จึงโปรดให้พระยาสุเรนทราริบัติ (หม่อมราชวงศ์เปี่ยมมาลากุล) อัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนักอังกฤษได้สืบค้นแบบแผนการศึกษาทุกแขนงวิชาในประเทศอังกฤษและยุโรป เพื่อนำมาจัดทำโครงการศึกษาแห่งชาติซึ่งสำเร็จใน พ.ศ. 2441 หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเพื่อให้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ มีสาระสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2441

เป็นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระตุ้นให้มีการขยายการศึกษาให้แพร่หลายทั้งประเทศ โดยโครงการศึกษาฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่งกล่าวถึงการจัดการศึกษาในกรุงเทพฯ ภาคสองกล่าวถึงการจัดการศึกษาในหัวเมือง โดยการศึกษาฉบับนี้มีสาระสำคัญดังนี้

1) ประเภทการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.1) กลุ่มการศึกษาสามัญศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ชั้น 1) มวลศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น 2) ประถมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น 3) มัธยมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้น และ 4) อุดมศึกษา เป็นการเล่าเรียนเบื้องต้นสูง

1.2) การศึกษาพิเศษ คือการศึกษาวิชาเฉพาะ เช่น การฝึกหัดครู อาจารย์ กฎหมาย การแพทย์ การช่าง การค้า และการเพาะปลูก

2) ระบบโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

2.1) มวลศึกษาและประถมศึกษา แบ่งออกได้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) โรงเรียนบูรพา เข้าเรียนเมื่ออายุได้ 7 ปี ส่วนการเรียนในโรงเรียน ก ข นโม เรียนที่วัด ไม่กำหนดอายุ 2) โรงเรียน

เบื้องต้นชั้นต่ำ เรียน 3 ปี นับเป็นประโยค 1 (อายุภายใน 10 ปี) และ 3) โรงเรียนเบื้องต้นชั้นสูง เรียน 3 ปี นับเป็นประโยค 2 (อายุภายใน 13 ปี)

2.2) มัธยมศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) โรงเรียนไทยเมืองกลาง เรียน 4 ปี นับประโยค 3 (อายุตั้งแต่ 14-17 ปี) 2) โรงเรียนอังกฤษไทยเบื้องต้น เรียน 4 ปี (อายุภายใน 17 ปี) และ 3) โรงเรียนอังกฤษไทยเมืองกลาง เรียน 4 ปี (อายุภายใน 17 ปี)

2.3) สกอลวิทยาลัย เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เทียบได้กับมหาวิทยาลัย เรียน 4 ปี (อายุ 18-22 ปี)

2.4) สถานศึกษาพิเศษ เป็นโรงเรียนหรือวิทยาลัยเฉพาะวิชา เช่น โรงเรียนฝึกหัดครู อาจารย์ โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน โรงเรียนการแพทย์ โรงเรียนกฎหมาย

2. โครงการศึกษา พ.ศ. 2445

เป็นโครงการที่ยึดแบบแผนมาจากอังกฤษและได้มีการดัดแปลงบางส่วนให้เหมาะสมกับประเทศไทย ตามที่พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ได้ไปศึกษางานการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ขณะที่ไปรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ 6) ที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ประโยคหนึ่ง-ขั้นต้น คือ ประโยคมูลศึกษาและชั้นประถมศึกษา สำหรับชั้นมูลศึกษานั้นถือเป็น “ชั้นเบื้องต้น” ของประโยคประถมศึกษา การเล่าเรียนประโยคหนึ่ง-ขั้นต้น กำหนดเวลา 3 ปี ประโยคสอง-ขั้นกลาง คือ มัธยมศึกษา กำหนดให้เรียน 3 ปี และประโยคสาม-ขั้นสูง คือ อุดมศึกษากำหนดให้เรียน 5 ปี

2) ประเภทศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท หรือ 2 สาย ดังนี้

2.1) สายสามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้สามัญ เช่น การอ่าน การเขียน เลข บัญชี และศีลธรรม จัดแบ่งออกตามระดับของโรงเรียนดังนี้ ประถมศึกษา เป็นความรู้พื้นฐานแก่ราษฎรทั่วไป เมื่อจบแล้วได้รับประกาศนียบัตรประโยค 1 เลือกดำเนินชีวิตได้ 3 ทาง ออกไปประกอบอาชีพ เรียนต่อมัธยมศึกษาสายสามัญ และเรียนต่อทางวิชาสามัญ โดยเข้าโรงเรียนประถมศึกษาพิเศษเรียนวิชาเฉพาะอย่าง มัธยมศึกษา เรียนต่อจากประถมศึกษาเรียนสำเร็จได้ ประกาศนียบัตรประโยค 2 จบแล้วเลือกทางเดินชีวิตได้ 3 ทาง คือ ประกอบอาชีพ เช่น เป็นเสมียนรับราชการ เรียนมัธยมศึกษาพิเศษทางวิชาสามัญ หรือเรียนต่อชั้นอุดมศึกษา และอุดมศึกษา รับจากชั้นมัธยมศึกษา เป็นความรู้ระดับสูงที่สามารถทำงานได้ด้วยภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ บางภาษาเรียนสำเร็จได้ ประกาศนียบัตรประโยค 3 จะออกรับราชการหรือเรียนต่อชั้นอุดมศึกษาพิเศษในประเทศหรือต่างประเทศก็ได้

2.2) สายวิสามัญศึกษา ได้แก่ ความรู้พิเศษต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ เช่น วิชาครูแพทย์ช่างและวิชาชีพอื่น ๆ แบ่งออกเป็น 3 ชั้นเหมือนสามัญศึกษา คือ 1) วิสามัญชั้นต้น เรียกว่า ประถมศึกษาพิเศษ 2) วิสามัญชั้นกลาง เรียกว่า มัธยมศึกษาพิเศษ รับนักศึกษาที่จบมัธยมศึกษาสายสามัญ เป็นวิชาที่ต้องใช้ความรู้สามัญเป็นพื้นฐานที่สูงพอสมควร เช่น โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนมหาดเล็ก โรงเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนก่อสร้าง โรงเรียนแผนที่ โรงเรียนพาณิชย์ 3) วิสามัญชั้นสูง เรียกว่า อุดมศึกษาพิเศษ เรียนวิชาพิเศษสำหรับประกอบอาชีพที่ไม่ต้องใช้ความรู้ทางสามัญ เรียนจบแล้วได้ประกาศนียบัตรประถมศึกษาพิเศษ ยังไม่ได้จัดในเมืองไทย ต้องไปเรียนต่างประเทศ

3. โครงการศึกษา พ.ศ. 2450

อยู่ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา ดังมีสาระสำคัญต่อไปนี้

1) สามัญศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกสามัญ และแผนกพิเศษ แผนกสามัญแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) มูลศึกษา กำหนดเวลาเรียน 3 ปี เรียนวิชาเลข กำหนดอายุไม่เกิน 9 ปี 2) ประถมศึกษา กำหนดเวลาเรียน 3 ปี เรียนวิชาเลข ภูมิศาสตร์ พงศาวดาร วาดเขียน กำหนดอายุไม่เกิน 12 ปี และ 3) มัธยมศึกษา กำหนดเวลาเรียน 3 ปี วิชาเรียนเหมือนในระดับประถมศึกษา แต่เพิ่มวิชาภาษาอังกฤษ วิชาคำนวณและวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น มัธยมศึกษามี 2 ประเภท คือ มัธยมวิทย์ จะเป็นหลักสูตรที่มีวิชาใหม่ ๆ ครบบริบูรณ์ ส่วนมัธยมหนังสือ จะเป็นหลักสูตรที่ยังมีวิชาใหม่ ๆ ไม่เต็มตามกำหนด ส่วนแผนกพิเศษ แบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) มูลพิเศษ กำหนดเวลาเรียน 3 ปี ปีสุดท้ายเริ่มเรียนภาษาอังกฤษ 2) ประถมศึกษา กำหนดเวลาเรียน 3 ปี เรียนตามหลักสูตรภาษาอังกฤษและวิชาต่าง ๆ ตามความต้องการ แต่หนักทางด้านภาษาต่างประเทศจัดสอนที่โรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ จบแล้วสามารถเรียนต่อในมัธยมศึกษาพิเศษได้หรือออกไปทำงานเป็นเสมียน และ 3) มัธยมพิเศษ หรือเรียกว่ามัธยมภาษา กำหนดเวลาเรียน 5 ปี เน้นหนักทางด้านภาษาอังกฤษ ปี 1-4 สอนวิชาต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษ ทั้งสิ้น ปี 5 เรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดอายุ 17-18 ปี

2) วิสามัญศึกษา รับผู้ที่สอบไล่ได้มัธยมสามัญแล้ว เป็นการศึกษาทางด้านปฏิบัติคล้ายกับโรงเรียนเทคนิค แบ่งออกเป็นแผนกต่าง ๆ เช่น แผนกอังกฤษ ช่างแพทย์ ผดุงครรภ์และครูวิสามัญศึกษา แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ประถมศึกษา เรียนได้ 3 ปี ได้แก่ โรงเรียนอังกฤษมหาพฤฒาราม สโมสรช่าง สโมสรอังกฤษ และโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์ มัธยมเรียน 3 ปี ได้แก่ โรงเรียนแพทย์และฝึกหัดอาจารย์โครงการศึกษา พ.ศ. 2450

4. โครงการศึกษา พ.ศ. 2452

ทรงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการจัดการศึกษาที่สูงกว่าประถมศึกษา คือ ระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา สาาระสำคัญของโครงการศึกษา พ.ศ. 2452 มี 3 ประการ คือ (1) กำหนดเพิ่มหลักสูตรมัธยมพิเศษให้เหลือเวลาเรียนเพียง 3 ปี เท่ากับหลักสูตรประถมวิสามัญและมัธยมสามัญ (2) กำหนดเพิ่มหลักสูตรมัธยมสูงอีก 3 ปี ต่อจากหลักสูตรมัธยมสามัญ และ (3) มัธยมพิเศษ เป็นความรู้เทียบเท่าชั้นต้นของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ให้นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาสูงแล้วไปศึกษาต่อในยุโรปโดยไม่ต้องเสียเวลาเตรียมที่จะไปเข้ามหาวิทยาลัยอีก กำหนดอายุและจำนวนปีของการศึกษาแต่ละระดับมีดังนี้ มูลศึกษา เรียน 3 ปี อายุ 7-9 ปี ประถมศึกษา เรียน 3 ปี อายุ 10-12 ปี มัธยมศึกษา เรียน 3 ปี อายุ 13-15 ปี มัธยมสูง เรียน 3 ปี อายุ 16-18 ปี

5. โครงการศึกษา พ.ศ. 2456

ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ (1) มุ่งแก้ไขความเข้าใจผิดของราษฎร สาเหตุเนื่องมาจากการจัดการศึกษาที่ผ่าน ๆ มาทำให้ราษฎรเข้าใจว่า “วิสามัญศึกษา” นั้นไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ เพราะทำให้สิ้นเปลืองเงินทองและเสียเวลา เรียนเฉพาะ “สามัญศึกษา” ก็เพียงพอสำหรับออกมารับราชการ เป็นเสมียนได้ และ (2) มุ่งปรับปรุงสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อจะได้ส่งเสริมให้ราษฎรมีโอกาสเล่าเรียนทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาควบคู่กันไป ทั้งนี้ เพราะโครงการศึกษาที่ผ่านมาแล้วได้แยกออกเป็นหลักสูตรสามัญและหลักสูตรวิสามัญ ลักษณะโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 เปลี่ยนชื่อมูลศึกษา แบ่งเป็นประถมศึกษา การศึกษามี 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา และได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สามัญศึกษา ประกอบด้วยประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีการเล่าเรียนความรู้สามัญที่ทุกคนควรจะต้องรู้ เช่น วิชาหนังสือ วิชาเลข และจรรยา มารยาท

1.1) ชั้นประถมศึกษา มี 5 ชั้น คือ 1) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เรียนวิชาสามัญ เช่น เลข จรรยา มารยาท 2) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 เป็นชั้นสำหรับคนที่ไม่คิดจะเรียนต่อมัธยมศึกษาให้เรียนต่อวิสามัญหรืออาชีพ 2 ปี

1.2) ชั้นมัศึกษามี 8 ชั้น คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เรียกว่า ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เรียกว่า ชั้นมัธยมศึกษาตอนกลาง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7-8 เรียกว่า ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) วิสามัญศึกษา ประกอบด้วยประถมศึกษา วิสามัญชั้นต่ำชั้นสูงและมหาวิทยาลัย (วิสามัญชั้นต่ำและชั้นสูงถือเป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษาแต่ยังไม่ได้กำหนดชั้นไว้) ผู้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายสามัญจะแยกไปเรียนวิสามัญชั้นต่ำได้ และผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 สายสามัญจะแยกไปเรียนวิสามัญชั้นสูงและมหาวิทยาลัยได้

โครงการศึกษาชาติฉบับนี้ยังมีข้อบกพร่องอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) ประถมวิสามัญศึกษา คือ ประถมศึกษาปีที่ 4-5 เมื่อเรียนจบแล้วสามารถเรียนต่อมัธยมวิสามัญได้ แต่ถ้าจะกลับไปเรียนมัธยมสามัญก็ต้องเริ่มเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใหม่ จึงทำให้ไม่มีผู้สนใจจะเรียนประถมวิสามัญศึกษา 2) เมื่อเรียนมัธยมศึกษาไปถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วจึงจะไปเรียนต่อสายวิสามัญศึกษาได้ หากเป็นไปตามนี้ความรู้สึกอยากเป็นราชการจะกลับสูงขึ้น เพราะเหลืออีก 2 ปีก็จะจบชั้นสามัญศึกษาคือมัธยมศึกษาปีที่ 8 แล้ว จะหันไปทางวิสามัญศึกษาก็ยังไม่แน่ใจว่าอีกกี่ปีจะสำเร็จ (เพราะไม่ได้กำหนดชั้นไว้) เมื่อสำเร็จแล้วสู่อาชีพรับราชการได้หรือไม่ก็ยังไม่เป็นที่สงสัยอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงได้นำไปสู่การแก้ไขโครงการศึกษาชาติใหม่อีกครั้งใน พ.ศ. 2458

6. โครงการศึกษา พ.ศ. 2458

โครงการศึกษา พ.ศ. 2458 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีสาระสำคัญคล้ายคลึงกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 มากที่สุด ส่วนที่แตกต่างออกไปได้แก่ การเพิ่มขึ้นวิสามัญศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้น เช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษา คือชั้นต้น และชั้นกลางมี 3 ชั้น ส่วนชั้นสูงมี 2 ชั้น จุดมุ่งหมายสำคัญของการปรับปรุงโครงการศึกษา พ.ศ. 2458 มีดังนี้ 1) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น 2) เพื่อหาช่องทางที่จะส่งเสริมให้พลเมืองหันมาสนใจการศึกษาวิชาชีพอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพราะปรากฏว่าประชาชนส่วนมากยังมุ่งเรียนเฉพาะวิชาหนังสือ และยังไม่เรียนจริง ๆ กลาง ๆ มีความมุ่งหมายที่จะประกอบอาชีพเป็นเสมียนและรับราชการ มองเห็นว่าการประกอบอาชีพอย่างอื่นเป็นอาชีพที่ไม่มีเกียรติและไม่เหมาะสม และ 3) เพื่อให้มีการจัดสอนวิชาวิสามัญในระดับมัธยมศึกษาด้วย เพราะปรากฏว่าวิชาวิสามัญศึกษาได้แก่ การศึกษาเพื่อประกอบอาชีพนั้น อยู่ในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา ยังไม่ได้จัดไว้ระดับมัธยมศึกษา โครงการศึกษา พ.ศ. 2458 มีการกล่าวถึงการศึกษาของสตรีโดยกำหนดไว้เป็นหลักการเท่านั้น ในทางปฏิบัติแล้วมีสตรีที่เข้าศึกษาน้อยมาก เนื่องจากผู้ปกครองไม่นิยมส่งเด็กหญิงเข้าเรียน ในทางปฏิบัติผู้หญิงมีหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน จึงไม่จำเป็นต้องเรียน ประกอบกับสถานศึกษานั้นอยู่ในวัด

7. โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เหตุผลในการประกาศโครงการ พ.ศ. 2464 มีลักษณะเช่นเดียวกันกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และ 2458 กล่าวคือ ต้องการจะแก้ไขความนิยมอาชีพเป็นเสมียนของพลเมือง โดยได้จัดทำคำแนะนำชี้แจงแก่ราษฎรเกี่ยวกับหนทางในการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเรียนวิชาชีพอย่างอื่นบ้าง เป็นความพยายามอย่างแรงกล้าของรัฐบาลที่จะแก้ปัญหาเรื่องความนิยมอาชีพเสมียนของประชาชนในขณะนั้น โครงการศึกษานี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงการศึกษา พ.ศ. 2458 แต่ในระดับอุดมศึกษานั้นกำหนดให้มีระดับประกาศนียบัตรซึ่งต่ำกว่าปริญญาตรี นอกจากนี้ มีการเพิ่มเติมวิชาที่สอนให้กว้างขวางกว่าเดิม

8. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งรัฐบาลตามระบอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 ได้มุ่งพัฒนาประเทศโดยการอบรมพลเมืองให้รู้จักและเข้าใจระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง โดยเน้นการจัดการศึกษา 3 ด้าน คือ ด้านธรรมชาติ ด้านการงาน และด้านการสมาคม เพื่อฝึกให้บุคคลรู้จักคิดหาเหตุผลด้วยตนเอง มีจรรยา มารยาท และมีร่างกายแข็งแรง ไม่ทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และให้รู้จักประกอบอาชีพที่เหมาะสม อีกทั้งเป็นความพยายามที่จะแก้ไขความผิดพลาดในเรื่องการมุ่งรับราชการมานั้นวิชาชีพให้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคบังคับ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีสาระสำคัญดังนี้

1) ความมุ่งหมายของการศึกษา ให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาเหมาะสมกับอัตราของตนพอควรแก้ภูมิปัญญาและทุนทรัพย์ ให้กุลบุตรกุลธิดาได้รับการศึกษาทั้งสามัญและวิสามัญศึกษาตามที่กำหนดไว้ตามภูมิปัญญา

2) การจัดการศึกษาให้จัดเป็น 3 ส่วนพอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา

3) ประเภทการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา ระดับการศึกษามี 3 ระดับ คือ ประถมศึกษา แบ่งออก 2 สาย คือ สายสามัญมี 4 ชั้น (ชั้นประถมปีที่ 1-4) และสายวิสามัญมี 2 ชั้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6) มัธยมศึกษา แบ่งออก 2 สาย คือ สายสามัญมี 2 ตอน ตอนต้นมี 4 ชั้น (มัธยมศึกษาปีที่ 1-4) และ ตอนปลายมี 4 ชั้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-8) และสายวิสามัญศึกษา มีตอนเดียว 4 ชั้น (มัธยมศึกษาปีที่ 5-8) และอุดมศึกษา ไม่กำหนดชั้น

4) การศึกษาภาคบังคับ มีการบังคับ 6 ชั้นปี กล่าวคือ การเรียนต่อมัธยมศึกษาสายสามัญ

ต้องเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้เลย ถ้าไม่เรียนต่อมัธยมศึกษาต้องเรียนให้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ก่อน

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 นักเรียนต้องเสียเวลาเรียนในสายสามัญถึง 12 ปี และยังคงต้องเข้าเรียนต่อในสายวิสามัญอีก ซึ่งเมื่อรวมด้วยกันแล้วจะเห็นว่าแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 กำหนดเวลาเรียนเป็นเวลานานมากจึงได้ยกเลิกไป

9. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระอานันทมหิดล มีระยะเวลาการใช้ยาวนาน 15 ปี มีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังนี้

1) จุดมุ่งหมายทั่วไปคือ 1) ให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษา เพื่อจะได้ทำหน้าที่พลเมืองตามระบอบรัฐธรรมนูญได้เต็มที่ทั้งสายสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา และ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กได้สมบูรณ์ทั้งด้านพุทธิศึกษา เน้นด้านความรู้ ความสามารถ ด้านจริยศึกษามีศีลธรรมอันดี และด้านพลศึกษา เน้นความมีสุขภาพ ร่างกายสมบูรณ์

2) ระดับการศึกษามี 5 ระดับ คือ มุลการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษา และอุดมศึกษา

3) ประเภทของการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1)สามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาที่เป็นพื้นฐานความรู้ทั่ว ๆ ไป แบ่งการศึกษาออกเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 และชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 4-6 และ 2) อาชีวศึกษา ได้แก่ การศึกษาซึ่งเป็นความรู้สำหรับการประกอบอาชีพซึ่งจะได้รับช่วงจากสามัญศึกษาทุกช่วงระยะสูงสุดประโยชน์ ๆ

4) การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่ต่อจากชั้นเตรียมอุดมศึกษา ดังนั้น ผู้ที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วจะต้องเรียนสำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาก่อน

5) การศึกษาภาคบังคับ จัดอยู่ในชั้นประถมศึกษา 1-4 ที่เด็กทุกคนต้องเข้าเรียนตามกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา

6) นโยบายการจัดการศึกษา รัฐอนุญาตให้ส่วนต่าง ๆ จัดการศึกษาได้เช่น ขอมให้เทศบาล (ประชาบาล) จัดตั้งขึ้นบ้าง และขอมให้คณะหรือเอกชนจัดตั้งตามความปรารถนาของตน

10. แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 แผนการศึกษาชาติตั้งแต่ฉบับที่ 10-15 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระภูมิพลอดุลยเดชมหาราช แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้เกิดขึ้นจากการที่รัฐบาล

ในสมัยนั้นได้พิจารณาเห็นว่าควรส่งเสริมมาตรฐานความรู้ของพลเมืองให้สูงขึ้น เพราะตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เด็กเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 จนถึงย่างเข้าปีที่ 15 ถ้าเด็กคนใดสอบไล่ได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แม้อายุเพียง 10-11 ปีก็ออกจากโรงเรียนได้เพราะพ้นเกณฑ์บังคับ แต่พื่นความรู้ประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นพื่นความรู้ที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้น เพราะเป็นความรู้เบื้องต้นเท่านั้น ยังไม่ถึงว่ามีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับที่จะเป็นพลเมืองดีตามที่ประเทศชาติต้องการ โดยมีการเพิ่ม “วิชาหัตถศึกษา” และจัดระดับการศึกษาใหม่ มีชั้น “มัธยมสามัญศึกษา” ซึ่งสอนเน้นภาคปฏิบัติ และรับนักเรียนที่สำเร็จประโยคประถมศึกษาต่ออีก 3 ปี ส่วนชั้นมัธยมสามัญ (เดิม) ซึ่งสอนหนักทางวิชาการนั้น เรียกว่า “มัธยมวิสามัญศึกษา” แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 มีสาระสำคัญดังนี้

1) ความมุ่งหมายของการศึกษา ต้องการให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะกับอัตภาพ เป็นพลเมืองดี ร่างกายแข็งแรง อนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพ และจิตเป็นประชาธิปไตย ควรศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุย่างเข้าปีที่ 15 เป็นอย่างน้อย

2) องค์ความรู้แห่งการศึกษา ประกอบด้วยจริยศึกษา พลศึกษา พุทธิศึกษา และหัตถศึกษา

3) ประเภทการศึกษา มีการศึกษาชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษา และอาชีวชั้นสูง อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัย นอกจากการศึกษาดังกล่าวแล้วยังมีการศึกษาพิเศษกับการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย

4) แนวการจัดการศึกษาของรัฐ รัฐถือว่าการจัดการศึกษาเป็นกิจกรรมอันดับแรกการจัดระบบการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยสนับสนุนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ และยอมให้คณะหรือเอกชนจัดการศึกษาได้ในส่วนที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 81 อาทิ ให้รัฐต้องจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2549) ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้เป็นกฎหมายแม่บทเชื่อมต่อกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นฐานหลักในนโยบายแห่งรัฐด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของประเทศ และเพื่อเป็นกรอบแนวทางปฏิรูปการศึกษาของประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 33 ได้บัญญัติให้มีการจัดแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “แผนการศึกษาแห่งชาติ” (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2544)

11. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503

ประกาศใช้หลังจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ได้ใช้นาน 9 ปี นับเป็นครั้งแรกที่ใช้ชื่อว่า “แผนการศึกษาแห่งชาติ” ยึดหลักการจัดการศึกษาตามแนวใหม่ที่จะต้องตอบสนองความต้องการของสังคมและบุคคลเป็นหลักที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากมีการยกมาตรฐานการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นจากเดิม 4 ปี เป็น 7 ปี และมีการเน้นหัตถศึกษาเป็นพิเศษ และการจัดสายอาชีพศึกษาหรือการศึกษาระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาให้กว้างขวาง เพื่อพัฒนากำลังคนในส่วนที่ใช้ความรู้และทักษะทางเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1) ความมุ่งหมายของการศึกษา รัฐมุ่งให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพ เพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ สุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย การจัดการศึกษานั้นสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนการเศรษฐกิจและการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มีจริยธรรม พลศึกษา พุทธศึกษา และหัตถศึกษา

2) ระดับการศึกษา มี 4 ระดับ ดังนี้ 1) อนุบาลศึกษา เป็นการศึกษาก่อนการศึกษาภาคบังคับ อาจจัดให้มีโรงเรียนอนุบาลที่มี 2 ชั้น หรือ 3 ชั้น หรือจัดชั้นเด็กเล็ก 1 ชั้น ในโรงเรียนประถมศึกษา 2) ประถมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และระดับประถมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น 3) มัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ละระดับไม่เกิน 3 ชั้น และ 4) อุดมศึกษา เป็น การศึกษาวิชาชีพหรือวิชาการศึกษาชั้นสูง และการวิจัยในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันชั้นสูงอื่น ๆ ผู้ที่เข้าศึกษาต้องเป็นผู้ที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

3) การจัดอาชีวศึกษา จัดอยู่ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา สำหรับระดับมัศึกษานั้นแบ่งออกเป็นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

4) การศึกษาภาคบังคับ มีกฎหมายบังคับให้เด็กอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ ในสถานศึกษาของรัฐจะไม่เก็บค่าเล่าเรียน และจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่ผู้ที่ได้รับการยกเว้นในการศึกษาด้วย

5) แนวการจัดการศึกษา รัฐให้ความสำคัญในการส่งเสริมและบำรุงการศึกษา เป็นอันดับแรกของกิจการของรัฐ การจัดระบบการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยให้สถาบันศึกษาดำเนินกิจกรรมของตนเองได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ การจัดให้มีสถานศึกษานั้นรัฐบาลส่งเสริมให้เอกชนหรือคณะจัดในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา (พ.ศ. 2512 ได้มีการแก้ไขให้เอกชนจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้) สนับสนุนให้มีการศึกษาผู้ใหญ่ การวิจัยในศิลปวิทยาศาสตร์ต่างๆ ให้

สถานศึกษาที่พึงพอใจผู้สอนที่มีคุณวุฒิหรือความชำนาญเหมาะสมแก่ประเภทของระดับของการศึกษา

12. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของโลกในปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2521) สาระสำคัญมีดังนี้

1) รัฐถือว่าการศึกษายเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอดชีวิต การจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบและนอกระบบเท่าเทียมกัน

2) เป็นแผนการศึกษาที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน มุ่งอบรมพลเมืองให้ตระหนักเห็นคุณค่าของระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

3) มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย

4) ต้องการให้คนไทยรู้จักสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพในกรอบของกฎหมาย และตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนต่อความปลอดภัยของประเทศชาติ มีความเคารพและ ยึดมั่นในหลักธรรมาธิ

5) จัดให้มีการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา โดยจัดให้ประสานกันทุกระดับให้เรียนวิชาชีพให้เหมาะสมแก่วัย ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาทั้ง 2 ระบบมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

6) การศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จัดระบบเป็น 6 : 3 : 3 คือ ประถมศึกษามีตอนเดียว 6 ชั้น มัธยมศึกษา มี 6 ชั้น แบ่งเป็นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ชั้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น การศึกษาในระดับอุดมศึกษามีระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

7) การศึกษาภาคบังคับตั้งแต่อายุ 6-8 ปีบริบูรณ์ แล้วแต่ท้องที่จะกำหนด

8) มุ่งกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคมของประเทศและท้องถิ่น เน้นการผลิตครูที่มีความรู้และมีคุณธรรม ยึดมั่นในระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเน้นระดมสรรพกำลังทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดการศึกษา

13. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

ในช่วงนี้ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพราะเริ่มมีความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและระบบการสื่อสาร มีการติดต่อสัมพันธ์กับโลก การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้บุคคลและสังคมเกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาในหลายลักษณะ ทั้งในด้านความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ระหว่างการใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง จึงมีการปรับปรุงแผนขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แบ่งออกเป็น 4 หมวด ได้แก่ หมวด 1 หลักการและความมุ่งหมาย หมวด 2 ระบบการศึกษา หมวด 3 แนวนโยบายการศึกษา และหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งในหมวด 3 และ 4 นี้ได้วางแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ 5 ด้าน คือ 1) การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน 2) เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน 3) ครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การบริหารและการจัดการ และ 5) ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา (พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ, 2535) สาระสำคัญมีดังนี้

- 1) ระบบการศึกษาเป็นระบบ 6 : 3 : 3
- 2) ให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงทั้งของรัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา
- 3) เน้นให้คนไทยสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง เพื่อการสื่อสารและสามารถใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการศึกษา ค้นคว้า การติดต่อสื่อสาร และอื่น ๆ
- 4) สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาเพื่อเอื้อต่อนักเรียนที่มีปัญญาเลิศและการพัฒนาอัจฉริยภาพของตน
- 5) เน้นและส่งเสริมการศึกษาของภิกษุสามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา
- 6) ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้นสามารถจัดการฝึกหัดครูได้
- 7) เน้นให้มีการพัฒนาองค์กรวิชาชีพครูให้เข้มแข็ง และให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่มีกฎหมายรองรับ
- 8) เน้นการจัดเครือข่ายการเรียนรู้โดยเทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศและสื่อมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน
- 9) เน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปถึงจังหวัดและสถานศึกษา โดยมีคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อวางแผนการจัดการศึกษา
- 10) เน้นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

14. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)

เป็นแผนระยะยาว 15 ปี อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 (2) แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้นเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาการด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามมาตรา 34 รวมทั้งใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันทั้งประเทศต่อไป แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้มีพื้นฐานของปรัชญาหลักและเจตนารมณ์จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้คนไทยมีความสุข พึ่งตนเอง และก้าวทันโลก โดยยังรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ สามารถเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่า เหมาะสม มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี มีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต เป็นแผนบูรณาการแบบองค์รวม กระบวนการในการบูรณาการของชีวิตเป็นองค์รวมของการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติอย่างมีสมดุล พึ่งพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญที่สุด พัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พัฒนาสังคมให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ ได้แก่ สังคมคุณภาพที่มีความเที่ยงธรรม มั่นคง โปร่งใส ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพสมบูรณ์ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่ทุกคนและทุกส่วนในสังคมมีความใฝ่รู้และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ สังคมแห่งความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน เป็นสังคมที่มุ่งฟื้นฟูสืบสาน และธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ศิลปะ และวัฒนธรรม สังคมคุณภาพที่มีความเที่ยงธรรม มั่นคง โปร่งใส ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพสมบูรณ์ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2554)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 นำสาระตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และนโยบายรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งความรู้ นำพาไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้ ฝึกอบรมได้ตลอดชีวิต และมีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงานสร้างรายได้ พาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาระยะยาว 20 ปีของ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 กับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 รวมทั้งพระราชบัญญัติและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นแผนปฏิรูปหลักด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อกำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ 3 ข้อ และแนวนโยบาย 11 ประการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- 1) พัฒนาทุกคนให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้
- 2) ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน
- 3) ปลูกฝังและเสริมสร้างศิลปกรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- 4) พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้
- 5) พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติกและคุณธรรมของคน
- 6) ส่งเสริมวิจัยและพัฒนา
- 7) สร้างสรรค์ ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม
- 8) ส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
- 9) จำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างเพื่อความเป็นธรรมในสังคม
- 10) พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 11) จัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

15. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559)

ปัจจุบันประเทศไทยใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) เป็นแผนระยะยาวในการจัดการศึกษาของชาติ ภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เน้นนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยึดทางสายกลางบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลกเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย โดยยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา มีวัตถุประสงค์และแนวนโยบาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ดังนี้

- 1) พัฒนาคอนอย่างรอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานหลักของการพัฒนา มีแนวนโยบายดังนี้
 - 1.1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในทุกระดับและประเภทการศึกษา
 - 1.2) ปลูกฝังและเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีศิลปกรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มี

จิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และรังเกียจการทุจริตต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง

1.3) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิตได้มีโอกาสเข้าถึงบริการการศึกษาและการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ยากจน อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล ทุรกันดาร

1.4) ผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน และร่วมมือกับนานาชาติ

1.5) พัฒนามาตรฐานและระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

1.6) ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน มีคุณธรรมและคุณภาพชีวิตที่ดี

2) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวนโยบาย

2.1) ส่งเสริมการจัดการศึกษา อบรม และเรียนรู้ของสถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคม ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2.2) ส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญา และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม พลศึกษา กีฬา เป็นวิถีชีวิตอย่างมีคุณภาพและตลอดชีวิต

2.3) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้และสร้างกลไกการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3) พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคน และสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีแนวนโยบาย ดังนี้

3.1) พัฒนาและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพ เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเร่งรัดกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาไปสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ประชาชน ประชาสังคม และทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารจัดการศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา

3.4) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และการลงทุนเพื่อการศึกษา ตลอดจนบริหารจัดการ และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3.5) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา พัฒนาความเป็นสากล

ของการศึกษาเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันสามารถอยู่ร่วมกันกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553)

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนกลยุทธ์ที่เพิ่มเติมจากแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดทิศทาง และขอบเขตในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย แนวทางการกำหนดแผนการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของสังคม มีกรอบแนวทางมาจากแผนการศึกษาแห่งชาติและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ขณะนี้ประเทศไทยมีแผนพัฒนาการศึกษาชาติ 11 ฉบับ มีสาระสำคัญดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

วิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาการศึกษาในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชาชน สร้างกำลังแรงงานในสาขาอาชีพ เน้นการผลิตครูอาจารย์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างทั่วถึง

กำหนดนโยบายของการพัฒนาการศึกษาจำแนกออกเป็นหลักใหญ่ ๆ 4 ประการ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2507) ดังนี้

1) เพื่อเยาวชนของชาติได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน และให้มีมาตรฐานการศึกษาสูงขึ้น โดยรัฐจะพยายามปรับปรุงและขยายการศึกษาขั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.4) ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ให้ทั่วประเทศภายในระยะเวลาอันเหมาะสม

2) เพื่อขยายและปรับปรุงการศึกษาระดับกลาง ทั้งในด้านสามัญและอาชีวศึกษาให้เป็นรากฐานในการสร้างกำลังแรงงานในแขนงอาชีพต่าง ๆ ให้ทันความต้องการอันรีบด่วนของประเทศ ในด้านการศึกษาสามัญ จะปรับปรุงมาตรฐานชั้นมัธยมศึกษาให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการศึกษาชั้นอุดมศึกษาอันเป็นขั้นสูงสุด ในด้านอาชีวศึกษา จะปรับปรุงมาตรฐานการอาชีวศึกษาให้สูงขึ้น พร้อมทั้งขยายการอาชีวศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการทางเศรษฐกิจของประเทศ และจะส่งเสริมโรงเรียนเอกชนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น

3) เพื่อผลิตอาจารย์และครูให้เพียงพอับความต้องการ และส่งเสริมครูให้ครูมีคุณวุฒิเข้าระดับมาตรฐาน เป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะครูอาชีวศึกษา จะส่งเสริมการผลิตครูที่มีคุณวุฒิให้เพียงพอทันกับการขยายตัวด้านอาชีวศึกษา เพื่อเป็นรากฐาน

ส่งเสริมให้มีการผลิตกำลังคนใช้ในการพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศให้มากพอกับความต้องการ

4) เพื่อส่งเสริมอุดมศึกษาให้สามารถผลิตนักศึกษาในอาชีพแขนงต่าง ๆ ให้เพียงพอต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ โดยถือว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตกำลังคนในระดับสูง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอนาคตต่อไป นอกจากนี้ ตามนโยบายพัฒนาการศึกษายังควรขยายการศึกษาระดับสูงไปยังส่วนภูมิภาคต่าง ๆ โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภาคต่าง ๆ ขึ้น โดยตั้งแผนกวิชาและวางหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการในส่วนภูมิกานั้น ๆ สำหรับในพระนครชนบุรีการรวบรวมมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เข้าด้วยกันให้มีจำนวนน้อยลงอาจช่วยส่งเสริมให้มีสมรรถภาพในการสอนและปรับปรุงมาตรฐานดีขึ้น

2. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

วิสัยทัศน์ มุ่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ทั้งในเรื่องหลักสูตร แบบเรียน อาคารเรียน คุณวุฒิครู ส่งเสริมการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์ มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา และประเด็นสำคัญคือการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับความต้องการกำลังคน กำหนดแนวทางการดำเนินพัฒนาการศึกษา(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2514) ดังนี้

1) การดำเนินงานจะได้ปรับปรุงระบบการศึกษาทุกระดับให้เหมาะสมเพื่อให้การจัดการศึกษาได้เป็นไปโดยประหยัดและเกิดผลประโยชน์สูงสุด โดยสนับสนุนการวิจัยทางการศึกษาและวิทยาการสมัยใหม่

2) เพื่อให้นักเรียนที่อยู่ในวัยการศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนให้มากที่สุดและโดยสม่ำเสมอ การศึกษาภาคบังคับนั้นเป็นภาระผูกพันที่รัฐมีต่อสังคม ดังนั้น รัฐมีหน้าที่ที่จัดหาอาคารครู และอุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นให้เพียงพอสำหรับเด็กในวัยนี้ที่เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี โดยเฉพาะในเขตเทศบาลที่มีชุมชนหนาแน่นจะให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ สำหรับในบางท้องที่ซึ่งมีปัญหาในเรื่องการบังคับเด็กเข้าเรียนและควบคุมการมาเรียนให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอ จะได้พึงเล็งในการปรับปรุงระบบตรวจตราควบคุมให้มีสมรรถภาพยิ่งขึ้น ส่วนการขยายการศึกษาภาคบังคับไปถึงประถมศึกษาตอนปลายจะขยายให้มากขึ้น ให้ได้ส่วนกับการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อสนองความต้องการกำลังคนระดับกลาง

3) จัดระบบมัธยมศึกษาให้สนองความต้องการด้านอาชีพเยาวชนที่เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีความต้องการที่จะได้รับการฝึกฝนให้ประกอบอาชีพได้ และประเทศก็มีความต้องการกำลังคนที่ได้รับการฝึกฝนด้านอาชีพในระดับนี้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมคนที่มีความรู้และความชำนาญในระดับกลางเพื่อให้พอเพียงกับการขยายตัวในด้านเศรษฐกิจและด้านอื่น ๆ ของประเทศ รัฐจะได้ขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาแบบประสมให้มากขึ้น สำหรับโรงเรียน

มัธยมศึกษาสายอาชีพจะพึงเล็งในด้านปรับปรุงหลักสูตรการฝึกงานและคุณภาพของครู

4) ขยายงานด้านฝึกหัดครูให้สามารถผลิตครูได้ตามความต้องการของการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การผลิตครูจะต้องคำนึงถึงความขาดแคลนครูเฉพาะวิชาและความต้องการครูของการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในการนี้ รัฐจะได้ขยายงานฝึกหัดครูทุกระดับให้สอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะ

5) ขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเน้นในสาขาวิชาต่าง ๆ ลดหล่นไปตามความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ความต้องการกำลังคนระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่จัดว่าสำคัญ เช่น สาขาวิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รัฐจะสนับสนุนในการยกระดับมาตรฐานการอุดมศึกษา ส่งเสริมให้มีการวิจัยและสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยได้มีโอกาสให้บริการทางวิชาการแก่สังคมมากขึ้น เพื่อที่จะให้บริการนี้กระจายไปได้ทั่วทั้งประเทศ จะตั้งและขยายมหาวิทยาลัยในภาคต่าง ๆ ส่วนในด้านสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ นั้น ปริมาณนักศึกษาจะเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำกว่าสาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อให้สนองนโยบายและความต้องการกำลังคนในปัจจุบัน นอกจากนี้จะเป็นการช่วยให้คณะต่าง ๆ ที่สอนวิชาเหล่านี้ได้มีโอกาสปรับปรุงคุณภาพของการสอนและยกระดับคุณวุฒิของนักศึกษา

6) จัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยมุ่งหมายให้เป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องกับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียน และมุ่งหมายให้มีความรู้ทั้งด้านหนังสือควบคู่ไปกับวิชาชีพ เนื่องจากการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนมีระยะเวลาสั้น และส่วนใหญ่ผู้จบการศึกษายังมีอายุน้อย รัฐจึงจะให้บริการด้านการศึกษาเพิ่มเติมโดยรูปการศึกษาผู้ใหญ่ และมุ่งให้การศึกษายุใหญ่ช่วยเพิ่มรายได้ของผู้รับการศึกษาด้วย

7) แก้ไขปัญหาและอุปสรรคในเรื่องโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพ เพื่อให้โรงเรียนราษฎร์สามารถปฏิบัติหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบต่อสังคมได้ดีขึ้น รัฐถือว่าโรงเรียนราษฎร์มีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านให้การศึกษ การที่จะปฏิบัติภารกิจต่อสังคมได้โดยมีประสิทธิภาพนั้น รัฐจะช่วยในการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนราษฎร์โดยวิธีต่าง ๆ การให้เงินอุดหนุน การควบคุมมาตรฐานโรงเรียนราษฎร์ ระบบการนิเทศการศึกษา การบรรจุครูมีวุฒิและการอบรมครูประจำการ

8) จัดการศึกษาทุกระดับที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยราชการต่าง ๆ ให้ประสานสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับนโยบายส่วนรวม เนื่องจากการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ มีหน่วยราชการรับผิดชอบหลายหน่วย เช่น ระดับประถมศึกษาบางส่วนอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาล บางส่วนเป็นเรื่องของกระทรวงศึกษาธิการ และต่อไปส่วนใหญ่จะขึ้นกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด ระดับมัธยมศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ระดับอุดมศึกษาเป็นเรื่อง

ของสำนักนายกรัฐมนตรี การจัดการศึกษาทุกระดับจึงจำเป็นต้องประสานสัมพันธ์กันและสอดคล้องกับนโยบายส่วนรวมโดยอาศัยแผนพัฒนาการศึกษาเป็นแนวทาง

9) ความร่วมมือกับท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากขึ้นในการสนับสนุนการศึกษาในท้องถิ่นของตน การดำเนินการศึกษาเป็นภาระอันหนักของรัฐบาล จึงมีความจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นภาระผูกพันทางสังคมที่รัฐและท้องถิ่นจะต้องให้บริการ เช่น ในเรื่องงบประมาณด้านการศึกษาจากเงินบำรุงท้องถิ่น และเงินรายได้ของเทศบาลตลอดจนเงินสมทบทุนปลูกสร้างอาคารเรียนประชาบาล

10) ทำนุบำรุงและส่งเสริมขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมและศาสนาอันเป็นมรดกของชาติ เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน และจะส่งเสริมพลานามัยของประชากรให้มีสุขภาพสมบูรณ์เต็มกำลังในการพัฒนาประเทศชาติ

3. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพและการขยายปริมาณการศึกษา ตลอดจนการผลิตกำลังคนระดับต่าง ๆ ให้สนองความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยอาศัยแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 1 และ 2 เน้นหนักในด้านการเตรียมประเทศชาติให้พร้อมที่จะเข้าสู่ยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการแก้ปัญหาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาอย่างจริงจังอีกด้วย และเพื่อให้บรรลุผล ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานโดยมีหลักนโยบายการพัฒนาการศึกษาส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2518) ดังนี้

1) ปรับปรุงการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พร้อมทั้งคำนึงถึงการปลูกฝังพลเมืองให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ

2) ส่งเสริมการศึกษาวิจัยสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

3) ส่งเสริมการศึกษาด้านเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศ

4) ขยายและปรับปรุงด้านการประถมศึกษาภาคบังคับ ประถมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษาตอนปลายให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนประชากรวัยเรียน และเน้นหลักการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลางและระดับสูง

5) เร่งการผลิตครูให้เพียงพอับความต้องการ และส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นกันดาร

- 6) ส่งเสริมความเสมอภาคในการศึกษา ด้วยการปรับปรุงและขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาคเร่งรัดให้การศึกษาที่เหมาะสมแก่ประชาชนตามท้องถิ่น โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ
- 7) ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนในการจัดการศึกษาในอัตราส่วนและวิถีทางที่เหมาะสม และหามาตรการส่งเสริมให้มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถาบันการศึกษากับสถาบันอื่น ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนร่วมในงานพัฒนาเศรษฐกิจสาขาต่าง ๆ
- 8) ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมและศึกษานอกโรงเรียนให้ผลดียิ่งขึ้น เน้นหนักในการฝึกอบรมนอกโรงเรียนในด้านเกษตรกรรมและการส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชนบท และสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่ให้แพร่หลาย
- 9) ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กในวัยเรียนเพื่อให้มีความเข้าใจและภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตดี มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน มีความรักหมู่คณะและประเทศชาติ

4. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นความมั่นคงปลอดภัยของชาติเป็นหลักเบื้องต้นในการพัฒนา เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอย่างมาก นโยบายการจัดการศึกษาจึงต้องมุ่งสร้างความเป็นธรรมในสังคม ลดความเหลื่อมล้ำของบุคคลในทางเศรษฐกิจ

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้ให้ความสนใจงานพัฒนาด้านสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นการสร้างเสถียรภาพของสังคมและการส่งเสริมบทบาททางสังคมของเยาวชนและสตรีให้มีความหมายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การวางแผนพัฒนาสังคมจะยึดวัตถุประสงค์ที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกระดับ เพื่อสร้างและกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็จะพยายามรักษาเสถียรภาพของสังคมในช่วงที่มีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นไปอย่างสมดุลและสนับสนุนกัน มีนโยบายที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2526) ดังนี้

- 1) เร่งรัดให้การศึกษาขั้นต้นอันจำเป็นแก่กลุ่มสตรีในชนบทให้มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมของท้องถิ่น และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงสมรรถภาพและความรับผิดชอบในการทำงานของสตรี
- 2) ให้การศึกษาอบรมแก่สตรีในรูปการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อให้สตรีเองและทั้งฝ่ายชายมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการในความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง

3) ปรับปรุงการเรียนการสอนให้เยาวชนเกิดความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้ตามควรแก่ศักยภาพ และให้เป็นพลเมืองที่ดี ยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4) เยาวชนนอกระบบโรงเรียน เเร่งรัดจัดการศึกษาผู้ใหญ่และจัดบริการฝึกอาชีพ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หัตถกรรมแก่เยาวชนนอกโรงเรียนที่ว่างงานให้มีความรู้ ความชำนาญในการประกอบอาชีพโดยสนับสนุนอุตสาหกรรมในครัวเรือน พาณิชยกรรมขนาดย่อม โดยเฉพาะพาณิชยกรรมในรูปแบบของการสหกรณ์ และหัตถกรรมที่เหมาะสมกับสภาพทาง เศรษฐกิจของท้องถิ่น

5) เเร่งรัดและกระจายการสร้างงาน ตลอดจนสร้างโอกาสในการศึกษาและการฝึกงาน ทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และหัตถกรรมออกไปในชนบททุกภูมิภาคและ พร้อมทั้งให้มีการปรับปรุงขยายการจัดหางานให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

5. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มุ่งเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความคิด และความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรม ตลอดจนมีพลานามัยสมบูรณ์

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดจุดประสงค์การพัฒนาโครงสร้างและ กระจายบริการสังคม โดยเน้นการลดอัตราเพิ่มของประชากรควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพ ประชากรและการพัฒนาจิตใจ ทั้งการเสริมสร้างสังคมให้มีระเบียบ วินัย วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรมอันดีงาม ตลอดจนการจัดบริการสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และความ ยุติธรรม ให้สามารถสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนและกระจายไปสู่ชนบท เพื่อลด ความเหลื่อมล้ำด้านการให้สวัสดิการสงเคราะห์ให้มากขึ้น ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้กำหนดเป้าหมายและแนวการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการศึกษาและสังคมแห่งชาติ, 2530) สรุปไว้ดังนี้

1) ขยายและพัฒนาการศึกษาภาคบังคับทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้เด็กที่มี อายุครบ 6 ปีบริบูรณ์ได้มีโอกาสรับการศึกษาทุกคนควบคู่ไปกับการขยายการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น และศึกษานอกโรงเรียนท้องถิ่นที่ชนบทที่ห่างไกลทั้งในด้านปริมาณและ คุณภาพ ส่วนการศึกษาในระดับกลางและอุดมศึกษาที่เอกชนสามารถดำเนินการได้ดี รัฐจะส่งเสริม ให้เอกชนได้มีการลงทุนในการศึกษาระดับนี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยจะให้การอุดหนุนทางวิชาการ มากขึ้น

2) เร่งรัดและฟื้นฟูสถาบันในระดับบ้าน โรงเรียน ให้มีบทบาทในการสร้างค่านิยม จริยธรรม ความมีระเบียบ และการรักษาหน้าที่ของเด็กและเยาวชนของชาติ

3) กำหนดแผนงานและโครงการพัฒนาชนบทยากจนได้มุ่งหลักประกัน 3 ประการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย “พออยู่พอกิน” คือให้หลักประกันที่จะให้ชาวชนบทกล้าหลังมีระบบการศึกษาและความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากิน

6. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความคิด คุณธรรม พละนาถัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จะเน้นการนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการจัดบริการสังคมของรัฐ โดยทบทวนนโยบายจัดเก็บค่าบริการทางสังคมในด้านสาธารณสุขและการศึกษาเพื่อให้มีทรัพยากรพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของบริการมากยิ่งขึ้น

มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างมากมาย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2532) ดังนี้

1) การศึกษาเพื่อชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ความเสมอภาคทางการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิต คุณภาพการศึกษา การบริหารการศึกษา การศึกษาเพื่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษากับการวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการบริการทางวิชาการ และการระดมสรรพกำลัง

2) การพัฒนาคุณภาพคน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 สนับสนุนการให้การศึกษาและฝึกอบรมเพื่อปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และความสามารถในการทำงานเพื่อประกอบอาชีพโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพัฒนาระบบแนะแนวอาชีพในสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โรงงานให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสุขภาพของตนเอง

7. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นให้พลเมืองมีคุณธรรม จริยธรรม ปัญญา และมีสุขภาพพละนาถัยสมบูรณ์ มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากร การประกอบอาชีพต่าง ๆ เน้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การศึกษาเพื่ออาชีพ รวมไปถึงระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาด้วย

ให้ความสำคัญต่อการขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเตรียมความพร้อม
เพิ่มพูนความรู้และทักษะที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพต่อไป โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสซึ่งพึ่ง
ตนเองไม่ได้อย่างทั่วถึง (เบญจวรรณ มณีฉาย, 2535) ดังนี้

1) ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยการศึกษาภาคบังคับ

1.1) ในระดับ 0-5 ปี เน้นบทบาทของสถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ส่งเสริม
ให้ชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานต่าง ๆ จัดศูนย์เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

1.2) ขยายและส่งเสริมการจัดการศึกษาในการบริบาลทารก การดูแลเด็กเล็กในชั้น
อนุบาลทั้งในระบบและนอกระบบ โดยชักจูงหรือให้สิ่งจูงใจภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

2) เร่งรัดการจัดการศึกษาภาคบังคับ (6 ปี) ให้ครอบคลุมประชากรในกลุ่มอายุ โดยเฉพาะ
เด็กในชนบทห่างไกล เด็กที่เคลื่อนย้ายตามผู้ปกครองไปทำงานยังที่ต่าง ๆ รวมทั้ง
เยาวชนและสตรีที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างไม่เป็นธรรมดังนี้

2.1) ขยายและพัฒนารูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมแก่เด็กผู้ด้อยโอกาส
ในชนบทที่ห่างไกลในชุมชนแออัด เด็กที่มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่
มีปัญหาเลิศจหรือมีความสามารถพิเศษ

2.2) ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนเพื่อลดอัตราการออกกลางคันและการตกซ้ำชั้น
ตลอดจนพัฒนาระบบการส่งต่อนักเรียนให้ได้ผลอย่างจริงจัง

2.3) ทบทวนและปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันให้มีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้น และให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2.4) แก้ไขปรับปรุง กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการให้การศึกษา
แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการเข้าศึกษาภาคบังคับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับทะเบียนราษฎรและ
ระเบียบการไม่อนุญาติให้เด็กที่จบประถมศึกษาที่อายุต่ำกว่า 15 ปี เข้ารับบริการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน

3) ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 เป็น 9 ปีอย่างเป็นขั้นตอน เน้นให้ความสำคัญทั้งด้าน
คุณภาพและปริมาณ โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทห่างไกลที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ คือให้สิ่งจูงใจแก่
ผู้ปกครองที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเด็กเข้าเรียนต่อมากขึ้น ด้วยการให้เงินอุดหนุนเพื่อ
ทดแทนค่าเสียโอกาส หรือการนำระบบคุ้มครองศึกษามาใช้

4) ปรับปรุงหลักสูตรทางด้านการฝึกทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพที่เหมาะสมกับ
ท้องถิ่น และให้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์เข้ากับกระบวนการเรียนการสอน

5) พัฒนาการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ดังนี้

5.1) เร่งรัดการผลิตและการฝึกอบรมครูทั้งก่อนประจำการและระหว่างประจำการในทุก ระดับอย่างต่อเนื่อง เน้นให้ความสำคัญต่อกระบวนการผลิตครูที่มีคุณภาพ จรรยาบรรณทางวิชาชีพ และมีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ให้เกิดผลในด้านการสอนอย่างจริงจัง

5.2) ปรับปรุงอุปกรณ์ห้องปฏิบัติการและห้องสมุดให้ทันสมัย และรณรงค์ให้มีการใช้ ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง เน้นกิจกรรมในเชิงรูปธรรมอย่างจริงจัง เช่น การจัดนิทรรศการและการ ประกวดสิ่งประดิษฐ์

6) พัฒนากำลังคนระดับกลางและระดับสูงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพในสาขาที่ขาดแคลน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยดำเนินการดังนี้

6.1) เร่งขยายการผลิตแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร วิศวกร สถาปนิก นักวิทยาศาสตร์ นัก เทคโนโลยีและช่างเทคนิค ด้วยการเพิ่มเป้าหมายการผลิตในสถาบันการศึกษาของรัฐที่ผลิตอยู่เดิม และที่กำลังอยู่ในระหว่างการจัดตั้งขึ้นใหม่ในส่วนภูมิภาค

6.2) พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารข้อสนเทศเกี่ยวกับภาวะตลาดแรงงานเพื่อปรับปรุง หลักสูตรและขบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงาน โดยมีการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาในสถาบันอย่างกว้างขวาง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานและการแนะแนวการศึกษาและมีอาชีพ

6.3) เร่งรัดการผลิตและฝึกอบรมครูและอาจารย์ในสาขาที่ขาดแคลน โดยมีแนวทางการ ดำเนินงานดังนี้

6.3.1) เน้นการผลิตและฝึกอบรมในสถาบันที่มีอยู่แล้ว โดยขอความช่วยเหลือทาง วิชาการจากต่างประเทศ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพในด้านคุณธรรม จรรยาบรรณ และ พักยะในด้านวิชาการ การบริหาร และการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างจริงจัง

6.3.2) ประสานความร่วมมือกับสถานประกอบการในการฝึกทักษะวิชาชีพ และ การพัฒนาข้อมูลข่าวสารให้ทันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอยู่เสมอ

6.3.3) ให้มีการหมุนเวียนบุคลากรระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันวิชาการของ รัฐ และสถานประกอบการเอกชน เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรมีประสบการณ์กว้างขวางและเพิ่มพูน ความสามารถในการปฏิบัติงาน

6.3.4) กำหนดสิ่งจูงใจให้ครูอาจารย์ในสาขาวิชาที่ขาดแคลน โดยเฉพาะ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การให้ ทุนการศึกษา การให้เงินอุดหนุนในรูปของเงินเพิ่มพิเศษ การเพิ่มค่าสอนรายชั่วโมง การให้สิทธิ อาจารย์ที่เกษียณอายุแล้วได้ทำการสอนต่อจนอายุ 65 ปี

7)

สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสามารถดำเนินการได้อย่างมีอิสระและพึ่งตนเองได้มากขึ้น
ดังนี้

7.1) ให้มหาวิทยาลัยมีอิสระในการบริหารงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ โดยสามารถออก
ระเบียบการใช้จ่ายเงินของตนเอง แต่ระเบียบบริหารบุคลากรยังคงอยู่ในระบบ
ราชการตามเดิม

7.2) ใช้รูปแบบของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี คือเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐแต่ไม่
เป็นส่วนราชการ โดยรัฐให้เงินอุดหนุนประจำปีส่วนหนึ่งเพื่อให้มหาวิทยาลัยดำเนินการไปได้
ตามปกติ และอีกส่วนหนึ่งมหาวิทยาลัยหารายได้เองเพื่อเสริมสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งนี้
สภามหาวิทยาลัยจะรับผิดชอบในการออกระเบียบในการบริหารงบประมาณของแต่ละมหาวิทยาลัย
ต่อไป

8) สนับสนุนการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ให้ผู้ที่มีเรียนมีความรู้ มีระเบียบวินัย
ควบคู่ไปกับการมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ พร้อมทั้งมีประสบการณ์เป็นสากลยิ่งขึ้น

8.1) จัดหลักสูตรให้มีการผสมผสานระหว่างวิชาด้านวิทยาศาสตร์และวิชาด้าน
สังคมศาสตร์ เช่น วิชาวิศวกรรมศาสตร์ผสมผสานกับวิชาเศรษฐศาสตร์

8.2) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่างประเทศในด้านวิชาการ เช่น การแลกเปลี่ยน
อาจารย์และจัดทำหลักสูตรร่วมกัน

8.3) ปรับค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสาขาที่ขาด
แคลนหรือสาขาที่มีความต้องการเรียนสูง ให้คุ้มทุนมากยิ่งขึ้นควบคู่ไปกับระบบการให้ทุนอุดหนุน
การศึกษาแก่ผู้ยากจน หรือการให้เงินยืมเพื่อการศึกษาหรือในรูปแบบอื่น ๆ

8.4) สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาทำการวิจัยและพัฒนาให้กว้างขวาง รวมทั้ง
สนับสนุนให้เอกชนจัดตั้งกองทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา โดยให้ความสำคัญในการนำผลการวิจัย
และพัฒนาถ่ายทอดให้เกิดผลในเชิงพาณิชย์มากขึ้น

8.5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษาและฝึกอบรมมากขึ้น

9) จัดให้มีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและฝึกอบรมของรัฐกับสถาน
ประกอบการเพื่อการฝึกทักษะวิชาชีพในรูปแบบต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น ความ
ร่วมมือในรูปแบบช่างฝึกหัด หรือแบบโรงเรียน-โรงงาน ปรับกระบวนการเรียนการสอนทั้ง
ภาคทฤษฎีควบคู่ไปกับภาคปฏิบัติและการทำงานในสถานประกอบการ

10) ปรับปรุงการจัดการศึกษาตลอดชีพเพื่อปวงชน ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้มี
ความต่อเนื่องแก่กลุ่มเป้าหมายตั้งแต่เด็กปฐมวัยไปจนถึงวัยสูงอายุ และมีความสอดคล้องกับ
จัดบริการการศึกษาทุกระดับ โดยดำเนินการดังนี้

10.1) กระจายอำนาจการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางและนโยบายการศึกษา รวมทั้งการบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณไปส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นมากขึ้น

10.2) จัดให้มีการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง โดยปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังจิตใจเด็กและเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมการเล่นกีฬาและการออกกำลังกาย ความมีระเบียบวินัย และความซาบซึ้งด้านสุนทรียภาพ โดยอาศัยกระบวนการลูกเสือ ยุวกาชาด การฝึกวิชาทหารและการจัดกิจกรรมในศูนย์เด็กและเยาวชน ให้ความรู้แก่ปวงชนเพื่อนำไปสู่กระบวนการก้าวหน้าสมัยใหม่ เพื่อให้รู้เท่าทันเทคโนโลยีในการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การใช้พลังงาน และให้รู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปลูกฝังความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องด้านการเมืองและการปกครองแก่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

11) สนับสนุนให้เด็กทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนมีโอกาสได้รับการศึกษาและสอบเทียบความรู้ได้อย่างเหมาะสมตามวัยและระดับการศึกษา โดยพิจารณาวงกลมและระเบียบเพื่อการส่งเสริมการศึกษาตามความเหมาะสมในแต่ละกลุ่มเป้าหมายดังนี้

11.1) ให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้และศึกษาดด้วยตนเองและนำความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ไปสอบเทียบระดับความรู้ได้

11.2) เร่งขยายการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวางและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

11.3) จัดรูปแบบและวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเด็กในระบบโรงเรียนที่มีความสามารถพิเศษเพื่อให้เรียนจบเร็วขึ้น และสำหรับกลุ่มเด็กในโรงเรียนที่มีอายุสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ควรเปิดโอกาสให้ศึกษาในระบบการศึกษาผู้ใหญ่ได้เช่นกัน

12) พัฒนาคุณภาพครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยฝึกอบรมครูประจำการให้มีความรู้และความสามารถในการสอนได้ตามหลักสูตร โดยเน้นครูที่สอนเด็กที่มีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจเป็นพิเศษ

13) พัฒนาระดับข้อมูลข่าวสารในการให้ความรู้ผ่านทางระบบสื่อสารมวลชน ต่าง ๆ โดยการจัดทำแผนการใช้สื่อสารมวลชนในทุกรูปแบบเพื่อประโยชน์ต่อการให้การศึกษา การเผยแพร่และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันต่อนโยบายและโครงการพัฒนาประเทศ

8. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นการสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลก บนฐานแห่งความเป็นไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยไปจนตลอดชีวิต ให้สามารถคิดวิเคราะห์หาคำหลักของเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์กว้าง สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ตลอดจนมีประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตสูงขึ้น และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศนั้น มีแนวทางการพัฒนาหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัย ดังนี้

1.1) สนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชน คู่สมรส พ่อและแม่มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและวิธีการเลี้ยงลูกที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

1.2) สนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กก่อนวัยเรียนได้รับบริการการเตรียมความพร้อมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็ก สถานรับเลี้ยงเด็กในที่ทำงานและในสถานประกอบการ โดยดำเนินการร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และครอบครัว

1.3) สนับสนุนให้เด็กทุกคนได้รับการส่งเสริมด้านโภชนาการอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ

2) การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนี้

2.1) ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมและมีการฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์จริง พร้อมทั้งปรับปรุงเนื้อหาสาระวิชาและกระบวนการเรียนรู้ในวิชาสำคัญที่เป็นนโยบายเร่งด่วน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา และคอมพิวเตอร์ ควบคู่กับจัดให้มีสื่อและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเพียงพอ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

2.2) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียน นักศึกษาที่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมและการปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้มีลักษณะบูรณาการ ควบคู่กับการส่งเสริมให้มีตำราและเอกสารวิชาการที่หลากหลาย

2.3) กระตุ้นและสนับสนุนการค้นคว้าหาความรู้ผ่านหนังสือและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ควบคู่กับการใช้มาตรการภาษีสนับสนุนให้มีหนังสือ อุปกรณ์สร้างเสริมการเรียนรู้และ

อุปกรณ์กีฬาที่มีคุณภาพและราคาถูก

2.4) ส่งเสริมการจัดการศึกษาที่ให้ทางเลือกหลากหลายตามความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการถ่ายโอนหน่วยกิตที่เชื่อมต่อได้ทุกระดับ และส่งเสริมการศึกษาเพื่อการอ่านออกเขียนได้ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายสตรีที่ด้อยโอกาส

2.5) สนับสนุนการกระจายอำนาจการจัดทำหลักสูตรไปสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยให้ครูและชุมชนมีบทบาทในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความสมดุลและสัมพันธ์กันทั้งหลักสูตรที่เน้นความเป็นสากลบนฐานของความเป็นไทย หลักสูตรเลือกที่เน้นความสนใจของผู้เรียน และหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นภูมิปัญญาชาวบ้านและสภาพแวดล้อมของชุมชน

2.6) สนับสนุนให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้า การวิจัย การสาธิต การสอน และแนะนำวิธีการปฏิบัติต่อเด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ตลอดจนการจัดกลุ่มโรงเรียนและกำหนดโรงเรียนที่เป็นศูนย์ประสานการส่งเสริมพัฒนาการและการให้คำปรึกษาแก่ครูและผู้ปกครอง

2.7) ปรับปรุงระบบการวัดสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาให้สามารถสะท้อนจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยรวม ควบคู่กับการปรับปรุงระบบการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ให้สามารถสะท้อนความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง

2.8) ปฏิรูประบบการผลิตและการพัฒนาครูอาจารย์ดังนี้

1) สร้างปัจจัยและโอกาสให้คนดีคนเก่งเข้าสู่วิชาชีพครูอาจารย์ เช่น การปรับปรุงระบบการคัดเลือกผู้รับทุน การปรับปรุงระบบตำแหน่ง การเปิดโอกาสให้แสดงความสามารถอย่างอิสระควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและเนื้อหาสาระ ให้ครูอาจารย์เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีการทดลองปฏิบัติจริงมากขึ้น

2) เร่งรัดให้มีการพัฒนาครูอาจารย์ แลบุคลากรด้านการฝึกอบรมทุกคนอย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งพัฒนาให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพในการแบ่งเบาภาระและสนับสนุนการปฏิบัติงาน

3) สร้างจิตสำนึกและส่งเสริมขวัญกำลังใจในการทำงานของครูอาจารย์ โดยการสร้างทางเลือกและความก้าวหน้าในวิชาชีพที่เปิดกว้างหลากหลาย ให้การยกย่องเกียรติคุณ ตลอดทั้งประเมินการสอนเพื่อนำไปประกอบการส่งเสริมความก้าวหน้าและสวัสดิการต่าง ๆ

3) การพัฒนาคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีมากขึ้นทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณดังนี้

3.1) การพัฒนาคุณภาพและปริมาณกำลังคนระดับกลางและระดับสูงไปสู่ความเป็นเลิศ

ทางวิชาการและมีมาตรฐาน ได้แก่

1) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีเอกภาพในเชิงนโยบาย มีอิสระในการบริหารจัดการ มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อเป็นแนวทางของการผลิตบัณฑิตทั้งภาครัฐและเอกชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้จากทั้งภายในและภายนอกมากขึ้น

2) พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนการรวมกลุ่มคณาจารย์สาขาขาดแคลนเพื่อเป็นทรัพยากรด้านการเรียนการสอนร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน

3) สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนอาจารย์และสนับสนุนการกระจายโอกาสการอุดมศึกษาไปยังภูมิภาคอย่างมีคุณภาพตามความพร้อมของแต่ละสถาบันการศึกษา

4) เร่งรัดและขยายการผลิตวิศวกร ช่างเทคนิค ช่างฝีมือ และบุคลากรในสาขาขาดแคลนอื่น ๆ เช่น บัญชี การเงินการธนาคาร และการประกันภัยโดยเน้นการฝึกปฏิบัติมากขึ้น พร้อมทั้งใช้กลไกราคามำหนดต้นทุนการฝึกอบรมในสาขาที่ตลาดแรงงานมีความต้องการสูง

3.2) การเสริมสร้างศักยภาพคนด้านการวิจัยและพัฒนา ได้แก่

1) สนับสนุนให้มีการสร้างองค์ความรู้และฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์พื้นฐานอย่างกว้างขวาง

2) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการวิจัยและการสังเคราะห์งานวิจัยอย่างกว้างขวางทั้งการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์กับธุรกิจอุตสาหกรรมมากขึ้น

3) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างทีมนักวิจัยและเครือข่ายการวิจัยที่เชื่อมโยงกับนักวิจัยต่างประเทศ

4) พิจารณาปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องในเรื่องการเข้ามาในราชอาณาจักรและการทำงานของคนต่างประเทศในราชอาณาจักรเพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หรือการให้ชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือการพัฒนากำลังคนสาขาขาดแคลนในประเทศไทย

3.3) การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของกำลังแรงงานให้สามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1) ยกกระดับความรู้พื้นฐานของแรงงานในสถานประกอบการทุกแห่งให้มีความรู้ขั้นต่าอย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมการใช้สื่อทุก

รูปแบบในการเพิ่มศักยภาพของกำลังแรงงานที่อยู่ในเขตชนบทห่างไกล

2) สนับสนุนการพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานให้มีประสิทธิภาพและสามารถชี้้นำการผลิตกำลังคนได้ตามความต้องการของตลาดแรงงาน

3) พัฒนาระบบการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกำลังแรงงานที่มีความประสงค์จะประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม และกลุ่มที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการอื่น ๆ

4) ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมทักษะในด้านบริหารจัดการและทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแก่ผู้ประกอบการ กลุ่มผู้นำทางธุรกิจในชุมชน กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มสตรี ตลอดทั้งการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพอิสระและการรับช่วงเหมาแก่แรงงานที่ไม่สามารถกลับเข้าสู่ระบบการทำงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการสาขาต่าง ๆ

5) สนับสนุนการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของบุคลากรด้านการฝึกอบรมในสาขาต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์สูงขึ้น

6) ขยายงานด้านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานสาขาต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐานสากลอย่างเพียงพอ และมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางจากภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการการศึกษาและฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

4.1) สนับสนุนการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาทุกระดับให้มีความคล่องตัว และเปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในกระบวนการความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานด้วยกันและติดตามประเมินผลร่วมกัน พร้อม ๆ ไปด้วยกับการผ่อนคลายนโยบาย ข้อบังคับต่าง ๆ

4.2) ส่งเสริมและสนับสนุนการวางแผนในลักษณะแผนงานที่มีเครือข่ายการดำเนินงานที่เชื่อมโยงประสานกันอย่างชัดเจน ให้เป็นกรอบและแนวทางในการประสานการปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อนและเป็นการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3) สนับสนุนบทบาทของภาคเอกชนและองค์กรประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและฝึกอบรมทักษะฝีมือแรงงานอย่างมีคุณภาพในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกระดับ โดยทบทวนบทบาทและนโยบายของรัฐให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการเร่งรัดและประชาสัมพันธ์กองทุนเงินกู้เพื่อจัดตั้งสถาบันการศึกษา และการฝึกอบรมโดยภาคเอกชน รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบและลดขั้นตอนการดำเนินงานให้จูงใจภาคเอกชนมากขึ้น

4.4) สนับสนุนการนำกลไกตลาดมาใช้ในการผลิตกำลังคนอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการปรับปรุงระบบการให้ทุนการศึกษา และการเร่งรัดให้เงินกู้เพื่อการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษาที่ขาดแคลนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4.5) ส่งเสริมและสนับสนุนการระดมพลังจากทุกส่วนในสังคมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่

1) ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผู้ทำหน้าที่ผลิตและเผยแพร่สื่อทุกชนิด ตลอดจนการแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อนำไปเผยแพร่อย่างถูกต้อง

2) สนับสนุนการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ โดยพัฒนาความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนอย่างจริงจัง

3) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง โดยการพัฒนาระบบฐานข้อมูล สารสนเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมให้ทันสมัยและถูกต้อง สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายได้ทั้งระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน

9. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเก่ง ดี มีสุข โดยพัฒนาคนอย่างรอบด้าน สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคม เพราะภาครัฐที่ผ่านมา มีข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรและการบริหารจัดการที่ไม่สามารถสนองตอบสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้ทันทั่วถึง การจัดสรรเงินลงทุนเพื่อพัฒนายังเน้นด้านกายภาพมากกว่าการพัฒนาคุณภาพคน ส่งผลให้คนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยาการใหม่ ๆ อย่างรู้เท่าทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่กระแสโลกาภิวัตน์และเศรษฐกิจยุคใหม่มีผลกระทบต่อประชาคมโลกอย่างกว้างขวาง การพัฒนาคนและสังคมต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นบทบาทบัญญัติรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปการศึกษา และการจัดทำกฎหมายสุขภาพแห่งชาติ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ความเข้มแข็งของประชาสังคม รวมทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ล้วนแต่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้โอกาสการพัฒนา ศักยภาพคนและการสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมมีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และคณะ, 2544) ดังนี้

1) ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้คนดี คนเก่งมาเป็นครู โดยพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน พร้อมทั้งสนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันความก้าวหน้าทางวิทยาการอย่างต่อเนื่อง

2) จัดให้มีระบบและกลไกส่งเสริมให้ครูที่มีผลงานดีเด่นด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุข และครูภูมิปัญญาไทยให้ได้รับการยกย่องเชิดชูและมีกองทุนสนับสนุนให้สามารถขยายผลงานได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ได้ทดลองปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจสามารถแสวงหาและสร้างความรู้ด้วยตนเองที่นำไปสู่การรู้จักคิด วิเคราะห์ กลั่นกรองเลือกรับข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมใหม่ ๆ อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่กับการปรับปรุงวิธีการสอบและการวัดผลให้สะท้อนถึงความรู้ ความเข้าใจ และสติปัญญาของนักเรียน นักศึกษา

4) ปรับปรุงการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยเพิ่มเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ภาษาอังกฤษต่างประเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งเนื้อหาสาระทางด้านศีลธรรม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์อย่างจริงจัง

5) สนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันทางศาสนา มีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อสร้างทางเลือกที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

6) ปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเสริมสร้างพื้นฐานความคิดตามหลักวิทยาศาสตร์ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนควบคู่กับการจัดให้มีแหล่งเรียนรู้เพียงพอ เพื่อให้ให้นักเรียนและประชาชนมีวิถีคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสังคม

7) ใช้สื่อเพื่อการศึกษาทุกรูปแบบให้กระจายสู่ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการ คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งการพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

8) ผลิตและพัฒนาบุคลากรและนักวิจัย โดยเฉพาะในสาขาที่มีศักยภาพสูงและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ เช่น การเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร การแพทย์และสาธารณสุข พลังงาน เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ

9) เสริมสร้างความพร้อมของสถาบันการศึกษาและฝึกอบรมทั้งในด้านโครงสร้างการ

บริหารจัดการ ด้านระบบการเรียนการสอนและหลักสูตร และด้านบุคลากรให้ได้มาตรฐานและเป็น
สากลมากขึ้น เพื่อสนับสนุนบทบาทของประเทศในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาและวิทยาการของ
ภูมิภาค

10. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

วิสัยทัศน์ มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การ
ขับเคลื่อนต้องใช้ “ความรู้” ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับวิถีสังคมไทย ตลอดจนสร้าง
ศีลธรรมและจิตสำนึกใน “คุณธรรม” ดำรงตนอย่างมั่นคงในกระแสโลกาภิวัตน์ ทิศทางการพัฒนา
ประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการ
เสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” การนำ “ปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้น ยุทธศาสตร์
การพัฒนาคนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคน เนื่องจาก “คน”
เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา ขณะเดียวกันยังเป็นผู้
ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อ ไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่าง
สมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้ และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียงพอทั้งด้าน “คุณธรรม”
และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวัง ด้วย
จิตสำนึกในศีลธรรมและ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถตัดสินใจโดยใช้
หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียร
อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่าง
มีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติ
สุข ขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็น
ธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการดำรงชีวิตและการ
พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน เพื่อให้เป็นไปตามพันธกิจในการ
พัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน

แนวทางการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่ง
ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ในระยะ 5 ปีในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ให้
ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณธรรม นำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกันดังนี้

1) การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และมีจิตสำนึก
สาธารณะ

- 2) การสร้างและพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมด้านสติปัญญา อารมณ์
- 3) การสร้างกำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่
นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ
- 4) พัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5) การจัดการองค์ความรู้ที่เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

11. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งพบว่ายังมีปัญหาคือจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2556)

วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันในเวทีโลก”

พันธกิจ ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสู่สากล เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียม พัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต
- 2) เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนรองรับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ การแข่งขันของประเทศ
- 3) เพื่อสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม สนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

4) เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5) เพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ทั้งนี้ ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 สังคมไทยได้เผชิญเหตุหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ทุกภาคส่วนในสังคมไทยเห็นพ้องร่วมกันน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อมุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

พริศศักดิ์ วิสัยรัตน์ (2557) กล่าวว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลางเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พ.ศ. 2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” และกำหนดนโยบายทางการศึกษาดังนี้

1) กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มีนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่านตั้งแต่วัยเด็ก

2) ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาชน และสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

3) ส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สรุปว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการจัดการศึกษามีความสอดคล้องกัน เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนการพัฒนาด้านศิลปะ วัฒนธรรม ทั้งระดับเขต พื้นที่ การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องต่อเนื่องกันทั่วประเทศ

สรุปท้ายบท

แผนการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนงานหลักระยะยาวในการจัดการศึกษาของชาติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดและบริหารการจัดการศึกษาของชาติที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วยความมุ่งหมาย นโยบาย ระบบการศึกษา แนวปฏิบัติและเกณฑ์อายุมาตรฐานของนักเรียนแต่ละระดับ และคำว่าแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง แผนกลยุทธ์ที่เพิ่มเติมจากแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดทิศทางและขอบเขตในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำหนดขึ้นเป็นแนวทางจัดการศึกษา หลังจากนั้นมีการปรับปรุงขึ้นใหม่ตามความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกและเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก และแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ภายใต้วิสัยทัศน์ว่า “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันในเวทีโลก”

คำถามทบทวน

1. ความหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ คืออะไร
2. วิสัยทัศน์ในแผนการศึกษาแห่งชาติมีความสำคัญอย่างไร
3. เปรียบเทียบวิสัยทัศน์แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8-11
4. วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 เป็นอย่างไร
5. วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข มีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันในเวทีโลก” ควรจัดการศึกษาอย่างไร
6. ท่านมีส่วนพัฒนาการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันได้อย่างไร
7. เปรียบเทียบหลักการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติก่อนและหลัง พ.ศ. 2494
8. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมีความสำคัญอย่างไร
9. จากข้อความ “เก่ง ดี มีสุข พัฒนารอบด้าน” หมายความว่าอย่างไร
10. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญต่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). แผนการศึกษาแห่งชาติ. จุลสาร 0009152494. กรุงเทพฯ :กระทรวง
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2521). การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เรื่องการ
ปฏิรูปการศึกษา (ฉบับย่อ) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- เกษม วัฒนชัย.(2549). การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน : ปาฐกถาพิเศษเมื่อวันที่ 17
กรกฎาคม 2549 ณ สถาบันพระปกเกล้า. นนทบุรี : วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น
สถาบันพระปกเกล้า.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. (2544). แนวคิดและกระบวนการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติและ
แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ : รายงานการวิจัย โดย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- คณะอาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา. (2532). **การศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.
- ชลธิรา สัตยวัตนาและคณะ. (2552). **วิถีผู้สันติ .** พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : กองทุนหนังสือ
ประเทืองปัญญา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- นววรรณ วุฒทะกุล. (2550). **แผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนในระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสิ้นสุด ยุค
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ : รายงานผลการวิจัย.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- บุรชัย ศิริมหาสารคร. (2548). **มุขบริหารสู่การเป็นผู้นำ เล่ม 1 = IDEA can do : วิสัยทัศน์กับนัก
บริหาร การจูงใจคนเพื่อสัมฤทธิ์ผลของงาน.** กรุงเทพฯ : สถาบันผู้บริหารการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.
- เบญจวรรณ มณีฉาย. (2535). **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 :
พ.ศ. 2535-2539.** กรุงเทพฯ : ภูมิบัณฑิต.
- ประเวศ วะสี.(2555). **ทิศทางใหม่ประเทศไทย ทิศทางใหม่ของการศึกษาชุมชนท้องถิ่น.** พิมพ์ครั้งที่
1. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. (2535). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.** กรุงเทพฯ : เเคะบุคส์
- พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. (2542). **แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน.**
กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

- พีรศักดิ์ วิลัยรัตน์. (2557). แนวทางการปฏิรูปศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก://www.pantown.com /group.php?display=content&id=36749&name=content92&area=3. [5 กรกฎาคม 2557]
- พฤทธิ ศรีบรรณพิทักษ์ และคณะ. (2544). ภาวะวิกฤตและยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์เพื่อปฏิรูปการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 9-10 (พ.ศ. 2545-2554) : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2544). การศึกษาและความเป็นครู. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พิพัฒน์ วิเชียรสวรรณ. (2540). แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2554). ความเป็นครู. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สนอง ศิริกุลวัฒนา. (2535). แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539). กรุงเทพฯ : อักษรกิจ.
- สลิต ชูชื่น. (2553). แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 1-ปัจจุบัน.[ออนไลน์]. สืบค้นจาก: <http://gotoknow.org/profile/taitom>. =. [5 กรกฎาคม 2557]
- สุรพล นิตไกรพจน์ และคณะ. (2552). โครงการศึกษากฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ : รายงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2547). การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย : จากโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2514).ประเมินผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510-2521). กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2518). รายงานการประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (2515-2519) ประจำปี 2518. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2526). ผลการพัฒนาตาม
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524). กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2530). ผลการพัฒนาตาม
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529). กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2532). รายงานประเมินผลการ
พัฒนาในระยะครึ่งแผนพัฒนา ฉบับที่ 6. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). แนวความคิดการพัฒนา
ประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 : **Development guidelines of the eighth national economic and social development plan**. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ .(2549). การได้รับสิทธิในบริการการศึกษาขั้น
พื้นฐานจากรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 : รายงาน
การวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการการศึกษาและการพัฒนา คณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2556). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่
11 พ.ศ. 2555-2559. กระทรวงศึกษาธิการ.[ออนไลน์].สืบค้นจาก : http://www.moe.go.th/mobile1/viewNews.php?nCategoryId=news6&moe_mod_news_ID=14951. [5กรกฎาคม 2557]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). การประมาณการจำนวนผู้เรียนตามกรอบทิศทางการ
พัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-
2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559). กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา
แห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559). พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. (2507). **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 - 2509 ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2507- 2509)**. พระนคร : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

สำนักงานอธิการบดี. (2556). **ความสำคัญ ประโยชน์และประเภทของแผน**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก : <http://plan.msu.ac.th/kmplankmdetails.php?stat=read&kmid=220&group=>. [5 กรกฎาคม 2557]

บทที่ 4

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

จากแนวคิดที่ต้องการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากปัญหาของวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในสังคมไทยที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีเข้าสู่กระบวนการผลิตด้านอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความรู้พื้นฐานทางประชาธิปไตยทางการเมืองที่มีประสบการณ์ความรู้ในการบริหารบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมการพัฒนาคุณภาพของพลเมืองไทยในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะเป็นยุคสมัยของการแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงเป็นกระบวนการปฏิรูปการศึกษาไทยที่ดำเนินการขึ้นด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายการเมือง ฝ่ายข้าราชการ ครู อาจารย์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ มีการศึกษาปัญหา ประมวลองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการระดมผู้รู้ นักปราชญ์มาช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างเป้าหมายของการศึกษาไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามมาตรา 81 กล่าวว่า รัฐต้องจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกลายเป็นกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขหรือแก้ปัญหาทางการศึกษา และถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นิยามความหมายพระราชบัญญัติว่า หมายถึง บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา นอกจากนี้ยังมีความหมายอื่นที่มีการนิยามไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์รองจากกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ตราขึ้นเป็นกฎหมายบังคับใช้แก่ประชาชน โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนและวุฒิสภา พระราชบัญญัติจะมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์ และเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารในการใช้อำนาจ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว (วิชัย ต้นศิริ, 2542) และเนื้อหาของพระราชบัญญัตินั้นจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญทั่วไป เรียกว่า ประเพณีการปกครองของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ เนื้อหาของพระราชบัญญัติยังมีลักษณะกำหนดกฎเกณฑ์เป็นการทั่วไปในการก่อตั้งเปลี่ยนแปลงกำหนดขอบเขตแห่งสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ตลอดจนจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ตามที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้ (จเร พันธุ์เปรื่อง, 2557)

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัติ หมายถึง กฎหมายที่กำหนดกฎเกณฑ์ซึ่งมีเนื้อหาเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งเฉพาะเจาะจงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง ถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่รัฐได้ตราขึ้นไว้เป็นข้อบังคับกำหนดความประพฤติบุคคล ซึ่งตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ อันได้แก่ รัฐสภา พระราชบัญญัติจึงเป็นกฎหมายโดยแท้ เพราะตราขึ้นโดยองค์กรที่ออกกฎหมายโดยตรง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตราโดยผู้แทนของประชาชนและประกาศให้ราษฎรทราบในราชกิจจานุเบกษา และพระราชบัญญัติการศึกษา หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ขณะนี้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

- 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
- 3) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หรือเรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 เป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 29 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม และจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ มีการปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการศึกษาวិทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัดการศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชน ตามที่กฎหมายบัญญัติและในความคุ้มครองตามกำกับดูแลของรัฐ (พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ, 2546)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยสาระสำคัญ 9 หมวด 78 มาตรา สรุปได้ดังนี้ [พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553]

2.1 ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หลักการในการจัดการศึกษา

หมวด 1 ว่าด้วยบททั่วไปเกี่ยวกับความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 4 มาตรา ได้แก่

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

2.2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ประกอบด้วย 5 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ

ค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

2) มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษา นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

3) มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ คือ การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด 4) มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ได้แก่ การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด และการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

2.3 ระบบการศึกษา

หมวด 3 ว่าด้วยระบบศึกษา ประกอบด้วย 7 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 15 การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ

วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

2) มาตรา 16 การศึกษาในระบบมี 2 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3) มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษาภาคบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

4) มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา คือ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

5) มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

6) มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

7) มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.4 แนวการจัดการศึกษา

หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 9 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

2) มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

(5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3) มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4) มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

5) มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

6) มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวาระหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

7) มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตาม มาตรา 10 ววรรคสอง ววรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้

ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับหลักสูตรการศึกษา ระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวรรคหนึ่ง และวรรคสองแล้วยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะ พัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

8) มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบัน สังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมี การจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและ วิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาาระหว่างชุมชน

9) มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ การศึกษา

2.5 การบริหารและการจัดการศึกษา

หมวด 5 ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วน รวม 10 มาตรา ดังนี้

ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ

1) มาตรา 31 กระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อ การศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬาเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาและราชการอื่นตามที่มีกฎหมาย กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวง

2) มาตรา 32 การจัดระเบียบบริหารราชการในกระทรวงให้มีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคล ในรูปสภาหรือในรูปคณะกรรมการจำนวนสี่องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อพิจารณาให้ ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย กำหนด

3) มาตรา 33 สภาการศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬาการศึกษาทุกระดับ พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผน และ มาตรฐานการศึกษาเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผน พิจารณาเสนอแนะนโยบายและแผนในการ สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษา ให้ความเห็นหรือ คำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ การเสนอแนะ

แผนการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษา ให้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ พระภิกษุซึ่งเป็นผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน ให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด 4) มาตรา 34 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบายแผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษามีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับ ที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การส่งเสริมประสานงานการจัดการอาชีวศึกษาของรัฐและเอกชน การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษา โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเป็นเลิศทางวิชาชีพ คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

5) มาตรา 35 องค์ประกอบของคณะกรรมการตามมาตรา 34 ประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการแต่ละคณะ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความแตกต่างของกิจการในความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละคณะด้วย ให้สำนักงานคณะกรรมการตามมาตรา 34 เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการของแต่ละสำนักงานเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

6) มาตรา 36 ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21 ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ

7) มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาใดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาการกำหนดให้สถานศึกษาแห่งนั้นอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาใดให้ยึดระดับการศึกษาของสถานศึกษานั้นเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาไม่อาจบริหารและจัดการได้ตามวรรคหนึ่ง กระทรวงอาจจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้

เพื่อเสริมการบริหารและการจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาก็ได้ ได้แก่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การจัดการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา

8) มาตรา 38 ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษาประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคม

ผู้ปกครองและครู และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม จำนวนกรรมการ
คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรง
ตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้อำนวยการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา
การดำเนินการตามวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ว่าจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษาใด ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำ
แนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

9) มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ
งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจ
ดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

10) มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา
ระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและ
ส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กร
ชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือ
ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา
และสถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจมีกรรมการเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด จำนวนกรรมการ
คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรง
ตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษา
เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือ
ทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

2) มาตรา 42 ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการ
จัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา
รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน

1) มาตรา 43 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการ

กำกับติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

2) มาตรา 44 ให้สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18 (1) เป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการ บริหารประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กร ชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการ สรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

3) มาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท การศึกษา ตามที่กฎหมายกำหนด โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของเอกชนในด้านการศึกษา การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐของเขตพื้นที่ การศึกษาหรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของ เอกชน โดยให้รัฐมนตรีหรือคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับ ฟังความคิดเห็นของเอกชนและประชาชนประกอบการพิจารณาด้วยให้สถานศึกษาของเอกชนที่จัด การศึกษาระดับปริญญาดำเนินการได้ โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่ เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภา สถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

4) มาตรา 46 รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อื่นที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความ เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถ พึ่งตนเองได้

2.6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

หมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 5 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพ ภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

2) มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้น สังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและ

มาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

3) มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการและแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

4) มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง ที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

5) มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะ การปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าว ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา หรือคณะกรรมการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

2.7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

หมวด 7 ว่าด้วยครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย 6 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

2) มาตรา 53 ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตาม

มาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด การจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดความในวรรคสองไม่ใช่บังคับแก่บุคลากรทางการศึกษาที่จัดการศึกษาตามอรรถาศัยสถานศึกษาตามมาตรา 18 (3) ผู้บริหารการศึกษาระดับเหนือเขตพื้นที่การศึกษาและวิทยาการพิเศษทางการศึกษา ความในมาตรานี้ไม่ใช่บังคับแก่คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา

3) มาตรา 54 ให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐ และระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

4) มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับอื่นสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

5) มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนา มาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

6) มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

2.8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

หมวด 8 ว่าด้วยทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย 5 มาตรา ได้แก่

1) มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ มาใช้จัดการศึกษาดังนี้

(1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุน การอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2) มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุ ตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการของสถานศึกษา และเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และภารกิจหลักของสถานศึกษา บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้ของสถานศึกษา ไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุ และให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสถานศึกษา บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการ โดยใช้เงินงบประมาณไม่เป็นรายได้ที่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลังและกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ บรรดารายได้และผลประโยชน์ของสถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากที่ราชพัสดุ เบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการศึกษา และเบี้ยปรับที่เกิดจากการผิดสัญญาการซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของที่ดำเนินการ โดยใช้เงินงบประมาณให้สถานศึกษาสามารถจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ ได้ตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

3) มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา ดังนี้

(1) จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษากา

บังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน

(2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น

(3) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่ม ตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา และความเป็นธรรม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษาของรัฐ ตามนโยบายแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และภารกิจของสถานศึกษา โดยให้มีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา

(5) จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์การมหาชน

(6) จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน เพื่อให้พึ่งตนเองได้

(7) จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน

4) มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น

5) มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษ แนวการจัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบ ภายนอก หลักเกณฑ์ และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมิน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2.9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

หมวด 9 ว่าด้วยเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย

1) มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและ โครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมตามความจำเป็น

2) มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

3) มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

4) มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5) มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

6) มาตรา 68 ให้มีการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาจากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทาน และผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการเป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวเพื่อพัฒนาคนและสังคมหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการผลิต การวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

7) มาตรา 69 รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผน ส่งเสริมและประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพ และประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

3. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

คำว่า กฎหมาย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง กฎที่สถาบันหรือผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐตราขึ้น หรือที่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือ เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ เพื่อใช้บังคับบุคคลให้ปฏิบัติตาม หรือเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้ให้ความหมายของกฎหมายไว้ดังนี้

หยุด แสงอุทัย (2551) พิจารณากฎหมายใน 2 ลักษณะ คือ กฎหมายตามเนื้อความ และกฎหมายตามแบบพิธี โดยกฎหมายตามเนื้อความ หมายความว่าถึง กฎหมายซึ่งบทบัญญัติ มีลักษณะเป็นกฎหมายแท้ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นข้อบังคับซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะ "ได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ ในสมัยใหม่ส่วนใหญ่เป็นข้อบังคับของรัฐ ส่วนกฎหมายตามแบบพิธี หมายความว่าถึง กฎหมายที่ออกมาโดยวิธีบัญญัติกฎหมาย ทั้งนี้ โดยไม่ต้องคำนึงว่ากฎหมายนั้นเข้าลักษณะเป็นกฎหมายตามเนื้อความหรือไม่

มานิตย์ จุมปา (2550) อธิบายไว้ว่า กฎหมาย หมายถึง กฎเกณฑ์ที่กำหนดความประพฤติของบุคคลในสังคมซึ่งบุคคลจะต้องปฏิบัติตามหรือควรจะทำตาม มิฉะนั้นจะได้รับผลร้ายหรือไม่ได้รับผลดีที่เป็นสภาพบังคับโดยเจ้าหน้าที่ในระบบกฎหมาย

สมยศ เชื้อไทย (2557) อธิบายไว้ว่า กฎหมาย คือ กฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมซึ่งมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ

ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า (2557) จำแนกลักษณะของกฎหมายได้ 4 ประการ ดังนี้

1) กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ หมายความว่า กฎหมายต้องเป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ทำได้หรือทำไม่ได้

2) กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล ความประพฤติในที่นี้ ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ ซึ่งความประพฤติของมนุษย์ที่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายนั้น ต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกาย และต้องกระทำภายใต้การควบคุมของจิตใจ

3) กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ กฎหมายจะมีสภาพบังคับเพื่อให้มนุษย์จำต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น โดยสภาพบังคับของกฎหมายมีทั้งสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายและสภาพบังคับที่เป็นผลดี

4) กฎหมายต้องมีกระบวนการที่แน่นอน เนื่องจากปัจจุบันการบังคับใช้กฎหมายต้องกระทำโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ เป็นต้น การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีกระบวนการที่แน่นอน

จึงสรุปได้ว่า กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ กติกา หรือมาตรฐานที่ใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ หรือบังคับบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติตาม เช่น พระราชบัญญัติต่าง ๆ

3.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ให้ไว้ ณ วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นปีที่ 54 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดการศึกษาวិทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัดการศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามที่กฎหมายบัญญัติและให้ความคุ้มครองการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ดังนั้น จึงสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและจัดการการศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

3.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

ให้ไว้ ณ วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2545 เป็นปีที่ 57 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูประบบราชการ โดยแยกภารกิจเกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไปจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรมและโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงการบริหารและจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบกับสมควรให้มีคณะกรรมการอาชีวศึกษาทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนทรัพยากร ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษาด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2545)

3.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

ให้ไว้ ณ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เป็นปีที่ 65 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วยการศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีระบบการบริหารและการจัดการศึกษาของทั้ง 2 ระดับรวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดความไม่คล่องตัวและเกิดปัญหาการพัฒนาการศึกษา สมควรแยกเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาแก่นักเรียนในช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลและมีคุณภาพยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

3.4 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545

ให้ไว้ ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2545 เป็นปีที่ 57 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษาพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่จะสอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2545)

3.5 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

ให้ไว้ ณ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เป็นปีที่ 65 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดระเบียบบริหารราชการในเขตพื้นที่ศึกษากำหนดให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วยการศึกษาระดับ

ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการบริหารราชการ สมควรแยกเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาแก่นักเรียนในช่วงชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สัมฤทธิ์ผลและมีคุณภาพยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553) **3.6 พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546**

ให้ไว้ ณ วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 เป็นปีที่ 58 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 39 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาของชาติ จึงต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะอย่างสูงในการประกอบวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรมและประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งมีคุณภาพและมาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง จึงจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อ (ราชกิจจานุเบกษา, 2546)

1) พัฒนาวิชาชีพครูตามมาตรา 81 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษา ตามมาตรา 9 (4) แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2) เพื่อปรับสภาพในกระทรวงศึกษาธิการตามพระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 เป็นองค์กรวิชาชีพครูตามมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และให้เป็นไปตามมาตรา 73 โดยกำหนดให้มี

2.1) สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา เรียกชื่อว่า “คุรุสภา” มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการพัฒนาวิชาชีพ

2.2) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมสวัสดิการ สวัสดิภาพ ความมั่นคงของผู้ประกอบ

วิชาชีพและผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของกระทรวง
การศึกษา

3) เพื่อสืบทอดประวัติศาสตร์และเจตนารมณ์ของการจัดตั้งคุรุสภาให้เป็นสภาวิชาชีพครู
ต่อไป

3.7 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

จากพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 เหตุผลใน
การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้
กำหนดให้มีการจัดระบบข้าราชการครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาขึ้นใหม่ ตามที่บัญญัติ
ไว้ในหมวด 7 โดยเฉพาะในมาตรา 54 ได้กำหนดให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการ
ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั้งของหน่วยงานการศึกษาใน
ระดับสถานศึกษาของรัฐและระดับเขตพื้นที่การศึกษาเป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลาง
บริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดหลักการกระจายอำนาจการ
บริหารงานบุคคลสู่ส่วนราชการที่บริหารและจัดการศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา จึง
เห็นควรกำหนดให้บุคลากรที่ทำหน้าที่ด้านการบริหารและการจัดการศึกษาสังกัดอยู่ในองค์กรกลาง
บริหารงานบุคคลเดียวกัน และโดยที่องค์กรกลางบริหารงานบุคคลและระบบการบริหารงานบุคคล
ของข้าราชการครูตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน มี
หลักการที่ไม่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้ยึดหลักการกระจาย
อำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาอีกทั้งไม่สอดคล้องกับหลักการ
ปฏิรูประบบราชการ สมควรยกร่างกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
ขึ้นใหม่แทนพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 และเพื่อให้เอกภาพทางด้านนโยบาย
การบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาทั้งหมด จึง
จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2547) ต่อมาเปลี่ยนเป็น พระราชบัญญัติ
ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 เหตุผลในการประกาศใช้
พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากร
ทางการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและ
คณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่ การศึกษา รวมทั้ง
บทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีความ
ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้การบริหารงานบุคคลของข้าราชการ
ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นไปโดยล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติ
ในเรื่องดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคนั้นอันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลของ

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษายิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

ปัจจุบันพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ให้ไว้ ณ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เป็นปีที่ 65 ในรัชกาลปัจจุบัน ด้วยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่ได้มีการปรับปรุงเขตพื้นที่การศึกษาเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา เพื่อรับผิดชอบการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำให้ต้องปรับปรุงองค์ประกอบของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้สอดคล้องกับการบริหารงานบุคคลในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

3.8 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551

ให้ไว้ ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 เป็นปีที่ 63 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติมีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาทั้งสามรูปแบบ เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากกลไกและการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับ ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางและเป้าหมายดังกล่าว สมควรให้มีกฎหมายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นอย่างมีระบบและต่อเนื่อง มีการบริหารและจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ตามศักยภาพ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา อันจะมีผลในการพัฒนากำลังคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

3.9 พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551

ให้ไว้ ณ วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2551 เป็นปีที่ 63 ในรัชกาลปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป จึงจำเป็นต้องจัดให้คนพิการมี สิทธิและโอกาสได้รับการบริการและความช่วยเหลือทางการศึกษาเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือพบ ความพิการ ดังนั้น เพื่อให้การบริการและการให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการในด้านการศึกษาเป็นไป อย่างทั่วถึงทุกระบบและทุกระดับการศึกษาจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2551)

3.10 กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 วรรคสอง และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แบ่งออกเป็นสามระดับ ดังนี้

(1) การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา โดยปกติเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ สามปีถึงหกปี เพื่อเป็นการวางรากฐานชีวิตและการเตรียมความพร้อมของเด็กทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และการอยู่ร่วมในสังคม

(2) การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้ พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐาน โดยปกติใช้เวลาเรียนหกปี

(3) การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ ดังนี้ (ก) การศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ต่อจากระดับประถมศึกษา เพื่อให้รู้ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้าน วิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนความสามารถในการประกอบกิจการและอาชีพตามควรแก่วัย โดย ปกติใช้เวลาเรียนสามปี (ข) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อหรือการ ประกอบอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและทักษะทางสังคมที่จำเป็น โดยปกติใช้เวลา เรียนสามปี

ข้อ 2 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามข้อ 1 (3) (ข) แบ่งเป็นสองประเภท ดังนี้

(1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความถนัดความ สนใจ ศักยภาพ และความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อใน ระดับอุดมศึกษา

(2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้เป็นกำลังแรงงานที่มีฝีมือ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพขั้นสูงต่อไป ให้ไว้ ณ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2546

เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ โดยที่มาตรา 16 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2546)

3.11 กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

ประกาศใช้ 2 เมษายน พ.ศ. 2553 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 47 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้

เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ โดยที่มาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ทั้งนี้ ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

3.12 กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550

ให้ไว้ ณ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ว่า ข้อ 1 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาดำเนินการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในอำนาจหน้าที่ของตน แล้วแต่กรณี

ข้อ 2 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

ข้อ 3 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาตามที่กำหนดในข้อ 1 เรื่อง

ใดจะกำหนดให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษา เป็นผู้รับมอบการกระจายอำนาจ ให้เป็นไปตามที่ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี ประกาศกำหนด ทั้งนี้ ในประกาศดังกล่าวอาจ กำหนดให้ในระยะแรกมีการกระจายอำนาจเฉพาะบางเรื่อง หรือกำหนดการกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาแตกต่างกันตามลักษณะหรือความพร้อมและความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งอาจกำหนดเงื่อนไขที่ต้องปฏิบัติในการดำเนินการตามที่ได้รับมอบการกระจายอำนาจได้แต่จะต้องปรับปรุงการกระจายอำนาจนั้นให้เพิ่มมากขึ้นตามช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามหลักการในข้อ 2 สำหรับการกระจายอำนาจให้แก่สถานศึกษา อาจกำหนดให้การดำเนินการในเรื่องใดต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาด้วยก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้เป็นไปโดยถูกต้อง ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี อาจประกาศกำหนดขอบเขตวิธีการปฏิบัติงานตามที่มีการกระจายอำนาจ เพื่อให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาที่ได้รับมอบการกระจายอำนาจปฏิบัติได้

ข้อ 4 ให้สำนักงานปลัดกระทรวง หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วแต่กรณี มีหน้าที่สนับสนุน ส่งเสริม และกำกับดูแลการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

ข้อ 5 ในกรณีที่ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นสมควร หรือได้รับการร้องขอจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือกลุ่มสถานศึกษา ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอาจประกาศ กำหนดให้รวมกลุ่มสถานศึกษาหลายแห่งทั้งในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกันหรือต่างเขตพื้นที่การศึกษา เป็นระบบเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษา เพื่อดำเนินการหรือช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่ได้รับการกระจายอำนาจ โดยคำนึงถึงความพร้อมของแต่ละสถานศึกษาด้วย

ข้อ 6 การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้คือ โดยที่มาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 บัญญัติให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ทั้งนี้

หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพบว่า มีพื้นฐานมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกของไทยใช้เป็นแม่บทในการตรากฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำคัญตามมาตราที่กำหนดในพระราชบัญญัติใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด และกฎหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขหรือแก้ปัญหาทางการศึกษา นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง

สรุปท้ายบท

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ที่ใช้ในปัจจุบัน หรือเรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกได้ให้ความสำคัญในการจัดศึกษาการอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา มุ่งให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมที่กำหนดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มุ่งปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แบ่งออกเป็น 9 หมวด 78 มาตรา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายการศึกษาที่ใช้เป็นแม่บทในการตรากฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา และกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา

คำถามทบทวน

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แบ่งออกเป็นกี่หมวด อะไรบ้าง
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ว่าด้วยหมวดเกี่ยวกับบททั่วไป มีสาระสำคัญ เรื่องใดบ้างเป็นประเด็นหลัก ๆ
3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาไว้อย่างไร
4. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการบริหารและการจัดการศึกษาออกเป็นกี่ส่วน อะไรบ้าง
5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนจากแหล่งใดบ้าง
6. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในลักษณะใดบ้าง
7. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในรูปแบบใดบ้าง
8. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีความสัมพันธ์กับกฎหมายการศึกษาอื่นอย่างไร
9. บอกเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
10. อธิบายเปรียบเทียบกฎหมายการศึกษาที่เป็นกฎกระทรวงกับพระราชบัญญัติว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- จเร พันธุ์เปรื่อง. (2557). ความหมายกฎหมาย. ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/%E0%B%81%81%E0%B%8E%E0%B%AB%E0%B%A1%E0%B%B2%E0%B%A2>. [16 สิงหาคม 2557].
- คณิน บุญสุวรรณ. (2542). คู่มือการเรียนการสอนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : ภูมิปัญญา.
- พนม พงษ์ไพบูลย์ และคณะ. (2546). รวมกฎหมายการศึกษา : เข้าสู่โครงสร้างใหม่กระทรวงศึกษาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- มานิตย์ จุมปา. (2550). กฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับสำนักพิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2546). กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/webld/pdf/BB/B_04.pdf. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2550). กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/webld/pdf/BB/B_39.pdf. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.tru.ac.th/vichakan/fileupload/rules_Ministry_2553.pdf. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/law%20edu%20%202542.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://education.dusit.ac.th/QA/news/2545.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].

- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://sesao8.go.th/sesao/index.php?option=com_rockdownloads&view=file&Itemid=13&id=147:3 [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.senate.go.th/w3c/senate/pictures/comm/59/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%9A.%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8>.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.plan.obec.go.th/main.php?filename=education>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.senate.go.th/w3c/senate/pictures/comm/59/003%20.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2546). พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.mwit.ac.th/~person/01-Statutes/teacher-act01.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2547). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.sesa10.go.th/sesa10/data/mar55/7.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.senate.go.th/w3c/senate/pictures/comm/59/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%9A%20%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9A%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%9A%202.51.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?=show&ac=article&Id=538975826&Ntype=19>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538973554&Ntype=19>. [16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. [ออนไลน์].

- สืบค้นจาก <http://gad.kku.ac.th/main/th/wp-content/uploads/2013/10/2-3-2540.pdf>.
[16 สิงหาคม 2557].
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. [ออนไลน์].
สืบค้นจาก <http://www.nbt.go.th/phocadownload/legislation/Thailand-Constitution-2550.pdf>. [16 สิงหาคม 2557].
- วรรณวิมล สีนุชก. (2557). โครงการประมวลกฎหมายไทยจากราชกิจจานุเบกษาคำว่า “การศึกษา
และวัฒนธรรม” สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. ฐานข้อมูลราชกิจจานุเบกษา. [ออนไลน์].
สืบค้นจาก <http://61.19.241.70/rkj/frmlawpreview4.aspx?lawgroupId=201164>. [16
สิงหาคม 2557].
- วิชัย ต้นศิริ. (2542). คำอธิบาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : สายธาร.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2557). ความหมายพระราชบัญญัติ. ฐานข้อมูลสถาบัน. [ออนไลน์]. สืบค้น
จาก <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php>. [16 สิงหาคม 2557].
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญกระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและ
พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). กฎหมายกับวงจรชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- หยุด แสงอุทัย. (2551). กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทที่ 5

การศึกษาพิเศษและการศึกษาแบบเรียนรวม

บุคคลที่มีความต้องการพิเศษและบุคคลพิการ เป็นทรัพยากรบุคคลของสังคม หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องย่อมมีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพที่จะประกอบอาชีพ พึ่งพาตนเอง และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งช่วยสร้างสรรค์สังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป การส่งเสริมพัฒนาบุคคลเหล่านี้ให้เต็มศักยภาพต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 10 ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย สำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

ด้วยเหตุนี้ สถานศึกษาในทุกสังกัดจึงจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ และจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม และการจัดการศึกษาเฉพาะความพิการอย่างเหมาะสม โดยมีความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง

ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

1. ความหมายของเด็กพิเศษ คนพิการ

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้พยายามให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับความเข้าใจว่า เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องอยู่ในขอบเขต 3 ประการ คือ (เบญญา ชลธานนท์, 2544 : 34)

1) บกพร่อง (Impairment) หมายถึง มีการสูญเสียหรือมีความผิดปกติของจิตใจ และสรีระ หรือโครงสร้างและหน้าที่ของร่างกาย

2) ไร้สมรรถภาพ (Disability) หมายถึง การมีข้อจำกัดใด ๆ หรือขาดความสามารถอันเป็นผลมาจากความบกพร่องจนไม่สามารถกระทำกิจกรรมในลักษณะหรือภายในขอบเขตที่ถือว่าปกติสำหรับมนุษย์ได้

3) ความเสียเปรียบ (Handicap) หมายถึง การมีความจำกัดหรืออุปสรรคกีดกันอันเนื่องมาจากความบกพร่อง และการไร้สมรรถภาพที่จำกัดหรือขัดขวางจนทำให้บุคคลไม่สามารถบรรลุการกระทำตามบทบาทปกติของเขาได้สำเร็จ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาแตกต่างไปจากเด็กปกติ การให้การศึกษาสำหรับเด็กเหล่านี้จึงควรมีลักษณะแตกต่างไปจากเด็กปกติในด้านเนื้อหาวิธีการ และการประเมินผล เป็นคำใหม่ในวงการศึกษาพิเศษ และได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวางและเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (ผดุง อารยะวิญญู, 2533)

เด็กพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีลักษณะทางกายภาพหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสภาพปกติทางกาย สติปัญญา อารมณ์ หรือสังคม ซึ่งความเบี่ยงเบนนี้รุนแรงถึงขั้นกระทบกระเทือนต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เด็กพิเศษจึงมีความต้องการและจำเป็นที่จะต้องจัดบริการทางการแพทย์ และการศึกษาพิเศษเพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้สามารถพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ไปในทางที่ดี โกล้เคียงปกติ ได้เต็มกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล (วาริ ธิระจิตร, 2537 : 3)

เด็กพิเศษ มาจากคำเต็มว่า “เด็กที่มีความต้องการพิเศษ” หมายถึง เด็กกลุ่มที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพิ่มเติมจากวิธีการตามปกติ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของเขาเอง โดยออกแบบการดูแลช่วยเหลือเด็ก ตามลักษณะความจำเป็นและความต้องการของเด็กแต่ละคน เด็กพิเศษแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักดังนี้ (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เลขา, 2557)

1. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

เด็กกลุ่มนี้มักไม่ค่อยได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างจริงจัง เนื่องจากเรามักคิดว่าพวกเขาเก่งแล้ว สามารถเอาตัวรอดได้ บางครั้งกลับไปเพิ่มความกดดันให้มากยิ่งขึ้น เพราะคิดว่าพวกเขาน่าจะทำได้มากกว่าที่เป็นอยู่อีก วิธีการเรียนรู้ในแบบปกติทั่วไปก็ไม่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ทำให้ความสามารถพิเศษที่มีอยู่ไม่ได้แสดงออกอย่างเต็มศักยภาพ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยดังนี้

1) เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง คือ กลุ่มเด็กที่มีระดับสติปัญญา (IQ) ตั้งแต่ 130 ขึ้นไป

2) เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน อาจไม่ใช่เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง แต่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านที่โดดเด่นกว่าคนอื่นในวัยเดียวกัน อาจเป็นด้านคณิตศาสตร์ วรรณคดี การใช้ภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา การแสดง ฯลฯ

3) เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

2. เด็กที่มีความบกพร่อง มีการแบ่งหลายแบบ ในที่นี้จะยึดตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการที่แบ่งออกเป็น 9 กลุ่มดังนี้

- 1) เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
- 2) เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
- 3) เด็กที่มีความบกพร่องทางการสื่อสาร
- 4) เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว
- 5) เด็กที่มีความบกพร่องทางอารมณ์และพฤติกรรม
- 6) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
- 7) เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
- 8) เด็กออทิสติก (รวมถึงความบกพร่องของพัฒนาการแบบรอบด้านอื่นๆ - PDDs)
- 9) เด็กที่มีความพิการซ้อน

3. เด็กยากจนและด้อยโอกาส

คือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นในการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของเด็ก และรวมถึงกลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กต่างด้าว ฯลฯ เด็กกลุ่มต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรได้รับการดูแลเพิ่มเติมด้วยวิธีการพิเศษซึ่งต่างไปจากวิธีการตามปกติ เพื่อช่วยให้สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ได้ เพื่อให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม และได้รับการยอมรับในสังคม

สรุปได้ว่า เด็กพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องและไร้สมรรถภาพ มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษเพิ่มเติมจากวิธีการตามปกติ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเอง

คนพิการ หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง อันได้แก่ คนพิการทางการเห็น คนพิการทางการได้ยิน หรือการสื่อความหมาย คนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม และคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย, 2554) และพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดความหมายคำว่า คนพิการ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้าน

ต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใดเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

จากการศึกษาความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับคนพิการและเด็กพิเศษ สรุปได้ว่า คนพิการและเด็กพิเศษ หมายถึง บุคคลที่มีความต้องการเป็นพิเศษที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ทำให้มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และมีความจำเป็นเป็นพิเศษในการได้รับการพัฒนาช่วยเหลือฟื้นฟูจนสามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

2. ความหมายของการศึกษาพิเศษและการศึกษาแบบเรียนรวม

คำว่า “การศึกษาพิเศษ” นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

ดารณี ศักดิ์ศิริผล (25535) กล่าวว่า การศึกษาพิเศษ คือ การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์ได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพร่างกาย จิตใจ และความสามารถ และเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษหรือมีปัญหาเลิศได้พัฒนาความถนัดและอัจฉริยภาพของตนได้อย่างเต็มที่

ศรียา นิยมธรรม (2555) การศึกษาพิเศษ (Special Education) หมายถึง การให้การศึกษแก่ผู้เรียนเป็นพิเศษทั้ง โดยวิธีการสอน การจัดดำเนินการวิธีการสอน และการให้บริการ ทั้งนี้ เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ด้อยโอกาส และขาดความเสมอภาคในการได้รับสิทธิตามที่รัฐจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่เด็กในวัยเรียนโดยทั่วไป ซึ่งสาเหตุแห่งความด้อยโอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปัญญาเลิศซึ่งเป็นเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงกว่าเด็กปกติ

พิมพ์พรรณ วรชุตินทร (2542) การศึกษาพิเศษ หมายถึง การรักษา และป้องกัน การรักษามีลักษณะเป็นการบำบัด รักษาความบกพร่อง ความไร้ความสามารถในการเรียนรู้ออกไป จัดหาวิธีการเรียนแบบอื่นมาทดแทนหรือชดเชย การป้องกันโดยการจัดการบริการเพื่อสนองความต้องการพิเศษของเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียน ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อป้องกันการไร้ความสามารถไม่ให้ขยายมากขึ้นรุนแรงมากขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญว่า การจัดการศึกษาพิเศษเป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ในทางที่ดี ใกล้เคียงปกติ

ได้เต็มกำลังความสามารถของแต่ละบุคคล

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษา สำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ เด็กที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์และสังคม เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เด็กปัญญาเลิศ เด็กพิการซ้ำซ้อน ซึ่งเด็กกลุ่มพิเศษเหล่านี้จะไม่สามารถได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการศึกษาจัดการศึกษาแบบเดียวกันกับเด็กปกติ กระบวนการสอน วิธีการสอน เนื้อหาวิชา หลักสูตร เครื่องมือและอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนต้องสนองตอบต่อความสามารถและความต้องการของเด็กพิเศษเป็นรายบุคคล

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กำหนด “การเรียนร่วม” หมายความว่า การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ

การเรียนร่วมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Inclusive education for children with special needs) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยจัดให้เด็กเหล่านี้เข้ามาเรียนในชั้นเรียนปกติ เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา สอดคล้องกับความสามารถของเด็ก อีกทั้งยังช่วยให้เด็กปกติมีการยอมรับและปรับตัว เพื่อสามารถเรียนร่วมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ (นิติธร ปิลวาสน์, 2557)

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (2557) กล่าวว่า การเรียนร่วม หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไป มีการร่วมกิจกรรมและใช้ช่วงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งในแต่ละวันระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการกับเด็กทั่วไป การเรียนร่วมในแนวคิดใหม่เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกัน (Collaboration) ระหว่างครูทั่วไปและครูการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่าง ๆ ให้กับนักเรียนในความดูแลการเรียนร่วม อาจจัดได้ในลักษณะต่าง ๆ คือ

- 1) ชั้นเรียนปกติเต็มวัน
- 2) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการปรึกษาหารือ
- 3) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการครูเดินสอน
- 4) ชั้นเรียนปกติเต็มวันและบริการสอนเสริม

5) ชั้นเรียนพิเศษและชั้นเรียนปกติ

6) ชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ

จากการศึกษาความหมายสรุปได้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนรวมกับเด็กปกติ โดยรับเข้ามาเรียนรวมกัน ตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาและจัดให้มีบริการพิเศษตามความต้องการของแต่ละบุคคล แต่การศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการศึกษาที่ให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษเข้าไปเรียนหรือทำกิจกรรมร่วมกับเด็กปกติช่วงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งในแต่ละวัน

แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

การจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ เป็นภารกิจหนึ่งที่ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยสถานศึกษาจะจัดให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง บุคลากร และผู้ที่เกี่ยวข้อง (จรัสลักษณ์ รัตนพันธ์, 2553) โดยมีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานการศึกษาาร่วมกันเกี่ยวกับการรับเข้า การคัดกรอง และวินิจฉัย กำหนดแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล การจัดการเรียนรู้ และการส่งต่อควรดำเนินการในรูปคณะกรรมการ

จรัสลักษณ์ จีรวินบูลย์ (2549) กล่าวว่า แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) การรับเข้า 2) การคัดแยกและวินิจฉัย 3) การวางแผนและการจัดการเรียนรู้ และ 4) การส่งต่อ

ผดุง อารยะวิญญู (2539) เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษดังนี้

- 1) เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ เป็นที่มีความพร้อมในการเรียน และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่ดี
- 2) เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ มีครูคอยให้คำแนะนำ ครูจะเดินเวียนสอน
- 3) เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ และมีครูส่งเสริมวิชาการสอน คอยดูแลในห้องเสริมการเรียน
- 4) จัดชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติและเรียนร่วมบางเวลา
- 5) จัดชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ มีการจัดเด็กที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกันไว้ด้วยกัน ครูประจำชั้นสอนทุกวิชา

ดุสิตา ทินมาลา (2553) กล่าวถึงแนวคิดสังคัมฐานสิทธิเพื่อนำไปสู่ความตระหนักและรับผิดชอบที่ยั่งยืน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ โดยรัฐเป็นหลักในการทำหน้าที่ส่งเสริมบุคคลที่มีความต้องการพิเศษตามหลักสิทธิมนุษยชน 2 ประการดังนี้

- 1) การสร้างเจตคติที่ดีต่อความบกพร่องและความพิการ ได้แก่ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่

หลากหลายรูปแบบให้บุคคลเหล่านี้เข้าถึงได้ การบรรจุหลักสูตรความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการบรรจุหลักสูตรความรู้เกี่ยวกับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษไว้ในหลักสูตรอุดมศึกษา

2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคมของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ ได้แก่ การช่วยเหลือ สนับสนุนให้บุคคลพัฒนาทักษะเต็มศักยภาพ ประกอบอาชีพ และเป็นพลเมืองดีของสังคม จัดกิจกรรมให้บุคคลพิเศษยอมรับในตนเองและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในสังคมของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

จากการศึกษาแนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ สรุปได้ว่า การดำเนินงานการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ ต้องดำเนินการตามหลักสิทธิมนุษยชน โดยจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผน ขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเหมาะสม พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และตระหนักได้ว่าตนเองมีศักยภาพในการทำสิ่งที่ตนเองต้องการได้

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทย

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 8 ให้สถานศึกษาในทุกสังกัดจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ และต้องมีการปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในประกาศกระทรวง ดังนั้น สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนรู้เฉพาะความพิการอาจจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด

ปัจจุบันสถานศึกษาของไทยมีระบบสนับสนุนการเรียนการสอน ตลอดจนบริการเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้แก่ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในทุกสังกัด มีหน้าที่รับคนพิการเข้าศึกษาในสัดส่วนหรือจำนวนที่เหมาะสม และมีสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนผู้ดูแลคนพิการและประสานความร่วมมือจากชุมชนหรือนักวิชาชีพเพื่อให้คนพิการได้รับ

การศึกษาทุกระดับ หรือบริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ ดังนี้

1. ศูนย์การศึกษาพิเศษ

เป็นศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention) พื้นฟู เตรียมความพร้อม เด็กพิการทุกประเภท เพื่อการส่งต่อไปยัง โรงเรียนหรือสถานบริการที่เหมาะสมกับเด็ก อีกทั้ง บริการวิชาการ บริการและให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ซึ่งมีศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา จำนวน 13 แห่ง ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดจำนวน 63 แห่ง ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ และมีศูนย์ การศึกษาพิเศษของมหาวิทยาลัยราชภัฏอีก 6 แห่งอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ มีหน้าที่ดังนี้

1) วางแผน กำหนดนโยบายแผนงาน การจัดการศึกษาพิเศษให้สอดคล้องกับนโยบาย การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

2) เป็นศูนย์ข้อมูล รวมทั้งจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ

3) วิจัยและพัฒนาหลักสูตรรูปแบบการศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและ ให้ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาสำหรับคนพิการทุกประเภท

4) พัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรที่จัดการศึกษาเพื่อคนพิการ

5) จัดระบบส่งต่อคนพิการประสานงานและกำกับดูแลจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ในเขตพื้นที่การศึกษาที่ความรับผิดชอบ

6) นิเทศ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

7) ประสานงานด้านการศึกษาสำหรับคนพิการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8) ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมคนพิการ

9) จัดระบบสนับสนุนการเรียนการสอนจัดสิ่งอำนวยความสะดวก บริการสื่อ บริการ และให้ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา รวมถึงการจัดครูเดินสอนแก่คนพิการทั้งในและนอก สถานที่

10) ส่งเสริม ประสานงาน และร่วมจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ให้แก่คนพิการ

11) จัดการศึกษาแก่บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง ในโรงพยาบาล โดยจัดให้มีศูนย์การเรียน ในโรงพยาบาลที่อยู่ในจังหวัดและเขตพื้นที่การศึกษา

ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 5 จังหวัดสุพรรณบุรี ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและการเตรียมความพร้อมเพื่อการส่งต่อ พัฒนาศักยภาพเด็กพิการที่มีความบกพร่องทุก ประเภท ตามแนวทาง (หลักสูตร) การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความ

บกพร่องทางการเห็น เด็กที่มีความบกพร่องประสานการจัดการเรียนร่วม เป็นศูนย์วิชาการและสารสนเทศ จัดบริการ สื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ และบริการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ แก่เด็กพิการ ทั้ง 9 ประเภท โดยจัดรูปแบบการให้บริการดังนี้ (ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 5 จังหวัดสุพรรณบุรี, 2557)

1) ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มและเตรียมความพร้อมภายในศูนย์ ทั้งประจำและไปกลับ ปัจจุบันมีเด็กนักเรียนที่มีความบกพร่องประเภทต่าง ๆ มารับบริการที่ศูนย์การศึกษาพิเศษเฉลี่ยวันละประมาณ 40-50 คน

- 2) ให้บริการที่บ้าน ออกให้บริการได้วันละ 8-10 ครอบครัว
- 3) ให้บริการในโรงเรียนเรียนร่วม
- 4) ให้บริการเด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล

2. โรงเรียนศึกษาพิเศษเฉพาะความพิการ

เป็นโรงเรียนสำหรับบริการแก่เด็กพิการค่อนข้างรุนแรงไม่สามารถไปเรียนกับเด็กทั่วไปได้ ซึ่งมีโรงเรียนศึกษาพิเศษเฉพาะความพิการของรัฐ จำนวน 43 แห่ง (โรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 20 แห่ง โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางสติปัญญา จำนวน 19 แห่ง โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ จำนวน 2 แห่ง และโรงเรียนสอนคนตาบอด จำนวน 2 แห่ง) นอกจากนี้ ยังมีสถานศึกษาของเอกชนให้บริการอีกมากกว่า 10 แห่ง มีหน้าที่ดังนี้

- 1) วางแผน กำหนดนโยบายแผนงาน การจัดการศึกษาพิเศษให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการและนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ
- 2) ให้บริการการจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ
- 3) จัดการศึกษาและส่งเสริมทักษะด้านการอาชีพแก่คนพิการ
- 4) จัดทำและบริหารงบประมาณของสถานศึกษา
- 5) จัดทำรายงานการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของสถานศึกษา

3. โรงเรียนจัดการเรียนร่วม

เป็นโรงเรียนปกติทั่วไปในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่จัดให้เด็กพิการมีโอกาสเรียนร่วมกับเด็กทั่วไป ซึ่งได้ดำเนินการมาหลายปีแล้วและพัฒนาให้เป็นรูปแบบมากลิ่งขึ้น ภายใต้โครงการโรงเรียนแบบนำจัดการเรียนร่วมซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา

2547 จำนวน 390 โรงเรียน ซึ่งมีแนวโน้มดำเนินการให้มีโรงเรียนจัดการเรียนร่วมที่เข้มแข็งให้ครบทุกตำบล เพื่อบริการทางการศึกษาสำหรับคนพิการให้ทั่วและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

4. การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเพื่อคนพิการ

มีหลักสูตรสายสามัญเรียนร่วมโดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนทุกจังหวัดเปิดสอน และหลักสูตรสายอาชีพ นอกจากนั้น ยังมีสมาคมมูลนิธิ หน่วยงานเอกชนเข้าร่วมจัด หรืออาสาสมัครไปสอนที่บ้าน สำหรับผู้พิการที่ไม่สามารถเดินทางไปเรียนได้

5. การอาชีวศึกษา

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จัดให้คนพิการได้เลือกเรียนร่วมกับคนทั่วไปตามสาขาที่ตนสนใจอย่างกว้างขวาง

6. การอุดมศึกษา

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน จัดให้บริการการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งแบบเฉพาะความพิการที่วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล และแบบเรียนร่วมในหลายสถาบันอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาคในประเทศ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และวรรคสอง การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสทางการศึกษาของเด็กทุกประเภท นำไปสู่ปฏิรูปการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการเป็นพิเศษสู่การศึกษาแบบเรียนรวม

แนวทางการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในอดีต มีการจัดการศึกษาให้เฉพาะกลุ่มเด็กปกติในห้องเรียนทั่วไป ไม่ได้เป็นการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเด็กพิการ ต่อมานักการศึกษาได้จัดการศึกษาในโรงเรียนการศึกษาพิเศษให้กับเด็กพิการ เนื่องจากเห็นว่าเด็กพิการสามารถที่จะเรียนรู้ในระบบการศึกษาและพัฒนาได้ดี จึงได้ทดลองนำเด็กพิการเข้าเรียนร่วมในโรงเรียนทั่วไป และเกิดการจัดการศึกษารูปแบบที่เรียกว่า การเรียนรวม (integrated education) (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2556) ดังนี้

1. ลักษณะการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการเรียนรวมในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) เรียนรวมในชั้นเรียนปกติ 2) เรียนรวมในชั้นเรียนปกติและมีครูพิเศษให้คำแนะนำปรึกษา 3) เรียนรวมในชั้นเรียนปกติและรับบริการจากครูเวียนสอน 4) เรียนรวมในชั้นเรียนปกติและรับบริการจากครูเสริมวิชาการ 5) การจัดชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ และ 6) ชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ เป็นการจัดเด็กพิเศษที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกันไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน

2. หลักการศึกษาแบบเรียนรวม

โรงเรียนต้องยอมรับและจัดการศึกษาสนองลักษณะที่แตกต่างกันของเด็ก มีมาตรการที่ทำให้มั่นใจว่าเด็กทุกคนมีสิทธิและมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงแหล่งความรู้ จัดให้เด็กทุกคนเรียนในที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน การบริหารจัดการในลักษณะยืดหยุ่น สามารถปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กผู้เรียนที่มีลักษณะหลากหลาย ครูและบุคลากรทุกคนต้องมีความมั่นใจและเชื่อมั่นในตัวเด็กนักเรียนทุกคนว่าสามารถเรียนได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ มีกระบวนการประเมินผลการดำเนินงาน

3. ปรัชญาแนวคิดการศึกษาแบบเรียนรวม

1) ความยุติธรรมในสังคม (Social Justice) เด็กมีความต้องการพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กทุกคนได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษย่อมต้องการโอกาสการได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย

2) การคืนสู่สภาวะปกติ (Normalization) หมายถึง การจัดสภาพใด ๆ เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ สามารถได้รับการเช่นเดียวกับเด็กปกติในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม

3) สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (Least Restrictive Environment) สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุดจะเป็นผลดีกับเด็กมากที่สุด โดยเด็กได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

4) การเรียนรู้ (Learning) เด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถเรียนรู้ได้หากได้รับการสนับสนุนอย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงต้องจัดวิธีการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับระดับความสามารถของแต่ละคน

4. ทฤษฎีพื้นฐานของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการเรียนรวมให้กับนักเรียนพิการหรือที่มีความบกพร่องจะมีประสิทธิภาพเมื่อมีการจัดให้นักเรียนได้เรียนในสภาพแวดล้อมที่มีขีดจำกัดน้อยที่สุด การจัดการเรียนรวมต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาอาชีพ พ่อแม่ หรือผู้ปกครองในลักษณะการร่วมพลัง การจัดให้นักเรียนพิการที่มีความแตกต่างเฉพาะบุคคลเข้าเรียนรวมกับเด็กทั่วไปต้องกำหนดแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (Individualized Education Program: IEP)

5. ประโยชน์การศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นการจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวมกับเด็กปกติทั่วไปในชั้นเรียนของโรงเรียนทั่วไป เป็นการเสนอให้นักการศึกษาพิจารณาถึงคุณค่าของการพัฒนาชีวิตคน ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาทุกด้านของวิถีแห่งชีวิต เพื่อให้มีความสามารถ ความรู้ ทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว สังคม ได้อย่างมีคุณค่าและมีความสุข อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น เพราะการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนั้นเป็นการประหยัด ไม่ต้องรอคอยงบประมาณในการจัดซื้อที่ดิน การก่อสร้างอาคารเรียน ไปเรียนในชั้นเรียนของโรงเรียนทั่วไปได้ ได้แก่ ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

จากการศึกษาพบว่า การเรียนรวม เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษซึ่งไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้มากนัก และเด็กปกติได้เรียนร่วมกัน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้พัฒนาตนเอง มีสังคมที่กว้างขึ้น และได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนครูและผู้ปกครองเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง การเรียนรวมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติมีประโยชน์ดังนี้

1) ส่งเสริมให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าสู่สภาวะปกติให้มากที่สุด ซึ่งเป็นแนวคิดของการศึกษาพิเศษ เป็นกระบวนการช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น สามารถตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมในการที่จะให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษตอบสนองได้เป็นปกติ จะต้องจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ จัดสภาพแวดล้อมให้เป็นสิ่งเสริมแรง

2) ส่งเสริมให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ และมีความสามารถในการปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ได้

3) ส่งเสริมให้เด็กปกติรู้จักช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ช่วยเหลือให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทำงานได้สำเร็จ ช่วยเหลือในการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์

4) ส่งเสริมให้เด็กปกติมีการยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งทำให้เด็กปกติเรียนรู้ว่าในสังคมอาจมีคนที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ ที่อาจมีความแตกต่างกันในด้านสติระ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ แต่บุคคลเหล่านั้นสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ด้วยการที่คนปกติต้อง ให้ออกาสและยอมรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

5) ส่งเสริมให้เด็กปกติรู้จักการแบ่งปัน เด็กปฐมวัยปกติและเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการ พิเศษมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เล่นและทำงานร่วมกัน ส่งเสริมให้เด็กปกติแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์ที่อยู่ใน การครอบครองให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ หรือให้ยืมวัสดุ ชักชวนให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ มาเล่นหรือทำงานด้วยกัน เป็นต้น

6) ส่งเสริมให้เด็กปกติมีคุณธรรมด้านความสุภาพ ทั้งทางด้านการพูดและด้าน อื่น ๆ ที่มีต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษในการทำกิจกรรมร่วมกันในแต่ละวัน

7) ส่งเสริมให้เด็กปกติมีคุณธรรมด้านความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบที่เกิดจากความ ต้องการภายในเป็นแรงผลักดันให้เด็กแสดงออกในด้านความรับผิดชอบ เช่น การดูแลเอาใจใส่เด็ก ที่มีความต้องการพิเศษในด้านต่าง ๆ การช่วยเหลืองานให้ประสบความสำเร็จ การช่วยเก็บวัสดุ อุปกรณ์หรือของเล่นเข้าที่แทนเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ

8) ส่งเสริมให้เด็กมีสัมพันธภาพทางสังคมระหว่างกันระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มี ความต้องการพิเศษ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดพฤติกรรมความร่วมมือได้ช่วยให้เด็กปกติคลายการยึด ตนเองเป็นศูนย์กลาง จากการจัดการเรียนร่วมทำให้เด็กปกติเรียนรู้ที่จะเข้าใจเด็กที่มีความต้องการ พิเศษ และพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่น จะทำให้เด็กคำนึงประโยชน์ที่จะเกิดกับ ผู้อื่น เป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยให้เด็กคลายการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางได้ ช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรียนรู้ที่จะยอมรับความสามารถและลักษณะเฉพาะของเด็กที่มีความ ต้องการพิเศษ

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาแบบเรียนรวม

1. ระดับเตรียมอนุบาลและวัยอนุบาล

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยต้องยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่กับการให้การศึกษา โดยต้องคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคนทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้ หรือเด็กที่มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองได้ตามลำดับขั้นของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพ และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างมีความสุข เป็นคนดีและคนเก่งของสังคม สอดคล้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม โดยความร่วมมือจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จากหลักการของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยทุกประเภท รวมถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ลักษณะสำคัญของการศึกษาเรียนรวมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในระดับชั้นอนุบาลมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กปฐมวัยสามารถอยู่ร่วมและเรียนรู้ร่วมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ จะมีลักษณะของการจัดกิจกรรมในรูปแบบของกิจกรรมที่เน้นการกระทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถพัฒนาตนเองได้ควบคู่กับเด็กปกติ มีลักษณะดังนี้

1.1 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

ครูอาจจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะที่เน้นการเคลื่อนไหวที่สร้างสัมพันธภาพร่วมกันระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การเคลื่อนไหวแบบกลุ่มย่อย การเคลื่อนไหวแบบผู้นำผู้ตาม การเคลื่อนไหวและการจับคู่หรือจัดกลุ่ม การเคลื่อนไหวประกอบอุปกรณ์เป็นกลุ่ม การเน้นปฏิบัติกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกลุ่มจะช่วยให้เด็ก

ปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถช่วยเหลือ แบ่งปัน เห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็น พฤติกรรมทางสังคม

1.2 กิจกรรมเสริมประสบการณ์

การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ความคิดรวบยอดและทักษะต่าง ๆ จากหน่วยหรือหัวข้อเรื่องที่เรียนรู้ ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่เน้นการทำงานร่วมกัน รูปแบบการเรียนรู้ แบบโครงการจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ครูอาจนำมาจัดเพื่อให้เด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการ พิเศษได้เรียนรู้ร่วมกัน และสามารถพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ได้ดี การสอนแบบโครงการ (Project Approach) เป็นการศึกษาอย่างลุ่มลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เด็กสนใจอยากเรียนรู้ มีการทำทฤษฎี ความสามารถของเด็กกระตุ้นให้เด็กลงมือปฏิบัติกับกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อค้นหาคำตอบที่มาจาก ความสนใจและความต้องการของเด็ก โดยเด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติสืบค้นข้อมูลเพื่อหาคำตอบจาก คำถามของตนเอง ภายใต้การช่วยเหลือ แนะนำ การอำนวยความสะดวก และการสนับสนุนจากครู ซึ่งการจัดประสบการณ์แบบโครงการมีขั้นตอนการสอนเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระยะเริ่มต้น โครงการ ระยะที่ 2 ระยะพัฒนาโครงการ และระยะสุดท้ายคือ ระยะสรุปโครงการ นอกจากการสอนแบบโครงการแล้ว การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์อาจให้เด็กร่วมกันทดลองทาง วิทยาศาสตร์เป็นกลุ่ม การประกอบอาหารเป็นกลุ่ม การเล่นเกมทบทวนเป็นกลุ่ม

1.3 กิจกรรมสร้างสรรค์

เป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกทางด้านความคิดอย่างอิสระผ่าน งานศิลปะประเภทต่าง ๆ สำหรับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์อาจจัดกิจกรรมทั้งในรูปแบบของ กิจกรรมรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคลจะช่วยส่งเสริมให้ทั้งเด็ก ปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถควบคุมการทำงาน การกำกับตนเอง และสร้างสมาธิใน การทำกิจกรรมจนประสบผลสำเร็จ ส่วนกิจกรรมแบบกลุ่มก็จะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักช่วยเหลือ แบ่งปัน เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมชอบสังคมให้กับเด็ก

1.4 กิจกรรมเสรี

ครูจะเน้นการทำกิจกรรมการเล่นแบบกลุ่มเพื่อให้เด็กรู้จักเข้าสังคมและการเล่นเป็น กลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและอาจ เป็นการถ่ายโอนการเรียนรู้ อีกทั้งเด็กปกติที่มีความสามารถมากกว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษช่วย ให้เด็กเหล่านั้นบรรลุซึ่งความสามารถที่ควรไปถึงได้ และช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ แก้ปัญหาได้อีกด้วย

1.5 กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งทั้งที่เป็นการเล่นในร่มหรือการเล่นในสนาม ครูอาจจัดกิจกรรม

การเล่นต่าง ๆ ที่ให้เด็กปกติร่วมเล่นกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การละเล่นพื้นบ้านแบบไทย อาทิ มอญซ่อนผ้า กาฟักไข่ เสือกินวัว วิ่งเปี้ยว ฯลฯ การเล่นเกมพลศึกษาประเภทการแข่งขัน อาทิ การวิ่งเก็บของเป็นทีม แข่งการวิ่งสามขา เกมแข่งรถไฟ ฯลฯ ส่วนการเล่นเครื่องเล่นสนาม ครูจะดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และครูอาจให้เด็กปกติช่วยดูแลความปลอดภัยในการเล่นของเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย

1.6 เกมการศึกษา

ครูอาจจัดเกมการศึกษาให้เด็กได้เล่นทั้งแบบกลุ่มและเป็นรายบุคคล โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเล่นเกมการศึกษาตามความสามารถของเด็ก และให้เด็กปกติช่วยเหลือในการเล่นด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีการจัดการศึกษาเรียนรวมในระดับชั้นเตรียมอนุบาลและอนุบาลหลายแห่ง ได้แก่ โรงเรียนสาธิตอนุบาลลอออุทิศ กรุงเทพฯ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ กรุงเทพฯ โรงเรียนอนุบาลยุวมิตร (เอกชน) กรุงเทพฯ และโรงเรียนกาญจนาภิเษกสมโภช จังหวัดปทุมธานี ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ได้ระบุถึงสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทว่า เด็กเหล่านี้มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ทำให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องเตรียมพร้อมในการรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ เข้ามาเรียนร่วมหรือเรียนรวมในชั้นเรียนปกติ ซึ่งเป็นการเรียนร่วมหรือการจัดชั้นเรียนพิเศษหรือโรงเรียนปกติแล้วแต่กรณี การนำเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนร่วมกับนักเรียนปกติในระดับอนุบาลมีผลดีต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

2. ระดับประถมศึกษา

ในประเทศไทยปัจจุบันมีการจัดการศึกษาเรียนรวมในระดับชั้นประถมศึกษาหลายแห่ง ได้แก่ โรงเรียนราชวินิต กรุงเทพฯ โรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (วัดโบสถ์) ในพระราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ โรงเรียนประถมนนทบุรี กรุงเทพฯ โรงเรียนพญาไท กรุงเทพฯ

ปัจจุบัน โรงเรียนสาธิตลอออุทิศจัดระบบการเรียนการสอนแบบห้องเรียนคู่ขนาน (แยกเรียน) โดยมีการจัดห้องเรียนต่างหาก มีความพร้อมด้านสถานที่และบุคลากรครูการศึกษาพิเศษ มีการแบ่งระดับชั้นตามพัฒนาการของเด็ก ความเป็นมาของงานการศึกษาพิเศษ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เริ่มในปี พ.ศ. 2512 โดยมีรายละเอียดดังนี้ (โรงเรียนสาธิตลอออุทิศ, 2557)

พ.ศ. 2512 เปิดศูนย์ทดลองเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเป็นครั้งแรก จำนวน 1 ห้องเรียน โดยรับนักเรียนสาธิตที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 6 คน

พ.ศ. 2513 ขอความร่วมมือจากครูประจำชั้นอนุบาลปีที่ 2 ส่งนักเรียนอนุบาลห้องละ 1 คนมาเรียนร่วมกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

พ.ศ. 2514 ส่งนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 2 คน ทดลองเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติที่โรงเรียนพญาไท

พ.ศ. 2519 หน่วยงานทดลอง โครงการการศึกษาพิเศษ ได้รับยกฐานะให้เป็นภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะครุศาสตร์ โดยการอนุมัติของสภาการศึกษาพิเศษ

พ.ศ. 2520 ทดลองสอนเด็กเรียนช้า 1 กลุ่ม มีนักเรียนจำนวน 2 คน

พ.ศ. 2533 ผศ.ดร.เบญจา ชลธารันนที ผศ. สุวิมล อุดมพิริยะศักดิ์ และ ผศ.สุคคณิง สุนทรวรคุณ จัดตั้งศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กตาบอดและครอบครัว โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันฮิลตันเปอร์กินส์ อินเตอร์เนชันแนล ประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วยเหลือด้านวิชาการและด้านการเงิน

พ.ศ. 2539 จัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษ ภายใต้โปรแกรมวิชาการศึกษาพิเศษ คณะครุศาสตร์ โดยแบ่งการบริหารงานออกเป็นฝ่ายบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กพิการและครอบครัว และฝ่ายสาธิตการศึกษาพิเศษ

พ.ศ. 2549 ศูนย์การศึกษาพิเศษ เพิ่มฝ่ายเด็กพิการซ้อน

พ.ศ. 2551 – ปัจจุบันศูนย์การศึกษาพิเศษ ได้ย้ายสังกัดจากคณะครุศาสตร์ไปสังกัดโรงเรียนสาธิตละอออุทิศ โดยแบ่งการบริหารงานออกเป็น 3 กลุ่มงาน คือ

1. กลุ่มงานบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเด็กพิการและครอบครัว (Early Intervention : EI)
2. กลุ่มงานนักเรียนเรียนร่วม ระดับชั้นอนุบาล
3. กลุ่มงานบริการสอนเสริมนักเรียนเรียนร่วม ระดับชั้นประถมศึกษา

3. ระดับอุดมศึกษา

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตจัดทำโครงการนำร่องการจัดการเรียนร่วมสำหรับบุคคลออทิสติก ระดับอุดมศึกษา โดยมีฝ่ายบริการสนับสนุนนักศึกษาพิการเรียนร่วม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ในส่วนงานออทิสติกและแอลดี ให้บริการการศึกษาแก่นักศึกษาออทิสติกเรียนร่วมในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2557) มีแนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษดังนี้

1) การเรียนร่วมในหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 7 คนเป็นรุ่นแรก ต่อมาทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาพิการเข้ามาเรียนร่วมในหลักสูตรต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งได้มีนักศึกษาออทิสติกและนักศึกษาที่มีปัญหาทางการ

เรียนรู้เพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยส่วนนักศึกษาส่วนใหญ่ได้ศึกษาอยู่ในหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ โรงเรียนการเรือน และหลักสูตรภาษาไทย และคณะมนุษยศาสตร์

2) การจัดตั้งหน่วยงานออดิติกและแอลดี มีหน้าที่ให้บริการสนับสนุนนักศึกษากลุ่ม ออดิติกและนักศึกษาที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย เพื่อให้ศึกษากลุ่มนี้สามารถ เรียนร่วมในชั้นเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น โดยมีภาระงานบริการหลัก ๆ คือ จัดคำบรรยายในชั้น เรียน สรุปและจัดทำเอกสารการเรียนสอนเสริมให้คำแนะนำปรึกษา สำหรับนักศึกษา ผู้ปกครอง อาจารย์และบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับงานออดิติกจัดกิจกรรม

3) การจัดโครงการพัฒนาศักยภาพนักศึกษออดิติกและนักศึกษาที่มีปัญหาทางการ เรียนรู้งานบริการสนับสนุนนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นเรียนร่วม ให้บริการต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือและเอกสารอักษรเบรลล์ หนังสือและเอกสารขยายตัวอักษร หนังสือเสียงระบบเคซี โดยมี เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์ คือ เครื่องพิมพ์อักษรเบรลล์ เครื่องคอมพิวเตอร์ พร้อมโปรแกรมเคซีสำหรับผลิตหนังสือเสียง เครื่องผลิตหนังสือเสียง และเครื่องฟังหนังสือเสียง เครื่องขยายตัวอักษร เครื่องคอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมสังเคราะห์เสียง และดาทัพิช เครื่อง คอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรมขยายหน้าจอ เครื่องพิมพ์ดีดอักษรเบรลล์ ฯลฯ

4) การบริการข้อสอบอักษรเบรลล์ และอำนวยความสะดวกในการสอบบริการและ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา เช่น อำนวยความสะดวกในการติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ของ มหาวิทยาลัย การแนะนำการเดินทางภายในมหาวิทยาลัย

5) การให้คำแนะนำการบริการสนับสนุนให้กับบุคลากรและหน่วยงานทั้งภายในและ ภายนอกมหาวิทยาลัย มีส่วนร่วมสนับสนุนนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ให้บริการ นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติในหลักสูตรต่าง ๆ ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาพิเศษ หลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศ หลักสูตรคหกรรมศาสตร์ หลักสูตร คอมพิวเตอร์ธุรกิจ ฯลฯ

6) การบริการล่ามภาษามือ ให้บริการงานและสนับสนุนนักศึกษาที่มีความบกพร่อง ทางการได้ยิน แบ่งเป็นการให้บริการภายในมหาวิทยาลัย และการให้บริการภายนอกมหาวิทยาลัย ดังนี้

- (1) ล่ามภาษามือในชั้นเรียน
- (2) ล่ามภาษามือนอกชั้นเรียน เช่น การประชุม อบรม สัมมนา
- (3) สอนเสริมในรายวิชาที่เรียน
- (4) รวบรวมข้อมูลประวัตินักศึกษา
- (5) ให้คำปรึกษา แนะนำ ทั้งเรื่องการเรียนรู้และเรื่องส่วนตัว

- (6) ประสานงานระหว่างหน่วยงานในมหาวิทยาลัย
- (7) ล่ามภาษามือแก่ชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก
- (8) ให้คำปรึกษาแนะนำให้ความรู้แก่ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ
- (9) ประสานระหว่างหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย
- (10) เป็นแหล่งข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจ

แนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลทั่วไป จึงจำเป็นต้องจัดให้คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการบริการและความช่วยเหลือทางการศึกษาเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ ดังนั้น เพื่อให้การบริการและการให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการในด้านการศึกษาเป็นไปอย่างทั่วถึงทุกระบบและทุกระดับการศึกษา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

มาตรา 5 คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาดังนี้

- 1) ได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา
- 2) เลือกรับบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น
- 3) ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษา ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการแต่ละประเภทและบุคคล

มาตรา 6 ให้ครูการศึกษาพิเศษในทุกสังกัดมีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนพิเศษตามที่กฎหมายกำหนดให้ครูการศึกษาพิเศษ ครู และคณาจารย์ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ องค์ความรู้การศึกษาต่อเนื่องและทักษะในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 7 ให้สถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่จัดการเรียนร่วม สถานศึกษาเอกชนการกุศลที่จัดการการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยเฉพาะ และศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานได้รับเงินอุดหนุนและความช่วยเหลือเป็นพิเศษจากรัฐหลักเกณฑ์และวิธีการในการรับเงินอุดหนุนและความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 8 ให้สถานศึกษาในทุกสังกัดจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล โดยให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ และต้องมีการปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในประกาศกระทรวงศึกษาธิการในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการอาจจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ รวมถึงการให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตอิสระ การพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น การฝึกอาชีพ หรือการบริการอื่นใด ให้สถานศึกษาในทุกสังกัดจัดสภาพแวดล้อม ระบบสนับสนุนการเรียนการสอน ตลอดจนบริการเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในทุกสังกัด มีหน้าที่รับคนพิการเข้าศึกษาในสัดส่วนหรือจำนวนที่เหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด สถานศึกษาใดปฏิบัติไม่รับคนพิการเข้าศึกษา ให้ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามกฎหมายให้สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนผู้ดูแลคนพิการและประสานความร่วมมือจากชุมชนหรือนักวิชาชีพเพื่อให้คนพิการได้รับการศึกษาทุกระดับ หรือบริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ

มาตรา 9 ให้รัฐจัดเงินอุดหนุนเพื่อส่งเสริมการวิจัยพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการให้รัฐจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการและสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

มาตรา 11 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ประกอบด้วย

- 1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ
- 2) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นรองประธานกรรมการคนที่หนึ่ง และผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นคนพิการซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้ง เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง
- 3) กรรมการโดยตำแหน่ง จำนวนสิบคน ได้แก่ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อธิบดีกรมสุขภาพจิต อธิบดีกรมการแพทย์ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ

4) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสิบสามคน ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์สูงในด้านการบริหารการศึกษา ด้านการศึกษาสำหรับคนพิการ ด้านกฎหมาย ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านรวมกัน ทั้งนี้อย่างน้อยเจ็ดคนต้องมาจากองค์กรคนพิการแต่ละประเภทให้ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเป็นเลขานุการ และให้แต่งตั้งข้าราชการในสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา 12 ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) เสนอนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ แผนการจัดสรรทรัพยากรและแนวทางการพัฒนาการบริหารและการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทุกระบบและทุกระดับต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบและมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

2) เสนอความเห็นและให้คำปรึกษาต่อรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการกำหนดหลักการกำหนดมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินและการทดสอบทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ รวมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการ การได้มาและจำนวนเงินค่าตอบแทนพิเศษของครูการศึกษาพิเศษ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ

3) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนการใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของหน่วยงานในทุกสังกัดที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งอนุมัติโครงการหรือแผนงานที่จะใช้เงินกองทุนในส่วนที่เกินกว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุน

4) วางระเบียบ ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ การอุดหนุนทางการศึกษา การจัดสรรเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการ

5) ส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการการศึกษาสำหรับคนพิการ รวมทั้งสนับสนุนโครงการเพื่อสิทธิทางการศึกษาของคนพิการ

6) ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างบูรณาการ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพครูการศึกษาพิเศษ ครู และคณาจารย์ให้มีองค์ความรู้การศึกษาต่อเนื่อง และทักษะในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

7) วางระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุน โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังตามมาตรา 23 (1)

8) วางระเบียบเกี่ยวกับการพิจารณาอนุมัติการจ่ายเงิน เพื่อการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการตามมาตรา 23 (2)

สรุปท้ายบท

เด็กพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องและไร้สมรรถภาพ มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพิ่มเติมจากวิธีการตามปกติ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเอง และคนพิการ หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือบกพร่องทางร่างกาย ทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ทำให้มีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม และมีความจำเป็นเป็นพิเศษในการได้รับการพัฒนาช่วยเหลือฟื้นฟู จนสามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป เด็กพิเศษและคนพิการมีสิทธิได้รับการศึกษาสำหรับคนพิการ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการเรียนรวม และการศึกษาพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 8 การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดการศึกษาที่จัดให้เด็กพิเศษเข้ามาเรียนรวมกับเด็กปกติ โดยรับเข้ามาเรียนรวมกัน ตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาระดับปฐมวัยและมีบริการพิเศษตามความต้องการของแต่ละบุคคล แต่การศึกษาแบบเรียนรวมเป็นการศึกษาที่ให้เด็กพิเศษเข้าไปเรียนหรือทำกิจกรรมร่วมกับเด็กปกติ ช่วงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่งในแต่ละวัน

คำถามทบทวน

1. อธิบายความหมายของเด็กพิเศษ คนพิการ และการศึกษาพิเศษ
2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษาพิเศษอย่างไร
3. ลักษณะการจัดการศึกษาแบบการเรียนรวมและการเรียนร่วมต่างกันและเหมือนกันอย่างไร
4. อธิบายลักษณะการจัดการศึกษา ปรัชญาการศึกษา และประโยชน์ของการศึกษาแบบเรียนรวม
5. ศูนย์การศึกษาพิเศษมีบทบาทหน้าที่อย่างไร
6. ยกตัวอย่างสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาปัจจุบันที่มีการศึกษาแบบเรียนรวม
7. อธิบายความหมายของการศึกษาพิเศษและการศึกษาแบบเรียนรวม
8. น้องมุกเป็นเด็กมัธยมปลายซึ่งเรียนใกล้จบ เธอมีความบกพร่องทางสติปัญญาเพราะมีอาการโรคดาวน์ซินโดรม หากนักศึกษาเป็นครูแนะแนว จะมีวิธีการแนะนำสถานที่เรียนต่อแก่น้องมุกอย่างไร เพราะเหตุใด
9. เปรียบเทียบรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนศึกษาพิเศษเฉพาะความพิการกับโรงเรียนจัดการเรียนร่วม
10. บอกเหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551

เอกสารอ้างอิง

- คณะทำงาน แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. (2554). **ก้าวอย่างและทางเดิน : สรุปแผนการดำเนินงานในระยะที่สอง แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย 2548-2551**. นนทบุรี : แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย.
- จรีลักษณ์ จิรวินุญช์. (2549). **แนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กพิเศษ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จรีลักษณ์ รัตนาพันธ์. (2553). **การจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ**. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 3 (1), 5-6.
- ดารณี ศักดิ์ศิริผล. (2553). **การศึกษาพิเศษ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุสิตา ทินมาลา. (2553). **การศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษกับแนวคิดสังคมฐานสิทธิ**. คอลัมน์เปิดประเด็น. วารสารครุศาสตร์ 38 (2), 217-218.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เลขา. (2557). **ความหมายเด็กพิเศษ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.happyhomeclinic.com/sp01-specialchild.htm>. [7 กรกฎาคม 2557]
- นิติธร ปิลวาสน์. (2557). **การเรียนร่วมของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://taamkru.com>. [16 สิงหาคม 2557]
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). **ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอส. พรินติ้งไทย แฟคตอรี.
- เบญจา ชลธาร์นันท์. (2536). **รวมบทความวิชาการทางการศึกษาพิเศษ**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ผดุง อารยะวิญญู. (2533). **การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรคดิ่ง.
- ผดุง อารยะวิญญู. (2539). **การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แว่นแก้ว.
- พิมพ์พรรณ วรชุตินธร. (2542). **จิตวิทยาเด็กพิเศษ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏธนบุรี, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2557). **ความหมายเรียนร่วม**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://web.nrru.ac.th/web/special_edu/1-1.html#3. [16 สิงหาคม 2557]
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). **พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538973554&Ntype=19>. [16 สิงหาคม 2557]
- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://gad.kku.ac.th/main/th/wp-content/uploads/2013/10/2-3-2540.pdf>. [16

สิงหาคม 2557]

ราชกิจจานุเบกษา. (2557). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. [ออนไลน์].

สืบค้นจาก <http://www.nbtc.go.th/phocadownload/legislation/Thailand-Constitution-2550.pdf>. [16 สิงหาคม 2557]

ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551.

[ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.thailandlawyercenter.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538973554&Ntype=19>. [16 สิงหาคม 2557]

วาริ ธีระจิตร. (2537). การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรียา นิยมธรรม. (2555). Flash model : กลยุทธ์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ. กรุงเทพฯ : ไอ.คิว.บุ๊กเซ็นเตอร์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

บทที่ 6

การบริหารการศึกษา

ภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ในยุคของการบริหารจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขการปรับเปลี่ยน การแข่งขัน เพื่อสร้างข้อได้เปรียบ และความมุ่งมั่นของสังคม ที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว รุนแรง และมีความหลากหลายนั้น ต่างก็ส่งผลกระทบต่อวงการวิชาชีพด้านการศึกษา และผลสืบเนื่องจากการ ปรับเปลี่ยนบริบท และโครงสร้างการบริหารของการบริหารจัดการศึกษาภายใต้สาระแห่งบทบัญญัติของกฎหมายการศึกษา ที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542” เป็นการจัดโครงสร้างการบริหารการศึกษา โดยยึดหลักของการมีเอกภาพเชิงนโยบายหลากหลายในการปฏิบัติ เน้นระบบการกระจายอำนาจ และการยึดหลักการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นสำคัญการปฏิรูปการศึกษามุ่งให้เกิดคุณภาพทั้งในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่าง ๆ โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาพัฒนาทั้งระบบ

บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้คือ ผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีความสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียน การสอน และการเรียนรู้ รวมทั้งประสานสัมพันธ์ ระดมและจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นศักยภาพ คุณภาพ เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาแห่งนั้น

ความหมายการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา มีหลักและกระบวนการบริหาร การศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหาร เพื่อให้การจัดสถานศึกษามีความเหมาะสมผู้เขียนจะได้ กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษายิ่งขึ้นต่อไป

วิโรจน์ สารรัตนะ (2546) ให้ความหมาย การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตน

ดำเนินชีวิตอยู่ และสถานศึกษา หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษา พิเศษศูนย์ศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและตามประกาศกระทรวง

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2547) สรุปไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การนำทฤษฎีบริหารมาใช้ในการบริหารโรงเรียนงานในสถานศึกษา คำนี้ถึงบริบทหรือสิ่งแวดล้อมภายในภายนอกที่แตกต่างกัน แล้วใช้ทฤษฎี กลยุทธ์ ในการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษา

หวน พันธุพันธ์ (2549) ให้ความหมายของ การบริหารการศึกษา คือการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี” ขยายความได้ว่า ที่หมายถึงการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ ร่วมกับครูน้อยในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่างๆและครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมี การดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดหาสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัยและอื่น ๆ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้รวมเรียกว่า ภารกิจทางการบริหาร การศึกษา หรืองานบริหารการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือ กระบวนการทำให้สิ่งต่าง ๆ จนเป็นผลสำเร็จตามจุดหมายขององค์การหรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว เป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ เพื่อความงอกงาม หรือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน อย่างมีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด และเป็นคนดี

หลักการบริหารการศึกษา

ภายใต้รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในยุคของการบริหารจัดการศึกษาไทยในปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขการปรับเปลี่ยนการแข่งขันเพื่อสร้างข้อได้เปรียบและความมุ่งมั่นของสังคมที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว รุนแรง และมีความหลากหลายนั้นต่างก็ส่งผลกระทบต่อวิชาชีพ โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนบริบทและโครงสร้างการบริหารของการบริหารของการจัดการศึกษา ภายใต้สาระแห่งเทคโนโลยีดิจิทัลของกฤษฎีกาการศึกษาที่เรียกว่าพระราชกฤษฎีกาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

2542 เป็นการจัดโครงสร้างการบริหารการศึกษาโดยยึดหลักของการมีเอกภาพเชิงนโยบายหลากหลายในการปฏิบัติ โดยเน้นระบบการกระจายอำนาจและยึดหลักการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

หวาน พันธุ์พันธ์ (2549) แบ่งการบริหารการศึกษา ดังนี้

1) Purpose (ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์) การบริหารศึกษามีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ไม่หวังผลกำไรเป็นตัวเงิน

2) People (บุคคล)

1) ผู้ให้บริการ บุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารการศึกษา คือ ครู อาจารย์ ผู้อำนวยการโรงเรียน อธิการบดี ตลอดจนผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นคนดี เป็นคนเก่ง และเป็นตัวอย่างแก่ผู้รับบริการหรือนักเรียน ซึ่งเป็นบุคคลที่แตกต่างไปจากผู้บริหารหรือบุคคลที่เป็นผู้ให้บริการในการบริหารราชการแผ่นดินและการบริหารธุรกิจ

2) ผู้รับบริการ บุคคลที่เป็นผู้รับบริการในการบริหารการศึกษา ส่วนมากเป็นผู้เยาว์ หรือเด็กที่ต้องพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อไป

3) Process (กรรมวิธีในการดำเนินงาน) การบริหารการศึกษา มีกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน มีกรรมวิธีในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่หลากหลาย

4) Product (ผลผลิต) ผลผลิตทางการบริหารการศึกษา คือ ได้คนที่มีคุณภาพซึ่งเป็นนามธรรม คือเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนแล้วสำเร็จการศึกษาออกไป จะได้เด็กที่มีความรู้ มีความคิด มีความสามารถ และเป็นคนดี ซึ่งจะมองเห็นได้ยากเพราะเป็นนามธรรม

จากการศึกษาหลักการบริหารการศึกษา ผู้เขียนสามารถกำหนดหลักการบริหารการศึกษาออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1) การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การทำแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผลการวัดผล และการนิเทศการสอน เป็นต้น โดยบริหารการศึกษาของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนจะมีคุณภาพคือมีความรู้ ความสามารถ ความคิด และความเป็นคนดีได้จะต้องมีการเรียนการสอนหรือจะต้องมีการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการจึงถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา

2) การบริหารงานธุรการ เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับงานการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ งานสารบรรณ งานรักษาพยาบาล และงานบริการต่างๆ เป็นต้น งานเหล่านี้เป็นงานที่สนับสนุนงานวิชาการ เช่น งานวิชาการจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีอาคารสถานที่ มีห้องเรียน มีห้องปฏิบัติการ มีโต๊ะเก้าอี้ มีสื่อการสอนต่างๆ มีงานบริการให้ความสะดวกต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นบทบาทของการบริหารงานธุรการ นั่นเอง การบริหารงานธุรการ จึงมีส่วนช่วยให้การพัฒนาคนให้มี

คุณภาพได้อย่างมาก

3) การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคคล เริ่มตั้งแต่ การสรรหาบุคคลมาทำงานหรือมาเป็นครู การจัดบุคคลเข้าทำงาน การบำรุงรักษาและการสร้างเสริมกำลังใจในการทำงาน การพัฒนาบุคคล และการจัดบุคคลให้พ้นจากงาน เป็นต้น การบริหารงานบุคคลเป็นงานที่มีส่วนในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ เพราะในการสรรหาบุคคลมาทำงาน ถ้าสรรหาบุคคลที่เป็นคนเก่ง คนดีมาเป็นครู จัดครูเข้าสอนตามความรู้ความสามารถและความถนัดของเขา มีการพัฒนาครูให้เก่งให้เป็นคนดี ย่อมจะสอนนักเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ถือว่ามีส่วนในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

4) การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับนักเรียน เช่น การปฐมนิเทศนักเรียน การปกครองนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การบริการเกี่ยวกับสุขภาพนักเรียน การจัดกิจกรรม และการบริการต่างๆ เป็นต้น การบริหารกิจการนักเรียนถือว่าการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนดี คนเก่ง การปกครองให้เด็กมีระเบียบวินัย การจัดกิจกรรม กีฬา กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางวิชาการ การจัดบริการแนะแนว เหล่านี้ล้วนทำให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่งยิ่งขึ้น

5) การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการบริหารงานที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน เช่น การสอนให้นักเรียนนำความรู้ที่เรียนไปใช้ที่บ้านที่ชุมชน และเผยแพร่แก่คนรอบข้างคนในชุมชนด้วย การช่วยแก้ปัญหาในชุมชน การให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่าง ๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นต้น การบริหารงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพได้เช่นกัน เพราะการให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ที่บ้านและในชุมชน จะมีคุณภาพดีกว่าการเรียนเพื่อรู้อย่างเดียว การเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ ในชุมชนมาให้ความรู้แก่นักเรียน หรือการให้นักเรียนเข้าไปเรียนหรือฝึกงานในชุมชน ย่อมจะทำให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์กว้างขวาง

การบริหารการศึกษาแบบฐานโรงเรียน

การบริหารแบบฐานโรงเรียน หรือการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) เป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่ได้รับความนิยมในวงการบริหารโรงเรียนมากในปัจจุบัน เพราะเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการบริหารตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นิยมเรียกอักษรย่อสั้น ๆ ว่า SMB เป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการโรงเรียน เริ่มต้นครั้งแรกที่สหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นรูปแบบการบริหารการศึกษาที่ยึดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการ โดยโรงเรียนดูแลรับผิดชอบการบริหารและจัดการ

โรงเรียนด้วยตนเองเป็นหลัก การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะมีลักษณะดังนี้ (อรพรรณ พรสีมา, 2546)

- 1) เป็นการเน้นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละโรงเรียนที่มีความแตกต่างกัน
- 2) เป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังโรงเรียนโดยตรง
- 3) เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญ
- 4) มีความเชื่อว่าโรงเรียนบริหารจัดการตนเองได้
- 5) ให้โรงเรียนมีอำนาจและความรับผิดชอบโดยตรงต่อการดำเนินงานของโรงเรียนด้วยตนเอง

6) มีความเชื่อว่า โรงเรียนมิใช่เป็นเพียงหน่วยปฏิบัติตามนโยบายหรือตามแผนงานที่หน่วยเหนือกำหนดเท่านั้น แต่เป็นหน่วยปฏิบัติที่สามารถวิเคราะห์ปัญหา สามารถกำหนดนโยบายวางแผน และบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง

7) การบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานนี้ได้รับอิทธิพลมาจากกระแสความเปลี่ยนแปลงในโลกธุรกิจอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จจากการประยุกต์ใช้หลักการ วิธีการ และกลยุทธ์ในการทำให้องค์การธุรกิจอุตสาหกรรมมีประสิทธิภาพในการทำงานสูงขึ้น กระจายอำนาจการบริหารจัดการ เพิ่มอำนาจการตัดสินใจ ความรับผิดชอบ และการปฏิบัติไปยังหน่วยปฏิบัติ ทำให้องค์การหรือหน่วยงานสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบได้อย่างมีคุณภาพ สามารถสร้างกำไรและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้เกี่ยวข้องได้มากยิ่งขึ้นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการปรับปรุงการศึกษาและการดำเนินงานให้เกิดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับหลาย

8) โรงเรียนต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การและแบบแผนการทำงานของโรงเรียน ให้เป็นผู้รู้จักคิดริเริ่มด้วยตนเอง คิดช่วยตนเอง สร้างตนเองให้เข้มแข็ง บริหารโดยการริเริ่มด้วยตนเองและรู้จักรับผิดชอบตนเอง การบริหารในรูปแบบนี้ก่อให้เกิดการปฏิรูปที่การบริหารโรงเรียน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

9) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทยจะมีประสิทธิภาพ เมื่อดำเนินการตามเงื่อนไขต่อไปนี้

- 1) มีการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาโดยตรง
 - 2) บริหารโดยคณะกรรมการ เน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่แบบการร่วมมืออย่างที่เคยเป็นมา
- 10) รูปแบบและแนวปฏิบัติ ซึ่งอาจจะมีทางเลือก (alternative) ต่อไปนี้
- 1) รูปแบบบริหารโดยชุมชนเป็นหลัก

- 2) รูปแบบบริหารโดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก
- 3) รูปแบบบริหารโดยเป็นโรงเรียนในกำกับ (Charter school)
- 4) รูปแบบบริหารแบบเอกชน

11) เงื่อนไขความสำเร็จ

1) ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนต้องมีอำนาจอย่างแท้จริงในการบริหารงบประมาณ บุคลากร และหลักสูตร

2) การใช้อำนาจหน้าที่เน้นที่การใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสำคัญ

12) กลยุทธ์สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ

1) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

2) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา และให้มีการกำหนดมาตรฐานงานของคณะกรรมการสถานศึกษาให้ชัดเจน

3) การสรรหาและการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษา ต้องให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถ เสียสละ และเป็นตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ อย่างแท้จริง

4) ต้องจัดการฝึกอบรม/สัมมนาผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา ให้มี

1) ความรู้ความเข้าใจ

2) พัฒนาทักษะ

3) ปรับบทบาทที่เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาตามรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) ให้ชัดเจน

4) ส่งเสริมให้ครู อาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษา อย่างใกล้ชิด

5) จัดให้มีเครือข่ายคณะกรรมการสถานศึกษา

6) ให้การสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินงาน ตามแนวการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐาน และสามารถรับผิดชอบการบริหารจัดการ โรงเรียนของตนเองแบบเบ็ดเสร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ

การบริหารการศึกษาแนวพุทธมีการพัฒนาตามขั้นตอนโดยยึดหลักแห่งพระพุทธศาสนา เพราะหากผู้บริหารสถานศึกษามีคุณธรรมแล้วย่อมเป็นที่เชื่อถือศรัทธา เป็นที่รักใคร่ของ ผู้ได้บังคับบัญชา โดยเฉพาะครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา การร่วมมือร่วมใจในการ

พัฒนาโรงเรียนก็จะประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรมีคุณธรรมที่พึงประสงค์กล่าว คือ มี
ธรรมะผู้นำ อัน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 7 และอคติ 4 (อภิชา นลินภุคฺค, 2554)

1) พรหมวิหาร 4 คือธรรมของผู้ใหญ่ เพราะในศาสนาพราหมณ์ถือว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างโลก ซึ่งเทียบกับผู้นำที่มีหน้าที่ปกครองและคุ้มครองผู้น้อย ได้แก่ธรรมะ 4 ข้อ (สำนักงาน
เลขาธิการคุรุสภา, 2550) คือ

1) เมตตา มีรากศัพท์เดียวกับคำว่า ไมตรี คือ ความเป็นมิตร ไม่มุ่งร้าย แต่มุ่งประโยชน์
มุ่งความสุขแก่ผู้น้อยไม่เบียดเบียนผู้น้อย

2) กรุณา คือการช่วยเหลือ คิดดี เมตตา ทำดี ช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาตกทุกข์ได้
ยากให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น ๆ

3) มุทิตา คือการพลอยยินดี เมื่อผู้น้อยได้ดีประสบความสำเร็จ ผู้นำก็ไม่คิดอิจฉา แต่
ยินดีด้วย และสนับสนุนให้ผู้น้อยประสบความสำเร็จสูงขึ้น ก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามความสามารถ

4) อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉยในสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น ลูกน้องจงใจทำผิด ก็
ต้องให้มีการลงโทษไปตามกฎ

2) สังคหวัตถุ 4 แปลว่า แนวทางการสงเคราะห์ ช่วยเหลือ 4 แบบ จัดเป็นธรรมในการ
ผูกมิตร ทำให้คนทั้งหลายรักใคร่ชอบพอ 4 ข้อนี้ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา
(มารศรี กลางประพันธ์, 2546) ดังนี้

1) ทาน คือ การให้ แบ่งเป็น 3 อย่างคือ ให้ทรัพย์สินสิ่งของ ให้ธรรมะ คือ ความรู้
ความเข้าใจในหลักความจริงของชีวิต และให้อภัย พระพุทธเจ้าสรรเสริญการให้ธรรมะว่าเป็นการ
ให้อันสูงส่งสุดน่าจะเปรียบเหมือนสอนคนตกปลากับให้ปลากับคน

2) ปิยวาจา คือ การพูดจาอ่อนหวาน น่ารัก ไม่ระคายหู ผู้พูดควรมีจิตเมตตาเจริญ
ไว้ จะทำให้การพูดอ่อนหวาน ฟังเป็นธรรมชาติดูไม่เสแสร้ง

3) อตถจริยา คือ การทำตัวให้เป็นประโยชน์ คือการช่วยเหลือในการทำงานหรือ
อำนวยความสะดวก ให้งานของเขาคล่องไปโดยง่าย รวมทั้งการให้คำแนะนำในฐานะผู้ใหญ่ที่มี
ประสบการณ์มาก่อน

4) สมานัตตา คือ วางตนอย่างเหมาะสม รู้กาลเทศะว่าในสถานการณ์ใด ควร
วางตัวเช่นไร อีกความหมายหนึ่งคือการวางตัวสม่ำเสมอ ในฐานะผู้ใหญ่ต้องมีความมั่นคง มีจุดยืน
ไม่ลังเล

3) อคติ 4 หมายถึง สิ่งที่ต้องระวัง โดยผู้นำมีหน้าที่ต้องตัดสินใจเรื่องราวด่าง ๆ ต้อง
จัดการข้อพิพาท ต้องแบ่งผลประโยชน์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ จึงต้องมีการตัดสินใจที่มีอคติน้อยที่สุด
จึงจะเกิดความเป็นธรรมและได้รับการยอมรับจากทุก ๆ ฝ่าย เนื่องจากอคติเป็นอกุศลที่อยู่ภายใน

จิตใจเราเอง จึงเป็นสิ่งที่รู้และสังเกตได้ค่อนข้างยาก เพราะคนทั้งหลายย่อมเข้าข้างตัวเอง ผู้บริหาร จึงต้องรู้จักรับฟังความเห็นจากคนรอบข้างซึ่งจะสังเกตพฤติกรรมที่อาจเกิดจากอคติของเราได้ดีกว่า อคติ 4 มีดังนี้(รวมบทความพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, 2554)

- 1) นันทาคติ อคติเพราะรักหรือชอบ
- 2) โทสาคติ อคติเพราะโกรธ
- 3) โมหาคติ อคติเพราะหลง
- 4) ภยาคติ อคติเพราะกลัวภัย

การบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 5 ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา แบ่งเป็น 3 ส่วน รวม 10 มาตรา มีสาระสำคัญดังนี้

1. ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ

มาตรา 31 กระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬาเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาและราชการอื่นตามที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวง

มาตรา 32 การจัดระเบียบบริหารราชการในกระทรวงให้มีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคล ในรูปสภาหรือในรูปคณะกรรมการจำนวนสี่องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อพิจารณาให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 33 สภาการศึกษา มีหน้าที่ พิจารณาเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติที่บูรณาการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกีฬากับการศึกษาทุกระดับ พิจารณาเสนอ นโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผน พิจารณาเสนอ นโยบายและแผนในการสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษาให้ความเห็นหรือคำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายและกฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ การเสนอ นโยบาย แผนการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษา ให้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ให้คณะกรรมการสภาการศึกษา ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการ โดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรวิชาชีพ พระภิกษุซึ่งเป็น

ผู้แทนคณะสงฆ์ ผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นและ
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน ให้สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการสภาเป็นกรรมการและเลขานุการ จำนวน
กรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการ
พ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 34 คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย
แผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม
ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษามีหน้าที่
พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับ ที่สอดคล้องกับ
ความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ การส่งเสริม
ประสานงานการจัดการอาชีวศึกษาของรัฐและเอกชน การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม
ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษา โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเป็นเลิศทางวิชาชีพ
คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการ
อุดมศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการ
ศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับ
ปริญญาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 35 องค์ประกอบของคณะกรรมการตามมาตรา 34 ประกอบด้วย กรรมการโดย
ตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทน
องค์กรวิชาชีพ และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าจำนวนกรรมการประเภทอื่นรวมกัน
จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ
วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการแต่ละคณะ ให้เป็นไปตามที่
กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความแตกต่างของกิจการในความรับผิดชอบของคณะกรรมการ
แต่ละคณะด้วย ให้สำนักงานคณะกรรมการตามมาตรา 34 เป็นนิติบุคคล และให้เลขาธิการของ
แต่ละสำนักงานเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

มาตรา 36 ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจ
จัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21
ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่
เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภา

สถานศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น ๆ

มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาใดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา กำหนดให้สถานศึกษาแห่งนั้นอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาใดให้ยึดระดับการศึกษาของสถานศึกษานั้นเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาไม่อาจบริหารและจัดการได้ตามวรรคหนึ่ง กระทรวงอาจจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้เพื่อเสริมการบริหารและการจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาก็ได้ ได้แก่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การจัดการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 38 ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษาประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา การดำเนินการตามวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสถานศึกษาเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเขต

พื้นที่การศึกษาใด ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำ แนะนำของคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจ ดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทน องค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ และผู้ทรงคุณวุฒิ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและ สถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจมีกรรมการเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการ

2. ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือ ทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

มาตรา 42 ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัด การศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการ เสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน

มาตรา 43 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการ กำกับติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ

มาตรา 44 ให้สถานศึกษาเอกชนตามมาตรา 18 (1) เป็นนิติบุคคล และมีคณะกรรมการ บริหารประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กร ชุมชน ผู้แทนครู ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการ

สรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภท การศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด โดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการศึกษา การกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐของเขตพื้นที่การศึกษาหรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของเอกชน โดยให้รัฐมนตรีหรือคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับฟังความคิดเห็นของเอกชนและประชาชนประกอบการพิจารณาด้วย ให้สถานศึกษาของเอกชนที่จัดการศึกษาระดับปริญญาดำเนินการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาการศึกษา ตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

มาตรา 46 รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษี และสิทธิประโยชน์อื่นที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชนตามความเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษาเอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้

การบริหารการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อิทธิพัทธ์ สุวพันธ์พรกุล (2554) นำเสนอกลยุทธ์ทางเลือกการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ โดยใช้กลยุทธ์ทางเลือกที่กำหนดขึ้น มี 4 รูปแบบ คือ

- 1) กลยุทธ์การพัฒนาความสามารถทางวิชาการ
- 2) กลยุทธ์การประยุกต์ใช้การเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) กลยุทธ์การประยุกต์ใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน
- 4) กลยุทธ์เน้นการฝึกปฏิบัติงาน/การฝึกงาน

ผลการประเมินกลยุทธ์ทางเลือก พบว่า กลยุทธ์ที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับสภาพของนักเรียนที่จะนำนักเรียนไปสู่การมีทักษะการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การมีทักษะอาชีพ ผู้การมีทักษะชีวิตตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดการบริหารการศึกษาดังนี้

- 1) ผู้บริหารมีการบริหารจัดการสถานศึกษา โดย 1) มีการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงสู่แนวคิดและแนวปฏิบัติของสถานศึกษา 2) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยเน้นการศึกษาเพื่ออาชีพ 3) ใช้บริบทวิถีชุมชนท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ 4) สร้างและใช้แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน 5) สร้างวัฒนธรรมองค์กรในการทำงานร่วมกัน 6) ประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก

2) ครูมีการจัดการเรียนรู้โดย 1) ใช้โครงการ/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) เน้นการฝึกปฏิบัติจริง 3) บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในแผนการจัดการเรียนรู้ 4) ใช้ประสบการณ์/ทักษะในการถ่ายทอดความรู้

3) ความสำเร็จที่ปรากฏขึ้นกับนักเรียนคือ

1) มีพื้นฐานทักษะชีวิตและทักษะอาชีพในท้องถิ่น/ชุมชน

2) ตระหนักในคุณค่าวิถีชีวิตท้องถิ่นของตนเอง

3) ช่วยเหลือครอบครัวเพราะมีรายได้ระหว่างเรียน นอกจากนี้ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีความเข้าใจ รู้คุณค่า ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4) ลักษณะการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้ความสำคัญกับ

1) การกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย

2) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

3) การพัฒนาและการใช้แผนการจัดการเรียนรู้

4) การใช้ค่าย/กิจกรรม/โครงการพัฒนาผู้เรียน

5) การเชื่อมโยงบริบทวิถีชุมชนท้องถิ่น

6) การใช้แหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

7) การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

8) การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร

9) การสร้างความร่วมมือในการทำงาน

10) การปลูกฝัง/เน้นการใช้ชีวิตในสังคมของนักเรียน

การบริหารการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

จากแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งพบว่ายังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนา ทั้ง

ด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจน สภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติมในด้านประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวง ศึกษาธิการ, 2556) โดยกำหนดพันธกิจคือ ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสู่สากล เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียม และพัฒนาระบบบริหาร จัดการการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

1. ระบบบริหารจัดการการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล

การบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นการบริหารราชการ บ้านเมืองที่ดี เป็นการบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน เกิด ผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น มีการปรับปรุงภารกิจของส่วน ราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนอง ความต้องการ และมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ การบริหารราชการบ้านเมือง ที่ดีตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ โดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงหลักธรรมาภิบาลว่ามีองค์ประกอบ 10 ประการ ดังนี้

1) **หลักประสิทธิผล (Effectiveness)** หมายถึง ผลการปฏิบัติราชการที่บรรลุ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ รวมถึง สามารถเทียบเคียงกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีการกิจคล้ายคลึงกันและมีผลการปฏิบัติงาน ในระดับชั้นนำของประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน โดยการปฏิบัติราชการจะ ต้องมี ทิศทางยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็น มาตรฐาน รวมถึงมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2) **หลักประสิทธิภาพ (Efficiency)** หมายถึง การบริหารราชการตามแนวทางการ กำกับ ดูแลที่ดีที่มีกรอบออกแบบกระบวนการปฏิบัติงาน โดยการใช้เทคนิคและเครื่องมือการบริหาร จัดการ ที่เหมาะสมให้องค์การสามารถใช้ทรัพยากรทั้งด้านต้นทุน แรงงาน และระยะเวลาให้เกิด ประโยชน์ สูงสุดต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติราชการตามภารกิจ เพื่อตอบสนอง ความต้องการ ของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

3) **หลักการตอบสนอง (Responsiveness)** หมายถึง การให้บริการที่สามารถ ดำเนินการ ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดและสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนอง ตามความ คาดหวัง/ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลาย และ มีความแตกต่าง

4) **หลักภาระรับผิดชอบ (Accountability)** หมายถึง การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5) **หลักความโปร่งใส (Transparency)** หมายถึง กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยประชาชนสามารถรู้ทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบได้

6) **หลักการมีส่วนร่วม (Participation)** หมายถึง กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหาประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

7) **หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)** หมายถึง การถ่ายโอนอำนาจ การตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจจากส่วนราชการส่วนกลางให้แก่หน่วยการปกครองอื่น (ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น) และภาคประชาชนดำเนินการแทนโดยมีอิสระตามสมควร รวมถึงการมอบอำนาจ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจและการดำเนินการให้แก่บุคลากร โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความพึงพอใจในการให้บริการต่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การปรับปรุง กระบวนการ และเพิ่มผลิตภาพเพื่อผลการดำเนินงานที่ดีของส่วนราชการ

8) **หลักนิติธรรม (Rule of Law)** หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9) **หลักความเสมอภาค (Equity)** หมายถึง การได้รับการปฏิบัติและได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกด้านชาย/หญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรม และอื่น ๆ

10) **หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented)** หมายถึง การหาข้อตกลงทั่วไป ภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงซึ่งต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ โดยฉันทามติไม่จำเป็นต้องหมายความว่าเห็นพ้องโดยเอกฉันท์

2. การสร้างวัฒนธรรมการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล

ในการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลให้เป็นวัฒนธรรมองค์กรควรคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) สิ่งที่ทำให้ความสำคัญและคอยติดตาม กำกับดูแล และทุ่มเทเวทวุดขันอยู่เสมอที่จะเป็นสิ่งที่คนอื่น ๆ ในองค์กรต้องให้ความสำคัญไปด้วย
- 2) ลักษณะการปฏิบัติงานและปฏิบัติตนของผู้นำในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการบ่งบอกแก่สมาชิกทั้งหลายในองค์กรว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำไม่ได้ ซึ่งบางครั้งวิธีการแก้สถานการณ์ของผู้นำอาจมีผลต่อพฤติกรรมในองค์กรมากกว่านโยบายที่ประกาศไว้
- 3) การตั้งใจปฏิบัติตนของผู้นำให้เป็นตัวอย่างและการยกย่องบุคคลตัวอย่างในองค์กรเป็นการทำให้เห็นว่าค่านิยมที่สำคัญขององค์กรเป็นอย่างไร
- 4) การที่ผู้นำพยายามสื่อสารโดยคอยย้ำหลักการและข้อความปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเส้นคงวาในทุก ๆ ครั้งตามที่โอกาสจะอำนวย ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะสะท้อนความเอาใจจริงเอาใจในการสร้างธรรมาภิบาลขึ้นในองค์กร
- 5) หลักเกณฑ์และวิธีการในการพิจารณาความดีความชอบ การลงโทษ และการแต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนตำแหน่งก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญต่อวัฒนธรรมธรรมาภิบาลในองค์กรหลักธรรมาภิบาลเป็นหลักที่ใช้ปกครองบริหารจัดการที่ดีที่สามารถทำให้องค์กรรักษาสมดุลระหว่างความสุขความสำเร็จ ทั้งต่อตนเองและหน่วยงานขององค์กรได้เป็นอย่างดี

3. ธรรมาภิบาลกับการบริหารการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ทุกองค์กรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยการบริหารจัดการอาศัยหลักธรรมาภิบาลดังนี้(คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

- 1) กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา
- 2) พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลให้มีประสิทธิภาพ
- 3) พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ
- 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้น

4.1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

4.2) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้าร่วมจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น

5) พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

สมเด็จพระติ พ่วงรอด (2553) ได้นำเสนอแนวทางธรรมาภิบาลในการบริหารและจัดการศึกษาโรงเรียนนิติบุคคลโดยเฉพาะ 2 ด้านที่เป็นสิ่งสำคัญมากในขณะนี้คือ ด้านการบริหารบุคคล บุคคลทั่วไป และที่เป็นบุคลากรในโรงเรียนซึ่งถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “บุคลากรในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการบริหาร” เพราะบุคลากรเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้ง วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการต่าง ๆ เพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารการศึกษาต้องสร้างภาวะผู้นำและควรยึดหลักวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาบูรณาการไปสู่การปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมุ่งมั่นและจริงจังดังนี้

1) มีความซื่อสัตย์สุจริต ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดของการบริหาร เพราะจะต้องทำเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เกิดความศรัทธาและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคลากร ผู้ได้บังคับบัญชา ดังคำกล่าวที่ว่า “แบบอย่างที่ดีย่อมอยู่เหนือคำสอนอื่นใด”

2) มีความยุติธรรม การบริหารงานด้วยความเสมอภาค เป็นกลาง และยุติธรรมกับทุกคน ซึ่งทำให้ลดความขัดแย้งภายในโรงเรียนได้

3) มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน และเป็นคนสูงส่ง บุคลากรจะเห็นการทำงานและจะนำไปเป็นแบบอย่าง โดยยึดหลักว่า “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”

4) มีความรับผิดชอบสูง “ความรับผิดชอบ” เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เพราะความรับผิดชอบทำให้งานประสบความสำเร็จ แม้ในบางครั้งงานที่สำคัญของโรงเรียนเกิดความผิดพลาด ในฐานะผู้บริหารจำเป็นต้องยอมรับและรับผิดชอบโดยไม่โยนความผิดไปให้ผู้อื่น

5) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นำแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ มาปฏิบัติในโรงเรียนบ้าง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

6) มีภาวะผู้นำสูง ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนเชิงการพัฒนาที่ดีขึ้นใน 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไป

7) กล้าที่จะคิด กล้าที่จะพูด กล้าที่จะนำ กล้าที่จะทำ กล้าที่จะตัดสินใจ และกล้าที่จะรับผิดชอบในฐานะผู้บริหาร

- 8) มีคุณธรรมจริยธรรม ยึดพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมะในการบริหารบุคลากร ได้แก่
 - 1) เมตตา ให้ความรัก ความปรารถนาดีแก่ทุกคนด้วยความเสมอภาค ไม่ลำเอียง
 - 2) กรุณา ให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่มีทุกข์ตาม โอกาสและความเหมาะสมอย่างเท่าเทียมกันหรือกรณีมีปัญหาในหน้าที่การงานและปัญหาส่วนตัว
 - 3) มุทิตา ยินดีให้กำลังใจแก่บุคลากรทุกคนเมื่อประสบความสำเร็จในชีวิต หรือในหน้าที่ การงานตามความเหมาะสม พิจารณาความดีความชอบที่ใช้หลักความดีเก่ง ส่งเสริม และสนับสนุนให้ทำผลงานเพื่อการพัฒนาวิชาชีพที่สูงขึ้น การจัดทำการ์ดอวยพรและของที่ระลึกมอบให้ในวันคล้ายวันเกิด ฯลฯ
 - 4) อุเบกขา ทำงานโดยปราศจากอคติ วางตัวเป็นกลาง ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ได้บังคับบัญชา ไม่ลำเอียง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่แสดงความดีใจจนเกินควร หรือตำหนิผู้อื่นเมื่อประสบเคราะห์กรรม
- 9) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง สามารถเก็บความรู้สึกต่าง ๆ ได้ สุขุม รอบคอบ นุ่มนวล มีความอดทนต่อความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง หรือการปฏิบัติที่ขัดต่อกฎระเบียบ และวัฒนธรรม
- 10) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรในโรงเรียนและครอบครัว มีนิสัยรักการอ่าน การใช้เวลาว่างในวันหยุด โดยการวางแผนและบริหารเวลาให้คุ้มค่าที่สุดสำหรับการปฏิบัติงาน และการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองเสมอ
- 11) มีความจริงใจ ยึดอุดมการณ์ในการทำงานให้ความเป็นกันเองแก่ผู้ร่วมงาน ทุกคนด้วยความเสมอภาค ด้านการบริหารงาน การบริหารงานในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารงานทั่วไป ควรใช้วิธีการบริหารรูปแบบใหม่ “รูปแบบที่ทุกคนมีส่วนร่วม” ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ โดยพิจารณาจัดทำภารกิจให้ชัดเจน ครอบคลุมงานทั้งหมด และมีการกำหนดกลุ่มงานที่มีความสอดคล้องกัน จัดโครงสร้างบริหารที่เป็นนิติบุคคล มีการบริหารเป็นระบบ มีสายบังคับบัญชา และการประสานคน/งาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัว มีการกำหนดขอบเขต อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในทุกระดับของตำแหน่ง ตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทุกชั้นตอนไว้อย่างชัดเจนและโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องฝึกการสร้างจิตสำนึกในเรื่องของความรักและภักดี ความหวงแหน และความ เป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of Belonging)

จากการศึกษาแนวคิดการบริหารการศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้นั้นไม่มีทฤษฎีและหลักการใดที่เหมาะสมที่สุดที่สามารถนำมาใช้บริหารได้กับทุกโรงเรียน แต่ถ้าโรงเรียนนั้น ๆ มีผู้บริหารที่เป็นมืออาชีพใช้หลักธรรมาภิบาลใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญในการนำเทคนิควิธีทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ ที่หลากหลายมาบูรณาการ เพื่อปรับใช้กับ

การบริหารจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ สถานที่ ระยะเวลา และปัจจัยแวดล้อม จึงจะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพในที่สุด

คุณลักษณะของผู้บริหารการศึกษายุคใหม่

คำว่า “ผู้บริหาร” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มี 2 ความหมาย คือ บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไปหรือบุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน

จากความซับซ้อนของภารกิจและการเปลี่ยนแนวทางการบริหารตามการปฏิรูปใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จำเป็นต้องมีผู้บริหารการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ หรือคุณลักษณะเฉพาะหลายประการ กล่าวคือ นอกจากต้องมีคุณสมบัติได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาตามเกณฑ์ที่จะกำหนด เช่น ตามข้อกำหนดของสำนักงานปฏิรูปการศึกษา และตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านกระบวนการและด้านปัจจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้บริหารการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา จำแนก ได้ 2 ลักษณะ คือ ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะทางวิชาชีพ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ตามเกณฑ์มาตรฐานดังนี้ (ธีระ รุญเจริญ, 2545)

1. คุณลักษณะทางวิชาชีพ

มีความเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถชักนำหรือสร้างแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติงานทางการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นผู้วิวิสัยทัศน์ มีเป้าหมายทางการศึกษา มีการวางแผนการทำงาน มีความริเริ่มสร้างสรรค์ บริหารงานโดยมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และรู้จักแสวงหาความรู้ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม (เจ็ดศักดิ์ ศุภโสภณ, 2557)

2. คุณลักษณะส่วนบุคคล

เป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรในสถานศึกษา มีบุคลิกภาพที่ดี มีปฏิภาณไหวพริบดี มีการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรับผิดชอบสูง มีใจเปิดกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม มีความสามารถในการสื่อสาร กล่าวในการพูดและการปฏิบัติ มีความตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นนักพัฒนาและนักบริการสังคม มีสุขภาพดี มีความรักในสถาบันของชาติ และอนุรักษ์ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ชุมชนชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ 3 เกณฑ์ดังนี้ (ครสภ. 2540)

เกณฑ์ที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนว พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 ดังนี้

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารอย่างเป็นระบบ ครบวงจร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา
- 2) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 3) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 4) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาครูอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้มีครูมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ ทักษะ และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
- 5) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 6) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
- 7) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 8) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่บุคลากรในโรงเรียนและผู้เรียน
- 9) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้
- 10) ผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- 11) ผู้บริหารสถานศึกษามีผลการปฏิบัติงานดีเด่นด้านส่งเสริมผู้เรียนในให้มีคุณลักษณะตามมาตรฐาน ได้แก่ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

เกณฑ์ที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership)

เกณฑ์ที่ 3 ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการดังนี้

- 1) ผู้บริหารศึกษาอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- 2) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม และซื่อสัตย์
- 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีการปกครองที่ดี ไม่มีหนี้สินส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข สิ่งเสพติด
- 4) ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความศรัทธาและยอมรับด้วยคุณธรรม จริยธรรมจากนักเรียน ครู เพื่อนผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บังคับบัญชา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน

5) ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารศึกษาสรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่มีดังนี้

- 1) มีบุคลิกภาพที่ดี (Personality) ผู้บริหารมีอาชีพต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี
- 2) มีความรู้ดี (Knowledge) ผู้บริหารมีอาชีพจะต้องเป็นผู้มีความรู้ดี ผู้มีความรู้ดีจะเป็นผู้บริหารมีเป็นที่ยอมรับ มีคำกล่าวที่ว่า “Knowledge is Power ความรู้คืออำนาจ” ผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารจะเป็นผู้ที่รู้กว้างและรู้ลึก สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) มีวิสัยทัศน์ (Vision) ผู้บริหารมีอาชีพ ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และมุ่งมั่นนำวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ
- 4) มีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship) ผู้บริหารมีอาชีพจึงต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีน่าชื่นชม
- 5) มีภาวะผู้นำ (Leadership) ผู้บริหารมีอาชีพจะต้องเป็นผู้มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งอยู่เสมอ เพราะเมื่อใดผู้บริหารสูญเสียความเป็นผู้นำ ความเลื่อม ความอ่อนแอ ความล้มเหลว และความขัดแย้งจะเกิดขึ้นในองค์กร
- 6) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Chief Change Officer) ที่ใดไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่นั่นไม่มีการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง คือการพัฒนา (changing is development) ผู้บริหารที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ลึกและรู้รอบ มีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง
- 7) มีคุณธรรมจริยธรรม (Moral & Ethics) คุณธรรมประจำใจคือสิ่งที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ ผู้บริหารให้เป็นผู้ “คิดดี พูดดี และทำดี” ผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจจะมีจริยธรรมที่งดงามเสมอ จึงทำให้สามารถครองตน ครองคน ครองงานได้อย่างสง่างาม

8) บริหารจัดการดี (Administration & Management) ผู้บริหารมืออาชีพจะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ ผู้บริหารมืออาชีพจะต้องรู้จักประยุกต์ศาสตร์ทางการบริหารมาใช้อย่างมีศิลปะเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ ต้องมีทั้งศาสตร์ สามารถทั้งศิลป์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องแสวงหานวัตกรรม เทคโนโลยี หลักการ แนวคิด ทฤษฎีใหม่ๆ มาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการอยู่เสมอ

9) มีความสามารถพิเศษรอบด้าน (Talent) ความสำเร็จในการบริหารนอกจากจะเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารจัดการแล้วผู้บริหารมืออาชีพจะต้องมีความรู้และทักษะที่สำคัญอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น กล้าตัดสินใจ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนักประสานสิบทิศ รู้จักบริหารงานแบบมีส่วนร่วม สร้างทีมงานและพัฒนาทีมงาน เสริมสร้างพลังอำนาจ ตลอดจนความสามารถในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการบริหาร

10) เป็นผู้นำวิชาชีพ (Professional Leader) นักบริหารมืออาชีพจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นอย่างดี มีความสามารถในการประกอบวิชาชีพจนมีความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในวิชาชีพ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์เป็นที่ยอมรับของผู้ที่ประกอบวิชาชีพด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ จะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง และมีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

สรุปท้ายบท

การบริหารการศึกษา หมายถึง การนำทฤษฎีบริหารมาใช้ในการบริหารโรงเรียนงานในสถานศึกษา คำนึงถึงบริบทหรือสิ่งแวดล้อมภายในภายนอกที่แตกต่างกัน แล้วใช้ทฤษฎี กลยุทธ์ในการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ กว้างไกล ทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง มีภาวะผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง และมีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถ บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง ใช้หลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารศึกษา เป็นการใช้ทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ ที่หลากหลายมาบูรณาการ การบริหารจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน

คำถามทบทวน

1. หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธมีลักษณะอย่างไร
2. การบริหารและการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีลักษณะอย่างไร
3. เปรียบเทียบการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน
4. บอกคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีในสถานการณ์ปัจจุบัน
5. “ผู้บริหาร” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีความหมายว่าอย่างไร
6. นักศึกษาคิดว่า ภาวะผู้นำมีความสัมพันธ์กับผู้บริหารสถานศึกษาอย่างไร
7. วิธีการสร้างวัฒนธรรมการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาลทำได้อย่างไร
8. การบริหารการศึกษาตามแนวคิธรรมาภิบาลมีกระบวนการอย่างไร
9. หลักธรรมาภิบาล มีองค์ประกอบอย่างไร
10. หากท่านเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ท่านจะมีแนวทางการบริหารการศึกษาอย่างไรเพื่อการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สพฐ., กพร. (2553). **การบริหารจัดการที่ดีตามหลัก
ธรรมาภิบาล**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คุรุสภา. **เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2540.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**.

กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

เชิดศักดิ์ สุภโสภา. (2557) **การบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ** โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
[ออนไลน์]. สืบค้นจาก [http:// www.itie.org/eqi](http://www.itie.org/eqi). [16 สิงหาคม 2557]

ธีระ รุญเจริญ. (2548). **สู่ความเป็นผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ**. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์
ข้าวฟ่าง จำกัด

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). **“การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย”**, เอกสาร
วิจัยส่วนบุคคลชมเชย ในฐานะนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 41 ประจำปี
การศึกษา พุทธศักราช 2541-2542, กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545, สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

พูนภัทธา พูลผล. (2554). **การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
เตรียมผู้เรียนสู่ความเป็นพลเมืองโลก**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ภาระวี สุขโรจน์. (2556). **รูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษาเอกชนสู่ความเป็นเลิศ**.
วารสารศึกษาศาสตร์ 15 (4)., 68-76.

มารศรี กลางประพันธ์.(2546). **การพัฒนาพรหมวิหาร 4 ของนักศึกษาวิชาชีพครู สังกัดสถาบันราช
ภัฏ ตามแนวพุทธร่วมกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง**

ยุพา เวียงกมล อัดโดดดร. (2554). **กลยุทธ์การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รวมบทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ 8. (2554). **พุทธธรรม
กับการ พัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ = Buddhist virtues in socio-economic
development : รวม บทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ 8**

- เนื่องในวันวิสาขบูชาวันสำคัญของสากลโลก 12-14 พฤษภาคม 2554 ประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี่
- ฤทัยวรรณ หาญกล้า. (2554). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร-คุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2546). การบริหารการศึกษา : หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็นและบทวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์
- วาสนา บุญญาพิทักษ์. (2554). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารคุณภาพการศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศสำหรับสถาบันอุดมศึกษาที่จัดหลักสูตรสาขาดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรคุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2547). การประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษากับการพัฒนานาวิชาชีพครู (2547 : กรุงเทพฯ) พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษากับการพัฒนานาวิชาชีพครู : สรุปรายงานการประชุมสัมมนาวิชาการ วันศุกร์ที่ 11 มิถุนายน 2547 เวลา 08.00-16.00 น. ณ ห้องประชุม 405 อาคาร 3 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2550). สารานุกรมวิชาชีพอครุเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คุรุสภา
- สมเกียรติ พ่วงรอด. (2557). ธรรมชาติของการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://www.google.co.th/search?q=%E0=UTF-8>. [16 สิงหาคม 2557]
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2532). การศึกษาการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารการศึกษาและอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อภิชา นลินภูอูดม.(2554). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 กับภาวะผู้นำที่มีบารมีของหัวหน้างานตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร-คุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิทธิพัทธ์ สุวพันธ์พรกุล. (2554). การนำเสนอกลยุทธ์ทางเลือกการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการ

จัดการศึกษาเพื่ออาชีพโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎี
บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2553). การบริหารการเปลี่ยนแปลง. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรพรรณ พรสีมา (2546). รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน :ตัวอย่างประสบการณ์ที่คัด
สรรโรงเรียนในโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน. สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

บทที่ 7

การประกันคุณภาพ

การปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาคนไทย ทั้งมวลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้สังคมไทยเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ ให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีการดำเนินงานด้าน กฎหมาย การกำหนดนโยบายและแผน รวมทั้งการนำแผนไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายให้เป็น รูปธรรมที่ชัดเจน ปัจจุบันพบว่าคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในบรรยากาศที่จำเป็นต้องเร่งรัด พัฒนา ปรับปรุงแก้ไข ทบทวนกลวิธี และค้นหา วัตกรรมเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพ การศึกษา เพื่อให้คนไทยได้มีการศึกษาที่ทันต่อโลกของกระแสโลกาภิวัตน์

ด้วยเหตุนี้ การประกันคุณภาพได้นำมาใช้เพื่อการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษาของไทยให้มี คุณภาพคือ เป็นระบบการบริหารจัดการที่กำกับกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความมั่นใจและ รับรองได้ว่าผลลัพธ์จากการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การประกัน คุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ซึ่งก็คือ ผู้ปกครอง นักเรียน นิสิตนักศึกษา ประชาชนทั่วไปว่า ผู้จบการศึกษาจากสถานศึกษานั้น ๆ จะมี คุณภาพตามต้องการ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางข้อกำหนดและมาตรฐานไว้

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ได้กำหนดให้รัฐต้องจัด การศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิด “ความรู้คู่คุณธรรม” และจัดให้มี กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติซึ่งนำไปสู่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษาคือได้กำหนดให้มีระบบการ ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ (พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542: มาตรา 47)

Sallis (2002) นิยามว่าการประกันคุณภาพคือ การออกแบบคุณภาพมุ่งสู่กระบวนการสร้างความ ตระหนักและความมั่นใจในผลผลิต

Grant Harman (2000) กล่าวถึงการประกันคุณภาพไว้ดังนี้

1) เป็นข้อกำหนดมาตรฐานโดยผู้เชี่ยวชาญ

2) มาตรฐานคุณภาพการจัดการเป็นการสร้างข้อตกลง ของความจำเป็นในการจัดหาคุณภาพตามความคาดหวังและความต้องการของลูกค้า การประกันคุณภาพเป็นวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากการตรวจสอบและควบคุมเชิงคุณภาพ การประกันคุณภาพยังคงเน้นความสำคัญของคุณภาพและประสิทธิภาพของเครื่องมือวัดและเทคนิควิธีวัดสิ่งที่เพิ่มขึ้นมา คือ การสร้างความมั่นใจ โดยการมีมาตรการป้องกันไม่ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการออกแบบและขั้นตอนดำเนินงานจนถึงขั้นที่ได้ผลผลิตออกมา นอกจากนี้ก็มีการนำผลการประเมินในทุกขั้นตอนมาใช้เพื่อการวางแผน ออกแบบและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

Hutchins (1991) แบ่งการสร้างคุณภาพได้เป็น 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การตรวจสอบ (Inspection) โดยหน่วยตรวจสอบ ตรวจสอบผลิตภัณฑ์เทียบกับข้อกำหนด การแบ่งกลุ่มสินค้า การตัดเกรด และรายงานไปยังหน่วยผลิตเพื่อแก้ไข

ขั้นที่ 2 การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) โดยหน่วยตรวจสอบหรือหน่วยควบคุมคุณภาพ มีจุดเน้นในการควบคุมกระบวนการผลิตให้มีความสูญเสียน้อยที่สุด ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีการตรวจสอบตนเอง มีการทดสอบสินค้า การให้ข้อมูลป้อนกลับและการแก้ไข

ขั้นที่ 3 การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) มีหน่วยประกันคุณภาพที่ให้การฝึกอบรมและให้คำแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยมีจุดเน้นการประกันกระบวนการและคุณภาพสินค้ามีทั้งตรวจสอบจากภายนอกและภายในองค์กร มีเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นสากล เช่น ISO 9000

ขั้นที่ 4 การบริหารคุณภาพทั้งองค์กร (Total Quality Management) เป็นการให้ความสำคัญกับคุณภาพมากขึ้น จุดเน้นคือการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในทุกกระบวนการทำงาน โดยมีกลุ่มงานและทุกคนในองค์กรเป็นผู้รับผิดชอบ

สุรางค์ ธรรมโวหาร (2552) การประกันคุณภาพ (Quality Assurance : QA) เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายทั้งในด้านธุรกิจ อุตสาหกรรม และการศึกษา ซึ่งเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในหมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47-51 มีภารกิจในการดำเนิน 3 เรื่องดังนี้

1) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในและประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพ สถานศึกษาต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเอง ให้มีคุณภาพเชื่อมโยงกันด้วยมาตรฐานการศึกษาของชาติซึ่งปัจจุบันรัฐบาลดำเนินการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา 2 ประเด็นคือ 1)การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษาระดับชาติ ได้แก่ มาตรฐานการศึกษาของชาติ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอุดมศึกษา การอาชีวศึกษา การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2) การประกันคุณภาพภายในตามมาตรา 48 กำหนดให้สถานศึกษาทุกระดับและประเภท การศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สถานศึกษาจึงต้องจัดวิธีการประกัน คุณภาพภายในเป็นรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดรวมทั้งต้องเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินการประกันคุณภาพภายใน และพร้อมรับการประเมิน ภายนอก2.การประกันคุณภาพภายใน ตามมาตรา 48 กำหนดให้สถานศึกษาทุกระดับและประเภท การศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สถานศึกษาจึงต้องจัดวิธีการประกัน คุณภาพภายในเป็นรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดรวมทั้งต้องเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งดำเนินการประกันคุณภาพภายใน และพร้อมรับการประเมิน ภายนอก

3) การประเมินคุณภาพภายนอก ตามมาตรา 49 ถึง 51 กำหนดให้มีสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ทำหน้าที่พัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพ ภายนอก และทำการประเมินคุณภาพผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้งใน ทุก ๆ 5 ปี และทำรายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาประจำปีต่อหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องและเผยแพร่ต่อสาธารณชน

สุกัญญรัตน์ คงงาม (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาโมเดลการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการ ประกันคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี องค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

- 1) การควบคุมคุณภาพในเรื่องการวางแผนการจัดการเรียนการสอนและเรื่องดำเนินการ จัดการเรียนการสอน
- 2) การตรวจสอบคุณภาพในเรื่องการตรวจสอบ ติดตามการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ของตนเองและเรื่องปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน
- 3) การประเมินคุณภาพในเรื่องการประเมินการจัดการเรียนการสอนของตนเองและเรื่อง การใช้ผลการประเมินเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน และคณะ (2555) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา มีความสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้ เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน

2. ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง

3. ทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษาที่มีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

นิติธร ปิลวาสน์ (2555) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) หมายถึง การทำกิจกรรมหรือการปฏิบัติการหลักอย่างเป็นระบบตามแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Auditing) และการประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) จนทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานของดัชนีชี้วัดระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา

จากการศึกษาความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการการศึกษา ทั้งยังเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพและสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลัง ในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น

ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้เกิดการสื่อสารไร้พรมแดน หรือเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้บุคคลต้องมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับยุคและสมัย การที่บุคคลจะเรียนรู้และปรับตัวได้ดีเนื่องจากการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีระบบการศึกษา และการจัดระบบที่ดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการบริหารจัดการ หลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาครูพัฒนาครู การพัฒนาสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างความร่วมมือและการประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ

ยุทธวิธีในการทำให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย และหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่องคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยกำหนดรายละเอียดไว้ในหมวด 6 มาตรฐาน

และการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอก การประกันคุณภาพการศึกษาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ 2 เรื่องดังนี้

1) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาซึ่งหลักปฏิบัติทั่วไปจะกำหนดโดยองค์คณะบุคคล ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้มีประสบการณ์ (Murgatroyd; Stephen and Morgan; Colin, 1994 : 45) ในระบบการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นผู้กำหนดมาตรฐานการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : มาตรา 31) โดยมีสภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นผู้พิจารณาเสนอตามลำดับสายงาน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : มาตรา 34)

2) กระบวนการตรวจสอบและประเมินการดำเนินการจัดการศึกษาว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษามากน้อยเพียงไร พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : มาตรา 48) และให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้งในทุก 5 ปี โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : มาตรา 49)

ประโยชน์ของการประกันคุณภาพการศึกษา

1) ผู้เรียนและผู้ปกครองมีหลักประกันและความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

2) ครูได้ทำงานอย่างมืออาชีพ ได้ทำงานที่เป็นระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และเน้นวัฒนธรรมคุณภาพ ได้พัฒนาตนเองและผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน

3) ผู้บริหารได้ใช้ภาวะผู้นำ และความรู้ความสามารถในการบริหารงานอย่างเป็นระบบ และมีความโปร่งใส เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับและนิยมชมชอบของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

4) หน่วยงานที่กำกับดูแล ได้สถานศึกษาที่มีคุณภาพและศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระในการกำกับดูแลสถานศึกษา และก่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพทางการศึกษา และคุณภาพของสถานศึกษา

5) ผู้ประกอบการ ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ได้เยาวชนและคนที่มีคุณภาพและศักยภาพที่จะช่วยทำงานพัฒนาองค์กร ชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

การประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

“คุณภาพ” เป็นคำที่มีพื้นฐานมาจากภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งมีคำที่เกี่ยวข้องคือ การตรวจสอบ การควบคุมมาตรฐานหรือข้อกำหนด และความพอใจของลูกค้า

Deming (2013) นิยามว่า คุณภาพ คือ ระดับที่สามารถทำนายได้ของความเหมือนและความไว้วางใจ

Juran (1951) นิยามว่า คุณภาพ คือ ความเหมาะสมสำหรับการใช้

Crosby (1984) นิยามว่า คุณภาพ คือ ความตรงตามข้อกำหนด ไม่ใช่ความดีหรือความสวยงาม

Feigenbaum(1961) นิยามว่า คุณภาพ คือ วิธีการในการบริหารองค์กรหรือการประกอบขึ้นเป็นสินค้าทั้งหมด และลักษณะนิสัยของการบริการ การตลาด การวิศวกรรม การผลิตและการบำรุงรักษา โดยที่สินค้าและบริการนั้นตรงตามความคาดหวังของลูกค้า

Hutchins(1991)สรุปว่า คุณภาพ สามารถนิยามได้หลายประการขึ้นอยู่กับพื้นฐานของแนวคิด ดังนี้ คุณภาพ หมายถึง ความตรงตามลักษณะเฉพาะ และมาตรฐานในการใช้ประโยชน์ขององค์กรเป็นนิยามที่ถือองค์กรเป็นพื้นฐาน คุณภาพ หมายถึง ความเหมาะสมกับการใช้ของสินค้าหรือบริการเป็นนิยามที่ถือเอาความพึงพอใจของลูกค้าเป็น พื้นฐาน คุณภาพ หมายถึง การตอบสนองความต้องการ ความปรารถนาและความคาดหวังของลูกค้าได้ในราคาประหยัด เป็นนิยามที่มีพื้นฐานมาจากความพึงพอใจของลูกค้าและองค์กร

เจ็มทอง สิริแสงเลิศ (2540) สรุปความหมายของคุณภาพว่า หมายถึง ลักษณะของสินค้าบริการ หรือกระบวนการผลิตที่ตรงตามมาตรฐาน เหมาะสมกับการใช้ตอบสนองความต้องการของลูกค้า คู่กับค่าใช้จ่ายและทำให้เกิดความพึงพอใจ

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2541) ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณภาพ”ไว้ดังนี้

- 1) สินค้าหรือบริการที่มีความเป็นเลิศในทุกด้าน
- 2) สินค้าหรือบริการที่เป็นไปตามข้อกำหนดหรือมาตรฐาน
- 3) สินค้าหรือบริการที่เป็นไปตามความต้องการของลูกค้า

- 4) สินค้าหรือบริการที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า
- 5) สินค้าหรือบริการที่ปราศจากการชำรุดหรืออบกพร่อง
- 6) คุณภาพมีความหมายต่างกันไปตามความรู้สึกรหรือความต้องการของผู้ใช้หรือลูกค้าหลัก

การของคุณภาพ มี 4 ประการ คือ

- 1) คุณภาพ หมายถึงการทำได้ตรงตามข้อกำหนด ไม่ใช่ความดีหรือความงาม
- 2) ระบบคุณภาพ คือการป้องกัน ไม่ใช่การประเมิน
- 3) มาตรฐานของผลงาน คือการปลอดความบกพร่อง
- 4) การวัดคุณภาพ คือการหาค่าใช้จ่ายที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐาน ไม่ใช่การหาตัวบ่งชี้

มาตรฐาน

จากการศึกษาความหมายของคุณภาพ หมายถึงกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน แบ่งออกเป็น 3 ระบบย่อย คือ การวางแผนเกี่ยวกับคุณภาพ การควบคุมคุณภาพ และการทบทวนระบบเพื่อปรับปรุงคุณภาพ ซึ่งทั้ง 3 ระบบนี้ใช้ในกระบวนการปฏิบัติงานทุกด้านขององค์กร

1) ระบบที่มีคุณภาพ

ระบบที่มีคุณภาพ และกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน มีลักษณะนี้

มงคลชัย สมอุดร (2552) กล่าวว่าลักษณะระบบคุณภาพมีดังนี้

- 1) มีการออกแบบโครงสร้างความรับผิดชอบ ขั้นตอน กระบวนการ และแหล่งทรัพยากรขององค์กร เพื่อนำมาใช้ในการบริหารเพื่อคุณภาพ
- 2) ฝ่ายบริหารได้พัฒนาจัดตั้งและนำระบบคุณภาพไปใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อเห็นนโยบายวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จ
- 3) ระบบคุณภาพต้องมีรายการองค์ประกอบต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานนานาชาติอย่างเหมาะสม
- 4) ภารกิจของระบบคุณภาพ คือ การให้ความเชื่อมั่นว่า
 - ทุกคนเข้าใจระบบเป็นอย่างดี และระบบนั้นมีประสิทธิผล
 - สินค้าหรือบริการ สามารถตอบสนองความคาดหวังของลูกค้าได้อย่างแท้จริง
 - เน้นที่การป้องกันปัญหามากกว่าการแก้ไขหลังจากเกิดปัญหา

2) ลักษณะเด่นของการประกันคุณภาพ

ประเทศที่ริเริ่มพัฒนาแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา คือ ประเทศอังกฤษ ซึ่งได้เริ่มนำแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพไปใช้ในสถานศึกษาใน ค.ศ. 1988 และใน ค.ศ. 1992 ได้เริ่มใช้มาตรฐาน BS 5750 หรือ ISO 9000 มากำหนดมาตรฐานทางการศึกษาและทำให้เกิดแนวทางสำหรับการปฏิบัติของโรงเรียนเพื่อประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นและแนวคิดนี้ได้แพร่หลาย

ไปยังประเทศต่าง ๆ ในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน มี 5 ประการ (Murgatroyd and Morgan, 1994) ดังนี้

- 1) มาตรฐานการศึกษากำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก
- 2) มาตรฐานเขียนในรูปของความคาดหวังที่โรงเรียนจะต้องบรรลุถึง
- 3) มาตรฐานต้องสามารถประเมินได้โดยใช้เกณฑ์ที่เป็นปรนัย
- 4) มาตรฐานต้องใช้อย่างเสมอภาค ไม่มีการยกเว้น โดยปราศจากเหตุผลสมควร
- 5) การประกันคุณภาพการศึกษาจะประกอบด้วย การตรวจสอบและทบทวน (Audit and Review) การทดสอบด้วยแบบมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพการศึกษา

การดำเนินงานประกันคุณภาพทางการศึกษา โรงเรียนต้องดำเนินการในองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบผล และการปฏิบัติการวางแผนอย่างต่อเนื่อง การประกันคุณภาพทางการศึกษาของประเทศไทยมีการดำเนินการดังนี้

- 1) จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทุกโรงเรียนมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาเท่าเทียมกัน
- 2) ส่งเสริมให้มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษาเพื่อสร้างจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการจัดการศึกษาร่วมกัน
- 3) สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างเสรีภาพในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของส่วนภูมิภาคกับกรอบการดำเนินงานที่ส่วนกลางกำหนด
- 4) พัฒนาคุณภาพและดำเนินการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามวงจรคุณภาพ WP-D-C-A

3) วงจรคุณภาพ PDCA (Plan-Do-Check- ct)

เริ่มจากกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานของการศึกษา แล้ววางแผน (P) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดจากการดำเนินการตามแผน (D) ในขณะที่ดำเนินการก็ทำการตรวจสอบ (C) ว่าดำเนินการไปแล้วนำไปสู่เป้าหมายหรือไม่เพียงใด แล้วนำผลการตรวจสอบใช้ปรับปรุง (A) แล้ววางแผนให้ดำเนินงานในขั้นต่อไปให้ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะต้องทำให้เป็นวงจรต่อเนื่อง กระบวนการดำเนินงานตามวงจรดังกล่าวมี 3 ขั้นตอน (วิระพล บดีรัฐ, 2543)

- 1) การควบคุมคุณภาพ ได้แก่ การกำหนดมาตรฐาน และการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐาน ด้วยการกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ
- 2) การตรวจสอบและการปรับปรุง ได้แก่ การตรวจสอบภายใน และการตรวจสอบภายนอก เพื่อช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน
- 3) การประเมินคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเป็น

ระยะเพื่อรักษาคุณภาพให้ยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่า ระบบประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึงระบบการบริหารงานของโรงเรียนที่ทำให้โรงเรียนสามารถบรรลุถึงมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดไว้ตลอดเวลา เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความมั่นใจในคุณภาพของโรงเรียน ระบบดังกล่าวประกอบด้วย 3 ระบบย่อย คือ ระบบการวางแผน ระบบการควบคุม ระบบรับการทบทวนและปรับปรุงการปฏิบัติงาน การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นการดำเนินกิจกรรมและภารกิจต่าง ๆ ที่เป็นกิจวัตรปกติของสถานศึกษาทั้งด้านวิชาการและการบริการ/การจัดการ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษา ทั้งผู้รับบริการ โดยตรง คือ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องดำเนินการในเรื่องการประกันคุณภาพ ดังนี้

- 1) สถานศึกษาจะต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี
- 2) ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการศึกษาและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- 3) การดำเนินการประกันคุณภาพทุกชั้นตอนให้เน้นการประสานงานและการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- 4) สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานประจำปีการศึกษาให้เรียบร้อยภายในเดือนเมษายนของทุกปี
- 5) จัดเตรียมเอกสารหลักฐานและข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

หลักการประกันคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554) แบ่งมาตรฐานการศึกษาออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. มาตรฐานการศึกษาของชาติ
2. มาตรฐานการศึกษาของแต่ละระดับการศึกษา
3. มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร

1. มาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษา

มาตรฐานการศึกษาของชาติ เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของชาติ ครอบคลุมการจัดการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท นั่นคือ ครอบคลุมการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา การอุดมศึกษา และครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนั้น มาตรฐานการศึกษาของชาติจึงเป็นการกำหนดเป้าหมายที่กว้างเพื่อให้องค์กรหลักที่จัดการศึกษาสามารถนำไปกำหนดแนวทางสู่การปฏิบัติได้ชัดเจนยิ่งขึ้น มาตรฐานการศึกษาของชาติแบ่งออกเป็น 3 มาตรฐาน 11 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554)

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก(คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข) ตัวบ่งชี้ คือ

- 1) กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์
- 2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม
- 3) ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว
- 4) ทักษะทางสังคม
- 5) คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา ตัวบ่งชี้คือ

6) การจัดหลักสูตรการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

7) มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

8) มีการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ ตัวบ่งชี้ คือ

9) การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้

10) การศึกษาวิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้

11) การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับทุกมิติของสังคมในแต่ละตัวบ่งชี้ยังมีตัวบ่งชี้ย่อยอีก ครูและบุคลากรทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษาเพิ่มเติม

2) มาตรฐานการศึกษาของแต่ละระดับการศึกษา

จากมาตรฐานการศึกษาของชาติ องค์กรหลักที่จัดการศึกษาต้องนำมาตรฐานการศึกษาของชาติมากำหนดเป็นมาตรฐานสู่การปฏิบัติในแต่ละระดับ ในที่นี้ขอเสนอรายละเอียดของมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย

อุดมการณ์การศึกษาปฐมวัย อุดมการณ์ของการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับแรกเพื่อวางรากฐานชีวิตของเด็กไทยให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา หลักการของการจัดการศึกษาปฐมวัยมีดังนี้

- 1) หลักการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม
- 2) หลักการจัดประสบการณ์ที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ
- 3) หลักการสร้างเสริมความเป็นไทย
- 4) หลักความร่วมมือ
- 5) หลักแห่งความสอดคล้อง

2) มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อุดมการณ์การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน โดยรัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและพลเมืองของโลก เพื่อเป็นรากฐานที่พอเพียงสำหรับการใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต รวมทั้งเพื่อการพัฒนาหน้าที่การงานและการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตนและครอบครัว และเพื่อสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในอนาคต หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีดังนี้

- 1) หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์
- 2) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย
- 3) หลักแห่งความเสมอภาค
- 4) หลักการมีส่วนร่วม
- 5) หลักแห่งความสอดคล้อง

3) มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน ซึ่งหมายถึงหลักสูตรที่มีมาตรฐานเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน มาตรฐานในที่นี้

หมายถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ พึงปฏิบัติได้เมื่อเรียนจบการศึกษา มาตรฐานการเรียนรู้จึงเป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาหลักสูตร และเป็นตัวจักรสำคัญ ในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ดังนั้น มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความเกี่ยวข้องกับ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน นั่นคือ หากสถานศึกษาจัดการศึกษาตามหลักสูตรโดยยึดมาตรฐาน การเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ครบถ้วนในแต่ละช่วงชั้น ในขณะเดียวกันก็พัฒนาองค์ประกอบ อื่น ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้โดยดำเนินการอย่างจริงจังและเข้มแข็ง ย่อมส่งผลถึงคุณภาพตาม มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างแน่นอน ในทำนองเดียวกัน การจัดการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยก็ย่อมส่งผลถึงคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยด้วย

หลักการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (Internal Quality Assurance System) เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้รับ การศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา วิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาด้าน วิชาการ หลักสูตร ผู้สอนและผู้เรียนเป็นวงจร 6 ชั้นมีดังนี้

- 1) คุณภาพของการมอบหมายงานของผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 - 2) ประเมินความต้องการ จากนักเรียน ลูกค้า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 - 3) แผนกลยุทธ์ เป้าหมายความสำเร็จในระยะสั้นและระยะยาว
 - 4) คุณภาพการบริการและผลผลิต
 - 5) แผนยุทธวิธี กำหนดการรับผิดชอบ ความสำคัญ เส้นทางของเวลาทรัพยากร
 - 6) ประเมิน โดยการสรุป และเป็นรูปแบบของการประกันคุณภาพและการจำแนกลูกค้า
- ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจว่า ผู้เรียนทุก

คนจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมีดังนี้

- 1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
- 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
- 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
- 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา
- 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี

8) การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

1. กระบวนการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึง ระบบการประเมินผล และการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 : มาตรา 4) สถานศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการดังต่อไปนี้

1. หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554)

1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหาย โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2) การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1.1 ต้องทำให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคม และประเทศชาติ

2. กระบวนการการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประกันคุณภาพ มี 3 ขั้นตอน คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษาฯ และระดับกระทรวง

3. กระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การร่วมกันวางแผน (Planning)
- 2) การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing)
- 3) การร่วมกันตรวจสอบ (Checking)
- 4) การร่วมกันปรับปรุง (Action)

2. ขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการประกันคุณภาพภายใน

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายในมีรายละเอียดดังนี้

1) ขั้นการเตรียมการ ซึ่งการเตรียมการที่มีความสำคัญมีดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยต้องสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายในและการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะจัดทำกรชี้แจงทำความเข้าใจโดยใช้บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือวิทยากรมืออาชีพจากภายนอก โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมรับทราบพร้อมกัน และต้องพัฒนาความรู้ ทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้บุคลากรทุกคนเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานประกันคุณภาพด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการในแต่ละปี ต่อมาเน้นเนื้อหาการกำหนดกรอบและแผนการประเมิน การสร้างเครื่องมือประเมิน และการรวบรวมข้อมูล ในช่วงท้ายเน้นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการประเมิน และการเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report)

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการพิจารณาตามแผนภูมิโครงสร้างการบริหารซึ่งฝ่ายที่รับผิดชอบงานใดควรเป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนาและประเมินคุณภาพงานนั้น

2. ขั้นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน

1) การวางแผน จะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบงาน ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ สำหรับแผนต่าง ๆ ที่ควรจัดทำคือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรซึ่ง

สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพและแผนงบประมาณ

2) การปฏิบัติตามแผน ซึ่งในขณะที่ดำเนินการต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา และผู้บริหารควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการปฏิบัติ กำกับ ติดตามการทำงาน ทั้งระดับบุคลากร ราช กลุ่ม ราชหมวด และให้การนิเทศ

3) การตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่แสดงว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาบรรลุเป้าหมายเพียงใด โดยการประเมินต้องจัดวางกรอบการประเมิน จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ จัดเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความข้อมูล และการตรวจสอบ ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

4) การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เมื่อแต่ละฝ่ายประเมินผลเสร็จแล้วจะส่งผลให้คณะกรรมการรับผิชอบนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแปลผล แล้วนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร นำไปวางแผนในระยะต่อไป และจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือการเขียนรายงานประเมินตนเอง

3. ขั้นตอนการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

เมื่อสถานศึกษาดำเนินการประเมินผลภายในเสร็จแล้วจะจัดทำรายงาน โดยเริ่มจากรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมินมาวิเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษาและเขียนรายงาน

หลักการประกันการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอก คือ การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม การตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) หรือ สมศ. เพื่อมุ่งให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ผู้ประเมินภายนอกหรือคณทอมโรงเรียนมีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ไม่มีผลประโยชน์ขัดแย้งกับการประเมินคุณภาพภายนอกจะนำไปสู่การเข้าถึงคุณภาพการศึกษาด้วยความเป็นกลาง เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างแท้จริง

1. แนวคิดและหลักการของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินภายนอกของ สมศ. เป็นการประเมินโดยใช้รูปแบบ "กัลยาณมิตรประเมิน" โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ,2548)

- 1) เพื่อตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงในการดำเนินงานของสถานศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งช่วยสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดด้อยของสถานศึกษา เงื่อนไขของความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา
- 3) เพื่อช่วยเสนอแนะแนวทางปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด
- 4) เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพและประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง
- 5) เพื่อรายงานผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

2. ความสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอก มีความสำคัญและมีความหมายต่อสถานศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2554) ประการที่ 1 เป็นการส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานและพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ 2 เพิ่มความมั่นใจและคุ้มครองประโยชน์ให้ผู้รับบริการทางการศึกษาว่าสถานศึกษาได้จัดการศึกษามุ่งสู่คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุขเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ประการที่ 3 สถานศึกษาและหน่วยงานที่กำกับดูแล เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นมีข้อมูลที่จะช่วยตัดสินใจในการวางแผนและดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นที่พึงพอใจในทิศทางที่ต้องการและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

ประการที่ 4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายมีข้อมูลสำคัญในภาพรวมเกี่ยวกับคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษาทุกระดับทุกสังกัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายทางการศึกษาและการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาระบบและเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอก

ผู้ประเมินภายนอก หมายถึง บุคคลทั้งที่เป็นนักวิชาการวิชาชีพ หรือผู้ประกอบการ ผู้แทนชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา กำหนด และได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ให้ทำการประเมิน

คุณภาพภายนอกสถานศึกษา [สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2550] มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) คุณสมบัติของผู้ประเมินภายนอก

การประเมินคุณภาพภายนอกอย่างสร้างสรรค์เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญหรือคุณวุฒิ พร้อมทั้งบุคลิกภาพและเจตคติที่เหมาะสมของผู้ประเมินภายนอก สมศ. จึงกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้น และคุณสมบัติเฉพาะสำหรับผู้ที่ได้รับการรับรองและแต่งตั้งเป็นผู้ประเมินภายนอกดังนี้

2) คุณสมบัติเบื้องต้น

- 1) อายุไม่ต่ำกว่า 30 ปีบริบูรณ์ แต่ต้องไม่เกิน 65 ปี ในวันที่ยื่นใบสมัคร
- 2) มีสัญชาติไทย
- 3) สามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา
- 4) มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือมีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์การทำงานที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพเป็นที่ยอมรับและไม่เคยถูกลงโทษทางจริยธรรม

- 5) ในกรณีที่เป็นข้าราชการต้องได้รับหนังสืออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาระดับกรมขึ้นไป ให้สามารถเป็นผู้ประเมินภายนอกและทำการประเมินภายนอกได้

- 6) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความมุ่งหมาย หลักการ แนวการจัดการศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบ

- 7) มีความรู้ และมีทักษะด้านการประเมินผล ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปและให้ข้อเสนอแนะ และการเขียนรายงาน

- 8) มีทักษะในการสื่อสารด้วยวาจา

- 9) มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ รอบคอบ สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

- 10) มีบุคลิกภาพ สุภาพเรียบร้อย

- 11) มีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตร มีเจตคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีความสามารถในการประสานงาน

3) ผู้ประเมินต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้มียาเสพติดหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการเป็นผู้ประเมินภายนอก

- 2) เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ

3) อยู่ในระหว่างลงโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

4) เคยได้รับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

5) ในกรณีของผู้ที่เคยรับราชการต้องไม่เคยได้รับโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง

4. คุณสมบัติเฉพาะ

1) สำเร็จหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอกของสำนักงาน ผ่านการทดสอบและการประเมินตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานกำหนด และได้รับการรับรองให้เป็นผู้ประเมินภายนอก

2) มีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามที่สำนักงานกำหนด

5) จรรยาบรรณของผู้ประเมินภายนอก

ผู้ประเมินภายนอกต้องปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ โปร่งใส ตรวจสอบได้โดยยึดจรรยาบรรณต่อไปนี้เป็นหลัก (กฤษฎีกา วาจาบัณฑิตย์, 2549)

1) มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง โปร่งใส มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ รายงานสิ่งที่ค้นพบตามความเป็นจริงอย่างชัดเจน มีเหตุผล มีหลักฐานสนับสนุนและมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ยอมให้อิทธิพลใดเบี่ยงเบนผลการประเมินให้ผิดไปจากความเป็นจริง การรายงานโดยปกปิดข้อความซึ่งควรต้องแจ้ง ถือเป็นการรายงานเท็จด้วย

2) ต้องไม่ประพฤติให้เสื่อมเสียแก่ชื่อเสียงของตน หรือแก่ชื่อเสียงของสำนักงาน

3) รักษาความลับของข้อมูลสารสนเทศส่วนบุคคลและสถานศึกษาที่ได้รับระหว่างการตรวจเยี่ยมและการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างเคร่งครัด

4) ไม่รับและไม่เรียกร้องในสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา เช่น ไม่รับอามิสสินจ้าง รางวัล ของขวัญ ของกำนัล การต้อนรับ การรับรองและการอำนวยความสะดวกจากสถานศึกษาที่เกินความจำเป็น

5) ไม่แสวงหาผลประโยชน์ให้ตัวเองหรือผู้อื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมโดยใช้ข้อมูลใด ๆ ซึ่งสำนักงานยังไม่ได้เผยแพร่ต่อสาธารณะ และไม่ดำเนินการใด ๆ ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ต่อสำนักงาน

6) ปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ตามมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกที่สำนักงานกำหนด

7) ผู้ประเมินภายนอกต้องไม่นำบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกเข้าไปในสถานศึกษาที่ทำการประเมิน

8) ผู้ประเมินต้องไม่เป็นที่ปรึกษาหรือวิทยากรให้กับสถานศึกษาเนื่องจากอาจเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน

6) บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก

ในการประเมินคุณภาพภายนอก ผู้ประเมินภายนอกจะต้องปฏิบัติงานอย่างมืออาชีพโดยยึดถือบทบาทในลักษณะ “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” และเป็น “กัลยาณมิตร” กับสถานศึกษาและชุมชนที่ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้จากกันและกัน หน้าที่สำคัญของคณะผู้ประเมินภายนอก มีดังนี้ [สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2550]

1) ตรวจสอบสถานศึกษา สร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพให้กับบุคลากรของสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง

2) รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบหลักฐานข้อมูลเพื่อยืนยันสภาพความเป็นจริงในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามที่สถานศึกษาได้รายงานไว้ในรายงานการประเมินตนเอง และตามหลักฐานที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงที่ไม่ได้อยู่ในรายงานการประเมินตนเอง

3) ตรวจสอบกระบวนการและวิธีการที่สถานศึกษาใช้ในการได้มาซึ่งข้อมูล รวมทั้งหลักฐานที่ระบุในรายงานการประเมินตนเองมีความเหมาะสม ครอบคลุม และน่าเชื่อถือเพียงใด

4) ตรวจสอบผลการพัฒนาเทียบกับเป้าหมาย/แผนพัฒนาของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาที่ สมศ. กำหนดเพื่อการประเมินภายนอก รวมทั้งตรวจสอบเป้าหมาย/แผนพัฒนาที่สถานศึกษาจะดำเนินการต่อไปเพื่อดูความสอดคล้องกับผลการประเมิน

5) ประมวล วิเคราะห์ข้อมูล และประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานประเมินภายนอก พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

6) รายงานผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาต่อ สมศ.

7) บทบาทของครูในการรับการตรวจสอบและประเมินจากภายนอก

การประกันคุณภาพภายนอกเป็นงานที่ต่อเนื่องจากการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งสถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองเป็นประจำทุกปี เพื่อเสนอสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2550) บทบาทของครูในการรับการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพจากภายนอก มี 3 บทบาท คือ

1) ร่วมจัดทำรายงานการศึกษาตนเอง (SSR) ของสถานศึกษา

2) รับการตรวจเยี่ยมของผู้ประเมินจากภายนอก

3) รับข้อเสนอแนะจากพนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามา
ดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

สรุปท้ายบท

ระบบการประกันคุณภาพภายในกับระบบการประกันคุณภาพภายนอก มีความแตกต่าง
และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาและ
หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องดำเนินการให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร โดยบุคลากรทุกคนใน
สถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา แล้วจัดทำรายงานประจำปีเสนอ
ผู้เกี่ยวข้อง ส่วนการประกันคุณภาพภายนอกเป็นงานที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กับการประกันคุณภาพ
ภายใน เป็นการตรวจสอบผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาโดย
หน่วยงานภายนอกเพื่อ ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การประกันคุณภาพ
ภายในกับการประกันคุณภาพภายนอกจึงสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วยมาตรฐานการศึกษา โดยคำนึงถึง
หลักการสำคัญคือ เอกภาพเชิงนโยบาย ความหลากหลายในทางปฏิบัติ และมุ่งส่งเสริมการพัฒนา
คุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

คำถามทบทวน

1. บอกความหมายของการประกันคุณภาพภายนอกและภายใน
2. เพราะเหตุใดต้องมีการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
3. หน่วยงานใดมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา
4. วงจรคุณภาพ PDCA (Plan- Do- Check-Act) มีขั้นตอนอย่างไร
5. บอกความหมายและความสัมพันธ์ของมาตรฐานการศึกษาชาติกับการประกันคุณภาพ
6. อธิบายหลักการการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ด้านวิชาการ หลักสูตร
ผู้สอนและผู้เรียน
7. กระบวนการประเมินคุณภาพภายนอกมีขั้นตอนอย่างไร
8. ครุมีบทบาทหน้าที่อย่างไรในการประกันคุณภาพภายใน
9. แนวคิดและหลักการของการประเมินคุณภาพภายนอกเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- เข็มทอง ศิริแสงเลิศ. (2540). การวิเคราะห์ระบบประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษา เอกชนกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ สรเนตร อารี โสภณพิเชฐ และศิริภักตร์ ศิริโท. (2555). กรอบคุณวุฒิของประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูริต วาจาบัณฑิตย์. (2549). การพัฒนาตัวบ่งชี้การเสริมสร้างพลังอำนาจผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มงคลชัย สมอุดร. (2552). แบบจำลองระบบคุณภาพ (Quality System Model; QSM) เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการบริหารจัดการสถานศึกษา : รายงานการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : วิทยาลัยประมงติณสูลานนท์.
- รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2550). มาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549-2553) พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- วิฑูริย์ สิมะโชคดี. (2541). 7 เครื่องมือสู่คุณภาพยุคใหม่ ของ Yoshinobu Nayatani . พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : TPA.
- วีระพล บดีรัฐ. (2543). PDCA วงจรสู่ความสำเร็จ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษา.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2547). ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ. (2548). กัลยาณมิตรประเมิน. [electronic resource]. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ(องค์การมหาชน).

- ศุภัญญรัตน์ คงงาม. (2552). การพัฒนาโมเดลการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการประกันคุณภาพของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ชรรณโวหาร. (2552). การประกันคุณภาพการศึกษารอบที่ 3. วารสารครูจันทร์สาร. 12 (2).
หน้า 32-36.
- Deming, W. Edwards. (2013). **The essential Deming: leadership principles from the father of
quality management (1900-1993)**. New York: McGraw-Hill.
- Feigenbaum, A.V. (1961). **Total quality control engineering and management**. London:
McGraw-Hill
- Grant Harman. (2000). **Quality assurance in higher education: proceedings of the
international conference Bangkok, Thailand 8-10 November**. [electronic resource].
Bangkok : Ministry of University Affairs.
- Gregory B. Hutchins. (1991). **Introduction to quality control, assurance, and management**.
New York: Macmillan.
- John Sallis. (2002). **On translation**. Bloomington IN: Indiana University Press.
- Juran, J.M. (1951). **Quality-Control handbook**. New York: McGraw-Hill.
- Murgatroyd, Stephen and Morgan, Colin. (1994). **Total quality management in the public
sector: An international perspective**. Buckingham: Open University Press.
- Phillip B. Crosby. (1984). **Quality without bars : the art of hassle free management**. New
York: McGraw-Hill.

บทที่ 8

แนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต

การจะพัฒนาการศึกษาไทยให้ประสบความสำเร็จได้ในยุคกระแสที่มีการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันนี้ จำเป็นต้องวางแผนและดำเนินการในเชิงรุก กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับการคาดการณ์แนวโน้มอนาคตทางการศึกษา เพื่อนำมาใช้ประกอบการจัดการศึกษาไทยให้สอดคล้องกับบริบทสังคม บริบทเศรษฐกิจ และบริบทการเมืองการปกครองในขณะนั้น เพื่อจัดอุปสรรคปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบริบทการจัดการศึกษา และการใช้ประโยชน์สูงสุดจากแนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต และในบทนี้จะกล่าวถึง 1) ปัญหาการจัดการศึกษาไทยในปัจจุบัน 2) การปฏิรูปการศึกษาไทยในทศวรรษที่ 2 3) แนวโน้มการศึกษาไทยในอนาคต 4) การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระทรวงศึกษาธิการได้ปฏิรูปการศึกษาในรอบที่ 1 แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จ กล่าวคือในรอบที่ 1 ต้องการพัฒนาการศึกษาไทยให้มีเอกภาพ มีการจัดระบบโครงสร้าง มีองค์กรอิสระเข้ามาทำหน้าที่รับรองมาตรฐาน และประเมินผลข้อสอบนักเรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น แต่เนื่องจากนโยบายด้านการศึกษาไม่ต่อเนื่องและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การปฏิรูปการศึกษาครั้งแรกจึงเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง และได้มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (2552-2561) เพื่อพัฒนาการศึกษา วางระบบและวางรากฐานที่ถูกต้อง ซึ่งปัจจุบันนี้การจัดการศึกษาของไทยมีปัญหาที่พอแจกแจงประเด็นได้ดังนี้

ปัญหาการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา พบปัญหาที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขและสานต่อหลายด้านในส่วนที่เป็นบริบททางการศึกษา ได้สรุปไว้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

1. ปัญหาการศึกษาที่พบจากการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2

1) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสถานศึกษา

1) สถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ประเมินของ สมศ. รอบแรกถึงร้อยละ 65 (จากสถานศึกษา 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ) และต่อมามีการประเมินรอบสองอีก ก็ยังมี

สถานศึกษาที่ต้องได้รับการพัฒนาอีกถึงร้อยละ 20.3

2) สัมฤทธิ์ผลการเรียนของนักเรียนในวิชาหลัก มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 50

3) ผู้สำเร็จอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามีความสามารถและสมรรถนะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ และขาดทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น

2) ด้านการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์

1) นโยบายจำกัดอัตราคนภาครัฐ และมาตรการจูงใจให้ครูออกก่อนเกษียณ (ปี 2543-2549) มีผลให้วงการการศึกษาต้องสูญเสียอัตราครูไปถึง 53,948 อัตรา

2) บัณฑิตครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์บางส่วนจบแล้วไม่เป็นครูอาจารย์

3) ครูสอนไม่ตรงวุฒิ

4) ขาดแคลนครูในบางพื้นที่

5) ในอนาคตอีกประมาณ 5-10 ปี จะมีครูประจำการเกษียณมากกว่าร้อยละ 50 จำเป็นต้องมีการเตรียมวางแผนผลิตครูรองรับ

6) การคัดเลือกบุคคลมาเป็นครู พบว่าผู้เข้าเรียนคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ แม้จะมีจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่จะไม่เลือกเรียนไว้เป็นอันดับท้ายๆ เป็นความจำเป็นต้องเรียนดังนั้น จึงไม่ได้คนเก่งและมีใจรักมาเป็นครู

7) ด้านการพัฒนาครู ขาดระบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ขาดการดูแลเอาใจใส่

3) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและจัดการศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมรวมทั้งการกระจายอำนาจ

1) แม้จะมีกฎกระทรวง และหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจ แต่หน่วยปฏิบัติยังไม่ มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงานและจัดการศึกษาเท่าที่ควร

2) การจัดการศึกษาของเอกชนยังไม่การขยายตัวเท่าที่ควร

3) สถานประกอบการและสถาบันต่าง ๆ มีส่วนร่วมจัดการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่ยังมีสัดส่วน น้อยมาก

4) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา

1) ท้องถิ่น ไม่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

2) เด็กที่เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับออกกลางคันมาก

3) เด็กไม่นิยมเรียนอาชีวศึกษา

4) การให้บริการการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ทั่วถึง

5) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ยังไม่มีกลไกที่ชัดเจน ขาดองค์ ความรู้เครื่องมือในการจัดการ

5) การผลิตและพัฒนากำลังคน

- 1) ผู้สำเร็จอาชีวศึกษากว่าร้อยละ 70 ศึกษาต่อปริญญาตรี ทำให้ขาดแคลนกำลังคนระดับกลางอย่างต่อเนื่อง
- 2) ผู้สำเร็จขาดความรู้และทักษะที่จำเป็น
- 3) การผลิตคนด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เกินความต้องการ ทำให้บัณฑิตจบใหม่ตกงาน

6) ด้านการเงินเพื่อการศึกษา

- 1) ความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 2) กลไกของรัฐไม่เอื้อให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาและระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) การจัดสรรงบประมาณตามความต้องการปัจจัยการผลิตไม่สัมพันธ์กับผลผลิต
- 4) การบริหารภายใต้กฎระเบียบทางราชการที่มีความตึงตัวสูง ทำให้สถานศึกษาขาดแรงจูงใจในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อการแข่งขัน

7) ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

- 1) มีปัญหาการดำเนินการเนื่องมาจากขาดการพัฒนาเนื้อหาผ่านสื่อที่มีคุณภาพ
- 2) ขาดการพัฒนาการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้สอน
- 3) ครูและนักเรียนนำความรู้ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนและการเรียนรู้ด้วยตนเองน้อย
- 4) สถานศึกษามีจำนวนคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

8) ด้านกฎหมายการศึกษา

- 1) กฎหมายการศึกษาอยู่ระหว่างดำเนินการหลายฉบับ
- 2) กฎหมายการศึกษาที่มีผลใช้บังคับแล้ว ยังไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) การบริหารจัดการศึกษาบางเรื่องยังขาดกฎหมายรองรับ
- 4) หน่วยงานส่วนกลางบังคับใช้กฎหมายการศึกษา โดยเน้นโครงสร้างองค์กรมากกว่าการปฏิรูปคุณภาพการเรียนการสอน

9) ด้านการศึกษาตลอดชีวิต

- 1) การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ยังขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสม
- 2) ขาดการปรับปรุงกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) การศึกษาตลอดชีวิตยังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ

2. ปัญหาการศึกษาที่พบจากโครงการวิจัยทางการศึกษา

อัมมาร สยามวาลา และคณะ (2555) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างความรับผิดชอบ พบปัญหาของระบบการศึกษาไทยดังนี้

1) ปัญหาของระบบศึกษาไทยไม่ได้เกิดจากการขาดทรัพยากรอีกต่อไป แต่เป็นปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ใช้ทรัพยากรมากแต่ผลสัมฤทธิ์ต่ำ ดังที่ข้อมูลชี้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมางบประมาณกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มขึ้นกว่า 2 เท่า และไม่น้อยกว่าประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชีย ขณะที่รายได้ต่อเดือนของครูที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีและสอนในโรงเรียนรัฐก็เพิ่มสูงขึ้นจากประมาณ 1.5 หมื่นบาทในพ.ศ. 2544 เป็นประมาณ 2.4-2.5 หมื่นบาทในพ.ศ. 2553 และครูมีรายได้ไม่น้อยกว่าอาชีพอื่นอีกต่อไป แต่ในทางตรงกันข้าม ผลคะแนนการทดสอบมาตรฐานของนักเรียนไทยทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติกลับมีแนวโน้มลดต่ำลง

2) ใจกลางของปัญหาคือ การขาดความรับผิดชอบ (Accountability) ของระบบการศึกษาตลอดทุกขั้นตอน นอกจากนั้น ระบบการศึกษาของไทยยังมีความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาในระดับสูง และระบบการเรียนการสอนไม่เหมาะสมกับบริบทของศตวรรษที่ 21

3) หัวใจสำคัญของการปฏิรูประบบการศึกษาจึงอยู่ที่ (1) การสร้างระบบความรับผิดชอบ (Accountability) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยให้โรงเรียนมีความรับผิดชอบโดยตรงต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น โรงเรียนควรมีอิสระในการบริหารจัดการ และพ่อแม่สามารถเป็นผู้เลือกโรงเรียนให้ลูกตามข้อมูลคุณภาพของโรงเรียนที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะ (2) การปรับหลักสูตร สื่อการสอน และการพัฒนาครู เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับบริบทของศตวรรษที่ 21 และ (3) การลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษา โดยปรับการจัดสรรงบประมาณให้พื้นที่ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น และสร้างระบบให้ความช่วยเหลือโรงเรียน ครู และนักเรียนที่มีปัญหา และในงานวิจัยชิ้นนี้เสนอแนวทางการปฏิรูประบบการศึกษา 5 ด้าน ได้แก่

(1) หลักสูตร สื่อการสอน และเทคโนโลยี ซึ่งคณะนักวิจัยเสนอว่าให้ตั้งทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) เป็นเป้าหมายหลัก และปรับเนื้อหา สมรรถนะ (ทักษะ) และคุณลักษณะที่พึงปรารถนาของนักเรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว โดยปฏิรูปหลักสูตรให้มีลักษณะกระชับ ช่างคิด และบูรณาการ อันได้แก่ เน้นแนวคิดหลักและคำถามสำคัญในสาระการเรียนรู้ เรียนรู้ผ่านโครงงานและการทำงานเป็นทีม สนับสนุนการใช้ ICT ในการหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดขั้นสูง และสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้ นอกจากนี้ หลักสูตรควรมีความยืดหยุ่นโดยให้แต่ละโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของตนได้ ทั้งนี้ ควรมีการลดจำนวนชั่วโมงการเรียนในห้องเรียน และเพิ่มการ

ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงการและการแก้ปัญหา รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยีนำเสนอเนื้อหาอย่างทันสมัย มีปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วม และใช้สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และการเรียนรู้ผ่านเครือข่าย (Connectivism)

(2) การปฏิรูประบบการวัดและประเมินผลการเรียน ซึ่งคณะนักวิจัยเสนอให้มีการปฏิรูปการทดสอบมาตรฐานในระดับประเทศ โดยปรับจากระบบ O-NET และอื่น ๆ ในปัจจุบัน มาเป็นการทดสอบเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและทักษะ (Literacy-Based Test) ซึ่งสามารถประยุกต์เนื้อหาเข้ากับโจทย์จริงในชีวิตประจำวันได้ และนำผลการทดสอบมาตรฐานระดับประเทศแบบใหม่ไปสร้างความรับผิดชอบในระบบการศึกษา เช่น การประเมินผลงานของครู การประเมินสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและเข้าช่วยเหลือสถานศึกษาที่มีปัญหา และการประเมินผลและให้รางวัลแก่ผู้บริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ ให้มีการปฏิรูประบบการจัดเก็บ เปิดเผย และรายงานผลการสอบต่อสาธารณะ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายของรัฐและการเลือกสถานศึกษาของผู้ปกครอง นอกจากนี้ ในระดับโรงเรียน คณะนักวิจัยเสนอให้มีวิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายตั้งแต่แฟ้มงาน โครงการการสอบวัดความรู้ การแก้ไขปัญหามูลค่าชีวิตจริง ในทางที่ช่วยพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน โดยการประเมินผลการเรียนในระดับโรงเรียนควรเป็นการประเมินผลเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และวิเคราะห์ผู้เรียน (Formative Test) ซึ่งเป็นการประเมินผลระหว่างทางตลอดการเรียนรู้

(3) การปฏิรูประบบพัฒนาคุณภาพครู ซึ่งในส่วนของการศึกษาคุณธรรม คณะนักวิจัยเสนอว่า รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้จัดหาเป็นผู้กำกับดูแลคุณภาพและการจัดการความรู้ โดยให้โรงเรียนเป็นหน่วยพัฒนาหลัก ได้รับการจัดสรรงบประมาณและมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกหลักสูตรและผู้อบรมเอง และให้ความสำคัญกับการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การพัฒนาครูใหม่และการสนับสนุนให้เกิดระบบชุมชนเรียนรู้ทางวิชาการร่วมกัน (Professional Learning Community) ในส่วนของระบบผลตอบแทนครู คณะนักวิจัยเสนอให้การเลื่อนขั้นเงินเดือนและวิทยฐานะของครูส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับพัฒนาการของผลการทดสอบมาตรฐานแบบใหม่ของนักเรียน (โดยคำนึงถึงระดับตั้งต้นของคะแนน) เพื่อให้ครูรับผิดชอบต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ การประเมินครูควรใช้วิธีสังเกตการณ์ร่วมกับการพิจารณาเอกสาร กำหนดให้มีการประเมินคงสภาพวิทยฐานะทุก 5 ปี และปรับลดงานธุรการของครูลงให้เน้นหน้าที่ในการสอนเป็นสำคัญ

(4) การประเมินคุณภาพสถานศึกษา ซึ่งคณะนักวิจัยชี้ว่า ระบบการประเมินคุณภาพ

สถานศึกษาควรใช้การประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียนเป็นหน่วยหลักในการประเมินเพื่อพัฒนาคุณภาพ ส่วนระบบการประเมินคุณภาพสถานศึกษาภายนอกของส่วนกลางควรเป็นเพียงหน่วยเสริม โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ควรปรับบทบาทมาเป็นหน่วยสนับสนุนด้านความรู้ให้แก่โรงเรียน กำหนดกฎกติกาขั้นต่ำที่จำเป็นเพื่อกำกับคุณภาพของการประเมินคุณภาพภายในของโรงเรียน และมีบทบาทในการประเมินตามระดับปัญหา (Risk-Based Inspection) เพื่อแยกโรงเรียนที่มีปัญหามาให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพ โดยคัดแยกจากคะแนนการทดสอบมาตรฐานระดับประเทศแบบใหม่ของนักเรียน รวมถึงมีบทบาทในการประเมินเฉพาะเรื่อง (Thematic Inspection) โดยเลือกบางประเด็น เช่น การใช้เทคโนโลยี ประกอบการเรียนการสอน หรือสุ่มประเมินในระดับพื้นที่หรือประเทศ

(5) การปฏิรูประบบการเงินเพื่อการศึกษา ซึ่งงานวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการเงินในระบบการศึกษาในปัจจุบันคือ งบประมาณส่วนใหญ่จ่ายไปยังฝั่งอุปทาน (สถานศึกษา) มากกว่าด้านอุปสงค์ (งบอุดหนุนรายหัว) ซึ่งไม่เอื้อต่อการสร้างความรับผิดชอบ และโรงเรียนรัฐได้รับการอุดหนุนมากกว่าโรงเรียนเอกชนเท่าตัว อีกทั้งเงินอุดหนุนดังกล่าวก็ไม่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนในเขตร่ำรวยและยากจนเท่าที่ควร คณะนักวิจัยจึงเสนอว่า การปฏิรูปควรมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรับผิดชอบและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ โดยมีการกำหนดเป้าหมายคะแนนการทดสอบมาตรฐานขั้นต่ำของนักเรียนที่ต้องการ และจัดสรรเงินอุดหนุนจำนวนมากๆ ให้แก่โรงเรียนในเขตพื้นที่ด้อยโอกาส เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร จากนั้นนำข้อมูลผลสอบมาตรฐานของนักเรียนที่เกิดขึ้นจริงเทียบกับคะแนนเป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อประเมินผลการทำงาน และให้รางวัลแก่ผู้บริหาร นอกจากนี้ ในระยะยาวควรปรับเปลี่ยนงบประมาณด้านการศึกษาไปสู่ระบบการเงินด้านอุปสงค์มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการสร้างความรับผิดชอบทางการศึกษา

3. ปัญหาการศึกษาที่พบจากรายงานผลการศึกษาศักยภาพความสามารถในการแข่งขันโลก

สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2556) แดลงการณ์เรื่องปัญหาการศึกษาไทยกับการด้อยขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก จากภารกิจ World Economic Forum (WEF) ได้เสนอรายงานผลการศึกษาศักยภาพความสามารถในการแข่งขันโลก (Global Competitiveness Report 2013-2014) โดยชี้ว่า

1) คุณภาพการศึกษาทั้งระดับพื้นฐานมัธยมและอุดมศึกษาของไทยอยู่ในระดับรั้งท้ายหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยใช้คำว่า “คุณภาพต่ำอย่างผิดปกติ” สะท้อนถึงความไม่เชื่อถือยอมรับในคุณภาพการศึกษาไทยโดยรวม และจะส่งผลให้ความเชื่อมั่นในประเทศด้านอื่น ๆ ในอนาคตต้องถูกกระทบกระเทือนไปด้วย

2) ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง และความไม่ต่อเนื่องทางด้านนโยบาย ระบบราชการที่ซับซ้อนไร้ประสิทธิภาพ การทุจริตคอร์รัปชันที่แพร่หลาย ระบบพรรคพวกเส้นสาย ทำให้ความเชื่อมั่นในสถาบันสาธารณะของไทยต่ำลง มีผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

3) เสนอแนะให้รับเร่งปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง ทั้งในด้านการจัดระบบขององค์กรคุณภาพการเรียนการสอนและทรัพยากรด้านสื่อ ห้องสมุดและแล็บทดลอง โดยกล่าวว่า ประเทศไทยใช้งบประมาณด้านการศึกษาปีละกว่า 5 แสนล้านบาท (งบประมาณ 2556) คิดเป็นกว่าร้อยละ 20 ของงบประมาณแผ่นดิน มีบุคลากรเฉพาะในกระทรวงศึกษาธิการเกือบ 5 แสนคน มีอาจารย์ระดับอุดมศึกษา 56,180 คน แต่จากรายงานของ WEF ยังกล่าวว่า การศึกษาของไทยมีคุณภาพต่ำอย่างผิดปกติ

4) เสนอแนะให้ความสำคัญคือ การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรม ซึ่งจะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว แต่กลับได้รับงบประมาณน้อยมากเพียง 19,636 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.8 ของงบประมาณแผ่นดิน หรือ 300 บาทต่อหัวประชากรประเทศ

5) รายงานของ WEF กล่าวว่า ตัวถ่วงความสามารถในการแข่งขันด้านนวัตกรรมของประเทศไทยคือ การที่รัฐบาลลงทุนในด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมขั้นสูง น้อยมาก ๆ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น และจำนวนสิทธิบัตรที่นักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ไทยจดทะเบียนทั้งในและนอกประเทศก็อยู่ในอันดับท้ายๆของโลก ประกอบกับนักธุรกิจและนักลงทุนมีความเชื่อมั่นในการพัฒนานวัตกรรมองค์กรธุรกิจ และสถาบันอุดมศึกษาของไทยในระดับต่ำมาก

6) จากผลสำรวจทักษะความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษพบว่ายังรั้งท้ายด้านภาษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับการแข่งขันบนเวทีภูมิภาคอาเซียนและในตลาดโลก เช่นในพ.ศ. 2555 ดัชนีวัดระดับความรู้ทางภาษาอังกฤษของ Education First (EF English Proficiency Index- EPI) ของคนไทยอยู่ในลำดับ 53 ของ 54 ประเทศที่ได้รับการสำรวจ ดีกว่าประเทศลิเบียซึ่งอยู่ในภาวะสงครามการเมืองสิ่งนี้เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะกฎบัตรอาเซียนกำหนดว่า ภาษาอังกฤษคือภาษาใช้งานของอาเซียน เอกสารทุกชิ้น การประชุมทุกครั้ง การต่อรองทุกเรื่อง จะต้องใช้ภาษาอังกฤษเท่านั้น

7) ชาวคนไทยมีเครื่องมือไอทีและโทรศัพท์มือถือกันเกือบทุกคน ไม่ได้ใช้ค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมปัญญาจากขุมความรู้ไซเบอร์ แต่ใช้เพื่อความสนุก เล่นเกม และติดตามข่าวบันเทิงมากกว่า จึงมีสถิติออกมาว่าคนไทย ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อหาข้อมูลน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนเครื่องมือไอทีที่มีอยู่

8. ทักษะภาษาอังกฤษที่สูงขึ้นในทุกประเทศนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของการศึกษาในห้องเรียน จะเปลี่ยนพลวัต และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนจะมีข้อมูลมากขึ้นจากแหล่งข้อมูลไซเบอร์ มีผลบังคับให้ครูผู้สอนต้องเตรียมการสอนมากขึ้นเพื่อรับมือกับเด็กที่ค้นหาข้อมูลมาล่วงหน้า

จากการศึกษาผลการวิจัย รายงานของ WEF และกรอบการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ของสำนักเลขาธิการสภา สรุปได้ว่า ปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบริบทการจัดการศึกษา ได้แก่ 1. ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน/สถานศึกษา การประเมินคุณภาพสถานศึกษา 2. ด้านการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์ 3. ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม รวมทั้งการกระจายอำนาจ 4. การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา 5. การผลิตและพัฒนากำลังคน 6. ด้านการเงินเพื่อการศึกษา 7. ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 8. ด้านกฎหมายการศึกษา 9. ด้านการศึกษาตลอดชีวิต 10. ด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ และด้านการเมืองการปกครอง

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้สรุปสาระสำคัญของข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองไว้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

“คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ”

2. เป้าหมาย

ภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ คือ

1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีใจรักมาเป็นครู คณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพเพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกระบบการศึกษาด้วย

3. กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาได้วางกรอบแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยไว้ดังนี้

1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่

ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง โดย

1) พัฒนาคุณภาพการศึกษาและเรียนรู้

2) ผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะ และความสามารถ

2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่

ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาชีพที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครูมาเป็นครู

1) พัฒนาระบบผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2) การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

3) การใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่

เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะสวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศูนย์การกีฬาและนันทนาการ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ

4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล โดย

- 1) กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา
- 2) พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลให้มีประสิทธิภาพ
- 3) พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ
- 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนภาคเอกชน และทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้น โดย
 - 1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาให้มากขึ้น
 - 2) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ให้เข้าร่วมจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น
 - 3) พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

4. ข้อเสนอแนะเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา

เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาตามข้อเสนอดังกล่าวบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม จึงเสนอให้มีกลไกหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาดังนี้

- 1) คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ให้มีคณะกรรมการ 2 คณะ เพื่อดำเนินการทางนโยบายและขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธานคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการทั้ง 2 คณะมีกรอบเวลาในการดำเนินงาน 5 ปี และให้ยุบเลิกเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาแล้ว โดยให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายเลขานุการ
- 2) จัดตั้งหน่วยงานและ/หรือปรับบทบาทหน่วยงานเพื่อเป็นกลไกรับรองคุณภาพมาตรฐาน และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้แก่
 - 1) องค์กรเพื่อรับรองคุณภาพมาตรฐานสถาบันผลิตครู ได้แก่ สถาบันคุรุศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานระดับชาติที่มีการบริหารจัดการอย่างคล่องตัว เป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ทำหน้าที่ดังนี้
 - 2) ศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนานวัตกรรมเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาวิชาชีพครู ประกันและรับรองคุณภาพและมาตรฐานสถาบันผลิตและพัฒนาครู
 - 3) พัฒนาระบบการศึกษาและการเรียนรู้

1) สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ เป็นหน่วยงานระดับชาติ ที่มีการบริหารจัดการอย่างอิสระ คล่องตัว ไม่อยู่ในระบบราชการ ทำหน้าที่พัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ ประเมินและให้การรับรองสมรรถนะวิชาชีพตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติและกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่เสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อสนับสนุนการผลิต การวิจัย และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิต

3) ปรับบทบาทสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นสำนักงานการศึกษาตลอดชีวิต และให้ดำเนินการจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในทุกพื้นที่ เพื่อเติมเต็มระบบการศึกษาให้รองรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

4) มอบหมายให้หน่วยงานที่มีอยู่แล้ว ปฏิบัติภารกิจเพิ่มเติมหรือเร่งรัดดำเนินการ ดังนี้

1) ให้สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการประกันการเรียนรู้และรับรองมาตรฐานผู้เรียน โดยประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในชั้นเรียนสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้นให้เป็นการวัดผลระดับชาติ เพื่อให้สามารถใช้การวัดประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน สามารถเทียบเคียงกันได้ เป็นกลไกในการประกันการเรียนรู้และรับรองมาตรฐานผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น

2) ให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขับเคลื่อนการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่และสถานศึกษา โดยให้มืองค์คณะบุคคลที่มีความรู้ มีความเข้าใจและประสบการณ์เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ และสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาทางเลือก โดยให้มืองค์คณะบุคคลเพื่อดำเนินการ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักการและแนวทางจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ และนโยบายรัฐบาล นอกจากนี้ มีกลไกสนับสนุนที่ต้องพัฒนา/ปรับปรุงคู่ขนานกัน ได้แก่ ระบบการเงินการคลัง ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา และการปรับปรุงแก้ไข บังคับใช้กฎหมายการศึกษาและที่เกี่ยวข้อง

5. ข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาการศึกษาไทย

จากปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อบริบทการจัดการศึกษา ได้แก่ ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน/สถานศึกษา การประเมินคุณภาพสถานศึกษา ด้านการผลิตและพัฒนาครู อาจารย์ ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและจัดการศึกษา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

รวมทั้งการกระจายอำนาจ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคน ด้านการเงิน เพื่อการศึกษา ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านกฎหมายการศึกษา ด้านการศึกษาตลอดชีวิต ด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ และ ด้านการเมืองการปกครอง การที่ประเทศไทยจะแก้ปัญหา การศึกษาได้นั้น ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและหันมาร่วมมือกันอย่างจริงจังเพื่อให้การพัฒนา ทางด้านการศึกษาเป็นไปอย่างดี โดยจะมีส่วนทำให้บุคลากรของประเทศมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อที่จะช่วยกันพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ต่อไป กระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่หลักในการปฏิรูปและแก้ไขปัญหาของชาติได้เสนอแนวทาง ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่หลากหลายดังนี้

5.1 นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบต่อข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) และหลักการร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง พ.ศ. 2552 ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2552 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง โดยสาระสำคัญของข้อเสนอการปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) (สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา, 2552) วิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” เป้าหมายภายในพ.ศ. 2561 มีการปฏิรูป การศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลัก 3 ประการ คือ

- 1) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคน
- 2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้
- 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษาโดย การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) รัฐบาลจะมุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการคือ

- 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย
- 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
- 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา

5.2 แผนปฏิบัติการด้านการศึกษาอาเซียน +3 (ระหว่างพ.ศ. 2553-2560)

จากแผนปฏิบัติการด้านการศึกษาอาเซียน +3 (ระหว่างพ.ศ. 2553-2560) ประกอบด้วย ความร่วมมือด้านการศึกษาในการสร้างประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขอบข่ายสำคัญ ด้านการศึกษา 6 ประการ ดังนี้ (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2557)

- 1) การส่งเสริมการลงทุนทางการศึกษาและการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ให้แก่เด็กและเยาวชนนอกระบบโรงเรียน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพสถาบันการศึกษา การพัฒนา

ทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ครูบุคลากรทางการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมความร่วมมือในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงภายในพ.ศ.2558 การพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษา รวมทั้งการศึกษาด้านอาชีวศึกษา การอบรมทักษะวิชาชีพในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา การส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงให้แก่สตรีและเด็ก และแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศในหลักสูตรโรงเรียน การจัดโครงการทุนอาเซียน+3 การจัดเวทีสำหรับเยาวชน การทำโครงการพัฒนาเยาวชน อาเซียน+3 การจัดตั้งเครือข่ายอาเซียน+3 เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การแลกเปลี่ยนบุคลากรของศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนด้วย

2) การส่งเสริมความร่วมมือการสร้างเครือข่ายการ วิจัยและการพัฒนาระหว่างสถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านการศึกษา ประกอบด้วยการพัฒนากรอบการดำเนินการด้านการศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียน+3การจัดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียนอย่างสม่ำเสมอ

3) การส่งเสริมความร่วมมือในระดับอุดมศึกษาเพื่อเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาผ่านเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน และสนับสนุนการถ่ายโอนหน่วยกิต ในกลุ่มประเทศอาเซียน +3 ประกอบด้วยการส่งเสริม กิจกรรมและโครงการภายใต้เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน การเสริมสร้างกิจกรรมอาเซียน+ 3 การส่งเสริมระบบการถ่ายโอนหน่วยกิตการจัดทำมาตรฐานวิชาการเพื่อให้เกิดระบบประกันคุณภาพการศึกษา การให้ปฏิญญาระหว่างสถาบัน และหลักสูตรที่มีการสอนระหว่าง 2 มหาวิทยาลัย

4) การสนับสนุนการดำเนินการวิจัยและการแลกเปลี่ยนนักวิชาการและผู้สนใจจะมีความร่วมมือกับประเทศอาเซียน +3 ประกอบด้วยการพัฒนายุทธศาสตร์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการเพื่อเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม ประเทศอาเซียน+3 การจัดตั้งกลไกด้านการวิจัยการส่งเสริมการดำเนินการวิจัยร่วมการส่งเสริมการถ่ายโอนทางเทคโนโลยี การจัดทำบัญชีข้อมูลด้านการวิจัยการแลกเปลี่ยนความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและสถาบันการศึกษาการแสวงหาความร่วมมือด้านทุนการศึกษาการส่งเสริมมาตรฐานการศึกษาภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลการจัดตั้งมูลนิธิอาเซียน+3ด้านการศึกษา

5) การดำเนินความพยายามอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับกระบวนการออกวีซ่าให้แก่นักเรียนและนักวิชาการของกลุ่มประเทศอาเซียนในการเดินทางไปยังประเทศอาเซียน+3 เพื่อ จุดมุ่งหมายด้านวิชาการ โดยคำนึงถึงกฎระเบียบของประเทศต่าง ๆ ที่มีอยู่ประกอบด้วย การปรับปรุงกฎระเบียบเกี่ยวกับการออกวีซ่าเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ การยกเว้นค่าธรรมเนียมวีซ่าในการเดินทางเพื่อจุดมุ่งหมายทางวิชาการ

6) ส่งเสริมเอกลักษณ์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยการส่งเสริมอาเซียนศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในภูมิภาค ประกอบด้วยการใช้กลไก เช่น เครือข่ายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาภายใต้เครือข่าย

มหาวิทยาลัยอาเซียนในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียศึกษาในภูมิภาค การส่งเสริมค่านิยมรวมและเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอาเซียน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้พัฒนาหลักสูตร และแนวทางการดำเนินการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การสร้างค่านิยมร่วมของอาเซียนและมรดกในภูมิภาคในหลักสูตรโรงเรียนและพัฒนาอุปกรณ์การสอนเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว การพัฒนาหลักสูตรอาเซียนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาการส่งเสริมโครงการร่วมด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และการส่งเสริมภาษาในกลุ่มประเทศ อาเซียน+3 และปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาทการดำเนินงานด้านต่างประเทศเชิงรุกโดยเน้นการกระชับความสัมพันธ์และการขยายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและใน ภูมิภาคเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะกรอบความร่วมมือด้านการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยและภูมิภาคในกรอบความร่วมมือด้านการศึกษาอาเซียน ความร่วมมือดังกล่าวเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียนซึ่งประกอบด้วยการปรับปรุงในเชิงปริมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับคุณภาพการศึกษา การนำโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามารองรับการขยายโอกาสและการยกระดับคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการบริหารจัดการทาง การศึกษาในเชิงคุณภาพและการจัดทำแผนการศึกษา

5.3 หลักธรรมาภิบาลกับบริหารการศึกษาไทย

จากแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ที่กำหนดวัตถุประสงค์ว่าต้องพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หลักการของธรรมาภิบาล หรือ Good Governance ตามที่ UN ESCAP กำหนดไว้มี 10 หลักการ คือ 1) หลักประสิทธิผล 2) หลักประสิทธิภาพ 3) หลักการตอบสนอง 4) หลักการรับผิชอบ 5) หลักความโปร่งใส 6) หลักการมีส่วนร่วม 7) หลักการกระจายอำนาจ 8) หลักนิติธรรม 9) หลักความเสมอภาค 10) หลักมุ่งเน้นนวัตกรรม (วิภาส ทองสุทธิ, 2551 : 52-53)

1) หลักประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลการปฏิบัติราชการที่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ รวมถึงสามารถเทียบเคียงกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน และมีผลการปฏิบัติงานในระดับชั้นนำของประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน โดยการปฏิบัติราชการจะ

ต้องมีทิศทางยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงานและระบบงานที่เป็นมาตรฐาน รวมถึงมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2) หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การบริหารราชการตามแนวทางการ กำกับดูแลที่ดีที่มีการออกแบบกระบวนการปฏิบัติงาน โดยการใช้เทคนิคและเครื่องมือการบริหาร จัดการที่เหมาะสม ให้องค์การสามารถใช้ทรัพยากรทั้งด้านต้นทุน แรงงาน และระยะเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติราชการตามภารกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม

3) หลักการตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง การให้บริการที่สามารถ ดำเนินการได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด และสร้างความเชื่อมั่นความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนอง ตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง

4) หลักการรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และผลงานต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5) หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยประชาชนสามารถรู้ทุกขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่างๆ และสามารถตรวจสอบได้

6) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

7) หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจจากส่วนราชการส่วนกลางให้แก่หน่วยการปกครองอื่น (ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น) และภาคประชาชนดำเนินการแทนโดยมีอิสระตามสมควร รวมถึงการมอบอำนาจ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ และการดำเนินการให้แก่บุคลากร โดยมุ่งเน้นการสร้างควมพึงพอใจในการให้บริการต่อผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การปรับปรุงกระบวนการ และเพิ่มผลผลิตภาพเพื่อผลการดำเนินงานที่ดีของส่วนราชการ

8) หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารราชการด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9) หลักความเสมอภาค (Equity) หมายถึง การได้รับการปฏิบัติและได้รับการบริการอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกด้านชาย/หญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรม และอื่นๆ

10) หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) หมายถึง การหาข้อตกลงทั่วไปภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และเสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญโดยฉันทามติไม่จำเป็นต้องหมายความว่าเห็นพ้องโดยเอกฉันท์

5.4 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการศึกษาไทย

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 30 ปี ดังจะเห็นได้ว่า ปรากฏความหมายเป็นเชิงนัยเป็นครั้งแรกในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพ.ศ. 2517 ที่พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาบนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความพอมี พอใช้ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ต้องทำตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต (ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2557) รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทยอย่างเป็นระบบ การกำหนดนโยบาย ด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ใช้คุณธรรม เป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่าง สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และเจตคติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุล และยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ฉบับปัจจุบัน ที่ทำขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงกว่าช่วงที่ผ่านมา ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 8-10 สังกมไทยได้อัญเชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ไปประยุกต์ใช้ อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังกม จนถึงระดับประเทศ ซึ่งได้ มีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงท่ามกลางกระแส การเปลี่ยนแปลง มุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดเป็น วิสัยทัศน์ พ.ศ. 2570 ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความ พอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และมีหลักธรรมาภิบาล”

แนวโน้มการจัดการศึกษาไทยในอนาคต

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาดูเหมือนว่าโลกจะถูกย่อลงด้วยวิทยาการก้าวหน้าด้านการ สื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคโนโลยีสารสนเทศได้เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญที่ทำให้โลก “ไร้ พรมแดน” และทำให้พลโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น นำไปสู่การผสมผสาน ความคิด ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างมวลมนุษยชาติ หรือที่เรียกว่า “กระแสโลกา- กิวัตน์” ที่นำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อทุกชาติทุกภาษารวมทั้งประเทศไทย การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้คน ในประเทศมีความรู้และรู้ทัน

แนวโน้มสำคัญของการศึกษาไทยที่มีผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ได้กระทบต่อสังคมและ ประชากร เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และการเมืองการ ปกครอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านบวกและด้านลบมีดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญ วงศ์ศักดิ์, 2551)

1. แนวโน้มด้านบวก

1) หลักสูตรใหม่เกิดขึ้นจำนวนมาก

จากการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนใน สังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จึงหันมาสนใจศึกษาต่อใน หลักสูตรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ ดังนั้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของ คนในสังคมสถาบันการศึกษาจึงมุ่งพัฒนาหลักสูตรใหม่ ๆ อาทิ หลักสูตรที่บูรณาการระหว่าง 2 ศาสตร์ขึ้นไป เช่น ระดับอาชีวศึกษาหลักสูตรเดียวจะมีหลายสาขาวิชา เรียนช่วงยนต์จะผนวก การตลาดและการบัญชีเข้าไปด้วย หลักสูตรที่ให้ปริญญาบัตร 2 ใบ และมีการพัฒนาหลักสูตรให้ ทันสมัยตลอดเวลา

2) หลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มมากขึ้น

เนื่องจากสภาพยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเชื่อมโยงด้านการค้าและการลงทุน ทำให้

ตลาดแรงงานในอนาคตต้องการคนที่มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศ ส่งผลให้ความต้องการการศึกษาที่เป็นภาษาสากลมีมากขึ้น ที่สำคัญการเปิดเสรีทางการศึกษา ยังเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามาจัดการศึกษาในประเทศไทย และเปิดหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ฯลฯ ยังมีส่วนกระตุ้นให้หลักสูตรการศึกษานานาชาติมีแนวโน้มได้รับความนิยมมากขึ้น แต่เนื่องจากหลักสูตรนานาชาติมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น การเรียนในหลักสูตรนี้ยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้เรียนที่มีฐานะดี

3) การจัดการศึกษามีความเป็นสากลมากขึ้น

สภาพโลกาภิวัตน์ที่มีการเชื่อมโยงในทุกด้านร่วมกันทั่วโลก ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ กฎกติกา การดำเนินการด้านต่าง ๆ ทั้งการค้า การลงทุน การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เชื่อมต่อถึงกัน ประกอบการเปิดเสรีทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดการหลั่งไหลหลักสูตรการเรียนการสอน บุคลากรด้านการสอน หลักสูตร จากสถาบันการศึกษาต่างประเทศเข้าสู่ไทย อันมีผลทำให้เกิดการเปรียบเทียบและผลักดันให้สถาบันการศึกษาไทยต้องพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีความเป็นสากลที่เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนกับนานาประเทศของไทยได้ส่งผลให้เกิดความต้องการการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมในระดับสากล

4) ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาลดลง

เนื่องจากสภาพการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนที่เป็นกระแสระดับโลกเกิดขึ้นควบคู่กับคลื่นประชาธิปไตยแผ่ขยายวงกว้างถึงไทย รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ส่งเสริมการเพิ่มสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน อีกทั้งสภาพการใช้เทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนการสอน ทำให้ช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงคนได้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ว่าความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษาจะลดลงในกลุ่มสถาบันการศึกษาของรัฐ ส่วนการจัดการศึกษาโดยสถาบันศึกษาเอกชน ผู้เรียนที่ครอบครัวมีรายได้น้อยอาจเข้ารับบริการทางการศึกษาได้ลดลง เนื่องจากค่าเล่าเรียนแพง

5) โอกาสรับบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

เมื่อเปิดเสรีทางการศึกษา จะก่อให้เกิดการแข่งขันในการจัดการศึกษาทั้งจากสถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศมากขึ้น หากพิจารณาในแง่บวก การเปิดเสรีทางการศึกษาเป็นการสร้างโอกาสให้คนไทยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เนื่องด้วยสถาบันแต่ละแห่งจะแข่งขันคุณภาพมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษา คุณภาพการศึกษาจะเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก เนื่องจากการเปิดเสรีทางการศึกษา ที่เปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาต่างชาติเข้ามาเปิดการเรียนการสอน จึงเป็นแรงกดดันให้สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น

2. แนวโน้มด้านลบ

1) การเพิ่มช่องว่างด้านคุณภาพในการจัดการศึกษา

แม้ว่าสภาพการแข่งขันทางการศึกษาจะเป็นแรงผลักดันให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เร่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น แต่เนื่องจากทรัพยากรตั้งต้นของแต่ละสถาบันศึกษามีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความสามารถและปริมาณของบุคลากรการศึกษา งบประมาณ เงินทุน เทคโนโลยี สถานที่ ความมีชื่อเสียง ฯลฯ ส่งผลให้โอกาสพัฒนาคุณภาพการศึกษาย่อมแตกต่างกันด้วย โดยเฉพาะสถาบันศึกษาขนาดเล็ก หรือสถาบันการศึกษาที่ยังไม่มีความพร้อม/มีทรัพยากรตั้งต้นไม่มาก ย่อมไม่มีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาคุณภาพมากนัก

2) การผลิตบัณฑิตเกินความต้องการของตลาด

เนื่องจากความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีสูงขึ้น และการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ต้องหาเลี้ยงตนเอง มีอิสระในการบริหารและเปิดหลักสูตรเพื่อหาผู้เรียนเข้าเรียนให้ได้จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อระยะยาวคือ มีบัณฑิตจบเป็นจำนวนมากเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่สามารถรองรับได้หมด โดยกลุ่มแรงงานระดับอุดมศึกษาที่ไม่มีคุณภาพหรือไม่จบจากสาขาที่ตลาดแรงงานต้องการ จะถูกผลักสู่แรงงานนอกระบบ หรือหาทางออกโดยเรียนต่อระดับสูงขึ้น ซึ่งอาจก่อเกิดภาวะแรงงานระดับปริญญาโทและเอกไม่มีคุณภาพและสิ้นตลาดตามมาเช่นกัน

3) การสอนทักษะการคิดและทักษะทางอารมณ์ยังไม่มีคุณภาพ

สภาพเศรษฐกิจที่มุ่งแข่งขัน ทำให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาทางวิชาการเป็นสำคัญ ในขณะที่ระบบการศึกษาไทยยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนได้เท่าที่ควร เนื่องจากการเรียนการสอนยังมุ่งสอนให้ผู้เรียนคิดตามสิ่งที่ผู้สอนป้อนความรู้มากกว่าการคิดสิ่งใหม่ ๆ ประกอบกับครูผู้สอนมีภาระงานมาก จนส่งผลต่อการพัฒนาบุคคลในด้านอื่น เช่น การพัฒนาเชิงสังคม รวมถึงการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีในกิจวัตรประจำวันหรือใช้ในการเรียนการสอนทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ลดลง ส่งผลให้ช่องทางการพัฒนาทักษะทางอารมณ์และทักษะทางสังคมของผู้เรียนลดลงด้วย

4) การสอนคุณธรรมจริยธรรมยังไม่มีคุณภาพ

แนวคิดของทุนนิยมที่มุ่งแข่งขันได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ส่งผลให้ผู้คนต่างมุ่งแข่งขัน และพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับสถาบันการศึกษาจำนวนมากมุ่งพัฒนาความรู้ทางวิชาการ และประเมินผลการเรียนที่ความสามารถทางวิชาการ จนอาจละเลยการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ การไม่ได้มีผู้สอนที่รู้เชี่ยวชาญด้านการสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยตรงหรือมีคุณภาพ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการสอนของวิชาคุณธรรมจริยธรรมได้

5) การสอนภาษาต่างประเทศยังไม่มีคุณภาพ

ยิ่งก้าวสู่โลกไร้พรมแดนมากขึ้นเท่าใด ผู้มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาจีนที่ผู้คนส่วนใหญ่ในโลกใช้ติดต่อสื่อสาร เจรจาต่อรอง การค้า การศึกษา ฯลฯ ย่อมมีความได้เปรียบ ทั้งในเรื่องการติดต่อสื่อสารและความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือ การสอนภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศของไทยยังไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร เนื่องจากครูผู้สอนมีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะครูผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูจำนวนมากไม่ได้จบเอกภาษาอังกฤษโดยตรง และมีแนวโน้มว่าในอีก 5 ปีข้างหน้า การพัฒนาการสอนทักษะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษแม้ปัจจุบันจะตื่นตัวมากขึ้น แต่ยังไม่ก้าวหน้าไปมากเท่าที่ควร เพราะทรัพยากรด้านบุคลากรสอนภาษาต่างประเทศนี้ขาดแคลนมาก

จากการศึกษาผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อการศึกษาไทยสรุปได้ว่า มีทั้งด้านบวกและด้านลบซึ่งหลีกเลี่ยงได้ยาก แต่การพัฒนากระบวนการศึกษาไทยให้พร้อมต่อสภาพโลกาภิวัตน์ได้นั้น จำเป็นต้องเตรียมพร้อมในเชิงรุกตั้งแต่วันนี้ โดยรัฐควรเน้นการบริหารจัดการในส่วนที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบมากที่สุด โดยพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภายในสถาบันการศึกษา สนับสนุนทุนวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา และสร้างเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษารองรับกระแสโลกาภิวัตน์

จากผลกระทบดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะให้มีคุณภาพสมบูรณ์พร้อม ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และ เป็นผู้นำสังคมที่ดี ได้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตลอดจนร่าง Roadmap ปฏิรูปการศึกษา (2558-2564) ที่ได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญคือ คนไทยเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ สมานฉันท์ มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถสื่อสาร คิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุมีผล มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีค่านิยม ภูมิใจในความเป็นไทย สามารถก้าวทันโลกาภิวัตน์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาคมอาเซียน เพื่อเตรียมความพร้อมคุณลักษณะของคนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และเป็นพลโลก จึงควรจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาดังต่อไปนี้

1. การศึกษาในศตวรรษที่ 21

ปัจจุบันเป็นยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกัน กระแสการปรับเปลี่ยนทาง

สังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะในบริบททางการศึกษา สถานศึกษา ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หลักสูตรการสอน กระบวนการสอน และหลักสำคัญคือ ครู ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา เพราะมีหน้าที่หลักสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษา ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะการเรียนรู้ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้

และสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่มีนัยสำคัญต่อการจัดการศึกษาไทย และกำหนดภาพรวมของเป้าประสงค์หลักของการจัดการศึกษาของไทย บริบทการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยที่จะมีผลกระทบและนัยสำคัญต่อภาคการศึกษาเรียนรู้ของประเทศไทยที่สำคัญ ประกอบด้วย 3 ระดับดังนี้ (กฤษณพงศ์ กิรติกร, 2552)

1) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลก (Global Trend)

ที่สำคัญคือ พลวัตการเปลี่ยนแปลงโลกจากการก้าวผ่านจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สิ่งในโลกจะเปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สรุปเป็นประเด็นสำคัญ ได้ 3 กระแส ได้แก่ (1) กระแสการเปลี่ยนแปลงจากศตวรรษแห่งอเมริกา (American Century) สู่ศตวรรษแห่งเอเชีย (Asian Century) (2) กระแสการเปลี่ยนจากยุคแห่งความมั่งคั่งสู่ยุคแห่งความสุดโต่ง ทั้งธรรมชาติ การเมือง และธุรกิจ และ (3) กระแสการเริ่มเปลี่ยนแกนอำนาจจากภาครัฐและเอกชนสู่ภาคประชาชน (citizen centric governance) หรือประชาภิบาล

นอกจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกแล้ว แรงขับเคลื่อนที่จะมีผลกระทบและนัยสำคัญต่อภาคการศึกษาเรียนรู้ของประเทศไทยที่มีความสำคัญมากเช่นกัน คือ แรงขับเคลื่อนในระดับภูมิภาค และบริบทประเด็นภายในประเทศไทย (Local Issues) ตลอดจน ยุทธศาสตร์ของประเทศ (Country Strategy)

2) แรงขับเคลื่อนในระดับภูมิภาค (Regional Forces)

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมีมากขึ้น โดยกรอบความร่วมมือที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับประเทศไทยมากคือการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) และการรวมกลุ่มของเอเชียตะวันออกเฉียง (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP)

3) ประเด็นภายในประเทศไทย (Local Issues) และยุทธศาสตร์ของประเทศ (Country Strategy)

ประเด็นปัญหาภายในประเทศไทยที่สำคัญของไทยคือความเหลื่อมล้ำ กับดักประเทศรายได้ปานกลาง วิกฤตด้านความมั่นคง การเปลี่ยนแปลงทางครัวเรือน สำหรับเรื่องทิศทางยุทธศาสตร์ของประเทศนั้น รัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศ 4 ยุทธศาสตร์หลัก คือ

(1) ยุทธศาสตร์สร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Growth & Competitiveness)

(2) ยุทธศาสตร์สร้างโอกาสบนความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม (Inclusive Growth)

(3) ยุทธศาสตร์การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth)

(4) ยุทธศาสตร์ปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องการพัฒนาการศึกษาเป็นหนึ่งในรายละเอียดยุทธศาสตร์ ซึ่งในปัจจุบันมีความท้าทายเรื่องการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง

และปรัชญาการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ปรัชญาพื้นฐานที่เป็นรากฐานแห่งระบบการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ที่จะต้องเปลี่ยนไปจากเดิมมีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2556)

1. ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (Identity) คนไทย

จากเดิมแต่ละคนมีสถานะเป็นแค่เพียงพลเมืองไทย (Thai-Thai) สู่ความเป็นคนไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองโลก (Global-Thai) ซึ่งหมายถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงในประชาคมโลก เครือข่ายของประชาคมโลก รวมถึงการปลูกจิตสำนึกต่อโลก

2. ปรับเปลี่ยนจุดเน้น (Reorientation)

จากการเน้นการสร้างคนเพื่อป้อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (People for Growth) เพื่อตอบโจทย์สังคมอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว ไปสู่การเน้นการสร้างการเติบโตเพื่อรองรับการสร้างและปลดปล่อยศักยภาพของผู้คนในสังคม (Growth for People) เพื่อตอบโจทย์สังคมองค์ความรู้

3. ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm)

จากความพยายามเอาชนะธรรมชาติ (Controlling Nature) มาเป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ (Living with Nature) พัฒนาอย่างยั่งยืน

4. ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม

จากการเป็นสังคมที่คนมุ่งมั่นแข่งขันฟาดฟันต้องเอาชนะผู้อื่น (Competition-Driven) มาเป็นการทำงานร่วมกับคนอื่นในลักษณะเกื้อกูลแบ่งปัน (Collaborative-Culture) คนเก่งช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าเรียกหาสิ่งที่ดีที่สุดในตัวสำหรับตนเองและส่วนรวมไปพร้อม ๆ กัน ผู้คนมีความเมตตาดำเนินชีวิตในความเป็นมิตรไมตรีจิตต่อกันและกัน

5. ขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่โลกที่หนึ่ง (First World Nation)

จากที่มองแต่การมุ่งไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว (Developed Country) ซึ่งให้ความสำคัญเฉพาะมิติเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มาเป็นการคำนึงถึงประเด็นด้านสังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะการสร้างเกียรติภูมิในความเป็นชาติ (Dignity of Nation) ให้คนไทยมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติไทย มีจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าของความเป็นไทย ก่อเกิดเป็นความรักความภูมิใจ ทุ่มเทก่าลึงกายใจเพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติ

จากการศึกษาแนวคิดและปรัชญาการศึกษาในศตวรรษที่ 21 พบว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเน้นพัฒนาผู้เรียนอย่างสมดุล การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศชาติและสังคมอย่างยั่งยืน สร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน และผู้เรียนสามารถค้นพบศักยภาพของตนเองและใช้ศักยภาพนั้นได้อย่างเต็มที่ การสร้างระบบการศึกษาที่สามารถเอื้อให้เกิดการเรียนรู้จริง ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ปลูกฝังกระบวนการคิด เน้นความร่วมมือระหว่างทุกภาคส่วน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและภาคประชาชน ตลอดจนการเชื่อมโยงการศึกษาและการทำงาน การจัดการศึกษาคควรเป็นไปในแนวทางกระจายอำนาจ วางระบบการบริหารจัดการที่สมดุลระหว่างการรวมศูนย์และการกระจายอำนาจ สร้างโอกาสให้กับท้องถิ่น แต่ต้องมีการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพจากส่วนกลาง

2. การจัดการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2556) รายงานผลการศึกษาลบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21 กล่าวถึงการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ของศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน ต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง เพิ่มขีดความสามารถและฝึกฝนทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเรียนรู้อย่างรอบด้าน การเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนมีทักษะในการใช้ชีวิต (Life Skills) ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนควรมีความหลากหลาย อาศัยเครือข่ายการเรียนรู้ยึดหลักการดูแลแบบครบวงจร ส่งเสริมแรงใจ (Passion) ให้มีความสำคัญกับความ เป็นปัจเจกของผู้เรียนแต่ละคน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีทางเลือกที่หลากหลายในการเรียน และการฝึกอบรม

2. ครู ให้นิยามใหม่กับ “ครู” โดยปรับเปลี่ยนจากบทบาทแบบดั้งเดิมที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สู่การเป็นครูที่ให้คำปรึกษา เป็นผู้ชี้แนะ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ทั้งนี้ต้องสร้างครูคุณภาพสูง ควรมีระบบการพัฒนาครูอย่างครบวงจร วางระบบในการช่วยพัฒนา ศักยภาพการสอนของครูอย่างครบวงจร เช่น อัตราเงินเดือนเส้นทางอาชีพ ระบบครูพี่เลี้ยง (Mentor) เครือข่ายพัฒนาตนเองของครู และการให้ความช่วยเหลือด้านสื่อการสอน ควรขยายขอบเขตการพัฒนา ศักยภาพของครูให้ครอบคลุมตลอดช่วงอายุงาน

3. หลักสูตร ต้องปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ เน้น การเรียนรู้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ที่ผ่านมาหลักสูตรการเรียนการสอนในเชิง วิชาการของประเทศไทยในปัจจุบันไม่ได้มีปัญหามากนัก แต่ครูยังประสบปัญหาในการนำไป ปฏิบัติ เนื่องจากการขาดแคลนสื่อการสอนที่เหมาะสม การขาดแคลนบุคลากรครู และการที่ครูมี ภาระงานอื่น ๆ ค่อนข้างมาก สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในหลักสูตรคือการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถ ประยุกต์ใช้ทักษะที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันได้ ให้อ่านออกเขียนได้ วางโครงสร้างหลักสูตรเป็นกรอบ แนวทาง ให้อิสระกับโรงเรียนและครูในการกำหนดวิธีการจัดการเรียนการสอน แต่มีการควบคุม มาตรฐานอย่างเข้มงวด

4. การประเมิน ควรเน้นการประเมินให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์การ เรียนรู้ของนักเรียน ไม่มุ่งเน้นเพียง “การสอนเพื่อการสอบ” กำหนดตัวชี้วัดประเมินผลให้สอดคล้อง กับเป้าประสงค์ระดับประเทศ นอกจากนี้ ควรมีการทบทวนเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาของ ประเทศ เน้นการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ (Formative Assessment) สร้างความหลากหลายใน กระบวนการประเมิน (Diversifying Assessment Processes)

5. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาเรียนรู้จะเป็นปัจจัยที่ช่วยแผ่ ขยายการศึกษาเรียนรู้ที่มีคุณภาพแก่ผู้เรียนและประชาชนคนไทยทั่วประเทศ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ ความสำคัญกับการสร้างระบบการจัดการความรู้ โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนา ระบบการค้นหา สร้าง รวบรวม จัดเก็บ เผยแพร่ ถ่ายทอด แบ่งปัน และใช้ความรู้ นอกจากนี้ การใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศสามารถช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเข้าถึงชุมชนได้ค่อนข้างทั่วถึงและมีมาตรฐาน โดยหัวใจสำคัญคือ การให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระ (Content) และการนำมาใช้อย่างบูรณาการ

และปัจจุบันมีนักการศึกษาได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของครูในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ข้อสรุปไว้ตามนิตยสารดังนี้

วิจารณ์ พานิช(2554) ได้บรรยายในการประชุมสภาวิชาการ ครั้งที่ 6 ของสมาคมเครือข่ายพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กรระดับอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย ประจำปีการศึกษา 2554 เรื่อง “การศึกษามุ่งผลลัพธ์ ก้าวสู่บัณฑิตคุณภาพในศตวรรษที่ 21” เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 โดยกล่าวสรุปในตอนหนึ่งว่า บทบาทหน้าที่ของครูในศตวรรษที่ 21 นี้ ครูต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นครูเพื่อศิษย์ ครูต้องมีทักษะใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น ครูต้องใช้ทักษะการจัดการความรู้ (knowledge management) และชุมชนนักปฏิบัติ (community of practice) เพื่อเรียนรู้ทักษะการเป็นครู ครูต้องมีการวินิจฉัยเพื่อทำความเข้าใจศิษย์ ครูควรสามารถออกแบบการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning) ครูต้องมีบทบาทและทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ครูควรชวนให้ผู้เรียนประเมินการเรียนรู้ของตนเองระหว่างการทำงาน (after action review) และกับครูด้วยกันต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่ม (professional learning communities) และสาระการปฏิรูปการศึกษา กระแสสังคม และเศรษฐกิจ บ่งชี้วิสัยทัศน์ พบว่าในโลกยุคใหม่ในสังคมแห่งการเรียนรู้ ครูจะต้องมีบทบาทหน้าที่ซับซ้อนขึ้น ครูจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และก้าวทันสถานการณ์โลก จะต้องเป็นผู้มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ ครูจะต้องจัดระบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือต้องสอนโดยยึดพื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก ครูในอนาคตจึงต้องมีมาตรฐานคุณภาพในระดับครุมีอาชีพที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในระดับสูง ดังนั้น ครูจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับสังคมยุคใหม่ที่จะปรับเปลี่ยนไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคตโดยเชื่อว่าครูในปัจจุบันและอนาคตจะต้องมีคุณลักษณะโดดเด่น 3 เก่ง 3 ทักษะ และ 3 เป็นครุมีอาชีพ (โอบัย อุดมบุญญาภาพ, 2554)

ถุติพันธ์ สมุห์ทัย (2556) ได้ทำการวิจัยนำร่องการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 พบว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 ควรมี 5 องค์ประกอบคือ

- 1) ความสามารถพื้นฐานทางจริยธรรม (Ethical Underpinning)
- 2) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต (Knowledge)
- 3) ความสามารถในการคิด (Thinking)

4) ความสามารถในการนำตนเอง (Leadership)

5) ความสามารถที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพครู (Competency)

ซึ่งสอดคล้องกับที่ วิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills) ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ ฝึกฝนให้ตนเองเป็น โค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้แบบ PBL (Problem-Based Learning) ของนักเรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดจากการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูแต่ละคน กรอบแนวคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในศตวรรษที่ 21

วิจารณ์ พานิช (2555: 16-21) ได้กล่าวถึงทักษะการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) เพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ผู้เรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับโลก (Global Awareness) การเงิน เศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) การเป็นพลเมืองที่ดี (Civic Literacy) ด้านสุขภาพ (Health Literacy) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy)

2. ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม

ทักษะจะเป็นตัวกำหนดความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่โลกการทำงานที่มีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน ได้แก่ ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การสื่อสารและการร่วมมือ

3. ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี

เนื่องด้วยในปัจจุบันมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อและเทคโนโลยีมากมาย ผู้เรียนจึงต้องมีความสามารถในการแสดงทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและปฏิบัติงานได้หลากหลาย โดยอาศัยความรู้ในหลายด้านคือ ความรู้ด้านสารสนเทศ ความรู้เกี่ยวกับสื่อ และความรู้

ด้านเทคโนโลยี

4. ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ

ในการดำรงชีวิตและทำงานในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จ นักเรียนจะต้องพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ ได้แก่ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง ทักษะสังคมและสังคมข้ามวัฒนธรรม การเป็นผู้สร้างหรือผู้ผลิต (Productivity) ความรับผิดชอบ เชื่อถือได้ (Accountability) และภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Responsibility)

5. ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21

ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตคือ การเรียนรู้ อ่านออกเขียนได้ และ คิดเลขเป็นได้ ดังนี้

5.1 ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving)

5.2 ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation)

5.3 ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding)

5.4 ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership)

5.5 ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media Literacy)

5.6 ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy)

5.7 ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills)

จักรพรรดิ วิชา (2550) กล่าวว่า การจัดการความรู้หรือการจัดการเรียนรู้ในบทบาทหน้าที่ของครู นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการจัดการความรู้ของครูจะต้องอาศัยความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษา และชุมชน ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติ ผู้นำ ผู้ร่วมมือ ฉะนั้น บทบาทของครูในการจัดการความรู้จึงประกอบด้วย

1) การจัดการความรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นการจัดการความรู้ในระดับบุคคล ในฐานะผู้นำการจัดการเรียนการสอนและการทำงานร่วมกับผู้เรียน ครูอื่น ๆ ในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และชุมชน

2) การจัดการความรู้ของชั้นเรียน เป็นการจัดการความรู้ร่วมกับผู้เรียนในชั้นเรียนโดยครูทำ

หน้าที่เป็นผู้นำ ผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

3) การจัดการความรู้ของสถานศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้ระดับองค์กร โดยร่วมมือกับผู้บริหาร สถานศึกษา คณะครู และผู้เรียน เพื่อให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

4) การจัดการความรู้ของชุมชน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นส่วนสำคัญของชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ครูจึงมีบทบาทร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการความรู้ในชุมชน

ยรรยง สตินธุ์งาม (2551) กล่าวว่า ครูสามารถสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ โดยการนำปัญหาหรือความจำเป็นในการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการเรียนและการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียนมากำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาของผู้เรียนที่ถาวร เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของครูอีกแบบหนึ่งที่จะนำเอาวิกฤติต่าง ๆ มาเป็นโอกาสในการพัฒนา ครูจำเป็นต้องมองมุมต่าง ๆ ของปัญหา แล้วผันมุมมองของปัญหาไปในทางการพัฒนา กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาของผู้เรียน การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) โดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่จากการใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโลก เป็นบริบทของการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดวิเคราะห์และคิดแก้ปัญหา รวมทั้งได้ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาวิชาที่ตนศึกษาไปพร้อมกันด้วย

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นผลมาจากกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยความเข้าใจและการแก้ไขปัญหาเป็นหลัก ลักษณะทั่วไปของการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน มีลักษณะการออกแบบการเรียนรู้คือ 1) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ อย่างแท้จริง 2) จัดกลุ่มผู้เรียนให้มีขนาดเล็ก ประมาณ 3-5 คน 3) ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้ให้คำแนะนำ 4) ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นและเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ 5) ลักษณะของปัญหาที่นำมาใช้ต้องมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลาย อาจมีคำตอบได้หลายคำตอบ 6) ผู้เรียนเป็นผู้แก้ปัญหาโดยการแสวงหาข้อมูลใหม่ ๆ ด้วยตนเอง 7) การประเมินผลใช้การประเมินผลจากสถานการณ์จริง และสังเกตจากความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้เรียน

วิจารณ์ พานิช (2554) ให้ความหมายของ การจัดการความรู้ว่า หมายถึง เครื่องมือและกระบวนการนำความรู้มาใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมาย การจัดการความรู้มีกระบวนการดำเนินงานดังนี้ 1) การกำหนดความรู้ที่จำเป็นต่องานหรือหน่วยงาน 2) การแสวงหาความรู้ที่ต้องการ 3) การปรับปรุง คัดแปลงหรือสร้างความรู้เพิ่มเติมได้อย่างเหมาะสมกับการใช้งาน

4) การประยุกต์ใช้ความรู้ในการทำงาน 5) การสกัดองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนความรู้ 6) การบันทึกความรู้และปรับปรุงให้เหมาะสมต่อการดำเนินงานยิ่งขึ้น

การออกแบบการเรียนรู้ เป็นการออกแบบที่มีเป้าหมายความเข้าใจในการเรียนรู้ ผู้ออกแบบหรือผู้สอนจึงต้องคิดอย่างนักประเมินผล ตระหนักถึงหลักฐานของความเข้าใจทั้ง 6 ด้าน อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง โดยผู้เรียนสามารถอธิบาย แปลความในการนำไปประยุกต์ใช้ การออกแบบการเรียนรู้จึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถและมีการนำเสนอมุมมองได้อย่างหลากหลาย โดยสามารถพิจารณาได้ถึง 6 ด้านดังนี้ (กรองไค อุณหสูต, 2553)

ด้านที่ 1 ความสามารถในการอธิบาย ผู้เรียนสามารถอธิบายด้วยหลักการที่เป็นเหตุและผลอย่างเป็นระบบ การประเมินผลโดยใช้วิธีการพูดคุยเพื่อประเมินเหตุผลจากการอธิบายของผู้เรียน การมอบหมายงานที่ใช้ทักษะการเขียน การเรียงความ หรือย่อความ การสอบถามถึงประเด็นที่ผู้เรียนมักสับสนหรือหลงประเด็น การให้ผู้เรียนสรุปประเด็นการเรียนรู้ และการสังเกตลักษณะคำถามที่ผู้เรียนสอบถาม

ด้านที่ 2 ความสามารถในการแปลความ ผู้เรียนสามารถแปลความได้ชัดเจนและตรงประเด็น ประเมินผลโดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนเรื่องราว แนวคิด หรือทฤษฎี เพื่อประเมินเกี่ยวกับการลำดับ ไต่เรียง และความชัดเจนของสาระเนื้อหา

ด้านที่ 3 ความสามารถในการประยุกต์ใช้ ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้ถูกต้องและครอบคลุม ประเมินผลโดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ที่กำหนด วัตถุประสงค์เฉพาะ การให้ผู้เรียนประเมินหรือเขียนข้อมูลป้อนกลับจากการนำความรู้ไปใช้

ด้านที่ 4 ความสามารถในการมองมุมที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถเสนอมุมมองใหม่ ที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือ ประเมินผลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ห้วงวิจารณ์ โดยให้ผู้เรียนเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย แนวทางในการคิด การมองจากสถานการณ์ตัวอย่าง

ด้านที่ 5 ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ผู้เรียนมีความพร้อมในการรับฟังและสนองตอบประเมินผล โดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนประเมินความสามารถในการสมมติ การเข้าไปนั่งในใจผู้อื่น

ด้านที่ 6 ความสามารถในการเข้าใจตนเอง ผู้เรียนมีความใส่ใจ พร้อมปรับตัวรับการเรียนรู้ใหม่ ประเมินผลโดยใช้วิธีการให้ผู้เรียนประเมินเปรียบเทียบผลงานของตนเองแต่ละช่วงเวลา มีความรู้และเข้าใจมากขึ้นเพียงใด

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จากแนวคิดนักการศึกษาต่าง ๆ สรุปการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 พบว่า การจัดการศึกษามีการใช้และการบูรณาการเทคโนโลยีที่มากขึ้น ตระหนักถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา การศึกษาแบบไร้

พรมแดน การแลกเปลี่ยนครูและนักเรียนในประสบการณ์ระดับโลกมากขึ้น มีความสร้างสรรค์มากขึ้น ความรู้ถูกสร้างขึ้นมีมากขึ้น โดยบทบาทครูจะเปลี่ยนแปลงไปคือเปลี่ยนแปลงบทบาทพื้นฐานที่เป็นผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน การเรียนของผู้เรียน เรียนรู้ชีวิตจริง หลักสูตรยึดโครงงานเป็นฐาน มีความคิดสร้างสรรค์ เน้นสิ่งที่ผู้เรียนรู้ สามารถทำได้และเป็นได้ ให้ความสำคัญกับการสืบค้นมากกว่าตำรา มีโลกกว้างกับเพื่อนร่วมชั้นและผู้เรียนอื่น ๆ มีเสรีภาพในการเรียน เรียนรู้ร่วมกันด้วยหลักสูตรบูรณาการให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียน การประเมินผลโดยการทดสอบมาตรฐานและการประเมินอื่น ๆ ร่วมกัน

3. การศึกษาไทยกับประชาคมอาเซียน

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียน โดยการศึกษาเป็นกลไกในการปลูกฝังค่านิยมแนวความคิด ความเข้าใจกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของอาเซียนและเศรษฐกิจโลก โดยในแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (Blueprint for ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC Blueprint) ได้กำหนดให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเป้าหมายสำคัญอันดับแรกในการเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีของประชากรในภูมิภาค ด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาและการสร้างโอกาสทางการศึกษา การลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม การส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเชิงประยุกต์ (ภาสกร อุระแสง, 2555)

ประเทศไทยเป็นผู้นำในการก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ภายใต้อุทธศาสตร์วิสัยทัศน์เดี่ยว เอกลักษณะเดี่ยว และประชาคมเดี่ยว เพื่อความเจริญมั่นคงของประชากร ทรัพยากร และเศรษฐกิจ ภายใต้อำนาจก่อตั้งนี้จะต้องยึดหลักสำคัญคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน การศึกษานั้นจัดอยู่ในประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญที่จะส่งเสริมให้ประชาคมด้านอื่น ๆ มีความเข้มแข็ง เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกๆ ด้านการเตรียมความพร้อมของการศึกษาไทยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (ชินวรรณ บุญเกียรติ, 2557)

1. การสร้างประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา ให้ประเทศไทยเป็น Education Hub มีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิดคือ แผนการศึกษาแห่งชาติที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา โดยให้มีการร่วมมือ

กัน 3 ด้าน คือ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา

2. **ขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา** ด้วยการสร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ในประชาคมอาเซียน มีการเพิ่มครูที่จบการศึกษาด้านภาษาอังกฤษเข้าไปในทุกระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้นักเรียนไทยสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างสร้างสรรค์ และมีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการรับอาสาสมัครเข้ามาสอนภาษาต่างประเทศ รวมถึงวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกันของ ประเทศในประชาคม

3. **ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา** นั้นจะพัฒนาตามหลัก 3N ได้แก่ Ned Net โครงข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ NEIS ศูนย์กลางรวบรวม จัดเก็บ และเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษา NLC ศูนย์เรียนรู้แห่งชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มีการพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองอาเซียน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความเอื้ออาทร โดยใช้การศึกษาเป็นกลไกในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ นักศึกษาที่จบจากอาชีวศึกษาจะต้องเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีทักษะการทำงานร่วมกันในประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ ยังต้องส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านอาเซียนศึกษา เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียนและสากลต่อไป

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการภายใน พ.ศ. 2555-2558 เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนครั้งนี้ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2555)

1. การให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยรณรงค์ให้ประชากรทุกคนอ่านออกเขียนได้ ลดอัตราการไม่รู้หนังสือ เปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม ซึ่งขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 4 ในกลุ่มประเทศอาเซียน ที่มีอัตราประชากรรู้หนังสือร้อยละ 93.5 และมีเพียงร้อยละ 6.5 ของประชากรวัยเรียนที่ไม่รู้หนังสือ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนทางไกลการศึกษานอกระบบ การเรียนจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Community Learning Centres-CLCs) ทั้งนี้ ประเทศไทยได้รับการยอมรับจากกลุ่มประเทศอาเซียนว่าเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็งในการส่งเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนผ่าน CLCs รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นด้วย

นอกจากนี้ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดทำหลักสูตรมาตรฐานอาเซียน (ASEAN Curriculum) สำหรับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.6) ช่วงชั้นที่ 2 (ม.1-ม.3) และช่วงชั้นที่ 3 (ม.4-

ม.6) โดยกำหนดใน 7 สาขาวิชาได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พลศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศ จริยศึกษา ศิลปะ และอัตลักษณ์ของแต่ละประเทศในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ทั้งนี้ประเทศไทยจะเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับภูมิภาค เพื่อจัดทำรายละเอียดหลักสูตรอาเซียนในเดือนกันยายน 2555

2. การลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยส่งเสริมการสอนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาราชการของอาเซียน การพัฒนาครูซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งประเทศไทยมีเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนากับประเทศในภูมิภาคอาเซียนรวมทั้งการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนการสอน

3. การส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม โดยเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับอาชีวศึกษา เพื่อรองรับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศ พัฒนารอบคอบวุฒิแห่งชาติ ระบบคุณวุฒิวิชาชีพ เพื่อเป็นกลไกและเครื่องมือในการพัฒนากำลังคนตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน และสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการศึกษาระหว่างสถาบันการศึกษา ภาคเอกชนและสถาบันเฉพาะทาง

4. การส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน อิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในสาระวิชาและระดับชั้นต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบ on-line และ/หรือ off-line กำหนดสมรรถนะผู้เรียนในด้าน ICT ในแต่ละระดับการศึกษาพัฒนายกระดับสถาบันการศึกษาให้มีความสามารถเฉพาะทางด้าน ICT เพื่อผลิตบุคลากรด้าน ICT ให้มีทักษะความเชี่ยวชาญสูง สร้างแรงจูงใจเพื่อเพิ่มศักยภาพแรงงานในการเข้าฝึกอบรม และสอบมาตรฐานวิชาชีพด้าน ICT ที่มีกำหนดไว้ในระดับสากล พร้อมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

5. การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเชิงประยุกต์ โดยส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตและพัฒนาครูคณาจารย์ นักวิทยาศาสตร์ และบุคลากรทางด้านวิชาชีพทางด้านการวิจัยที่มีคุณภาพส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม รวมทั้งสร้างเครือข่ายการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา

จากการศึกษาความสำคัญของการศึกษากับประชาคมอาเซียน พบว่า การจัดการศึกษาไทยในอนาคต เพื่อเตรียมพร้อมในประชาคมอาเซียน ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาต้องมีความพร้อมในด้านที่เกี่ยวกับการศึกษา คือ มีการพัฒนาตนเองและผู้เรียนในด้านการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการสื่อสาร การจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองต่อสภาพความต้องการแรงงานในอนาคต การพัฒนาเทคโนโลยีและการสื่อสาร สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้

เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางการศึกษา สนับสนุนการผลิตและพัฒนาครูวิทยาศาสตร์และบุคลากรทางด้านวิชาชีพทางด้านการวิจัยที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาหลักสูตรอาเซียนที่แสดงถึงอัตลักษณ์อาเซียนที่เป็นมาตรฐาน และการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน เป็นต้น

การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ มุมมอง และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักชี้้นำและจูงใจให้บุคคลแสวงหาและดำเนินชีวิตในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากสภาวะการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างตัวและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุข ในขณะที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมให้อยู่รอดได้ด้วยนั้น จึงครอบคลุมหัวข้อวิชาและประเด็นที่ต้องเรียนรู้มากมาย ทั้งที่เป็นความรู้และทักษะจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โลก ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอยู่อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีสาระเนื้อหาที่เหมาะสมและมีความต่อเนื่องตลอดชีวิต

พิธีศักดิ์ วิไลรัตน์ (2557) กล่าวว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลาง เพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ พ.ศ.2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี และกำหนดนโยบายทางการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มีนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่านตั้งแต่วัยเด็ก
2. ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัย ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาชน และสื่อทุกประเภท เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย
3. ส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สุทธศรี วงษ์สมาน (2557) กล่าวในที่ประชุมรับทราบข้อเสนอ และ Roadmap การปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2558-2569) ของกระทรวงศึกษาธิการว่าการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2558-2569) ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ เจตนารมณ์ หลักการ เป้าหมาย กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ข้อเสนอการปฏิรูปในระยะเร่งด่วน (พ.ศ.2558) ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในระยะต่อไป (พ.ศ. 2559-2569) และกลไกการขับเคลื่อนและสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุผลและต่อเนื่องยั่งยืน โดยสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เปลี่ยนแปลงผู้เรียนให้ดีขึ้นใน 3 ด้าน คือ มีความรู้และความใฝ่รู้ มีทักษะเท่าทันชีวิตและโลกของงาน และเป็นคนดีมีคุณธรรม

2. จัดการศึกษาตอบสนองการพัฒนาประเทศ มุ่งสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพระดับสากลที่จะช่วยยกระดับประเทศไทยให้พ้นกับดักรายได้ปานกลาง (Middle-income Trap) ในอนาคต ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่สามารถปรับตัวให้ทันกับบริบทความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ตลอดเวลา

3. ลดค่าใช้จ่ายในการบริหารลง สามารถทุ่มเทพยายามในระดับที่เพียงพอ เพื่อลดช่องว่างของโอกาสทางการศึกษา ต้องเป็นการปฏิรูปที่ไปให้ถึงการให้หลักประกันการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างน้อย 12 ปีแก่เด็กบนแผ่นดินไทยทุกคน

4 . ประชาชนต้องมีส่วนร่วมได้จริง ผ่านการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้พื้นที่และสถานศึกษา มุ่งให้อิสระ (Autonomy) ควบคู่ความรับผิดชอบ (Accountability) รวมถึงการเปิดช่องทางแก่ทุกภาคส่วนในการเข้าร่วมจัดการศึกษา

จากการศึกษานโยบายการศึกษาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า แนวทางการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคตมีหลักสำคัญคือ ควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้คู่คุณธรรมหรือหลักพระพุทธศาสนา และนำความพอเพียงหรือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต จึงจะช่วยให้ตนเอง และประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน

1. การจัดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา

คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกขา” โดยทั่วไปหมายถึง “กระบวนการเรียน “ การฝึกอบรม” “การค้นคว้า” “การพัฒนาการ” และ “การรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง” จะเห็นได้ว่าการศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เมื่อแบ่งระดับอย่างกว้าง ๆ มี 2 ประการ คือ

- 1) การศึกษาระดับโลกิยะ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตในทางโลก
 - 2) การศึกษาระดับ โลกุตระ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตเหนือกระแสโลก
- ในการศึกษาหรือการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าสอนให้คนได้พัฒนาอยู่ 4

ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เป็นทั้งคนดี และคนเก่ง มิใช่เป็นคนดีแต่โง่ หรือเป็นคนเก่งแต่โง่ การจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในการพัฒนามนุษย์นั้น พระพุทธศาสนามุ่งสร้าง มนุษย์ให้เป็นคนดีก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลัง นั่นคือ สอนให้คนเรามีคุณธรรม ความดี งามก่อนแล้วจึงให้มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง

ดังนั้นหลักในการศึกษาของพระพุทธศาสนานั้นจะมีลำดับขั้นตอนการศึกษา โดยเริ่มจาก สีสติศึกษา ต่อด้วยจิตตศึกษา และขั้นตอนสุดท้ายคือ ปัญญาศึกษา ซึ่งขั้นตอนการศึกษาทั้ง 3 นี้ รวม เรียกว่า "ไตรสิกขา" ซึ่งมีความหมายดังนี้ (จิตรภรณ์ บัวจรัส, 2557)

1. สีสติศึกษา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพ ให้มีชีวิตสุจริต และเกื้อกูล (Training in Higher Morality)
2. จิตตศึกษา การฝึกศึกษาด้านสมาธิ หรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)
3. ปัญญาศึกษา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไป ให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom)

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการเรียนรู้ตามหลักโดยทั่วไป ซึ่งพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าตรัสไว้ 5 ประการ คือ

1. การฟัง หมายถึง การตั้งใจศึกษาเล่าเรียนในห้องเรียน
2. การจำได้ หมายถึง การใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้จำได้
3. การสาธยาย หมายถึง การท่อง การทบทวนความจำบ่อย ๆ
4. การเพ่งพินิจด้วยใจ หมายถึง การตั้งใจจินตนาการถึงความรู้นั้นไว้เสมอ
5. การแทงทะลุด้วยความเห็น หมายถึง การเข้าถึงความรู้อย่างถูกต้อง เป็นความรู้ที่แท้จริง ไม่ใช่ติดอยู่แต่เพียงความจำเท่านั้น แต่เป็นความรู้ความจำที่สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้

ชุดกาญจน์ ผลบุตร (2556) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่าการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนามีแนวคิดสำคัญคือ การมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของ ธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ตามแนว พระพุทธศาสนาจึงหมายถึงการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ให้มีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เน้นความสำคัญที่การ พัฒนามนุษย์ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และสติปัญญา โดยมีเป้าหมายคือความเข้าใจในสิ่งที่ตนเป็นและ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติตามความเป็นจริง จนสามารถพัฒนาตนสู่ความเป็นอิสระจาก ทุกข์ทั้งหลายกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ในที่สุด

พัชรี ศิริมาก (2554) พบว่า จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการพัฒนาจากด้านใน ได้แก่ จิตและการคิด ด้วยการวิพากษ์ตนเองอย่างใคร่ครวญ เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformational Learning) เป็นการบูรณาการการศึกษาพร้อมกับประสบการณ์ของบุคคล ช่วยยกระดับคุณค่าความดีงาม เสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีความสุข และทำให้เกิดความฉลาดในด้านต่างๆ ทั้งทางปัญญา (IQ), ทางอารมณ์ (EQ), ความคงทน (AQ), คุณธรรมจริยธรรม (MQ) และด้านจิตวิญญาณ (SQ) ได้ต่อไป ดังนั้น แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจึงสามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การเรียนรู้นั้น นับเป็นธรรมชาติเดิมแท้ของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างกันเด่นชัดจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ หากแต่การจัดการศึกษานั้นเป็นระบบหนึ่งที่สังคมมนุษย์ได้สร้างและพัฒนาขึ้นจนเป็นแบบแผน อันมีแก่นสาระและกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้อย่างมีคุณภาพพอที่จะสร้างสังคมให้เจริญงอกงามต่อไป ดังนั้น “การศึกษา” จึงควรมีบทบาทสำคัญในการนำธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์มาพัฒนาแก่นสาระและกระบวนการที่เชื่อได้ว่าจะ

เป็นครรลองคู่อิสรภาพทางปัญญาซึ่งเป็นคุณสมบัติแห่งการศึกษาที่สมบูรณ์ของมนุษย์ ครอบคลุมนำการพัฒนาปัญญา เป็นแม่บทในการจัดกระบวนการศึกษาที่ชัดเจน เพื่อให้ครู นักเรียน และบุคคลที่แวดล้อมได้ร่วมกันแสวงหาเป้าหมายสูงสุดคือ ความจริง ความดี ความงามอันประณีตด้วยตนเอง โดยมีสัมมาทิฐิเป็นที่ตั้ง และใช้สติ-สัมปชัญญะกำกับโดยตลอด ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวจะอาศัย 2 ปัจจัยหลักคือ กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตร ได้แก่ พ่อแม่ ครู และบุคคลแวดล้อมผู้มีเมตตา รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อแก่การเรียนรู้จริง โยนิโสมนสิการ คือ วิธีการคิดพิจารณาไตร่ตรองของบุคคลที่จะเกิดการเรียนรู้ด้วยการฟังพาสติปัญญาของตนเอง ซึ่งพ่อแม่และครูสามารถเป็นต้นแบบแห่งการถ่ายทอดคุณลักษณะของผู้รู้คิดได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะการศึกษาที่แท้จะเริ่มต้นได้เมื่อคนรู้คิดเป็น วิธีการเรียนรู้สู่ปัญญาดังกล่าว ช่วยนำธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ไปสู่อิสรภาพทางปัญญาผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน (โรงเรียนรุ่งอรุณ, 2557)

จากการศึกษาผลงานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธพบว่า สติศึกษา จิตตศึกษา และปัญญาศึกษา การศึกษาทั้ง 3 ชั้นนี้ ต่างก็เป็นพื้นฐานกันและกัน ซึ่งในการศึกษาพระพุทธศาสนาผู้สอนให้คนเป็นคนดี คนเก่งและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เมื่อนำแนวทางไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาในอนาคต ทำให้ผู้เรียนพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงนับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาอย่างแท้จริง

2. การจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันสถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียน การสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่อง กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ปรัชญา พลพุดินันท์ (2557) กล่าวว่า การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาค การศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและ รู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็น ตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จักและเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง การจัดการศึกษาตาม

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา และส่วนที่เป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งส่วนที่ 2 นี้ ประกอบด้วย

1. การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียนและประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาในระยะแรก ได้เริ่มจากการไปค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง เช่น เด็กช่วงชั้นที่ 2 ทำสหกรณ์ได้ เด็กช่วงชั้นที่ 4 ดูแลสิ่งแวดล้อม

2. การส่งเสริมให้ใช้ความรู้อย่างรอบคอบระมัดระวัง ฝึกให้เด็กคิดเป็นทำเป็นอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันส่งเสริมให้เด็กทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย มีสัมมาคารวะ ปลูกฝังจิตสำนึกรักยสิ่งแวดลอม สืบสานวัฒนธรรมไทย คือสอนให้ผู้เรียนยึดมั่นในหลักศีลธรรม พัฒนาให้เขารู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคมและช่วยเหลือรักษาสิ่งแวดล้อม และตัวกิจกรรมเองก็ต้องยั่งยืน โดยมีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ ถึงจะเปลี่ยนผู้อำนวยการแต่กิจกรรมก็ยังดำเนินอยู่ อย่างนี้เรียกว่ามีภูมิคุ้มกัน

3. การค้นหาตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ก็เพื่อให้มีตัวอย่างรูปธรรมในการสร้างความเข้าใจภายในวงการศึกษว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงหมายความว่าอย่างไร และสามารถนำไปใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง หลังจากนั้น ก็ส่งเสริมให้บูรณาการการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้เข้าไปในการเรียนรู้สาระต่าง ๆ บูรณาการเข้ากับทุกสาระเรียนรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ เพื่อทำให้เกิดสมดุลทางสิ่งแวดล้อม บูรณาการเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ ในการสอนการคำนวณที่มีความหมายในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง หรือบูรณาการเข้ากับสาระภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา พลศึกษา การงานอาชีพ เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้หมด

อจรรา วรรษศรี (2553) กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงคือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ ความเป็นไทย ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้ และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ได้เสนอแนะกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. กิจกรรมสามารถมีความหลากหลายของเนื้อหา แล้วแต่ตามสภาวะ ภูมิสังคมของแต่ละสถานศึกษา แต่ที่สุดแล้วต้องปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีวิถีคิด อุปนิสัยและพฤติกรรม ที่

สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการหลักโดยนักเรียน นักศึกษาและมีครูเป็นผู้นำหรือผู้สนับสนุน

3. เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลทางเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา และสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนได้

3.1 พอประมาณกับภูมิสังคม : สอดคล้องกับความต้องการ/ความจำเป็นของสถานศึกษา/คนในชุมชน และเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต

3.2 สมเหตุสมผล : มีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดตามโครงการแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินโครงการ

3.3 ภูมิคุ้มกันที่ดี : การวางแผน โครงการ คำนึงถึงความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ โดยมีข้อเสนอทางเลือก หากมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้น

3.4 ส่งเสริมความรู้และคุณธรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วม มีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น เปิดโครงการให้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมการมีคุณธรรม เช่น ความมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีสติปัญญา แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควร มีความขยันหมั่นเพียร อดทน สนใจใฝ่รู้ มีจิตสำนึกเห็นประโยชน์ของการช่วยเหลือผู้อื่น และทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากการศึกษาแนวคิดการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักการศึกษาต่าง ๆ สรุปได้ว่า ความพอเพียง ที่เป็นแนวปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในความพอเพียงนี้ ความพอเพียง ต้องอาศัยเงื่อนไขของความรอบรู้พร้อมด้วยเงื่อนไขของคุณธรรมเป็นปัจจัย เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

สรุปท้ายบท

การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง กระทรวงศึกษาธิการได้เสนอข้อแนวทางการปฏิรูปการศึกษาภายใต้วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” มีกรอบแนวทางพัฒนาคือ คุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้นำไปสู่การจัดการศึกษาในอนาคต หรือการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีการจัดการศึกษาแบบบูรณาการเทคโนโลยีที่มากขึ้น ครูมีหน้าที่ออกแบบการเรียนรู้ และผู้เรียนมีเสรีภาพทางการเรียน และเตรียมการศึกษาลู่อาเซียน ที่ครู ผู้เรียน และผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองด้านการสื่อสาร โดยใช้ภาษาอังกฤษและพัฒนาหลักสูตรสู่ประชาคมอาเซียน และในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความเจริญทางด้านวัตถุนิยมมีมากขึ้นทำให้ความเป็นมนุษย์ถดถอยลง จึงมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาคนอย่างยั่งยืน มีความรู้คู่คุณธรรม โดยการจัดการศึกษาตามแนวพุทธและการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาการศึกษาอย่างมีองค์รวม

คำถามทบทวน

1. กรอบการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) มีสาระสำคัญอย่างไร
2. การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 บทบาทครู ผู้เรียน ผู้บริหารเป็นอย่างไร
3. การจัดการศึกษาตามแนวพุทธมีความสำคัญอย่างไรต่อการจัดการศึกษาในอนาคต
4. การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่มีแนวทางอย่างไร
5. นโยบาย 4 ใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการนำมาใช้จัดการศึกษาในอนาคตอย่างไร
6. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำมาใช้ปฏิรูปการศึกษาในอนาคตอย่างไร
7. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองนำไปสู่กระบวนการแก้ไขการศึกษาไทยในอนาคตอย่างไร
8. แผนปฏิบัติการด้านการศึกษาอาเซียน +3 (ระหว่างพ.ศ. 2553-256) มีแนวทางอย่างไร
9. นักศึกษาคิดว่า เยาวชนยุคใหม่ควรมีบทบาทอย่างไรในประชาคมอาเซียน
10. ให้นักศึกษาอธิบายบริบทการศึกษาไทยในอนาคตอีก 10 ปีข้างหน้าตามทัศนะของตนเอง ตามกรอบแนวทางปฏิรูปในทศวรรษที่สอง

เอกสารอ้างอิง

- กรองไฉ อุณหสูต.(2553). การออกแบบการเรียนรู้.[ออนไลน์].สืบค้นจาก http://www.ns.mahidol.ac.th/english/KM/design_learn.htm. [4 กันยายน 2557].
- กฤษณพงศ์ กีรติกร.(2552). วิฤติกระบวนทัศน์ มโนทัศน์เพื่อการปฏิรูปการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์.(2557). แนวโน้มการศึกษาไทยในครึ่งทศวรรษหน้า. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.kriengsak.com/node/77>. [2 กันยายน 2557]
- จักรพรรดิ วัฒนา.(2550). การจัดการความรู้ของครู. วารสารวิทยจารย์ 106 (4), 18-21.
- จิตรภรณ์ บัวจรัส.(2557). ประวัติพุทธศาสนา. โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. [ออนไลน์].สืบค้นจาก: [http://www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism %20M6/Unit1_1.html](http://www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism%20M6/Unit1_1.html). [4 กันยายน 2557].
- ชินวรรณ บุญยเกียรติ (2557). การเตรียมพร้อมด้านการศึกษาของไทย เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.udom-suksa.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=539507578&Ntype=3>. [4 กันยายน 2557].
- ชุตिकाญจน์ ผลบุตร.(2556).การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.mcu.ac.th/site/thesis_content_desc.php?ct=1&t_id=1098. [4 กันยายน 2557].
- โชนทัย อุดมบุญญานุกภาพ.(2554).ครูในศตวรรษที่ 21. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.aircadetwing.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538685172&Ntype=3>. [7กันยายน 2557].
- ปรัชญา พลพัฒน์นันท์. (2557). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.loeitech.ac.th/web/news/2553/popeng.htm>. [4 กันยายน 2557]
- พัชรี ศิริมาก (2554). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา. บทความวิจัย. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีรศักดิ์ วัลย์รัตน์.(2557). แนวทางการ ปฏิรูปศึกษา. [ออนไลน์].สืบค้นจาก [http://www.pantown.com/group.php?display=content&id=36749 &name=content92&area=3](http://www.pantown.com/group.php?display=content&id=36749&name=content92&area=3). [5 กรกฎาคม 2557].

- ภาสกร อูระแสง. (2555). **เตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี 2558.** กระทรวงศึกษาธิการ.[ออนไลน์].สืบค้นจาก: <http://www.enm.co.th/4205>. [4 กันยายน 2557].
- ยรรยง ตินธุ์งาม (2551). **Problem-based learning.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://pbl.igetweb.com/?mo=3&art=544019>. [5 มิถุนายน 2557].
- ฤตินันท์ สมุห์ทัย (2556). **การวิจัยนำร่องการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครูสำหรับศตวรรษที่ 21 The Pilot Study Development of Teachers Curriculum for 21st Century.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://re-ed.onecapps.org/ReEDFile/sym1513.pdf>. [4 กันยายน 2557].
- โรงเรียนรุ่งอรุณ. (2557). **วิถีเรียนรู้สู่ปัญญา.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.roong-aroon.ac.th/?page_id=1954. [4 กันยายน 2557].
- วิจารณ์ พานิช. (2554). **การจัดการความรู้.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.thaiail.com/km/indexo.html>. [7 กันยายน 2557].
- วิภาส ทองสุทธิ.(2551). **การบริหารจัดการที่ดี.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อินทเกษ.
- ศูนย์สถานศึกษาพอเพียงมูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2557). **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.sufficiencyeconomy.org>. [2 กันยายน 2557].
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ. (2557). **การศึกษา : การสร้างประชาคมอาเซียน 2558.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.bic.moe.go.th/th/images/stories/book/other/ASEAN/ed-building-ASEANcommunity.pdf>. [2 กันยายน 2557].
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2552). **กรอบแนวทางปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง.** [ออนไลน์]. สืบค้นจาก [http://www.tw-tutor.com/downloads/Education%20%20\(2552-2561\).pdf](http://www.tw-tutor.com/downloads/Education%20%20(2552-2561).pdf). [2 กันยายน 2557].
- สำนักงานเลขาธิการกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา.(2554). **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561).** สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/edtechfund/fund/index.php?Option=com_content&view=article&id=3&Itemid=19. [2 กันยายน 2557].
- สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา.(2552). **นโยบาย 4 ใหม่.**[Online]. สืบค้นจาก http://www.ubu.ac.th/web/files_up/46f2013061215384986.pdf. [2 กันยายน 2557].
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. (2556). **คำแถลง พิศสุวรรณเรื่องปัญหาการศึกษาไทยกับการด้อยขีดความสามารถในการแข่งขันระดับโลก.**[ออนไลน์].สืบค้นจาก [//m.dailynews.co.th/Article.do?contentId=118037](http://m.dailynews.co.th/Article.do?contentId=118037). [2 กันยายน 2557].

- สุทธศรี วงษ์สมาน. (2557). Roadmap ปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างยั่งยืน (พ.ศ.2558-2569). [ออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.kruthai.info/view.php?article_id=8500. [4 กันยายน 2557].
- อัจฉรา วรัชศรี. (2553). การจัดการศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง.[ออนไลน์].สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/414168>. [4 กันยายน 2557].
- อัญญรัตน์ นาเมือง. (2553). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย **Educational Reform in Thailand**. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://journal.pnu.ac.th/ojs/index.php/pnujr/article/viewFile/55/54>. [2 กันยายน 2557].
- อัมมาร สยามวาลา, ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ และสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (ผู้อภิปราย).(15 กุมภาพันธ์ 2555). การปฏิรูปการศึกษารอบใหม่ : ผู้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง. ในการสัมมนาวิชาการประจำปี 2554 ยกเครื่องการศึกษาไทย : ผู้การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง (หน้า 1-19). กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา .
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556). รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณโครงการวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมผู้ศตวรรษที่ 21. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2555). แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการภายในปี 2555-2558 เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน. [ออนไลน์].สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th>. [4 กันยายน 2557].